

Сергій ГОРОБЕЦЬ

НАРИС ІСТОРІЇ СЕЛА

ПЕТРУШИН

XVII СТОЛІТТЯ

Чернігів
Видавництво «Десна Поліграф»
2016

УДК 94(477.51)
ББК 63.3(4УКР-4ЧЕР)44
Г 70

Редактор:
Бутко С.В.

Рецензенти:
Лепявко С.А., професор, доктор історичних наук
Казимиров Д.В., кандидат історичних наук

Горобець С. М.
Г 70 **Нарис історії села Петрушин. XVII століття.** – Чернігів: Десна
Поліграф, 2016. – 196 с.

ISBN 78-617-7323-81-4

Видання узагальнює відомості про перше століття історії села Петрушин Чернігівського району – від його виникнення наприкінці 1620-х років до кінця XVII ст. Основу роботи склали нові джерела й документи, введені в обіг в останні десятиліття, які суттєво коригують та доповнюють наші знання про минуле.

Особлива увага приділена аналізу імен та прізвищ, що зустрічаються в документах, наведені родоводи деяких найдавніших родів Петрушина.

Видання супроводжується картографічним матеріалом.

Для істориків, краєзнавців та всіх, хто цікавиться історією населених пунктів України.

УДК 94(477.51)
ББК 63.3(4УКР-4ЧЕР)44

ISBN 78-617-7323-81-4

© Горобець С.М., 2016 р.

ВСТУП

XVII століття – особливе в історії села, адже саме тоді, наприкінці 1620-х років, виник Петрушин. Однак до останнього часу воно залишалося суцільною таємницею.

«Заирнути за горизонт» – приблизно такими словами років десять тому ми коментували перші документи кінця XVII ст., не сподіваючись на будь-які додаткові деталі. Справді, заирнути у перше століття петрушинської історії видавалося чимось неймовірним, майже фантастичним. А сьогодні ми підготували про той покритий мороком період цілий нарис. Що ж змінилося за останнє десятиліття?

Історична наука не стоїть на місці. В обіг вводяться все нові й нові джерела, завдяки чому сива давнина помалу, але таки позбавляється деяких своїх таємниць. Особливу роль зіграла монографія Петра Кулаковського «Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої. 1618-1848». Вона побудована на нових матеріалах, виявлених автором переважно у російських архівах, завдяки яким прояснився процес заснування села. Чималу увагу дослідник приділив російсько-польській війні 1632-1634 рр., адже вона принесла як першу письмову звістку про Петрушин, так і відкрила нові сторінки його історії – маємо на увазі перехід села під владу чернігівського старости Мартина Калиновського.

Робота П. Кулаковського привернула увагу до чернігівської шляхетської козацької хоругви, що існувала на території майбутньої Ройської сотні (від Роїща до Ріпок) у 1625-1648 рр. Вірогідно, одним із товаришів хоругви був Велігорський – чи то «славетний пан» Богдан Кирилович, згадуваний у документі 1661 р., чи то його батько Кирило.

Подимний реєстр 1638 року, поки що так і не опублікований, зафіксував у Петрушині 40 «димів» (тобто дворів), що свідчить про стрімкий розвиток села у перші роки існування.

Окрім того, після довгих пошуків нам вдалося знайти і видати «Чернігівську переписну книгу 1666 року», яка містить перший перелік посполитого (селянського) населення Петрушина. На жаль, людей записували переважно за ім'ям та по-батькові, без прізвищ, тож на сьогодні із 13-и осіб вдалося надійно ідентифікувати лише одну – Лаврентія Мишастого. Інші списки занадто віддалені у часі і не дозволяють ототожнити решту петрушинських селян середини XVII ст.

Також за останнє десятиліття ми суттєво просунулися в опрацюванні списків жителів Петрушина першої половини XVIII ст. – присяги 1718 р., ревізії посполитих 1729 р., ревізій 1732, 1734, 1737, 1739, 1740, 1741, 1743, 1747, 1750 рр., а головне – сповідальних розписів 1739, 1740, 1743 рр. Якщо присяги і ревізії містили лише перелік власників козацьких і посполитих дворів, то сповідальні розписи дають куди більше

генеалогічного матеріалу, адже там вказана як ступінь рідства мешканців кожного двору, так і вік всіх осіб. Все це суттєво допомогло у визначенні найдавніших родин Петрушина.

А робота над кандидатською дисертацією про рід Шихуцьких, захищеною нами у 2012 р., дозволила не лише чітко дослідити час і обставини появи старшинського роду на петрушинських землях, але й біографію перших поколінь. До всього, опрацьований нами архів Шихуцьких містить декілька документів кінця XVII ст., які мають особливу вагу і цінність. Саме архів Шихуцьких дозволив з'ясувати певну інформацію про рід Петруш – вірогідно, любецький боярський рід, один із представників якого і є засновником села, названого на його честь.

Отже, маючи у своєму розпорядженні перелічені матеріали, ми змогли відтворити деякі сторінки давньої історії населеного пункту, розташованого за якихось 20 кілометрів на північ від Чернігова.

***   ***   ***

Історія сучасного села Петрушина розпочалася без малого 400 років тому. Це сталося за Польської доби Чернігово-Сіверщини – мається на увазі період 1618-1648 рр., коли Чернігівщина, насильницьки і підступно загарбана Московським царством у 1500 р., була повернута до складу Речі Посполитої

Польська адміністрація доклала чимало зусиль для залюднення краю. Слід визнати, що за досить короткий проміжок часу поляки значною мірою сформували поселенську структуру регіону, яка відродилася, розширилася і, переважно, збереглася до наших днів.

***   ***   ***

Нарис історії села складається з п'яти книг, кожна з яких присвячена певному періоду – передісторія (давньоруська доба і період після монгольської навали), XVII століття, XVIII століття, XIX століття, XX століття.

Хронологічно відкривати серію мав нарис давньої історії петрушинських земель. Однак опрацювання археологічних матеріалів вимагає часу, тож ця книга побачить світ вже наступного року. Відтак розпочинає історичний огляд минулого Петрушина друга книга серії.

1623 рік: Чернігів отримує магдебурзьке право

Сучасний Петрушин виник наприкінці 1620-х рр. на землях, належних чернігівському магістрату, які той отримав після надання Чернігову магдебурзького права у 1623 р.

У документах XVIII ст. Петрушин неодноразово називався ратушним селом. Тож не дивно, що поступово склалося враження, нібито село належало ратуші від того самого 1623 р. Першим подібну версію озвучив ще у 1874 р. Філарет Гумілевський, автор «Историко-статистического описания Черниговской епархии»: «Село Петрушино» с 1623 г. отдано черниговской ратуше»¹. Філарет виходив з того, що село на той час вже існувало і з утворенням чернігівської ратуші було передано під її юрисдикцію.

Як годиться, за радянської доби дореволюційна історія опинилася на задвірках краєзнавчих досліджень. Про 1623 рік геть забули. Дійшло до того, що коли в 1967 р. розпочався збір матеріалів для фундаментальної «Історії міст та сіл Української РСР», один з томів якої був присвячений Чернігівській області, місцеві діячі, намагаючись визначити час заснування села, вже навіть плутали століття. Пізніше ці матеріали були передані в обласний архів. Зокрема, збереглася довідка, підписана тодішнім директором школи В.І. Ровником: «Перші відомості про с. Петрушин в писаннях XVIII століття...». Того літа Василь Іванович тільки-но обійняв посаду директора школи і минуле села залишалось для нього великою таємницею, отже писав зі слів місцевого люду. А з тих слів виходило, що Петрушин засновано на століття пізніше, аніж то було насправді.

Наступна довідка підписана райінспектором держстатистики. За основу йому слугувала інформація, подана В.І. Ровником, але вона не тільки відредагована, а й уточнена та доповнена по кільком ключовим позиціям – вочевидь, статистичний інспектор скористався додатковими джерелами інформації. Однак і в нього: «Петрушин вперше згадується в XVIII ст.».

Але слід віддати належне редакційній колегії багатотомника «Історія міст та сіл Української РСР». Авторський колектив не задовольнився надісланими з місць матеріалами, відпрацював наукову літературу та підключив потужний пласт архівних джерел, внаслідок чого «втрачене» століття було швидко повернуто: «Перша згадка про село Петрушин належить до 1623 року»².

¹ Філарет (Гумілевский). Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Книга пятая. – Чернигов, 1874. – С. 110.

² Історія міст і сіл Української РСР. Чернігівська область. – К., 1972. – С. 709.

Останню крапку поставив енциклопедичний довідник «Чернігівщина», який побачив світ у 1990 р.: «Вперше згадується під 1623»³.

Не дивно, що довгий час і ми щиро вважали точкою відліку в задокументованій історії села саме 1623 р. Однак чернігівська дослідниця Ганна Доманова справедливо звернула увагу на той факт, що вперше належні магістрату села згадані аж в гетьманському універсалі І. Самойловича 1672 р.

Вона ж процитувала рапорт чернігівського магістрату від 2 січня 1764 р., в якому щодо виникнення сіл на магістратській землі зазначено наступне: «в сотне Ройской село Петрушин с поданными и с принадлежащими потому селу Петрушину угодии оселенное, на наданих тому магистрату по привелеям королевским польским 30 волоках»⁴. Отже, Петрушин поселено на «волоках», відведених чернігівському магістрату та його урядовцям за привілеєм 1623 р., відтак поселення виникло вже після надання Чернігову магдебурзького права.

Більш прискіпливе знайомство з джерельною базою повністю підтвердило висновки Г. Доманової.

Що цікаво, Філарет Гумілевський, від якого й пішла «гуляти» в науковій літературі версія про першу письмову згадку Петрушина в 1623 р., посилався на публікацію в «Черниговских губернских ведомостях», де в 1852 р. друкувалися документи щодо надання Чернігову магдебурзького права. Однак в королівській грамоті 1623 р. Петрушин жодного разу не згадується.

Власне, ось сам документ:

4 квітня 1623

«ГРАМОТА КОРОЛЯ СИГИЗМУНДА III О ПРЕДОСТАВЛЕНИИ МАГДЕБУРГСКОГО ПРАВА ЧЕРНИГОВУ

Сигизмунд III Божией милостью король Польский, Великий князь Литовский, Русский, Прусский, Мазовецкий, Лифляндский а Шведский, Готский, Вандальский наследственный Король.

Всем вообще и каждому в отдельности, кому то ведать надлежало, объявляем, что для скорейшего и с каждым разом все большего заселения города нашего Чернигова в княжестве Северском, администрации, Светлейшего Королевича Владислава сына Нашего, подчиненного, так что для способнейших людей и тех, которые уже поселились, и других, которые будут селиться в зажиточности, и советов хороших за помощь, Мы позволили поименованному городу свободы, по праву Магдебургскому принадлежащие. Поэтому доносим об этом до сведения

³ Чернігівщина. Енциклопедичний довідник. – К., 1990. – С. 621.

⁴ ЦДІАК України. – Ф.270. – Оп. 2. – Спр. 57. – Арк. 99зв., 101зв.

всех, чтобы, зная, более уверены в этом были, что кто бы то ни было хорошего поведения люди, к поселению в Чернигове под послушание и управление хорошее придти хотели при этой вольности и праве, в целости сохранены будут и спокойно под хорошим управлением живя, последующую ласку нашу узнать могут.

Дан в Варшаве дня 4 месяца апреля года 1623, королевствования нашего польского 36, шведского 29 Сигизмунд король»⁵.

Зрештою, маємо й більш надійне підтвердження того факту, що в 1623 р. Петрушина ще не існувало.

Одночасно з правом на самоуправління, у 1623 р. Чернігів отримав значні земельні володіння, які звільнялися від будь-яких повинностей та виплат на користь короля, і прибутки з яких призначалися на утримання міської влади. Детальні межі цих володінь королівський ревізор Ієронім Цеханович, підсудок смоленський, визначив 20 березня 1624 р., після чого вони були зафіксовані спеціальним привілеєм польського короля Сигізмунда III від 25 березня 1625 р. Кордон міських земель проходив у безпосередній близькості від Петрушина, однак саме село у документі не назване. Натомість згадуються топоніми «Луб'яний острів» (добре знайомий сучасним жителям Петрушина невеличкий лісовий масив дещо північніше села) та «Свинь» (річка Замглай). Зрозуміло, ревізор у жодному разі не пропустив би населені пункти, які являли собою надійні географічні репери, тож мусив орієнтуватися на більш дрібні топонімічні назви. Відтак стає цілком очевидним, що в 1624-1625 рр. територія майбутнього села являла собою пустку.

З іншого боку, маємо чудову можливість зрозуміти, що являли собою петрушинські землі перед їх безпосереднім заселенням.

Власністю Чернігова були тільки вільні землі (королівський ревізор Ієронім Цеханович виключив із міського володіння 160 волок земель, що мали власників, переважно – осіб духовного звання), одна частина яких призначалася на оранку та сінокоси міщанам, друга – на вигін для їхньої худоби, а третя – для ратуші і міського уряду. Зокрема, на ратушний фільварок було відмежовано 30 волок землі, звільнених від податків⁶.

Кордони чернігівських володінь мали такий вигляд: «начавъ от села Шестовицѣ подле гори Шестовицкой до Гацковского логу, по лесокъ логомъ, въ рѣчку Козель; Козломъ внизъ (по) рѣчку Верепеть, Верепетю вверхъ по Залессю по Котчее по Тяглое Лядо; отъ Ляды по селце Пліохово

⁵ Труды Черниговского предварительного Комитета по устройству XIV Археологического съезда в г. Чернигове. – Чернигов, 1908. – С. 108; Чернигову 1300 лет. – К., 1990. – С. 35–36.

⁶ Доманова Г. До питання про земельну власність Чернігівського магістрату (друга половина XVII – XVIII ст.) // Сіверянський літопис. – 1999. – № 6. – С. 36.

по насипной валь; чрезъ Пліоховъ лѣс въ Лебединое болото; и съ того болота въ рѣчку Рудку; Рудкою по селище Жукотки; отъ того селища по рѣчку Бичалку; тою рѣчкою внизъ по Рудку въ рѣчку Белоусъ; Белоусом вверхъ по Мохнатову гать; отъ той гати зъ Белоуса въ Хмелницкій ручай; Хмелницкимъ ручаем чрезъ дорогу чернѣговскую, из Чернѣгова до Сибережи идущую; а отъ той дороги дубровою прямо въ логъ, а логомъ въ Колодезики; а съ Колодезиков по Ржавецъ; а Ржавцемъ въ Стрижень; Стрижнем вверхъ въ правую сторону логомъ въ Скриницу клониться; оттоль суходолом через дуброву къ Лублянному острову въ Свиню; Свинею на низъ по озеро Стародуба, через рѣку Десну по Свинскую Перелоку по Пчелскъ озеро; чрезъ Ясецкую дуброву, позади Долгова селища, въ Лозу Черную; отъ Лози Черной въ дуброву по Стругу Муравейскую, Муравейскою Стругою внизъ по рѣчку Здвижу; съ той рѣчки въ Мамчу рѣчку чрезъ Десну рѣку; отъ Мамчи въ озеро Опромотъ и въ рѣчку Маломолку по селище Шестовицкое, отъ куди вишеписанное ограниченіе почалось»⁷.

Цей опис зафіксував значну кількість тогочасної мікротопоніміки, дрібних місцевих назв. Деякі з них до нашого часу не збереглися, тож кордони міських земель можемо відтворити лише приблизно. Разом із тим, більша частина мікротопонімів цілком піддається локалізації на місцевості. Західні володіння магістрату межують з Любецькими землями, східні чітко розділяються важкопрохідним природним кордоном (річка і болото Свинь – сучасні Замглай) із колишньою Седнівською тисячею, на півдні та за Десною кордони міста обмежуються значними приватними володіннями.

Особливу цікавість викликає північний кордон земель чернігівського магістрату. Він найгірше піддається реконструкції, оскільки проходить не через населені пункти, а дрібними урочищами та логами, назви яких в більшості на сьогодні вийшли з ужитку. Очевидно, це пов'язано з серйозним запустінням земель на північ від Чернігова на початку XVII ст.

Можемо припустити, що на півночі землі Чернігова межували безпосередньо з наділами чернігівської козацької хоругви (існувала у 1625-1648 рр.). Тож визначення міських меж дозволить з'ясувати також південні кордони ланових волок.

Останнім надійним географічним репером у переліку північних кордонів виступає «селище Жукотки», розташоване на захід від Чернігова, після якого до самої річки Свині маємо суціль мікротопоніми. Хоча

---

⁷ Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729-1730 г. – Чернигов, 1908. – С. 358-359.

межова лінія і перетинає ряд відомих річок (Білоус, Стрижень), однак не завжди зрозуміло на якій саме ділянці.

Від Жукоток кордон піднімався до річки Бичалки – правої притоки Білоусу. Витоки Бичалки знаходяться в районі села Мохнатин, однак кордон мав би проходити південніше села.

Бичалкою кордон повертає вниз «по Рудку» і далі – в річку Білоус. Оскільки згадувана безпосередньо перед Жукотками річка Рудка залишилася далеко південніше, то в даному випадку мова йде, очевидно, про село Рудку, розташоване вздовж іншої річки – Струги, правої притоки Білоусу. Лише в такому випадку межова лінія матиме якусь логіку.

Отже, від Рудки кордон Стругою доходить до річки Білоус і різко повертає на північ, до Мохнатової гаті. Схожість топоніму з назвою села Мохнатин не повинна вводити в оману, оскільки далі маємо більш точну локалізацію: «оть той гати зь Белоуса вь Хмельницькій ручай». Тобто Мохнатову гать слід шукати у місці впадіння річки Хмельниці в Білоус. Ця місцевість знаходиться уверх по течії, вище Юріївки та Рижиків, десь за кілометр від села Рогоща. Її і сьогодні легко віднайти на топографічних картах. Звідси й починається безпосередньо північна межа наданих місту володінь.

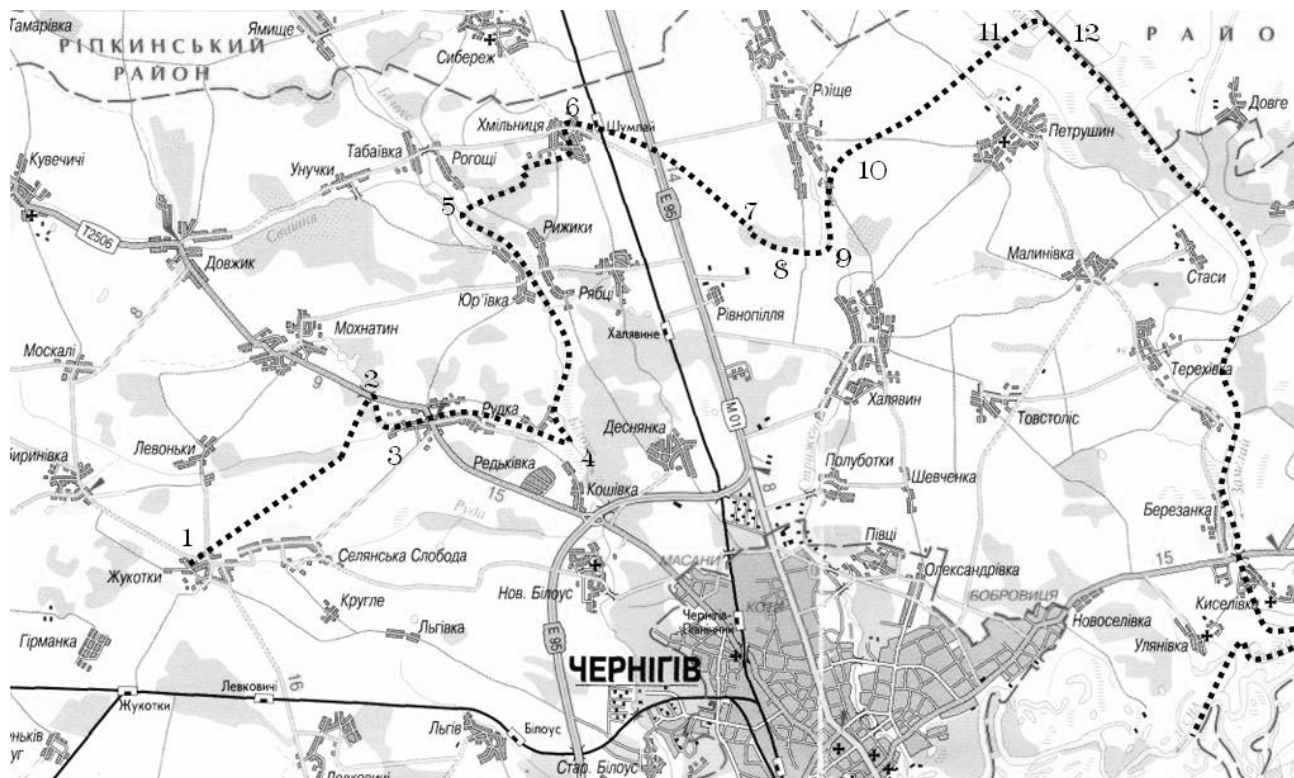
Хмельницьким ручаєм кордон перетинає чернігівську дорогу, що з'єднувала місто з Сибережем. На сьогодні від того стародавнього шляху залишилась не дуже зручна і малопримітна полівка. Очевидно, дорога на Сибереж перетиналась в районі нинішнього села Хмельниці, після чого межа повертала дещо на південь і майже прямою лінією виходила на сучасне урочище «Лещонків ліс», яке тоді становило єдине ціле з «Колодзями». Можемо припустити, що на дні балки протікав невеликий струмок «Ржавець», що впадав у Стрижень, адже на дрібних картах і сьогодні там позначають сезонні водотоки. Річкою кордон піднімався до околиць села Роїще, після чого повертав праворуч на урочище «Криниця».

Від «Криниці» межа проходила практично прямою лінією у напрямку Луб'яного острова, вірогідно, через найвищу точку місцевості «Курган» і через «Ближній рівчак» на сучасному шляху Петрушин-Звеничів.

Луб'яний острів являє собою залишки лісового масиву дещо північніше села Петрушин, неподалік болота і річки Свинь (Замглай). Ігнорування самого села зайвий раз підтверджує тезу про незаселеність земель на північ від Чернігова на момент надання місту магдебурзького права, адже пропустити поселення при визначенні меж було неможливо.

Що ж до Луб'яного острова, то він обмежувався з двох протилежних боків річкою Свинь та одною з її приток, яка являє собою сьогодні звичайний меліоративний канал. В народі його називають «Джерело», а деякі старожили пам'ятають, що у давнину річечка мала назву «Оскривка». Вірогідно, з двох інших боків місцевість оточувалась

заболоченими масивами, становлячи, таким чином, справжній острів. Нині на ньому росте невеликих розмірів лісок і навіть після значних меліоративних робіт місцевість є досить важкодоступною.

Сучасна карта з позначенням північного кордону земель чернігівського магістрату за поділом 1625 р.

Цифрами на карті позначені:

- 1 – село Жукотки,
- 2 – річка Бичалка,
- 3 – село Рудка,
- 4 – річка Білоус,
- 5 – «Мохнатова гать»,
- 6 – дорога Чернігів – Сибереж,
- 7 – «Колодезики» з річкою Ржавець (сучасна балка Лещонка),
- 8 – річка Стрижень,
- 9 – урочище Криниця,
- 10 – місцевість «Курган»,
- 11 – Луб'яний острів,
- 12 – річка Свинь.

Ігнорування королівським ревізором як річки Оскривки, так і колишнього поселення на ній, має свідчити про повне запустіння населеного пункту. Вірогідно, його збезлюднення сталося задого до Смутних часів на початку XVII ст., і більше поселення вже не відродилося. Луб'яний острів став для І. Цехановича більш надійним орієнтиром, аніж порослі травою залишки колишніх будівель.

Таким чином, у березні 1625 р. польська адміністрація чітко окреслила кордони земельних володінь міської громади. У сферу впливу Чернігова потрапили землі на кілька десятків кілометрів (до 25-30-и) від міста, зокрема на півночі вони охоплювали половину течії річок Білоуса та Стрижня. З трьох боків кордони Чернігова були доволі сталими, тоді як на півночі склалася особлива ситуація, пов'язана майже з повним запусінням значної території аж до лінії Ріпки – болото Свинь. Відтак визначення північної межової лінії дозволяє уточнити сферу міських володінь та одночасно з'ясувати південний кордон чернігівської козацької паланки, оскільки документи зберегли відомості тільки про центр волочних наділів (села Велика та Мала Вісь).

***   ***   ***

Розділ 2

Чернігівська козацька ланова хоругва (1625-1648 рр.)

Чернігівська козацька ланова хоругва для нас цікава не тільки з огляду на територіальне сусідство з Петрушином. Вона формувалася із шляхтичів, і одним із членів хоругви мав бути Велігорський, якому присвячений один із натупних розділів. До появи в селі Шихуцьких (середина 1670-х років), саме Велігорські були найзаможнішою родиною Петрушина. А серцевина їх земельних володінь знаходилася в районі Стигунців, за Великою Віссю.

6 березня 1625 р. польський король Сигізмунд III видав привілей на осадження козацької хоругви на Великовеських грунтах біля Чернігова. Це було пов'язано із запустінням земель в околицях Чернігова внаслідок польсько-московської Смути початку XVII ст. і необхідністю захисту Чернігова з гомельського напрямку.

Не можна сказати, щоб цей документ був невідомий історикам. Свого часу ще О. Шафонський у далекому 1851 р. детально переповідав зміст привілею про шляхетську козацьку хоругву під Черніговом: «Изъ имѣющейся у Черниговскихъ дворянъ Бакуринскихъ выписи, воеводства Черниговского изъ книгъ Земскихъ 1645 года іюля 6 дня имъ данной, видѣть можно, что Король Польскій Жигмундъ Третій учредилъ для обороны Черниговского замка изъ заслуженныхъ людей сто человекъ конницы, подъ названіемъ *рыцарства козацкой службы*, и далъ на то 1625 года марта 6 дня свою грамоту. Имъ тою же грамотою опредѣлено было, вмѣсто денежного жалованья, въ Черниговскомъ уѣздѣ, въ селахъ Великой и Малой Веси, на всякого человека по шести влокъ, а всѣхъ 600 влокъ пахотной земли, сѣнокоса и лѣса, и въ городѣ Черниговѣ, за дальнимъ валомъ, для дворовъ и огородовъ мѣста и на шесть лѣтъ съ начала отъ службы льготы. Сія команда имѣла синее знамя съ краснымъ въ срединѣ крестомъ. Если бы случилось имъ быть долго въ осадѣ, то должны они на четверть года по восьми польскихъ золотыхъ всякій получать, судъ же и расправу в гражданскихъ дѣлахъ имѣли у Старосты или Замкового Капитана, по тому же статуту, по которому и прочіе обыватели судились»⁸.

Зрозуміло, О. Шафонський помиляється, ототожнюючи шляхетську козацьку хоругву під Черніговом із звичайним козацтвом: «Заводя королі Польскіє сихъ украинскихъ и запорожскихъ козаковъ войско, и давая имъ

---

⁸ Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. – Киев, 1851. – С. 55.

для служби пустопорожніе земли, и разные за ихъ противъ татаръ и турок оказываемые услуги, вольности и отличия, не отымали у шляхты свободы въ тѣхъ же пространныхъ мѣстахъ имѣть свои владѣнія».

Пізніше привілей Сигізмунда III згадував також Ю. Татищев, який уклав детальний опис архіву Бакуринських: «Выпись с книг земских воеводства черниговского року 1645-го Июля 6-го, содержащая в себѣ привилегію короля Сигізмунда III-го «на товарыство и добра до хорогве замку Черниговского належачіе даный, с печатью привѣсистей и съ подписомъ руки его королевской милости» 1625 года 6-го марта»⁹.

Однак історики ХІХ ст. не звернули належної уваги на документ 1625 р., тому всі узагальнюючі праці з історії Чернігівщини першої половини ХVІІ ст. ігнорують шляхетську козацьку хоругву, ніби її взагалі не існувало, не виправдано створюючи штучну білу пляму і в без того доволі бідному на документальні джерела і нетривалого в часі періоді польського панування на Сіверщині (1618-1648 рр.). І тільки з виходом фундаментальної монографії Петра Кулаковського¹⁰ крига нарешті скресла. Залучивши до обігу серйозний пласт історичних джерел з польських архівів, П. Кулаковський зумів дещо розширити наші уявлення про козацьку хоругву.

Отже, чернігівські козаки отримували по 6 волок на коня. Пояснюється це, ймовірно, наявністю значного вільного земельного фонду в околицях міста. Адже в регіонах, які під час Смутного часу зазнали спустошення, процесу наділення передувала волочна поміра. За одиницю виміру приймалася хелмінська волока, поширена у північних та східних регіонах Речі Посполитої. Середня величина волоки складала 21,35 га, хоча на Сіверщині вона могла мати й дещо відмінну величину, яка нам невідома.

Козаки були певною мірою обмежені у пересуванні – могли залишити місце служби лише з дозволу свого старшого. Товаришам козацьких хоругв надавалося право заготівлі матеріалу в пушах і лісах для зведення будинків, дозволялося засновувати фільварки. Козаки підлягали юрисдикції капітанів, пізніше старост, мали судитися за II Литовським статутом. Їх справи вносилися до замкових книг. На думку П. Кулаковського, членство в хоругвах було добровільним, а зголошувалися стати товаришами хоругв переважно бояри, підлеглі юрисдикції замків Великого князівства Литовського. Цілком правдоподібно, що до складу хоругв вступали учасники московських експедицій, що не належали до

---

⁹ Татищев Ю. Черниговские архивы (отчет о командировке в Черниговскую губернию в 1899 году). – Харьков, 1901. – С.12.

¹⁰ Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618-1648). – Київ, 2006. – 496 с.

шляхти, або безземельні шляхтичі, повернення яких у рідні місця було для них безперспективним.

Сам процес формування хоругв, який мав завершитися протягом шести років (для заповнення вакансій та облаштування їх товаришів на відведеному місці), розтягнувся на довший період. Так, на час Смоленської війни (1632-1634 рр.) у Великій та Малій Вісях, під Черніговом, для хоругви було виділено лише 138 волок з 600, передбачених привілеєм 1625 р. З них наділи отримали лише вісім осіб, які мали служити на 2-5 конях. Причиною наповненості хоругви лише на чверть був брак виділеної для неї землі.

Надзвичайно цінними є зібрані П. Кулаковським відомості про персональний склад хоругви, зокрема, про ротмістрів над чернігівськими козаками. Так, у березні 1637 р. ротмістр хоругви Стефан Дунаєвський поступився своїми 23 волоками під Черніговом братам Левові, Самуелеві та Семенові Козляковським. А в 1644 р. ротмістром був призначений Самуель Залеський. Зі згаданих восьми осіб, які на 1633 р. мали волочні наділи під Черніговом, найбільше – 30 волок – мав Миколай Носачевич. Рицарськими волоками володіли й достатньо авторитетні та впливові у Чернігівському воєводстві особи. Так, лановий наділ в урочищі Постовбиця належав Стефанові Речинському, який займав ряд земських посад. Там само мав лановий наділ Миколай Бялт, який у 1649 р. став чернігівським ловчим.

Склавши у загальних обрисах уявлення про козацьку шляхетську хоругву, спробуємо визначити її територіальні межі.

Отже, східним кордоном наданих хоругві ланових волок мала, безперечно, слугувати річка Замглай (Свинь), яка широкою смугою (6-8 км) майже непрохідної заболоченої місцевості відгороджувала землі північніше Чернігова від Седнівщини (літописної Сновської тисячі) та Городнянщини.

На півночі і північному сході в ролі природного кордону виступав великий лісовий масив, що складався з хвойних та листяних порід. Він знаходився над болотом Замглай і тягнувся на багато кілометрів з північного заходу від Яриловичів на південний схід до Городні. На заході хоругва межувала з Любецькими володіннями. Очевидно, роль кордону виконувала річка Білоус. А ось на півдні козацька хоругва доторкалася до земель чернігівського магістрату. Недаремно Ієронім Цеханович так детально виписував кордонну лінію в майже незаселеній місцевості.

Окреслена територія становить східну сторону північної частини межиріччя нижньої течії Десни і Дніпра. Саме тут у часи Київської Русі знаходилися найбільші поселення басейну нижньої течії правого берега р. Десни площею 12-18 га. Всі вони (всього 6) розташовані компактною групою у верхів'ях річок Білоус, Стрижень та на корінній терасі р.

Замглай на відстані 5-8 км одне від одного. Чотири з них знаходились безпосередньо на окресленій нами території – поблизу Роїща, Сибережі, Великої Вісі, Голубичів, а ще два практично на межі із сусідніми землями (Хмільниця та Малий Листвен). Всі вони розташовані на найбільш родючих для поліської зони темно-сірих лісових ґрунтах. Тож не випадково центром ланових наділів стали Велика і Мала Вісь.

Майже безперервні московсько-литовські війни на протязі всього XVI ст. і Смути початку XVII ст. спричинили майже повне запустіння регіону. На північ від Чернігова утворилася величезна за площею спорожніла територія, яка сягала майже до Голубичів і Ріпок. Польська адміністрація доклала чимало зусиль для залюднення краю, і одним із перших кроків стало створення козацької хоругви.

Тепер спробуємо з'ясувати які саме поселення виникли на відведених для козаків ланових волоках. Серцевиною земель козацької залоги у 1625 р. стали пустоші Велика Вісь і Мала Вісь, що знаходилися над витоками Стрижня. Однак до кінця 1630-х рр. **Велика Вісь** залишалася не осадженою. Більше того, відродження села відбулося значною мірою внаслідок колонізаційної хвилі чернігівських міщан. Так, 12 травня 1664 р. гетьманським універсалом Івана Брюховецького нагадувалося про збереження за громадами селищ Велика Вісь, Холявин та інших давнього обов'язку виконувати повинності в м. Чернігові та сплачувати податки до міської скарбниці.

Поселення **Мала Вісь**, відоме ще з литовських часів («на р'ще Свинь, село городовое, домов 30 было» у 1527 р.), запустило у часи Смути на початку XVII ст. і більше в документах не знадується. Наскільки можемо судити після спілкування з великовіськими старожилами, Мала Вісь локалізується за кілька кілометрів на північний схід від Великої Вісі, ближче до річки Свинь. Не виключено, що поселення відродилося під іншою назвою – Стигунці.

Входили до ланових наділів землі в районі села **Великі Осняки**. Більше того, маємо чіткі вказівки, про осадження Осняків Кшиштофом Криницьким, мірничим Чернігівського воєводства, який володів тут 18 рицарськими волоками. Вперше село згадується у подимному реєстрі 1638 р.

По іншу сторону Великої Вісі пізніше виникло село **Звеничів**. За часів Київської Русі тут існувала фортеця з невеликим гарнізоном, яка контролювала єдиний прохід через непрохідне Замглайське болото (літописний «шлях в радимичі»). Проте нам нічого невідомо про існування поселення на цих землях в епоху польського панування. Теоретично звеничівські землі мали б належати до відведених козацькій хоругві ланових волок. Вірогідно, в першій половині XVII ст. стародавній «шлях в радимичі» втратив своє стратегічне значення (все ж таки

з'явилися нові шляхи), а величезні болотяні масиви, які оточували село, відлякували потенційних «колонізаторів». За документами Звеничів відомий лише з середини XVII ст. і після вигнання поляків село перебувало у ранговому володінні чернігівських полковників.

Землі на північний захід і північ від Великої Вісі вірогідно мали належати козацькій хоругві і незабаром там виникає цілий ряд поселень. Так, вже в 1640-х рр. існували на території ланових наділів села Постовбиця та Вербичі. Як зазначає П. Кулаковський, у лісостеповій частині Чернігово-Сіверщини знаходилися урочища, що залишили помітний слід у джерелах досліджуваного періоду. Зокрема, урочище **Постовбиця**, понад витоками Стрижня, у межиріччі Білоусу й Замглай, яке відкривало смугу більш родючих сіроземів, що посуваючись на схід переходили у чорноземи. Це сприяло осадженню тут у 1625 р. хоругви ланової шляхти, яка посіла на вимірних волоках. Постовбицею напередодні 1648 р. володів новгород-сіверський земський суддя Стефан Речинський. У 1656 р. Б. Хмельницький своїм універсалом підтвердив власницькі права на селище заслуженого перед Військом Запорозьким Олефіра Радченка. У документі відзначено, що О. Радченко володіє Постовбицею природженим правом. Слід думати, що останній міг володіти на Постовбицьких грунтах окремими волоками як лановий шляхтич, але саме село належало С. Речинському і жодних споріднених зв'язків між ними, які дали б право Олефіру успадкувати Постовбицю, не було.

Так само були відновлені Б. Хмельницьким у 1657 р. права Павла Ярмултовського на село **Вербичі**. За інформацією старожилів під час проведення Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку 1729-1730 рр., П. Ярмултовський після «лядської війни» одружився на шляхтянці, спадкоємниці цього села, а згодом отримав універсал Б. Хмельницького.

На схід від Постовбиці знаходилося урочище **Церковище** (можливо, тут було поселення за московської доби, пізніше запустіле), яке було поділено на волоки для їх надання товаришам чернігівської козацької хоругви. Село виникло приблизно наприкінці 1630-х років, і нібито було заселене якимось Циганським.

Гусинка також знаходилася на території ланових волок. Вірогідно, заснував село в першій половині XVII ст. Миколай Бялт, майбутній чернігівський ловчий. А в нього Гусинку купив Микола Бакуринський.

Ще далі на схід, поблизу болота Замглай, тоді ж виникає слобода **Свинопухи**, осаджена батьком Юрія Бакуринського Миколаєм. Оскільки саме серед паперів фамільного архіву Бакуринських зберігався випис із привілею 1625 р., логічно припустити, що Свинопухи (як і належні Бакуринським Гусинка з Буянками) виникли на землях, виділених

козацькій хоругві.

Розташовані північніше **Буянки** П. Кулаковський також відносить до ланових наділів, вважаючи, що село разом із Гусинкою належали Миколаю Бялту. Однак цьому суперечить згадка «Боянтцов» як чернігівського поселення на північно-західному кордоні Любеча і Чернігова в «Пам'яті» 1527 р. Ще П. Клепатський ідентифікував «Боянці» з Буянками, що й відобразив на картосхемі. Пізніше село перебувало у власності Піроцьких, від яких перейшло до шляхтичів Колчицьких. Тож можемо стверджувати, що давнє приватне володіння перебувало поза межами ланових волок, оскільки для козацької хоругви виділялися вільні землі.

Половина села **Ріпок** з 1609 р. належала Бакуринським, іншою половиною володіли Піроцькі-Репчичі. Ці володіння також сформувалися задовго до осадження козацької хоругви, а, отже, знаходились поза межами земельних наділів козацької хоругви.

Схожа ситуація і з **Голубичами**. Як і Ріпки, поселені в XVI ст. любецькими зем'янами Піроцькими, які надалі розділилися на три роди – Глібовичів, Даничів і Репчичів. Всі разом вони володіли узбережжям р. Гусинки до XVII ст., коли стали розпродувати свої землі полякам. За Піроцькими Голубичі залишались до самої Національно-визвольної війни і входили до ланових волок не могли.

А от **Сибереж**, за нашими спостереженнями, становила південно-західний форпост виділених козацькій хоругві земель. На південь від села розпочинались землі чернігівського магістрату. Сибереж згадується у «Пам'яті» 1527 р., однак запустіває у період Смути на початку XVII ст. Село відновилося на початку 1630-х рр., але внаслідок Смоленської війни 1632-1634 рр., слід гадати, знову збезлюдніло, оскільки королівський привілей С. Пясочинському на Сибереж від 14 березня 1645 р. називає об'єкт селищем.

На схід від Сибережі розташовувалось **Роїще**. Очевидно, виникло як хутір наприкінці 1620-х рр. внаслідок активної колонізаційної політики чернігівських міщан після надання Чернігову в 1623 р. Магдебурзького права. Проте село не входило до складу земельних володінь чернігівського магістрату (хоча О. Яблоновський називає Роїще, як належне ратуші за польського володарювання). На наш погляд, ця територія належала до ланових волок, але через прикордонне становище із землями магістрату та з огляду на пасивність колонізаційної політики товаришів козацької хоругви стала об'єктом зазіхань з боку міської верхівки. На думку П. Кулаковського, колонізація околиці Чернігова просто поглинула волочні наділи, відведені для козацької хоругви. Однак такі висновки нам видаються дещо перебільшеними. Певна агресивність колонізаторської хвилі, яка пов'язана з активністю чернігівських міщан у

другій половині 1620-х років, що освоювали надані магістрату землі, не викликає жодних сумнівів. Тож у багатьох випадках кордон порушувався і нові поселення виникали на вільних землях, поділених на волоки. Проте є підстави вважати, що керівництво хоругви відстояло свої володіння і не дозволило підпорядкувати нові поселення магістрату.

Однак інтерес чернігівських урядовців до Роїща виразно простежується до останньої чверті XVII ст. До речі, якесь відношення до ланової шляхти могли мати і любецькі шляхетні зем'яни Данило і Пархом Юшкевичі–Красковські, котрі 15 березня 1630 р. отримали права на володіння третиною Роїщенського ґрунту (разом з Омеляном і Яском Богушами). Ця ж третина згадується у королівському декреті наступного 1631 р..

Сліди міської колонізаторської хвилі спостерігаємо і на північ від Роїща, де розташовувались волочні наділи Миколая Носачевича (30 волок у 1633 р.). Кінну службу з цього наділу продовжували виконувати і його нащадки. Зокрема, Лукаш Носачевич у кінці червня 1657 р. отримав від Богдана Хмельницького підтвердження на отчинний ґрунт. Ще раніше, перед його виданням, на ґрунті Носачевича «сиділи» ройські слобожани. Отже, саме на цих землях виникає **Ройська слобода**.

Таким чином, виявлення населених пунктів, що виникли (відродилися) на землях ланових наділів, дає змогу окреслити територію, відведену для чернігівської козацької хоругви.

Протягом 1625-1648 рр. у цьому регіоні сформувалася мережа поселень, яка існує і до сьогодні. Частина з них виникла на місцях колишніх селищ литовської доби (XIV-XV ст.), інші являють собою зовсім нові поселення. На перших порах, поки тривало формування персонального складу хоругви, виникають лише одиничні поселення. До того ж, південні землі хоругви зазнають зазіхань з боку чернігівських міщан, що активно освоюють нові землі і виходять далеко за межі території, наданої чернігівському магістрату. Сліди їхньої колонізації зустрічаються в Роїщі, Ройській Слободі, Звеничеві і навіть Великій Вісі. Проте, в 1640-х роках набувають значного прискорення і колонізаційні заходи безпосередньо товаришів козацької хоругви. Цілий ряд поселень виникає в центрі і на півночі ланових волок. А поселення на півдні так і не стали власністю міста.

У подальшому окреслена нами територія повністю увійшла до складу Ройської сотні Чернігівського полку, становлячи її серцевину¹¹.

---

¹¹ Горобець С. До питання територіальних меж чернігівської козацької хоругви (1625-1648 рр.) // Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2009. – Вип. XXVI. – С. 158-162.

*Чернігівська козацька хоругва (1625-1648 рр.).
Реконструкція Андрія Потьомкіна.*

Розділ 3

Село над рівчаком

Минуло якихось два-три роки після березневого привілею 1625 р. польського короля Сигізмунда III із затвердженням кордонів чернігівських володінь, як неподалік Луб'яного острова виникло поселення. Як зауважує П. Кулаковський, «невідомий нам ревізор Владислава Вази відзначав, маючи на увазі кінець 1620-х рр., що у Чернігові й волості найбільше людей осіло за останні два-три роки»¹². З отриманням магдебурзького права Чернігів став стрімко заселятися, а його мешканці, в свою чергу, займалися активною колонізацією належних місту земель, користуючись сприятливою політикою поляків щодо швидкого залюднення чернігівської околиці.

За описом Д. Пашенка 1781 р., Петрушин «положеніє имѣть отъ Чернигова на восточной сторонѣ, по проселочной дороге, отъ пахотнаго поля на искатистыхъ мѣстахъ, въ срединѣ коего небольшою ярь, которымъ отъ снѣгу и дождей протекаетъ вода»¹³.

Якщо уважно роздивитися карту села, проаналізувати структуру сільських вулиць, то швидко стає зрозумілим, що центральною віссю середньовічного села є сільський рівчак. Він – основа основ, це на узвишші вздовж рівчака вирости перші оселі майбутнього села, адже в ті часи поселення виникали обов'язково біля води. За всі минулі століття він так і не здобув усталеної назви, місцеві жителі кажуть на нього буденно і просто: «Рівчак».

Можливо, раніше у простолюдді щодо яру вживалася назва «Живець» – так стверджує Анастасія Іллічна Герман (1923 р.н.), а вона чула цю назву від своєї матері Марії Мойсеївни Батухно, яка прожила 101 рік. Гідронім походить від того, що рівчак поповнюється ґрунтовими водами – джерелами, які постійно діють, тобто «живуть», а відтак і рівчак цей постійно «живе», отже – «Живець».

Сільський рівчак тягнеться з одного кінця села в інший, із заходу на схід. Саме на берегах цього струмка, на його високих схилах майже 400 років тому оселилися перші жителі. Ядром поселення стала територія сучасної вулиці В. Дрозда (колишня Врожайна), що тягнеться вздовж високого правого берегу рівчака до центру Петрушина. Саме вона до останнього часу була головною шляховою артерією села, а про давній вік вулиці свідчить її неймовірна покрученість – вона і сьогодні являє собою справжній конгломерат середньовічних вуличок і провулків.

¹² Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої. 1618–1648. – К., 2006. – С. 263.

¹³ Пашенко Д. Описание Черниговского наместничества (1781 г.) – Чернигов, 1868. – С. 32.

На західній околиці села рівчак має два рукави – невеличкий північний, вздовж шляху на Роїще, і набагато довший південний, що зигзагами виходить на халявинський шлях. Вірогідно, десь у його верхів'ях знаходяться джерела, які у продовж століть живлять водою струмок. Як здається, давня дорога з Халявина завертала в село через один із нинішніх відлогів вулиці В. Дрозда (Врожайної), так звану «Теленівщину». На її околиці по ліву руку нині можна розгледіти невеличку вуличку, яка під прямим кутом відгалужується в сторону, перетинає рівчак і стрімко злітає на гору – такий собі високий острівець серед двох рукавів рівчака. Це надзвичайно гарний і мальовничий куточок Петрушина, по-місцевому – «Бичиківщина». Тут рівчак являє собою досить глибокий яр, порослий деревами. Восени, спустившись на дно рівчака, та й на його схилах, можна зібрати досить пристойний кошик опеньок.

Контури сільського рівчаку (початкова частина – на «горі») на сучасній схемі. 2000 рік.

Десь тут, при в'їзді в село з халявинської дороги, що зивалася вздовж струмка по високому берегу рівчака, кимось із дворян Шихуцьких був влаштований постійний двір, де подорожні могли заночувати, похарчуватися, скуштувати джерельної води з колодязя, що стояв на березі рівчака. Місця були напрочуд живописні і красиві, тож влітку дехто з нічліжників не поспішав засвітло вирушати в путь, а насолоджувався відпочинком на березі озерця. Воно було чималеньке, завдовжки метрів триста, от тільки не широке, бо рівчак сам по собі вузький. Вода в озері – чиста, мов роса, на сонці яскраво виблискувала і просто таки манила до себе. Так, вона була дещо прохолодна, але влітку купалися в озерці залюбки.

Як розповідають, до революції початкова і найглибша ділянка рівчака була доволі повновода. Тут було чималеньке поглиблення, внаслідок чого утворилося таке собі озерце. У ньому часто купалася дівчата, та й дорослі приходили відпочити. Глибина води становила більше двох метрів, вона була хоча й прохолодна, адже живилася з підземних джерел, проте напрочуд чиста, майже прозора. Озерце було тільки в цій, найглибшій ділянці рівчака. А ще в деяких місцях озерця утворювалися в часи рясних дощів або ж навесні, коли танув сніг.

Взагалі, озерце знаходилося у такій собі ложбинці, яку поглибили ще поміщики Шихуцькі (вірогідно на стику XVII-XVIII ст.). Кажуть, земляними роботами займалися їх кріпаки та наймані робітники. Ділянку очистили від сміття, поглибили, а щоб вода не витікала, то зробили щось на зразок невеличкої дамби. Періодично стрімкі потоки води, особливо навесні, коли тане сніг, розмивали її, тож часто доводилося відновлювати «дамбу», для чого знову наймали людей. А за радянської влади стало не до цього, от вода поступово й розмила насип, від якого тепер і слідів майже не залишилося.

Трохи далі, якщо просуватися на схід, у напрямку центру села, рівчак стає ще більш глибоким і наповнюється водою – джерела б'ють з-під землі і утворюють невелику водойму. В селі цю частину рівчака люди називають «Кустіковий круг». Взимку, коли ця невеличка водойма замерзає, школярі влаштовують тут хокейні баталії, а влітку навіть ловлять рибу (і запевняють, що тут водяться карасі). В окремих місцях «Кустіковий круг» заболочується і рясніє зеленню біоплактону, який селяни використовують на корм качкам.

У 1954 р. місцевий колгосп «Шлях до комунізму» планував перетворити найглибшу частину рівчака на невеличке озеро. Було навіть затверджено проект будівництва ставка «в урочищі Рівчак» довжиною 610 метрів і середньою шириною 19 метрів (середня глибина – 1,9 метра, площа водяного дзеркала – 2,55 га). Передбачалося збудувати греблю загальною довжиною 55,2 метра і шириною 5 метрів. Однак роботи, заплановані на 1955 рік, так і не розпочалися.

Дещо далі, в районі Загального двору, рівчак перетинає вузька асфальтова стрічка, що з'єднує дві паралельні вулиці – В. Дрозда (Врожайну) і Молодіжну. Асфальт проклали пізньої осені 1986-го. А раніше тут був лише невеликий дерев'яний місток, що з часом почав руйнуватися. Його замінили бетонною трубою і зробили невеликий насип. Але навесні з «Кустікового кругу» почала збігати вода і промила виямок. Відтак насип зрівняли з землею, засипали виямок і зверху вкрили асфальтом. І тепер, щоб з вулиці В. Дрозда (Врожайної) потрапити на Молодіжну (або навпаки), не треба долати невелику кладку і хиткий місток, можна навіть автомобілем проїхати.

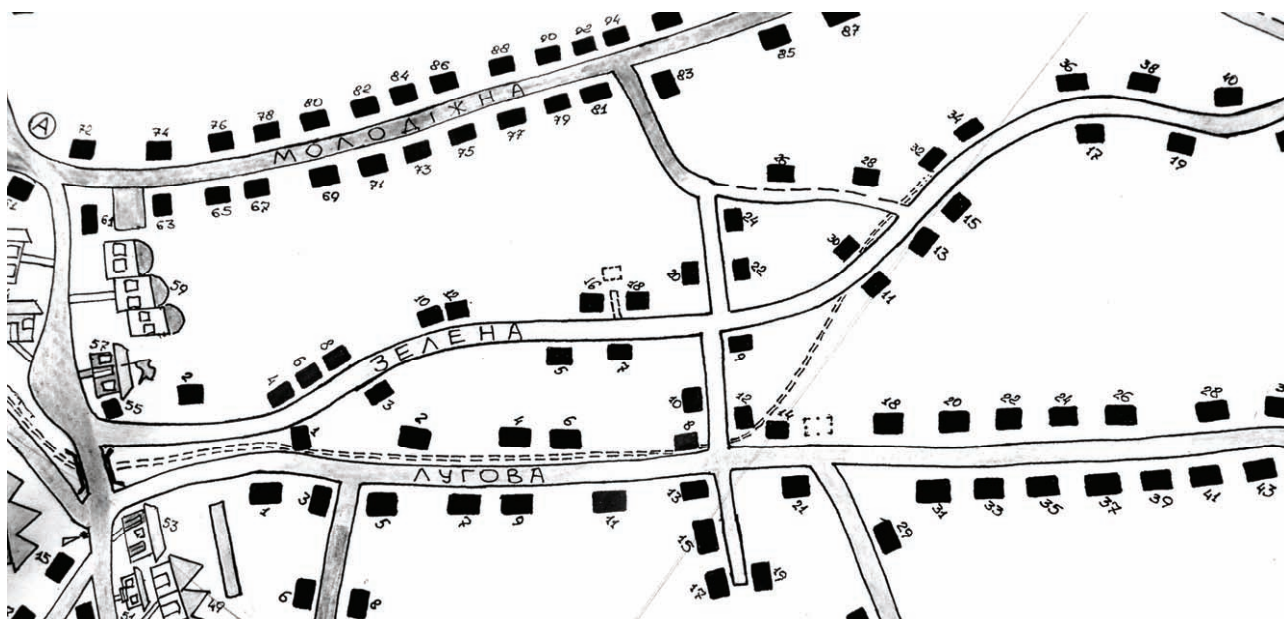
А далі рівчак знову перетворюється у великий яр, густо порослий деревами і чагарниками, однак схили втрачають початкову крутизну, стають більш пологими. Тепер вони зайняті під людські городи, навіть декілька хаток розмістилось на невеликій складці схилу, на віддалі від головної вулиці.

Ближче до центру села вулиця В. Дрозда (Врожайна) стрімко спускається вниз і рівчак вже перетворюється з крутого глибокого яру на невеличкий струмок, який можна просто перестрибнути.

Саме тут, у підніжжя пагорба, на вершині якого височить церква, на березі струмка знаходиться один з найдавніших сільських колодязів – «журавель». Один з двох, що ще працюють. Із цієї криниці люди завжди брали воду, коли йшли до церкви на свято Богоявлення Господнього, аби її освятити. Останніми роками біля криниці відкрилося декілька нових джерелець, що не замерзають і б'ють з-під землі навіть узимку.

Вулиця В. Дрозда (Врожайна) закінчується на центральному сільському майдані, біля мосту через рівчак. У всі часи місток був дерев'яний, а в 60-ті роки звели бетонний – надійний, фундаментальний... А рівчак перетворюється у невеликий струмок. Наче зовсім крихітний, але він не пересихає навіть влітку; в'ється під дворами Лугової вулиці, потім перетинає Зелену і губиться...

Колись він був куди більш повноводним і ніс свої весняні води безпосередньо в Оскривку. За спогадами жителів села, по руслу рівчака завжди текла вода і воно не пересихало навіть в найспекотніші літні дні. Це було зумовлено активністю постійно діючих підземних ключів, які підживлювали струмок, а русло рівчака виходило за село.

Контури сільського рівчака (дальня частина – на «низу») на сучасній схемі. 2000 рік.

Але в 1950-х роках болото, що знаходиться за селом, було осушене. І джерела в рівчаку зникли, а русло – пересохло. Згодом заасфальтували вулиці Зелену і Лугову, між якими звивався струмок в нижній частині села, і русло його стало ще меншим. В 90-х роках минулого століття рівень ґрунтових вод піднявся і ключі, що били раніше, знову відкрилися. Вода знову почала струменіти цілорічно, не пересихаючи влітку і не замерзаючи взимку.

Джерела б'ють з-під землі і на вулиці В. Дрозда (Врожайній), поруч з рівчаком, і біля самого центру села, ламаючи асфальт і зводячи нанівець всі спроби його полагодити.

***   ***   ***

Розділ 4 Вулична структура села

Петрушин – доволі велике поселення. Раніше тут налічувалося приблизно півтора десятка кутків і вуличок. У давнину родичі, як правило, селилися один біля одного, і поступово утворилися цілі кутки, де проживали носії одного прізвища – Лобаси, Почепні, Мазури, Барбаші, Телені, Лук'яненки тощо. Ці вулиці так і називали: Лобасовщина, Почепньовщина, Мазуровщина, Барбашовщина, Теленьовщина, Грукачовщина (Грукачі – так по-сільському прозивали Лук'яненків). І лише кілька кутків, очевидно, із змішаними родинами, отримали назви за географічними ознаками місцевості: Рівчак, Курган, Ріг, Хутір.

Сучасна схема вулиць Петрушина. 2000 рік.

Сучасні назви вулиць з'явилися відносно недавно, лише в квітні 1974 року, коли сесія сільради офіційно затвердила список із семи вулиць:

- Володимира Дрозда (до 2004 р. – Врожайна),
- Зелена
- Лісова

Лугова
Молодіжна
Садова
Чернігівська

У середині 1990-х рр. з'явилася остання, восьма вулиця – Польова.

Зменшення кількості вулиць досягли за рахунок зведення в одну вулицю кількох провулків і вуличок, іноді не зовсім вдалого.

Всі петрушинські вулиці (за винятком, зрозуміло, Польової) існують не одне століття, і якщо пройтися ними – неспішно, уважно розглядаючись, – можна почерпнути багато цікавого з їх історії. І навіть зрозуміти характер формування території села.

Володимира Дрозда (колишня Врожайна)

До останнього часу – головна вулиця Петрушина. Саме на В. Дрозда (Врожайній), на наш погляд, оселилися перші жителі близько чотирьох століть тому. Вона витягнулася вздовж правого берега рівчака, навколо якого і розвинулося поселення. В. Дрозда (Врожайна) неймовірно покручена, являючи собою швидше якийсь конгломерат вуличок і перевулків.

Складається з двох частин. Перша починається на «низу», якраз в центрі села, і стрімко підіймається на кручу, на краю якої велично стоїть церква, а далі – звивається веселою змійкою, до колишнього «Загального двору» (біля хат №№ 35, 48, 76, 78) і несподіванно розділяється на дві гілки (колишні «Хутір» – хати від № 76 та 65, та «Теленівщина» – від № 35 та 48), остання з яких грайливо перекидається на такий собі острівцець поміж двох рукавів глибокого сільського рівчака («Бичиківщина», хати від № 51 та 72).

В нижній частині вулиці перші хати з правого боку розташовані досить відокремлено, і знаходяться по іншу сторону рівчака, що на «низу» являє собою тонесенький струмок і який легко перескочити. Тут до неї з лівого боку штучно приєднані кілька вуличок, оскільки цілком являються самостійними провулками.

По суті, В. Дрозда (Врожайна) закінчується після хати № 33, оскільки далі починається справжнє прехрестя. Тут утворюється ніби якась площа, дещо витягнутої форми, яку в селі називають Загальний двір або Загальне. Праворуч асфальтівка виводить на інший бік рівчака, до вулиці Молодіжної. За нею – цілком самостійна вулиця, колишня Теленівщина (№ 35 та 48), а ще далі, ліворуч від Теленівщини – так званий Хутір, який, в свою чергу, складається ще з трьох вуличок. Та, що по ліву сторону (№ 76, 78), веде до сільського кладовища. Та, що праворуч – на Халявинський шлях (№ 82 та 84; саме в будинку № 82 пройшли перші 15 років життя відомого українського письменника В.Г. Дрозда, на честь якого і названо

вулицю). Вулиця, що веде прямо, найдовша на Хуторі і виходить на поля. Хати тут не туляться одна до одної, а стоять окремо.

Врожайна вулиця виводила на Халявинський шлях (повз № 82 та 84) – головну дорогу на Чернігів у стародавні часи. Хоча до ХХ століття дорога

Вулиця Володимира Дрозда (Врожайна). 2000 р.

пролягала ближче до річка. Зміну акцентів викликало будівництво аеродрому поблизу Півців в середині 30-х років, він перегородив Халявинський шлях на відрізку між хутором Шевченко та селом Олександрівкою. Відтак на Чернігів стали добиратися через Малинівку і поступово В. Дрозда (Врожайна) втратила своє провідне значення.

Вулиця Зелена. 2000 р.

Зелена

Як і вулиця В. Дрозда (Врожайна), бере початок на центральній площі села, але відходить в протилежному напрямку. Зелена – дуже давня вулиця, очевидно, найстаріша на «низу». Вона й сьогодні дивує своєю покрученістю і майже повною відсутністю прямих ділянок. Це пов'язано з тим, що вулиця розросталася вздовж русла рівчака і тому повторює всі його вигини. Останнім часом рівчак ледь жевріє, однак конфігурація вулиці вже чітко сформувалася і випрямити її не було жодної змоги. Та це вже й не потрібно, оскільки Зелена являє собою неабияку цінність в плані збереження колориту минулих епох.

Вулиця виводить на зелені лугові простори, яким і завдячує своєю назвою. Загалом же вона напрочуд тиха і затишна. Тут рідко гуркочуть машини, а взимку вільні від забудови ділянки (між №№ 15 і 17, 34 і 36, 38 і 40) часто перемітає снігом.

Дальня частина вулиці – «Барбашовщина», тут переважали мешканці на прізвище Барбаш. В будинку № 21 мешкав Барбаш Гліб Степанович (1914-2001) – почесний громадянин села, вчитель з 30-річним стажем, який довгий час працював директором школи, а також відзначався активною громадською позицією.

На початку Зеленої мешкала родина священика Максимовича (був настоятелем у Сибережі). Десь між №№ 8 та 16 знаходився маєток дворян Карпинських, яких у селі і сьогодні згадують теплим словом. Стараннями Олександра Павловича Карпинського (1835-1883) у Петрушині в 1875 р. відкрито престижне Міністерське двокласне училище з 5-річним терміном навчання.

В хаті № 10 мешкав Павло Михайлович Костюк (1874-1950), ще один почесний громадянин села, який понад 50 років працював учителем. Це ним посаджений шкільний сад навпроти церкви, понад рівчаком.

Будинки № 26 і 28 утворюють окремих провулочок, так само, як і хати № 22 і 24.

А загалом впадає у вічі відокремленість Зеленої від паралельних їй Молодіжної та Лугової. Схоже на те, що ці вулиці виникли набагато пізніше. На той час вздовж Зеленої простяглися людські городи і тому не було змоги влаштувати з'єднуючі провулки.

Лісова

Вулиця відносно пізня і доволі непримітна. Колись тут переважали носії прізвища Лук'яненко, по-сільському їх називали Грюкачі, а відтак і вуличка прозивалась Грюкачівщина.

Вона починається вузьким провулочком, що відгалужується в центрі села від Чернігівської, навпроти будівлі поштового відділення, а потім, «прихопивши» дві хати з лівого боку, рішуче завертає праворуч і

виводить на луг, за яким починається великий лісовий масив. Цим і пояснюється сучасна назва вулиці.

Спочатку хати стоять доволі скупчено. Очевидно, тіснява і відсутність вільного місця призвела до появи двох таких собі міні-провулків – один з них зовсім крихітний (хати №№ 20 і 22), а інший являє собою суцільний зигзаг (№№ 24, 26, 28, 30), оригінальний і неповторний, оскільки нічого подібного в селі більше немає. Вочевидь, забудова вулиці відбувалася не пізніше XIX століття, а в її контурах легко вгадуються відголоски малоземелля, що було в ті часи загальною бідною і призводило до подібних нестандартних рішень.

Далі характер вулички різко змінюється. Закінчується асфальт, зовсім рідкими стають хати. Тим часом тісна до цього вулиця починає відчутно розширюватись, наприкінці утворюючи широке розгалуження, яке в селі і нині називають не інакше як «Ріг» (за подібність своєю конфігурацією до рогу).

Сьогодні Лісовою гоняють корів на пасовище, сюдою ж вони і повертаються, тому вона не має такого затишку, як це притаманне, скажімо, Зеленій.

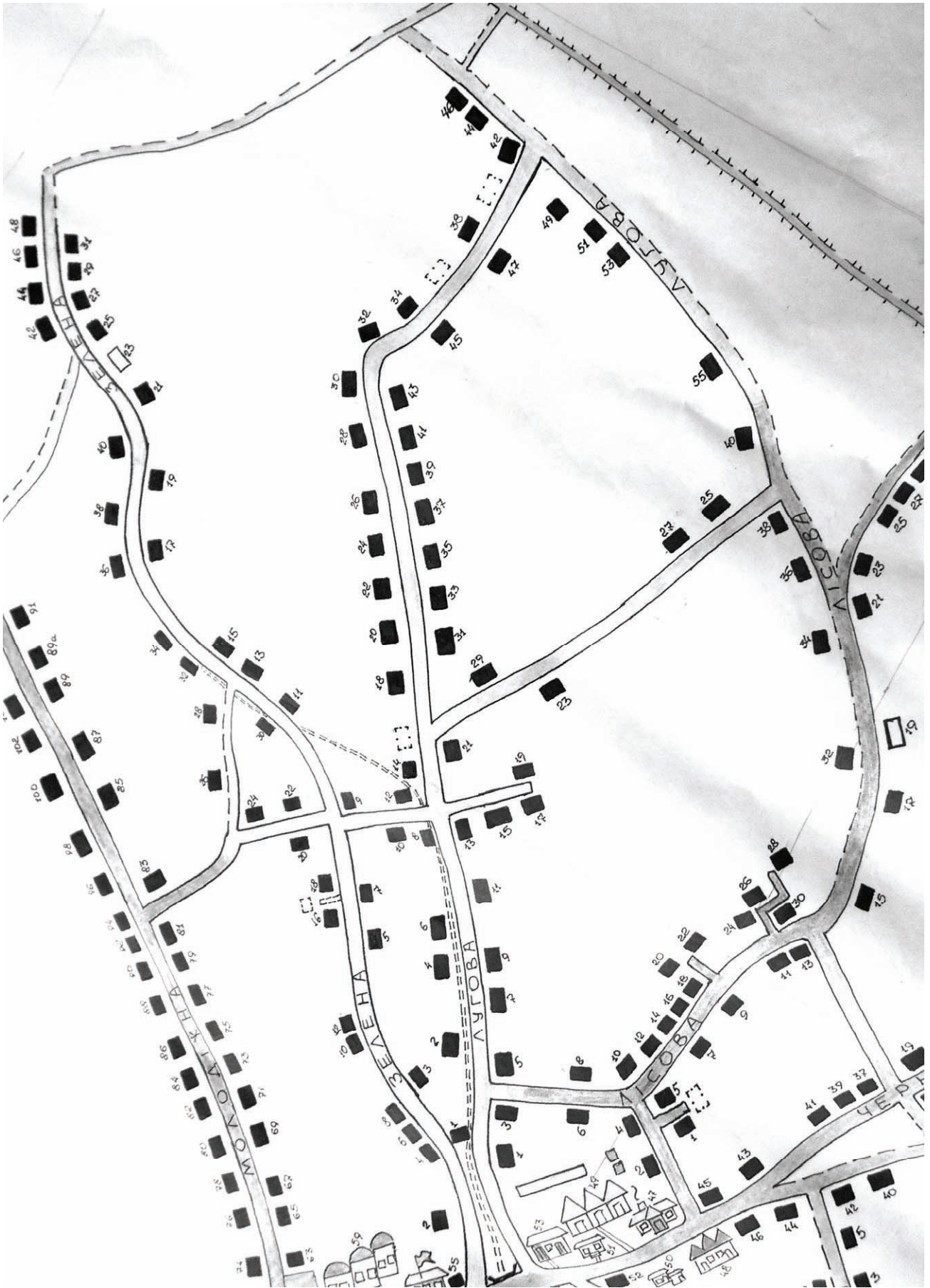

Вулиця Лісова. 2000 р.

Лугова

Одна з «низових» вулиць.

Проходить паралельно Зеленій. Якщо придивитися до карти, то на початковій стадії вони розвиваються ніби-то близнюки. Спершу їх

Вулиця Лугова. 2000 р.

розділяє лише тоненька смужечка рівчака, але ще досить довго хати цих двох вулиць стоять майже впритул. Потім рівчак завертає ліворуч, і слідом за ним віддаляється вулиця Зелена, тоді як Лугова зберігає відносно пряму лінію.

Вона впирається в будинок № 32 і складається враження, що тут Лугова колись і закінчувалась. Однак залишалось вільне місце з правого боку, і вулиця робить рішучий «крін» праворуч, виходячи на просторий луг паралельно Лісовій, але дещо північніше. Звідси також близько до лісу, тому назви вулиць Лугової і Лісової можна легко поміняти місцями, ніякої невідповідності це не викличе.

Влітку 1918 р. у Петрушині сталася велика пожежа, вогонь знищив 60 дворів, переважно на «низу». Лугова відносились до найбільш потерпілих, тому дуже старих хат на ній не збереглося. А так припускаємо, що вулиця сформувалась переважно у ХІХ столітті, тобто вона відносно «молода».

Як і у випадку з Врожайною, спостерігається виразна тенденція до з'єднання кількох вулиць в одну під час вуличної реформи 1974 р., коли формувалися нові назви. Не викликає жодних сумнівів, що будинки № 23, 25, 27, 29 становлять цілком самостійну вулицю. Також важко зрозуміти з яких міркувань віднесені до Лугової хати № 46, 44, 42, 49, 51, 53, 55. Як не крути, однак це все таки має бути Лісова.

Ще гірша ситуація з будинком по вулиці Лісовій, 40, який мав би належати до Лугової, замикаючи коло в дальній частині вулиці. А так вийшло, що два сусідні будинки (Лугова, 55 і Лісова, 40) належать до різних вулиць.

Звернемо увагу і на провулочок, де «знайшли притулок» відразу чотири хати (№ 13, 15, 17, 19). Сам по собі він досить невеликий, але ж продовжується на протилежну сторону (№ 8, 10, 12), до вулиці Зеленої, а там – ще далі (хати № 22 та 24 по вулиці Зеленій), доходячи таким чином аж до Молодіжної.

Молодіжна

Найдовша вулиця села, її довжина складає понад 2 кілометри.

Посередині її перетинає Чернігівська, відтак Молодіжна чітко поділяється на дві частини: «гору» та «низ».

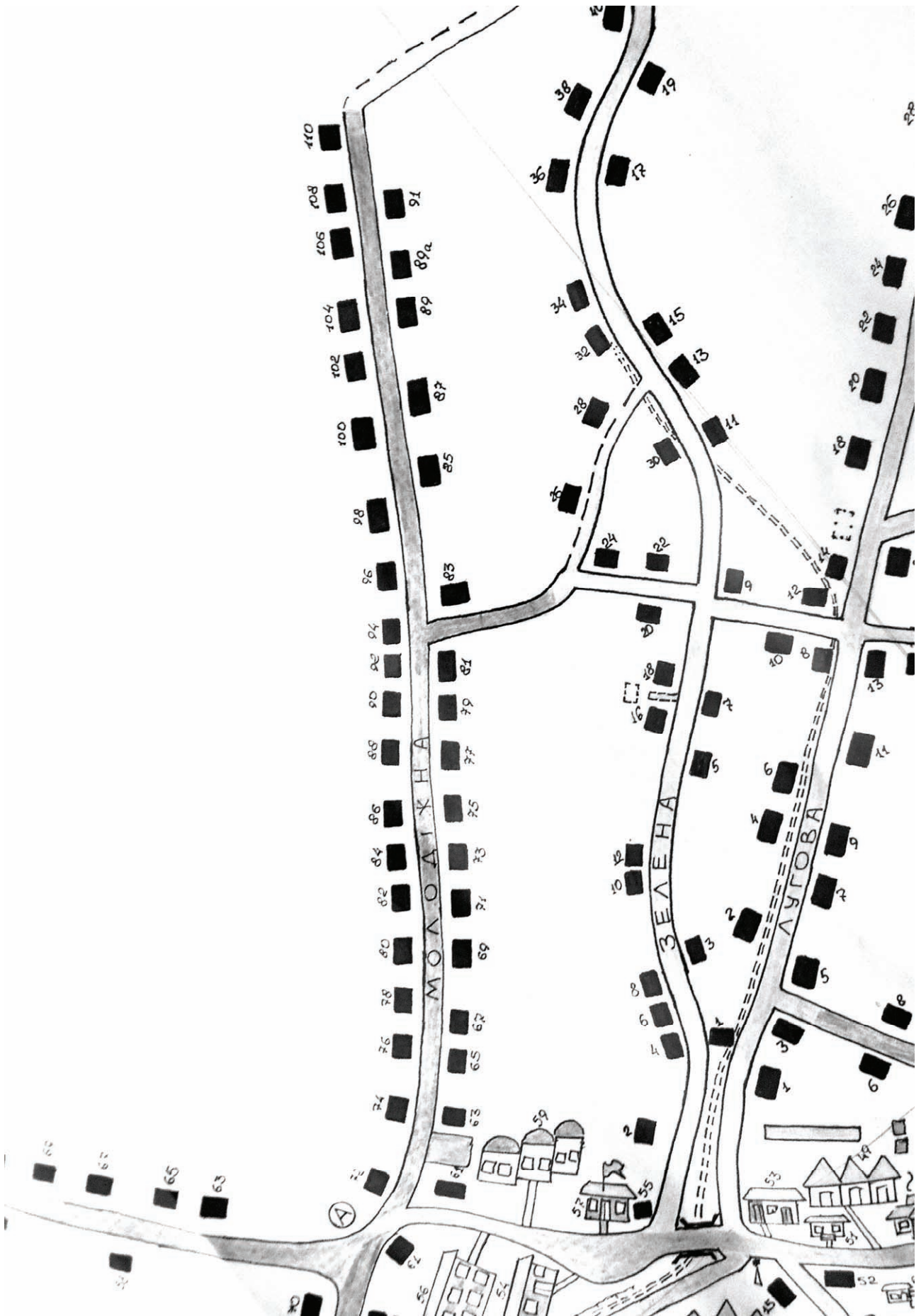
Горішня частина більш давня, вона сформувалась навколо стародавнього шляху на сусіднє село Роїще. Очевидно, заселятися вулиця почала з нинішньої центральної частини (хати № 61, 59, 57, 55 і далі), поступово просуваючись вздовж шляху в напрямку Роїща.

Раніше ми вважали Молодіжну однією з найбільш давніх сільських вулиць, адже вона, як В. Дрозда (Врожайна) і Зелена, виростає вздовж берега сільського рівчака, по лівій стороні. І тільки склавши детальну карту села зрозуміли, що висновки мають бути дещо протилежними.

Вулиця Молодіжна, на «горі». 2000 р.

Вулиця Молодіжна, на «низу». 2000 р.

Чому? На «горі» Молодіжна простяглася паралельно стародавній вулиці В Дрозда (Врожайній), але ж наскільки вони не схожі: покручена, звивиста, навіть якась бесформенна В. Дрозда (Врожайна), а навпроти – на диво рівна, стрімка, широка Молодіжна. Її й називали раніше по-сільському «Гонча» – в тому розумінні, що тут можна було сміливо гнати коней, тобто швидка, розгониста. Це зовсім нетипова для середньовіччя вулиця.

Зважимо й на те, що Молодіжна стала нібито північним кордоном Петрушина, розтягнувшись з північного сходу на захід на всю довжину села. І на північ від Молодіжної – жодного провулочка, жодного відгалуження, що взагалі дивно, адже саме вони є чи не головними вказівниками на давній вік вулиць. Отже, формувалася Молодіжна набагато пізніше В. Дрозда (Врожайної).

Не становить єдиного ансамблю з сусідніми вулицями Молодіжна і на «низу». Там вона розвивається паралельно Зеленій, але їх з'єднує всього лише один-єдиний провулок. Висновок очевидний: Зелена вже була давно заселена, навколишні землі люди зайняли підгороди, тому й ніде було влаштувати провулки в напрямку Зеленої. Але молодий вік нижньої частини Молодіжної відомий навіть сьогоднішнім старожилам, на очах яких вона забудовувалася. Та й назва її ніби підказує, що вулиця виникла відносно недавно.

На Молодіжній розмістилось більше сотні хат. Забудова щільна і на диво рівномірна. Між будинками № 24 і 26 вгору підіймається асфальтована дорога в напрямку колгоспного двору і ферми (в кінці вулиці Чернігівської). А між хатами № 42 і 44 відходить в бік поля сьгодні зовсім непримітна доріжка, яка через лісосмуги веде до колишньої Роїщенської Слободи (нині північна окраїна Роїща).

Крім заасфальтованого переїзду через рівчак до В. Дрозда (Врожайної), існують також деякі «дикі» стежки, якими перебирались на протилежну сторону рівчака. Одна з них (між № 7 і 9) виведе на «острівну» частину В. Дрозда (Врожайної) – «Бичиківщину», інша (між № 31, 33) – до провулочку з боку В. Дрозда (Врожайної), який підходить майже до води.

Невеличке бокове заглиблення вулиці (№ 23а і 23) виникло нещодавно, в останні десятиліття.

Цікава історія у будинків № 39 та 41. Колись тут жив сільський священик, пізніше будівлі «прихватизував» колгосп. Деякий час тут містилась сільська рада, за нею – дитячий садок, потім «перепрофілювали» під колгоспну їдальню. А в 1998-му продали на майновий пай одноосібнику Павлу Сергієнку.

Біля хати № 63 збереглася вільна від забудови ділянка, там й досі стоїть один з небагатьох колодязів-«журавлів», що збереглися до наших

днів. А загалом, нижня частина Молодіжної в історичному плані менш цікава. До самого її закінчення тягнеться довга верениця хат, навіть без будь-яких натяків на відгалуження. Сьогодні сюдою гоняють корів на пасовище жителі «низу» (по Лісовій рухається череда з «гори»).

На перехресті Молодіжної і Чернігівської розташована кінцева автобусна зупинка рейсового маршруту Чернігів-Петрушин.

Садова

Справжній конгломерат стародавніх вуличок і провулків, де під одною загальною назвою (Садова) їх тут зібрано щонайменше три, хоча легко виділяється і четвертий самостійний елемент.

Початок вулиці за теперішньою нумерацією (№ 1, 4) обраний невдало, цей провулочок цілком окремий і, теоретично, до Садової зовсім не відноситься. Безпосередньо Садова вулиця починається з будинків № 5, 3, 7. Далі вона піднімається круто вгору, виводить до лазні, а звідти продовжується до церкви і, зрештою, вливається у В. Дрозда (Врожайну). При цьому цей відрізок також носить явно самостійний відтінок, хоча з таким об'єднанням вуличок ще можна погодитись.

А ось яка фантазія підказала записати як Садову ще й колишню «Почепнівщину» (від № 15 і 18), це вже навряд чи можна досягнути, якщо керуватися насамперед логікою. В кінці «Почепнівщини», на «горі», ще донедавна містилася бригадна конюшня. Але оскільки коней звідси крали, то їх наприкінці 1990-х років перевели на ферму, а конюшню віддали на майнові паї жителям села.

Разом із В. Дрозда (Врожайною), Садова становить ядро стародавнього села, досить вдало з'єднуючи при цьому «гору» з «низом». Назву слід розуміти як вулицю, що виводить до саду, хоча і тут є певна штучність. До саду можна було дістатись, якщо біля лазні не звертати ліворуч, на низ, а продовжувати шлях прямо, полівкою, до самої чернігівської траси. Колись там дійсно був сад, от тільки невдовзі після проведення вуличної реформи його знищили.

Не зовсім зрозуміло, чому залишилися неосвоєними горішні сільські землі в районі Садової, зокрема чотирикутник, окреслений Садовою (№ 28-34), В. Дрозда (Врожайною) (№ 28-34), колишньою свинофермою і «Хутором» на В. Дрозда (Врожайній) (№ 76, 78) та кладовищем, адже саме тут знаходиться найвища точка місцевості. На дальній частині цієї ділянки, між фермою і кладовищем, раніше теж було кладовище, очевидно, найбільш давнє – сьогодні під свинофермою збереглися залишки лише частини його, так звані Отроховичеві могилки (Отроховичами прозивали деякі родові гілки петрушинських Ющенків). Між тим початок ділянки, де сьогодні водокачка, цілком придатний для розселення. Хтозна, може колись і тут було кладовище, тільки більш

Вулиця Садова. 2000 р.

давніх епох – Давньої Русі, чи то взагалі ранньослов'янського часу? Без археологічних розкопок відповіді не знайти, та й до розкопок справа ще не

скоро дійде. Між тим очевидно, що ніби існувала якась перепона, яка не дозволяла заселити вказані місця. І біля лазні, що стоїть навпроти кладовища, земля сама проситься до заселення, але ж теж щось завадило.

А сьогодні на Садовій живуть переважно люди похилого віку, ніби підкреслюючи давній вік вулиці.

Чернігівська

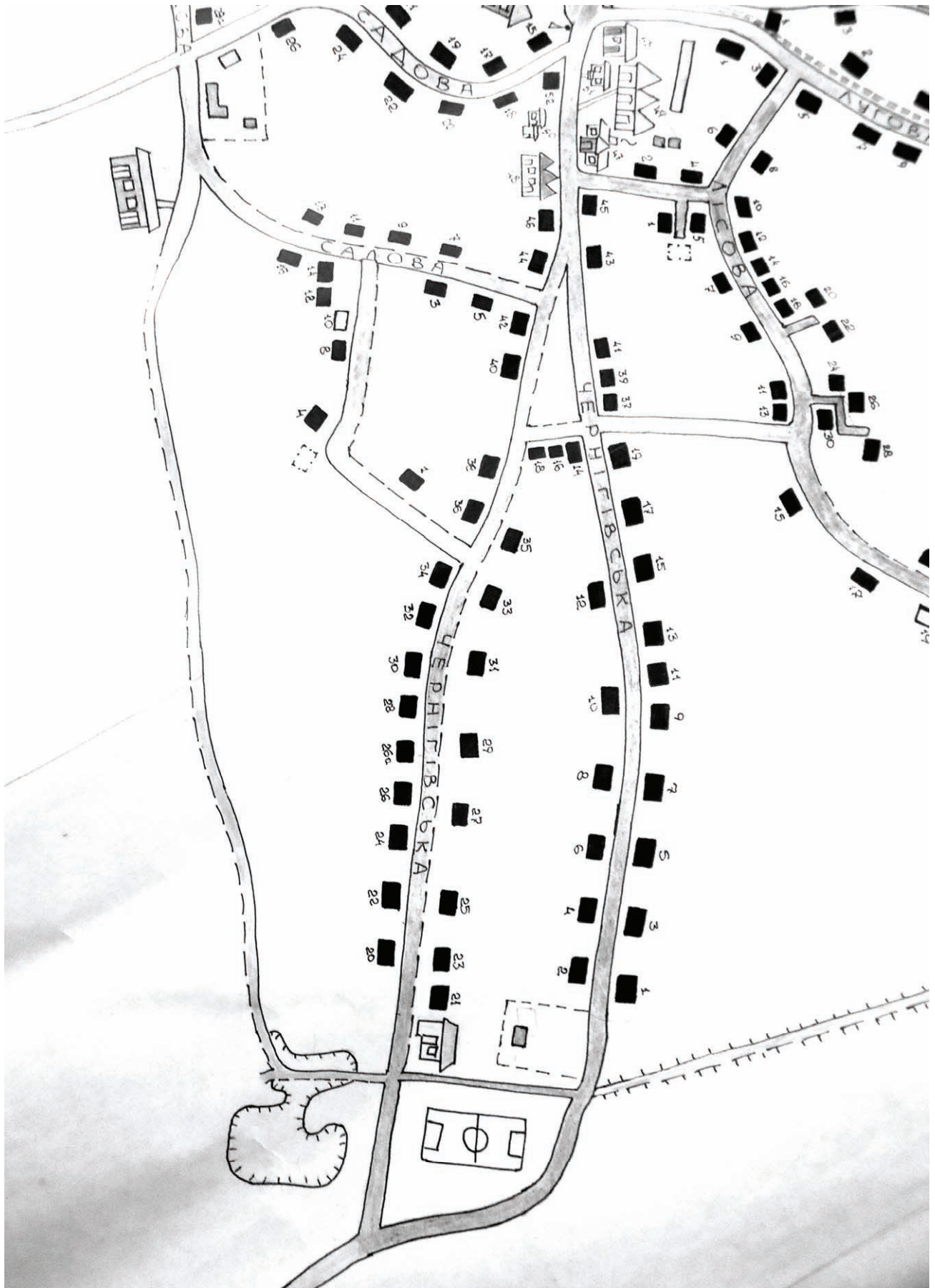
Центральна вулиця сучасного Петрушина. Але такою вона стала зовсім недавно. На наш погляд, Чернігівська не вписується в логічну схему петрушинських вуличок, випадає із загальної картини.

Заселення сучасної території села, яки ми вже згадували, відбувалося вздовж правого берега річкака, на «горі», а епіцентром процесу слід вважати прилеглу до церкви місцевість. В процесі розростання села існуючі вулиці дуже швидко сповзли на «низ», утворивши видовжену центральну площу, до якої всі ці вулиці сходились. Ось так народжувалася Чернігівська. Її розбудова спершу просувалась лише в одному напрямі, вздовж шляху на село Малинівку (хати №№ 44, 42, 40 і далі). Тут вуличка піднімалася на невеликий пагорб, а місцевість і понині називають Курган, щоправда з наголосом на першому складі. Однак за формою це швидше схоже на вал, укріплення, тільки занадто полого. Хтозна, може тут були якісь поховання у курганній формі, а можливо, якийсь оборонний вал, адже подібні назви ніколи не виникають на порожньому місці, без підстав.

В протилежну сторону Чернігівська довгий час не рухалась, і тільки в середині ХІХ століття один із поміщиків Шихуцьких оселив тут, вздовж шляху на Звеничів, своїх селян-кріпаків (кажуть, і будинки їм збудував). Місцевість прозвали Хутір – певно, дуже влучно. Це була така собі околиця села, без жодних провулків і відгалужень. Вже за радянських часів наприкінці «Хутора» збудували велику ферму, тож цей відрізок Чернігівської і сьогодні відчуває себе доволі жваво.

Якщо раніше сполучення петрушинців з Черніговом здійснювалося через Халявин, то з часом відбулись кардинальні зміни. Між селами Шевченко та Олександрівка перед війною збудували військовий аеродром, Халявинський шлях закрили, тож тепер доводилось добиратися до міста через Малинівку – це й стало зоряною годиною Чернігівської. На початку 1970-х до села проклали асфальт, і їй взагалі не стало рівних. А назва вулиці недвозначно натякає, що саме тут проходить шлях до областного центру.

Якихось років 25 тому почала забудовуватись ще одна гілка Чернігівської, при в'їзді в село (№ 12, 19, 17 і далі). Вона простора, широка, заасфальтована. Але називати її треба було інакше, бо так маємо дві паралельні вулиці з однаковою назвою і досить важко пояснити яку з них маєш на увазі.

Вулиця Чернігівська на початку села. 2000 р.

Дальня частина вулиці Чернігівської («Хутір»). 2000 р.

Сьогодні Чернігівська стала головним адміністративним центром села. При в'їзді з боку Малинівки найперше вас зустріне стадіон. Більш прямою дорогою (від № 21 та 20) майже не користуються, оскільки вона вузька і не заасфальтована, тож під час дощів там без чобіт нема чого робити. Щоправда, водіям доводиться виписувати доволі неприємний зигзаг, об'їжджаючи стадіон, і вже не одна машина опинялася в кюветі, однак миналось без летальних випадків.

А головні адміністративні споруди знаходяться в центрі села: поштове відділення (№ 48), бібліотека (№ 47), магазин (№ 50), господарський комплекс з пунктом прийому молока від населення (№ 49), пилорама (колишній магазин, № 51), старий клуб (№ 53, на початку 2000-х розібраний і сьогодні там невеличкий парк), навпроти якого, через дорогу, пам'ятник односельцям, що загинули в роки Другої світової війни, а за пам'ятником – велетенський двоповерховий Будинок культури, який так і не встигли добудувати наприкінці ХХ ст. Вочевидь, незабаром він буде розібраний. Далі, відразу за рівчаком, через який прокладено бетонний місток – сільрада (№ 57), новий клуб (№ 54, а до того – колгоспна контора (№ 54), колишній дитячий садок (№ 59), школа (№ 54).

Наприкінці вулиці, праворуч, в останній чверті ХХ ст. зросло ціле фермівське містечко. Колись довгі велетенські сараї не вмщали всю наявну худобу, а сьогодні стоять порожніми... Частина з них розібрана,

деякі стоять законсервованими. А по ліву сторону – великий колгоспний комплекс («Табір»): господарські будівлі, склади, тракторний парк, сховища, ремонтні майстерні тощо.

Центр села. Вулиця Чернігівська. 2000 р.

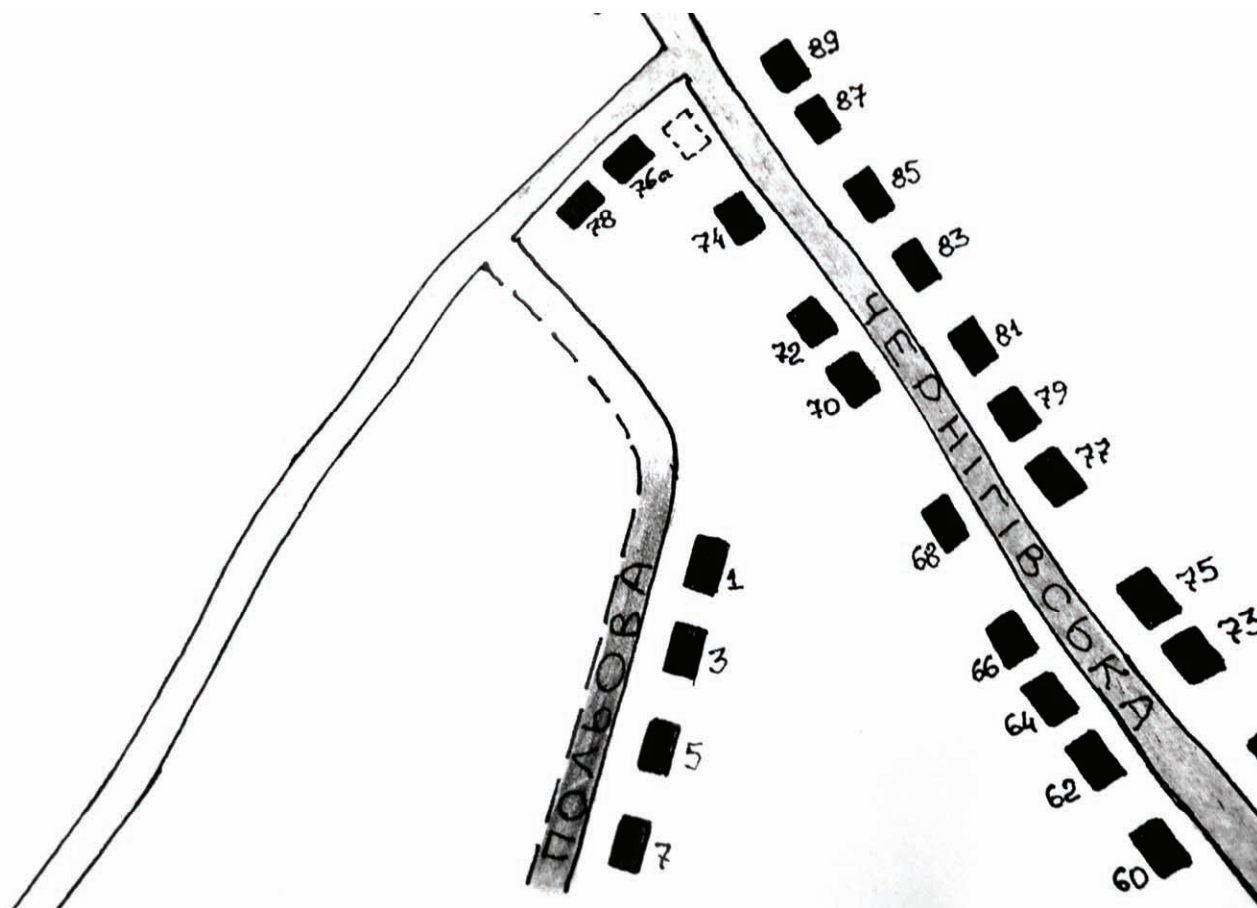
Польова

На початку 1990-х років було зроблено спробу якимось з'єднати горішню частину Молодіжної з Чернігівською, щоб надати ансамблю сільських вулиць більшої гармонії. Знайшлися бажаючі будуватися, і незабаром почали вимальовуватись контури п'яти майбутніх осель.

Однак економічна криза зіпсувала всі далекоглядні плани. Найпершим звів будинок лише Василь Петрович Бушtruk, сільський голова у 1992-1998 рр. У 2000 р. справила новосілля родина Гарника Орікяна, переселенця з Вірменії. Його син Артем народився якраз 24 серпня 1991 р., у день проголошення незалежної України. Однак нині розвиток вулиці призупинився і схоже, що в осяжному майбутньому ніяких новосіль на Польовій не планується.

А загалом вона поки що не сприймається як повноцінна вулиця. І якби Польова існувала в часи вуличної реформи, то бути б і їй Чернігівською.

Отже, найдавнішими заселеними територіями села виступають вулиці В. Дрозда (до Загального) та Садова, а також вулиця Зелена, яка хоч і розташована на «низу», але тягнеться вздовж рівчака.

Вулиця Польова. 2000 р.

***   ***   ***

Розділ 5
Походження назви
(любецький рід Петруш)

Назва села походить від родини любецьких бояр Петруш. Петруші (Петрушенки, Петрушинські) – представники дрібношляхетської родини Любецького староства. За Сигізмунда II Августа володіли Катежинською землею на Ріпкинщині, де згодом виникло село Петруші. Схожість назв Петрушів і Петрушина вказує на те, що їх заснували представники одного роду. Як можемо судити, після надання Чернігову магдебурзького права в 1623 р. хтось із Петруш оселився на належних місту землях і заснував однойменний хутірець. Згідно з вимогами привілеїв на маєтності, шляхтичі-ленники повинні були проживати (самі або їх челядники) у будинках на території Чернігівського повіту (тобто у заснованих ними поселеннях) і виступати на захист міста у разі потреби¹⁴. Отже, Петруші з самого початку володіли маєтком у Петрушині.

Родина Петруш покозачилася і надалі відома як козацький рід. Зокрема, Андрій Петруша згадується у списку козаків Сибирезької (Ройської) сотні, які загинули під Чигирином у 1678 р.¹⁵. У 1697 р. Ганна Андріївна Петрушинка, жителька села Петрушина (напевно, дочка Андрія Петруші), продала батьківський ґрунт в селі Семену Шихуцькому, товаришу полку Чернігівського¹⁶.

Збереглося кілька купчих початку XVIII ст., із яких можна зробити висновок, що родина збідніла, розпродувала ґрунти і на середину XVIII ст. ця гілка Петруш зникає з документів – або виїздить в іншу місцевість, або ж, що більш вірогідно, згасає.

Про саму родину Петруш відомо не так вже й багато. Маємо хіба що доволі умовний родовід, укладений В. Кривошеєю кілька років тому, в якому зібрані докупи представники родини, однак ступінь спорідненості між ними не встановлена.

---

¹⁴ Кулаковський П. Чернігів як політико-адміністративний і економічний центр у першій половині XVII ст. // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів, 2007. – С. 430.

¹⁵ Горобець С., Ситий І. Про втрати Чернігівського полку під час другого Чигиринського походу 1678 р. // Сіверянський літопис. – 2007. – № 6. – С. 7.

¹⁶ Горобець С., Ситий І. До питання датування найдавнішого документа фамільного архіву Шихуцьких // Скарбниця української культури: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Чернігів, 2007–2008. – С. 38.

ПЕТРУШЕНКИ **(Петрушинські)**

I

Н – Кочержинська земля предкам надана королем Сигизмундом-Августом. Мабуть, він був засновником с. Петруші.

II

Юрій – любецький землянин. 7 вересня 1634 р. разом з братами отримав привілей з підтвердженням предківських ґрунтів Кочержинської землі. За люстрацією 1636 р. згідно привілею 1634 р. тримав з братами Кочержинську землю.

Данило Петрушенко (Петруш) – любецький землянин. 4 березня 1622 р. Василь і Андрій Посудевські продали йому за 32 копи половину свого маєтку Обиймичей в ґрунті Пльохівському. У 1633 р. купив у Давида і Василя Кононовичів–Посудевських частину землі обиймицької. За люстрацією 1636 р. згідно привілею 1634 р. тримав з братами Кочержинську землю.

Наум – любецький землянин. За люстрацією 1636 р. згідно привілею 1634 р. тримав з братами Кирилом, Радком, Марком Кочержинську землю.

Кирило – любецький землянин (1636).

Радко – любецький землянин (1636).

Марко – любецький землянин (1636). Шляхтичі Петруші були серед скаржників на любецького старосту М. Калиновського 1643 р.

III

Андрій Петрусенко – козак чернігівський (1649).

Герасим

Степан

Адам

Василь

IV

– Ганна Андріївна

Пилип Герасименко – козак петрушинський.

Федір Степанович – козак петрушинський.

Михайло Адамович – козак петрушинський.

Артем Васковий – козак петрушинський. Продав разом з Пилипом, Федором і Михайлом ґрунт Ільїнщину під с. Петрушами П. Полуботку, затверджений останньому гетьманським універсалом від 18 травня 1716 р. Підтримуємо думку С. Горобця, що близькість походження назв с. Петруші і с. Петрушин вказує, що родина Петрушенків (Петрушинських) були їх засновниками¹⁷.

---

¹⁷ Кривошея В. Українське козацтво в національній пам'яті. Чернігівський полк: монографія: у 2 т. – К., 2012. – Т. I. – С. 395-396.

Безпосередньо до села Петрушина із цього списку мають відношення Андрій Петрусенко (III коліно) та його вірогідна дочка Ганна Андріївна (IV коліно).

Андрій записаний у козацькому реєстрі 1649 р. («Андрѣй Петрушенко») серед козаків чернігівської сотні і загинув під час Чигиринського походу 1678 р. А засновником села мав би виступати його батько, невідомий нам на ім'я. Вірогідно – один із молодших синів старшого покоління, який збіднів і, не маючи перспектив у батьківських володіннях, перебрався із Кочержинської землі (район села Петрушів) у Чернігів після надання тому магдебурзького права. Скориставшись сприятливою колонізаційною політикою польських урядовців, цей Петруша заснував однойменне поселення поблизу Луб'яного острова і колишнього села на Оскривці.

Вже за кілька років Петруші втратили свою маєтність – в 1634 р., після Смоленської війни (1632-1634 рр.), землями в околицях Чернігова заволодів чернігівський староста Мартин Калиновський. У його власності приміська поселенська структура перебувала до 1648 р., а після вигнання поляків Петрушин повернувся до володінь чернігівського магістрату.

Тим часом справи у петрушинської гілки родини Петруш склалися не кращим чином, особливо після смерті Андрія в 1678 р. Свідченням тому – розпродаж належних їм земель, відображений у кількох купчих із архіву Шихуцьких. Доволі символічною виглядає купча 1697 р., збережена (рідкісний випадок) відразу у двох копіях, за якою Ганна Андріївна Петрушинка продала Семену Шихуцькому батьківський «пляц» – згасаючий рід Петруш немов передавав естафету новим сільським багатіям, козацько-старшинській родині Шихуцьких.

Петруші зникають із джерел у першій половині XVIII ст. Зникають дещо несподівано, немовби виїхали з села.

В присязі Чернігівського полку 1718 р. згадується козак петрушинського куреню Васко Петренко.

За 12 березня 1719 р. маємо дві копії купчої, якою Микита Іванович «прозиваемий Петруша» продав батьківський ґрунт Семену Шихуцькому.

***12 березня 1719 р. – Петрушин. – «Добровольний и вечистий лист»
Микити Івановича Петруші на ґрунт батьківський та інше майно
пану Семену Шихуцькому, жителю і козаку петрушинському***
Копія.

Року 1719 місяця марта 12 дня.

Я, Микита Івановичъ, прозиваемий Петруша, чиню вѣдомо симъ моимъ добровольнимъ и вечистымъ листомъ, ижъ би кому колвекъ о семъ

вѣдати надлежить каждого суду и права, ижъ я, Микита Ивановычъ, мѣючи кгрунтъ свой отцевскій, лежащий в грунтахъ петрушинскихъ во всѣхъ трохъ измѣнахъ, такъ тежъ и огороди, и гумнище, и сѣножат, лежащую на Хранилови (кроми ниви, лежащей под Игрушама), которой то кгрунтъ никому ни в чомъ не пеній и не заведеній; і я, Микита Ивановичъ, продалъ явне и доброволне пану Семену Шихутцкому, жителю и козаку петрушинскому, за готовую суму лѣчби и манети доброй, то есть золотихъ за триста без двадцати. До которого то грунту я, Семень Шихутцкій, ему, Микитѣ Ивановичу, додалъ поля в измѣнѣ под Чорторійку на полусмакъ, и в другой измѣнѣ под Холявинъ такъ тежъ поля на полусмакъ, и в селѣ Петрушинѣ селитбу из огородомъ и с хатою, прозывается Штиховское, що и сие вѣчистое писаніе я, Микита Ивановичъ, подаю пану пану Семену Шихутцкому. І волно ему онымъ кгрунтомъ якъ хотѣти владѣти, продати, заминяти, даровати или наилучшій свой пожитокъ оборочати. А я, Микита Ивановичъ, зрекаюся того грунту самъ я и покровніе мои, и родичы близкіе и далекіе не повинны ему, пану Семену, ниякой препони в томъ кгрунтѣ чиниты. Токмо вѣчними часи ему, пану Семену Шихутцкому, и потомкомъ его записую, що велѣли записати при людяхъ зацныхъ и вѣри годнихъ.

Бул при томъ часѣ Данило Зражевецъ, жител и козакъ села Петрушина, Миколай Шихутцкій, жителъ и козакъ пет[рушинский], Федор Москал, Демянъ Лапотъ, Симонъ Ерошенко, Семень Лукяненко, Корнѣй Рабого, Яковъ Дрозденокъ, Супрунь Кравченко и много людей било не мало.

Чинилася сия справа року и дня вишше писаннаго.

А писалъ Данило Назаровичъ, дякъ петрушинскій¹⁸.

*12 березня 1719 р. – Петрушин. – «Добровольний и вечистий лист»
Микити Івановича Петруші на грунт батьківський та інше майно
пану Семену Шихуцькому, жителю і козаку петрушинському*

Копія.

Року 1719 мѣсяця марта 12 дня.

Я, Микита Ивановичъ, прозиваемый Петруша, чиню вѣдомо симъ моимъ доброволнимъ и вечистимъ листомъ, ижъ би кому колвекъ о томъ вѣдати надлежить каждого суду и права, ижъ я, Микита Ивановычъ, мѣючи кгрунтъ свой отцевскій, лежащий в грунтахъ петрушинскихъ во всѣхъ трохъ измѣнахъ, такъ тежъ и огороди, и гумнище, и синожат, лежащую на Хранилови, кроми ниви, лежащей под Игрушама, которой то кгрунтъ никому ни в чомъ не пенний и не заведеній; і я, Микита Ивановичъ, продалъ явне и доброволне пану Семену Шихутцкому, жителю

¹⁸ ЧИМ. – Інв. № АЛ 503/4/1. – Арк. 25.

и козаку петрушинському, за готовую суму лѣчби и манети доброй, то есть золотихъ за триста без двадцати золотихъ. До которого то грунту я, Семень Шихутцкій, ему, Микитѣ Ивановичу, додалъ поля в измѣнѣ под Чорторѣйку на полусмакъ, и в дрогой измѣнѣ под Холявинѣ такъ тежъ поля на полусмакъ, и в селѣ Петрушинѣ селитбу из огородомъ и с хатою, прозывается Штиховское, що и сие вѣчистое писаніе я, Микита Ивановичъ, подаю пану Семену Шихутцкому. И волно ему онимъ кгрунтомъ якъ хотѣти владѣти, продати, заминяти, даровати или наилучшій свой пожитокъ оборочати. А я, Микита Ивановичъ, зрекаюся того грунту самъ я и покровние мои, и родичи близкие и долекие не повинны ему, пану Семену, ниякой спреки в томъ кгрунтѣ чиныты. Токмо вѣчними часи ему, пану Семену Шихутцкому, и потомъкомъ ему записую, що велѣли записати при людяхъ зацныхъ и вѣри годнихъ.

Буль при томъ часѣ Данило Зражевецъ, житель и козакъ села Петрушина, Миколай Шихутцкій, житель и козакъ пет[рушинский], Федоръ Москал, Демянъ Лапотъ, Симонъ Ерошенко, Семень Лукяненко, Корнѣй Рабого, Яковъ Дрозденокъ, Супрунь Кравченко и много людей било не мало.

Чинилася справа року и дня вишше писаннаго.

А писалъ Данило Назаровичъ, дякъ петрушинскій¹⁹.

Нарешті, Василь і Гарасим Петренки згадуються у списках про службу 1724 р.:

«Васил Петренко бул в походах 705 под Любором, 716 у Смѣлой, 719 в Царичинѣ. На том подписался, вомѣсто Василя Петренка Михайло Іовлев руку приложил.

Гарасимъ Петренко бул в походах 709 у Гомлю, 710 у Ирклѣвѣ, 711 под Каменним Затонемъ, 721 на каналной работѣ, 723 на Коломаку, 724 в походѣ. На том подписался, вомѣсто Гара[си]ма Петренка Михайло Іовлев руку приложил».

А вже після цього Петруші (Петренки) зникають остаточно. Ні ревізія 1732 р., ні сповідний розпис 1739 р. не відають такого прізвища в Петрушині.

І все ж воно раптом спливає у останньому з відомих сповідних розписів, укладеному в 1812 р., де бачимо Якима Васильовича Петрушу і поруч Юхима Трохимовича Петрушу. Більше того, порівняння з іншими списками, наближеними у часі (другої половини XVIII ст., оскільки після 1812 р. списків жителів села XIX ст. не виявлено), дало змогу встановити, що у попередніх документах вони незмінно фігурували як Миненки.

¹⁹ ЧИМ. – Інв. № АЛ 503/4/1. – Арк. 25зв.

Власне, достатньо типова картина для тих часів, коли чи то саме прізвище варіюється, чи то ревізорам повідомляється розмовний варіант (сільське прізвисько), але іноді все ж таки спливає справжнє прізвище.

Отже, ми уклали родовід Миненків (Петруш), однак він не дозволяє ув'язати Петруш-Миненків з іншими відомими нам Петрушами. Натомість, у метричних книгах села (збереглися за 1857-1919 рр.) вже не зустрічається прізвище Миненко і слід цієї гілки родового дерева Петруш уривається.

МИНЕНКО (Петруша)

I

1. БОРИС КОЙДАН(?)

II

2/1. ВАСИЛЬ БОРИСОВИЧ (нар. 1703). У сповідальних розписах 1739 та 1740 рр. записаний як «Василь Койданов син».

х Параскевія Філімонівна (нар. 1708).

III

3/2. ТРОФИМ ВАСИЛЬОВИЧ МИНЕНКО (нар. 1722 або 1727, 1730).
Виборний козак.

х Євдокія Якимівна (нар. 1738 або 1742). Родом із Петрушина.

4/2. АННА ВАСИЛІВНА (нар. 1729).

5/2. МАРІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1731).

6/2. ЄФРОСИНІЯ (нар. 1732).

IV

7/3. ОЛЕНА ТРОХИМІВНА (нар. 1753 або 1754).

8/3. ВАСИЛЬ ТРОХИМОВИЧ (нар. 1754 або 1756, 1757).

х Марія Потапівна (нар. 1757).

9/3. ТЕТЯНА ТРОХИМІВНА (нар. 1760 або 1761).

10/3. СТЕФАН ТРОХИМОВИЧ (нар. 1763).

11/3. ДАРІЯ ТРОХИМІВНА (нар. 1765).

12/3. ЮХИМ ТРОХИМОВИЧ ПЕТРУША (нар. 1764).

х Уляна Тихонівна (нар. 1768).

13/3. АГАФІЯ ТРОХИМІВНА (нар. 1769).

14/3. УЛЯНА ТРОХИМІВНА (нар. 1770).

15/3. МАРІЯ ТРОХИМІВНА (нар. 1773).

16/3. ЄВДОКІЯ ТРОХИМІВНА (нар. 1775).

V

17/8. ЯКИМ ВАСИЛЬОВИЧ ПЕТРУША (нар. 1778).

х Мотрона Омелянівна (нар. 1786).

18/8. УЛИТА ВАСИЛІВНА (нар. 1791)

19/8. АГРИПИНА ВАСИЛІВНА (нар. 1796).

- 20/12. ГРИГОРІЙ ЮХИМОВИЧ (нар. 1790).
21/12. ТРОХИМ ЮХИМОВИЧ (нар. 1793).
22/12. ФЕОДОСІЯ ЮХИМІВНА (нар. 1796).
23/12. КІНДРАТ ЮХИМОВИЧ (нар. 1802).
24/12. ЯКИМ ЮХИМОВИЧ (нар. 1808).

VI

- 25/17. ІРИНА ЯКИМІВНА (нар. 1811).

Петруші в інших документах:

- 1649 рік – Андрій Петрушенко (козацький реєстр),
1678 рік – Андрій Петруша (загинув у Чигиринському поході),
1697 рік – Анна Андріївна Петрушинка (фамільний архів Шихуцьких),
1718 рік – Васко Петренко (присяга Чернігівського полку),
1719 рік – Микита Іванович (фамільний архів Шихуцьких),
1724 рік – Василь Петренко, Гарасим Петренко («сказки» про службу).

Слід додати, що при уважному дослідженні сповідного розпису села Петрушина за 1739 р. нами виявлений бобиль (тобто безземельний селянин) Микита Іванович Гринь – єдиний, чиї ім'я та по-батькові співпадають з Микитою Івановичем Петрушею, згаданим у 1719 р. Хто зна, або це просте співпадіння, або ж останні сліди збіднілої гілки роду Петруш, які відразу по тому губляться.

ГРИНЬ

I

1. МИКИТА ІВАНОВИЧ (нар. 1687). Бобиль.
Згаданий як вдівець у сповідних розписах 1739 та 1740 рр.

II

- 2/1. АНТОНІЙ МИКИТОВИЧ (нар. 1707). Бобиль.
х Мотрона (нар. 1711).
3/1. ОЛЕКСІЙ МИКИТОВИЧ (нар. 1716). Бобиль.

III

- 4/2. АГРИПНА АНТОНІВНА (нар. 1731).
5/2. КСЕНІЯ АНТОНІВНА (нар. 1735).
6/2. ГАВРИЛО АНТОНОВИЧ (нар. 1737).

Підсумовуючи, зазначимо, що заснували село наприкінці 1620-х років представники збіднілих гілок дрібношляхетської родини Любецького старостства Петруш. Невідомий нам батько Андрія Петруші скористався можливістю оселитися у спустошеному на час польського панування

Чернігові і заснував поселення на належних місту землях. Але вже за кілька років Петруша, як і інші власники населених пунктів чернігівської околиці, втратив своє володіння. У 1634-1648 рр. село належало чернігівському старості Мартинові Калиновському, а за часів Гетьманщини повернуто чернігівському магістратові. Тим не менш, Петруші надалі мешкали в Петрушині, але вже як рядові козаки-землевласники.

Через фінансові складнощі вони розпродують свої наділи, зокрема Шихуцьким (купчі 1697 та 1719 рр.), і якимсь раптово зникають з обрію. Рід або згас, або, що більш вірогідно, виїхав у іншу місцевість. Одна з петрушинських гілок роду Петруш у XVIII ст. фігурує під прізвиськом Миненко, але на початку XIX ст. її слід губиться остаточно. У метричних книгах другої половини XIX ст. вже відсутні і Петруші, і Миненки.

***   ***   ***

Розділ 6

Перша письмова згадка (Смоленська війна і Мартин Калиновський)

Перша письмова згадка про Петрушин датується липнем 1633 р., коли від заснування поселення минуло не більше 5-7 років. Вона пов'язана з подіями Смоленської війни між Польщею та Московією (1632-1634 рр.), що зачепила прилежні до Чернігова землі. Влітку 1633 р. незначні загони московського війська (воронезькі, трубчевські і новгород-сіверські частини) вирушили у напрямку Чернігова, а один із епізодів військових дій стався поблизу Петрушина (Петрушкіна):

«На початку липня загін з 200 ратних людей на чолі з воронезьким козачим сотником Родіоном Кулпинським та воронезьким помісним отаманом Іваном Ареф'євим, трубчевські ратні люди, а також частини з Новгорода-Сіверського (200 чол.) під керівництвом Івана Стремоухова вирушили у напрямку Чернігова. Досить довго вони безперешкодно просувалися вглиб краю, і лише в Чернігівському уїзді біля річки Снов назустріч їм вийшли польсько-козацькі частини на чолі з Шапраном, Гацеєвичем, Олександром Розсудовським, Почеповським та Волком. Битва між супротивниками відбулася в селі Петрушкіно, за сім верст від Чернігова. Перевага виявилася на боці воронезьких, трубчевських і новгород-сіверських частин: їм вдалося захопити навіть знамена й литаври. Шапрана і Почеповського було вбито, отамана Павлика Білодідова – взято в полон»²⁰.

На перший погляд, ідентифікація «Петрушкіна» з Петрушином не видається беззаперечною, однак із загального контексту стає очевидним, що основні події розгорталися саме в цьому регіоні: головні сили Московщини рухалися на Чернігів через переправу в районі Клочкова, від якого до Петрушина навпростець кілометрів 15. Вірогідно, болото Замглай вже не було настільки непрохідним, як за часів Київської Русі, або ж шлях серед боліт могли вказати місцеві жителі²¹.

Втім, на данному етапі мова йшла про незначні загони. Справжі бойові дії навколо Чернігова розгорнулися за місяць після сутички під Петрушином, наприкінці літа 1633 р.

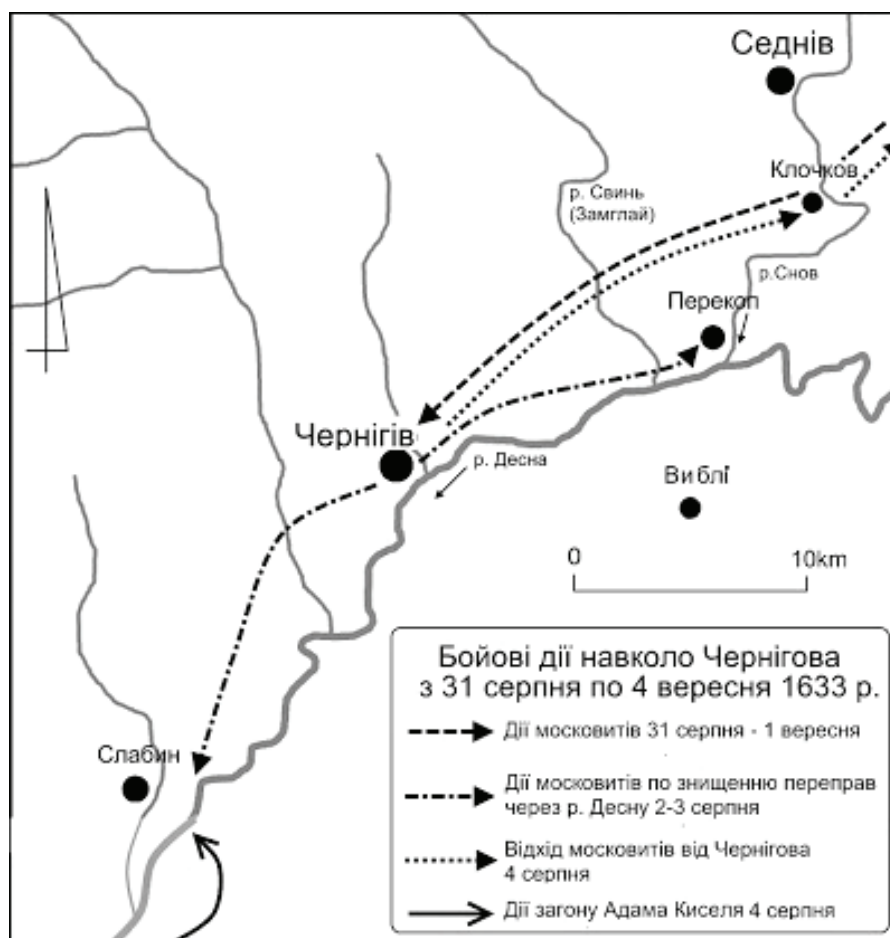
16 (26) серпня московські воєводи Ф. Бутурлін і Г. Аляб'єв із загоном в 3000 воїнів форсованим маршем рушили з Новгорода-Сіверського на Чернігів. Вже 21 (31) серпня на перевозі через р. Снов поблизу Клочкова вони захопили 8 рибалок, від яких дізналися, що діється в Чернігові.

²⁰ Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої. 1618–1648. – К., 2006. – С. 122.

²¹ Горобець С.М., Ситий І.М. Чернігівщина козацька. Ройська сотня: історія створення, населені пункти, сотенна старшина. – Чернігів, 2012. – С. 70.

Однак декілька полонених дорогою втекли і попередили гарнізон міста про небезпеку.

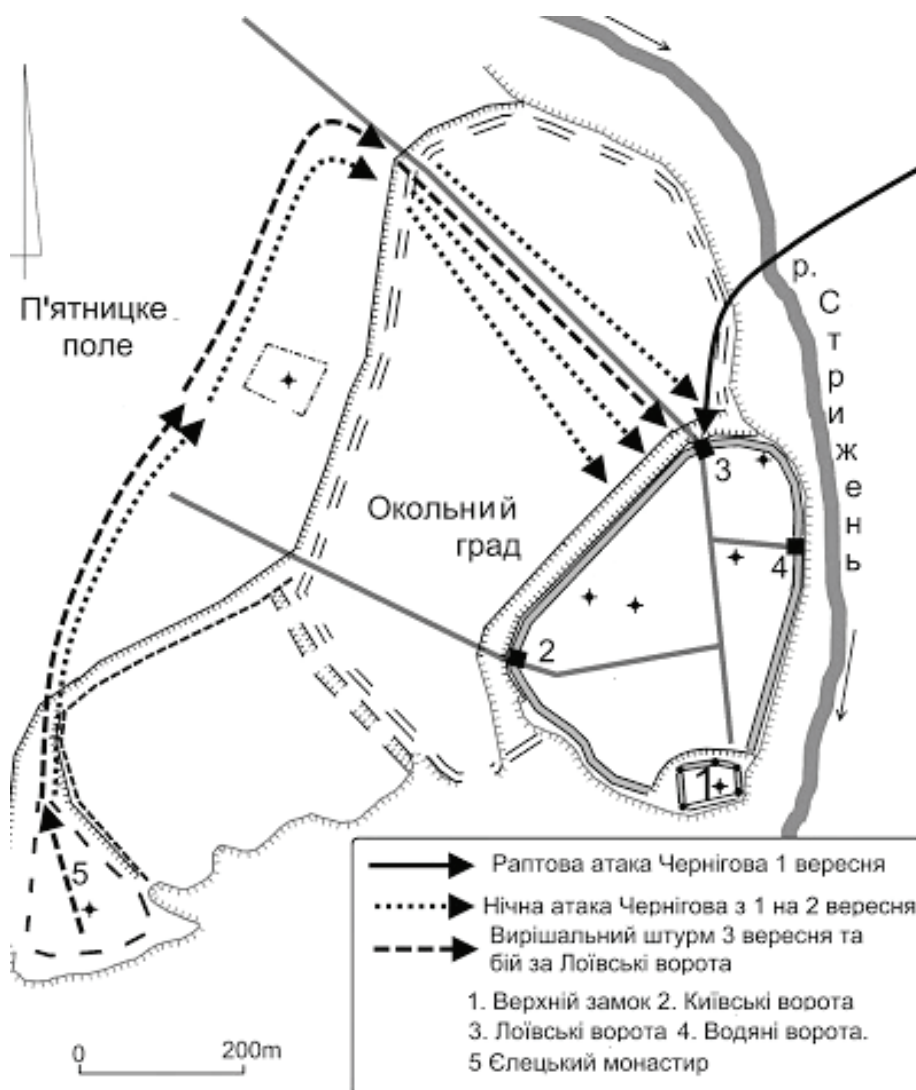
Бойові дії навколо Чернігова. Схема Олександра Бондаря.

22 серпня (1 вересня) 1633 р. московські війська підійшли до Чернігова, але раптово, прямо з маршу, фортецю взяти не вдалося, штурм чернігівської фортеці в районі найбільш слабого місця – Лоевських (Погорілих) воріт – був відбитий. Зазнавши поразки при першому штурмі, Ф. Бутурлін і Г. Аляб'єв відвели війська від міських стін і розбили облоговий табір на території Єлецького монастиря, зруйнованого С. Горностаєм у 1610 р. Ймовірно, в цей час московський загін розділився. Його основна частина залишилася під містом тримати облогу, інша – рушила нищити округу і забезпечувати безпеку тилів. Зокрема, було спалено кілька сіл навколо Чернігова та знищено переправи біля Слабина і Перекопу, на шляхах можливого просування підкріплення обложеним.

Повторний штурм міста в ніч на 23 серпня (2 вересня) знову закінчився невдало. Наступного дня активних бойових дій не відбувалося. Але вже 24 серпня (3 вересня) розпочався генеральний штурм фортеці в районі Лоевської брами. Московському війську майже вдалося прорватися в місто, однак оборонці змогли вбити керівника штурмового загону і відтіснити ворога назад, за міські стіни.

Ситуація змінилася 25 серпня (4 вересня), коли воєводам надійшло повідомлення про появу на лівому березі Десни польського кінного загону А. Киселя, який навряд чи знав про облогу і опинився в цих місцях випадково. Козацьку хоругву Адама Киселя (100 чоловік) і кінну хоругву виписників із Ніжина Мартина Калиновського сприйняли за авангард деблокуючого загону (раніше від попа з с. Копачів московіти отримали інформацію про підхід на підмогу місту 3-х тисяч вояків) і, не гаючи часу, вночі поспішно відступили з-під Чернігова на північний схід, до Клочкова. Де влаштували переправу через Снов і з награбованим повернулися до Новгород-Сіверського.

За підрахунками відомого дослідника П. Кулаковського, Чернігів обороняли всього 300 захисників – хоругва на 100 коней під командою Костянтина Волка і майже 200 міщан. Більшість шляхтичів, що як ленники мали обороняти замок, виїхали в безпечні місця (за винятком чотирьох). Всі селяни з міста й волості втекли. Міщани ж під час облоги втратили все своє майно: худобу, гумно, сіно.

Осада Чернігова. Схема Олександра Бондаря.

Втім, у середині вересня Ф. Бутурлін і Г. Аляб'єв вишулили у новий похід на Чернігів, збільшивши чисельність загону до 4 тисяч і посиливши його артилерією, якої так не вистачало при недавньому штурмі міста. Військо було поділено на дві частини: одна з гарматою мала йти новгород-сіверським шляхом на Чернігів, інша від Путивля – на Бобровицю. Військо не повинно було витрачати ресурси на облогу будь-яких замків, крім чернігівського, а головне завдання полягало у знищенні господарських ресурсів волостей, аби їх населення полишило укріплені пункти регіону.

А. Кисіль сформував із зібраних шляхтою частин до 1 тис. війська і встиг увійти до Чернігова, коли Ф. Бутурлін знаходився вже за 7 миль від міста. Дізнавшись про зміцнення чернігівської залоги, воєводи змушені біли міняти плани і повернули на Путивль. Далі військові дії відбувалися вже на східних рубежах Речі Посполитої близько Мезина, Новгорода-Сіверського, а через декілька місяців взагалі були перенесені на територію Московської держави під стіни Курська. У червні 1634 р. сторони підписали Полянський мирний договір.

З випадку, що допоміг Чернігову вистояти восени 1633 р., адміністрація зробила належні висновки. З одного боку, почалася реконструкція міських і замкових укріплень, з іншого – створення в 1633 р. Чернігівського повіту і запровадження посади чернігівського старости, яку обійняв Микола Калиновський, призвели до того, що останній після Смоленської війни підім'яв під себе майже всю поселенську інфраструктуру навколо Чернігова.

6 березня 1634 р. Мартин Калиновський отримав королівський привілей, за яким йому передавалася значна кількість заснованих міщанами хуторів, що стало визнанням заслуг М. Калиновського в обороні Чернігово-Сіверщини під час Смоленській війні 1632-1634 рр.:

«Певні добра або міські хутори благородному Калиновському ленним правом надані.

Владислав IV.

Оголошую всім. Завжди маючи в нашій пам'яті відважні рицарські вчинки та заслуги благородного Мартина Калиновського підкоморія Подільського, ротмістра і старости нашого Чернігівського, які він як і в минулих багатьох походах проти неприятеля святого Хреста, а особливо проти Османа, турецького царя, коли той на держави коронні наступав, він в п'ятсот рицарських людей, коштом своїм власним до війська нанятих, до війська нашого прибув, де з відвагою здоров'я та статків своїх з любові до Вітчизни, мужністю і хоробрістю перед багатьма іншими першим був, і невмирущу славу старожитнього роду свого, що добре Речі Посполитій

заслужений, цілком зберігаючи і їй значне сприяння маючи, підтвердив. Також і в нинішньому Московському, коли при наших двох хоругвах зі служилими людьми ставши, так собі з неприятелем в представлених okazіях поступав, як хороброму та відважному чоловікові належало. Такі його хоробрі кошти і труди, які він з любові до Вітчизни зі згодою несе приймаючи мило. Хоче аби не лише він сам, але й нащадки його, несучи нашу ласку, до подібних нам і Речі Посполитій послуг шляхом предка свого йдучи схильність брали. Йому самому, дружині та нащадкам його чоловічої статі ленним правом міські хутори, тобто над річкою Біловіссю: Гуцин, Стари Млин, Смиків, Хвац, Рижики, Хмельниця. Над Стрижем же річкою: Роїча, Холавін, Шульжин, Кирські, Варинці. Над Свиною річкою: Петрушин, Чартория, Терехова, Юрсов. На Косомачиним полю Товстоліс. Над річкою Десною Плоша. За Десною ж Піски, Подгоре, Муровчики, до того перевіз на річці Десні з усіма підданими ріллями, ґрунтами, пожитками, борами, лісами та іншими всіма околицями та належностями, що до названих хуторів належать, даємо та конферуємо. Проте які він повинен правом достати, і які з їх посесорами, якщо правом якимсь уживають, правом чинити. Які то хутори правом отримає, він сам і нащадки його чоловічої статі тримати і користуватися ними будуть, пико їм стане. Відносно тих хуторів все те, що до ольвори міста нашого Чернігова буде належати, як то порох, рушниці та інше спорядження забезпечувати повинен буде та його суксесори. Також порядку в тому місті дотримуватися та інші обов'язки чинити буде під важністю того права. На що для кращої віри цей привілей нашою рукою підписали ми і нашу печатку коронну притиснути наказали ми.

Даний в таборі за Смоленськом на околиці Богдановій дня 6 березня 1634 р.»²².

Як зазначав П. Кулаковський, «формальною причиною відібрання у міщан такого значного числа сіл і хуторів могло стати незадоволення короля Владислава IV станом обороноздатності Чернігова під час Смоленської війни, до замку якого міщани зі своїх населених пунктів мали постачати порох і зброю. Міська громада, що значною мірою мала завдячувати хоругві, укомплектованій з ініціативи М. Калиновського, успішній протидії московським військам восени 1633 р., а крім того, була послаблена економічно під час війни, мусила погодитися з таким рішенням короля»²³.

²² Ляшев О. Козаки та селяни с. Роїща Роїської сотні Чернігівського полку. – Чернігів, 2013. – С. 112.

²³ Кулаковський П. Чернігів як політико-адміністративний і економічний центр у першій половині XVII ст. // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної

Тим часом під 1634 р. у чернігівському літописі зазначено наступну подію: «Того ж року зимою по Божестві Христовом гром великий гриміл и перуны были»²⁴.

Отже, Петрушин вперше згадується в період Смоленської війни, коли біля села в липні 1633 р. незначні відділки московського війська розбили польсько-козацькі зағони. Наслідком війни став перехід Петрушина і практично всіх інших населених пунктів в околицях Чернігова у власність чернігівського старости Мартина Калиновського.

***   ***   ***

Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів, 2007. – С. 434.

²⁴ Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С. 108.

Подимний реєстр 1638 року

Восени 1638 р. поборцею Чернігівського воєводства чернігівським земським писарем Миколаєм Солтаном було складено подимний реєстр, що містить доволі детальний перелік поселень чернігівської округи. Документ лише готується до публікації, тож щиро вдячні Андрію Потьомкіну та Валерію Франчуку за можливість оприлюднити ту частину подимного реєстру, де перелічені володіння Мартина Калиновського. Аби зберегти всі особливості написання географічних назв, подаємо цей фрагмент мовою оригіналу, дублюючи в дужках назви поселень і кількість дворів:

«Dwudzies[ty trzeci Jaśnie Wielmoż]ny Jego M(oś)c Pan Kalinowski Woiewoda i Generał Czerniho[wski] [...] [...]lennych.

Sioło Żołwinka (Жолвинка) dŷmow szesc (6).

Sioło Haszczyn (Гущин) dŷmow d[wa]dziescia (20)

Sioło Białowies Starŷ (Білоус Старий) dŷmow pięćdziesiąt (50).

Sioło Białowies Jowtuchow (Білоус Євтухів) dŷmow trzydziesci (30)

Sioło Ułanow (Уланів) dŷmow dwanascie (12):

Sioło Rŷziki (Рижики) dŷmow dwadziescia szesc (26).

Sioło massarŷ (Масани) dŷmow trzyascie (13).

Sioło Kotŷ (Коти) dŷmow dziewiec (9):

Sioło Siadrŷcze (Сядричі) dŷmow dziesieć (10).

Sioło Raiszcza (Раїще) dŷmow Czterdziesci (40).

Sioło cholawino (Холявино) dŷmow Siedmdziesiąt (70).

Sio[ło] Petruszŷne (Петрушин) dŷmow Czterdziesci (40).

Sioło Tołstoles (Товстоліс) ŷ Czartorŷin (Чарторин) dŷmow dziesieć (10).

Sioło Swiri (Свині) dŷmow dziesieć (10).

Sioło Bobrowica (Бобровиця) dŷmow Czterdziesci (40)

Sioło Pulbutkow (Полуботків) dŷmow dwadziescia ieden (21).

Sioło pewcowo (Півцово) dŷmow dziesieć (10).

Sioło poznopaŷ (Пізнопали) dŷmow dziewiętnascie (19).

Sioło Pieski Podhornę Muraweŷka (Піски, Підгірне, Муравійка) dŷmow dziewiętnascie (19)...»²⁵.

Документ містить не лише перелік населених пунктів, але й називає кількість дворів («димів»), що дає змогу мати певне уявлення про розміри і масштаби поселень.

²⁵ Документ надано Андрієм Потьомкіним та Валерієм Франчуком, які готують джерело до публікації.

<i>Населений пункт</i>	<i>Кількість «димів»</i>
місто Чернігів	212
Халявин	70
містечко Слабин	70
Старий Білоус	50
Роїще	40
Петрушин	40
Бобровиця	40
Сибереж і Хмільниця	40
Євтухів (Новий) Білоус	30
Рижики	26
Полуботки	21
Гущин	20
Масани	13
Уланів	12
Сядричі (Деснянка)	10
Товстоліс і Чорторійка (Малинівка)	10
Свинь (Улянівка)	10
Півці	10
Рогоща	10
Коти	9
Жавинка	6

Отже, вже за якихось 10 років після заснування Петрушин являв собою чималеньке поселення на 40 дворів. Більше – 70 дворів – спостерігаємо тільки в сусідньому Халявині. Стільки ж дворів мав майбутній сотенний центр містечко Слабин, 50 – Старий Білоус. 40 дворів налічувалося в Роїщі, Сибережі (але разом із Хмільницею), Бобровиці. Інші найближчі до Петрушина населені пункти значно менші.

***   ***   ***

Розділ 8

Петрушинська церква в XVII ст.

Коли виникла петрушинська церква? Майже одночасно з селом.

Все дуже просто: для нормального існування тогочасні люди мали хрестити дітей, вінчати шлюби, відспівувати померлих, освячувати оселі, святити паски та просто ходити до церкви щонеділі і в інші дні. Відтак кожне велике село обов'язково мало церкву. За тогочасною традицією селом називали населений пункт, який мав церкву. В іншому випадку вживали терміни деревня, хутір, слобода. Люди з невеликих поселень ходили в церкву до найближчого села, а сукупність населених пунктів, що обслуговувалися певною церквою, становила парафію (приход).

Петрушин в усіх документах значився селом, тож храм у Петрушині почали будувати перші його поселенці. Слід розуміти, що у давнину часто будували невеличкі церкви, тільки за наявності потужних меценатів можна було створити величну споруду або звести кам'яний храм. Сучасного вигляду петрушинська церква Різдва Богородиці набула лише століття тому, в 1910 р. До того в селі існувала значно менша релігійна споруда, яка час від часу перебудовувалася. На жаль, її зображень не збереглося, а відомі описи занадто поверхові і не дають чіткого уявлення про споруду.

Петрушинська парафія охоплювала також Чорторійку (сучасну Малинівку) і Стасі. Свої церкви були у Звеничеві, Халявині, Роїщі. Мешканці Терехівки і Лопатина ходили до церкви в Березанці, жителі Товстоліса – в Халявин.

Зрозуміло, про церкву в XVII ст. нам мало що відомо, однак деякі відомості все ж збереглися.

Вочевидь, церква завжди стояла на цьому місці – над стрімкою кручею по нинішній вулиці В. Дрозда (Врожайній). І хоча це не сама висока точка села, але куполи церкви завжди було видно здалеку.

Ще за польських часів (до 1648 р.) шляхтич Петро Симонович Мозелевський наділив церкву додатковою землею. Згадка про це міститься в документі від 20 січня 1808 р., де цитується більш раннє джерело – «сказка» петрушинських священників Івана Янчевського і Івана Савича 27 жовтня 1772 р.: «на оную ж пахотную сенокосную церковную землю, священно-церковнослужителями владеемую, никаких письменных утверждений в нас не было и не имеется, а слышали мы, что пахотная вышеупомянутая земля, коею издревле прежде нас бывшие священники владели, и мы владеем от давних времен, надана от некоего бывшего еще за польской державы владельца-шляхтича Петра Симоновича Мозелевского, такову наддачу к церквам Петрушинской и Ройской равномерно учинил, почему священники в приходах Петрушинском и

Ройском и поныне владеют. Земля же, на коей церковь и школа стоит, також упомянутый близ церкви пляцик и сенокос, священниками и дячком владеемый, от прихожан Петрушинских издревле без письменного утверждения надан».

Як бачимо, Петро Мозелевський надав землю відразу двом храмам – у селах Петрушині та Роїщі. Однак з'ясувати, що це за особа і яку роль він зіграв в історії обох поселень, поки що не вдалося. Вірогідно, мова йде про польський шляхетський рід Модзелевських (або Модзалевських) гербу «Гербурт», однак про їх діяльність на теренах Чернігівщини в ту пору нічого невідомо. Так, маститий історик Вадим Модзалевський, наводячи у багатотомному «Малоросійському родословнику» розпис свого роду, починає з довідки про Давида Мозолевського, який мешкав у Стародубі і помер до 1625 р. А родове дерево розписує від топальського сотника (1700-1706 рр.) Федора Мозолевського.

Хтозна, можливо наш Петро Симонович доводився дідом майбутньому сотнику. Однак яка доля закинула його до Петрушина та Роїща і які володіння йому належали – на сьогодні залишається таємницею. Чи не єдино можливе припущення – вважати Петра Мозелевського належним до Чернігівської козацької ланової хоругви.

Туманом століть скриті від нас імена перших петрушинських священників. І все ж на рубежі XVII-XVIII ст. ситуація дещо прояснюється.

Влітку 1753 р. священником призначили Івана Сімеоновича Савича, який у зв'язку з цим стверджував, що «находилися прадед, дед и отец мене нижайшего протопопии Черниговской в селе Петрушине настоящими священниками»²⁶.

Справді, петрушинську парафію очолювали перед тим батько Івана Сімеон Савич (разом із братом Іваном – в 1733 р. парафію через великий розмір поділили на дві частини), дід Сава і прадід Григорій (Георгій).

Сава Григорович (Георгієвич) при поділі парафії в 1733 р. зазначав, що тому «килка десять лет еще покойным преосвященнейшим архиепископом черниговским Иоанном Максимовичем на парохию петрушинскую рукоположен, ... на которой парохии и отец мой покойный священником был аж по свою смерть».

Іоанн Максимович обіймав посаду архієпископа чернігівського у 1697-1711 рр., тож висвячення Сави Григоровича сталося, вочевидь, на початку XVIII ст. і парафію він очолював майже 30 років, що цілком узгоджується з «килка десять лет», тобто кількома десятиліттями. Певно, не менший термін мав перебувати на чолі петрушинської церкви і його

²⁶ ДАЧО. – Ф. 679. – Оп. 1. – Спр. 721. – Арк. 1.

батько Григорій – саме так слід інтерпретувати вислів «аж по свою смерть». Знаючи приблизний рік народження Сави (1671), можемо припустити, що Григорій народився в межах 1640-1650 рр., а парафію очолив приблизно в районі 1670 р.

Загалом список відомих нам петрушинських священників до Івана Сімеоновича Савича включно (середина XVIII ст.) виглядає наступним чином.

Священники петрушинські

<i>№</i>		<i>Роки</i>
1	Григорій (Георгій)	<i>кінець 17 – початок 18 ст.</i>
2	Сава Григорович (1671–1741)	<i>початок 18 ст. – 1733</i>
3	Іван Савич (?–1739)	<i>1733.13.08 – 1739</i>
4	Сімеон Савич (1706–1740)	<i>1733.16.12 – 1740</i>
5	ЯНЧЕВСЬКИЙ Іван Васильович (1710/1713 – після 1796)	<i>1739.13.08 – 1785</i>
6	СОЛОМ'ЯНИК Василь Петрович (1671 – між 1647/1750)	<i>1740 – між 1747/1750</i>
7	САВИЧ Іван Сімеонович (1731/1732 – після 1788)	<i>1753.11.06 – 1788</i>

***   ***   ***

Рід Савичів відомий у Петрушині на протязі двох століть, до другої половини XIX ст. Якщо про Григорія, з якого починається родове дерево, біографічні деталі не збереглися, то бурхлива діяльність його сина Сави достатньо задокументована, у тому числі і через судові суперечки з невісткою Анною Артемівною. Але це вже історія наступного століття в історії села.

Прізвище походить від батькового імені синів Сави – Савичі. Особливою скандальністю відзначався Іван Сімеонович Савич, син Анни Артемівни. Майже півстоліття тривали судові суперечки як за володіння обома частинами парафії з Іваном Янчевським, так і з усією громадою за неправомірні побори. Історія завершилася лише у 1808 р., із відставкою з посади священника сина Івана Савича Георгія.

Останній із Савичів – титулярний радник Петро Георгійович – похований у Петрушині в 1867 р. А його нащадки, як здається, виїхали з села.

САВИЧІ

Священицький, пізніше дворянський рід, з якого походить династія петрушинських священиків Савичів (з другої половини XVII ст. до 1808 р.).

Прізвище походить від імені Сава (№ 2).

I

1. ГРИГОРІЙ. Священик с. Петрушина наприкінці XVII ст.

II

2/1. САВА ГРИГОРОВИЧ (Георгійович) (1671-1741). Священик с. Петрушина. Від нього походить родове прізвище.

х Ксенія. Померла до 1739 р.

3/1. ЄВСТАФІЙ ГРИГОРОВИЧ (Георгійович) (нар. 1688).

х Марія Кіндратівна (нар. 1698).

III

4/2. ІВАН САВИЧ (?-1739). Священик с. Петрушин у 1733-1739 рр.

5/2. СИМЕОН САВИЧ (1706-1740). Священик с. Петрушин у 1733-1740 рр.

х Анна Артемівна (нар. 1711 або 1712).

6/2. УЛЯНА САВІВНА (нар. 1711).

х Савич Іван Сімеонович (1702-1748). Священик Богоявленської церкви м. Чернігова (1739). Помер у 1748 р. «в чину монашеском» у Любецькому монастирі. Мав єдину дочку Єфросинію (нар. 1736), яка померла малолітньою.

7/2. ІРИНА САВІВНА (нар. 1714 або 1715).

х Янчевський Іван Васильович (1710/1712/1713 – після 1796). Родом із с. Гучина. Священик с. Петрушина.

8/3. ОВСІЙ ЄВСТАФІЙОВИЧ (нар. 1729).

IV

9/5. ІВАН СИМЕОНОВИЧ (1731/1732 – після 1788). Священик с. Петрушина у 1753-1788 рр.

х Єфросинія Дмитрівна (нар. 1732 або 1733).

10/5. МОЙСЕЙ СИМЕОНОВИЧ (нар. 1739).

V

11/9. МАРИНА ІВАНІВНА (нар. 1751 або 1752).

12/9. ІВАН ІВАНОВИЧ (нар. 1753).

13/9. УЛЯНА ІВАНІВНА (нар. 1755 або 1756).

14/9. АННА ІВАНІВНА (нар. 1759 або 1760).

15/9. ГЕОРГІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1756 або 1757, 1761). Священик с. Петрушина у 1783-1808 рр.

х Євдокія Михайлівна (нар. 1760).

16/9. ВАРВАРА ІВАНІВНА (нар. 1765).

VI

17/15. ЄВДОКІЯ ГЕОРГІЇВНА (нар. 1789).

х Донцов-Стефанович Петро Іоанікійович (нар. 1784). Священик с. Петрушина у 1806-1841 (1842) рр.

18/15. ВАСИЛЬ ГЕОРГІЙОВИЧ (нар. 1793 або 1795).

19/15. ПЕТРО ГЕОРГІЙОВИЧ (1801-1867). Титулярний радник.
х Пелагея (1802-1872).

***   ***   ***

Ще одна цікава особистість – Василь Петрович Солом'яник. Народився одночасно із Савою Григоровичем, у 1671 р. Відомий нам за доволі пізніми документами, коли його вік вже наближався до 70-и років. Так, у сповідному розписі 1739 р. названий як «бывший викарий петрушинский». Вікарій – помічник парафіяльного священика (священик без парафії). Однак у 1739-1740 рр. померли обидва сини Сави і Василь Петрович ціле десятиліття таки був священиком на одній із двох частин парафії (що належала Сімеону Савичу). Можливо, опинився в Петрушині ще наприкінці XVII ст., або ж на самому початку XVIII ст.

Його син Осип, але вже як Соломиненко, був пономарем у петрушинській церкві. У другій половині XVIII ст. родина, слід гадати, виїхала з села.

СОЛОМИНЕНКО

Священицький рід, відомий у Петрушині в XVIII ст.

I

1. ПЕТРО.

II

2/1. ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ СОЛОМ'ЯНИК (1671 – між 1747-1750). «Поп, бывший викарий петрушинский» (1739). Згадується в ревізіях 1732 (вікарій), 1740 («піп»), 1741 («піп»), 1747 («піп») рр. Помер до 1750 р.
х Уляна Терентіївна (нар. 1679).

III

3/2. АГАФІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1711 або 1712, 1715, 1722). У 1767 р. мала дітей Фому (22 роки), Матвія (20 років, «дякуєт в селе Юрьевке»), Тетяну (15 років).

х Подорван Гнат Тихонович (1718/1727 – до 1767), козак с. Локнистого Березненської сотні, дяк (1735-1740).

4/2. ОСИП ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1726 або 1727, 1732, 1739). Син священика, родом із с. Петрушина. Пономар (1760, 1767).

5/2. ПАВЛО ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1731).

6/2. ГНАТ ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1733 або 1739).

***   ***   ***

Найдавніший опис церкви відноситься до 1767 р.: «в оном селе церков деревянная, новая, во имя Рождества пресвятой Богородицы, з одним престолом, без ограды». Тоді до церкви належали: «пляц пустой», «богоделная изба» («в оной живут нищие»), «школьная хата» («в оной живет дяк»).

Вірогідно, храм незадовго до того перебудували, оскільки він названий новим. Тож маємо опис не первісної церкви, а вже другої чи навіть третьої споруди. Будівля стояла не обгороджена, до неї прилягав «пляц» (порожня земельна ділянка), «лежачий близ церкви, мерою как бы по 2 четверичка засеvu».

Деякі доповнення містить опис 1808 р.: «церковь во имя Рождества Богородицы деревянная, одноприходная, твердая крыша на ней новая, в алтаре каменный пол на мелкие части развалился, что с превеличайшою опасностью можно проходить с божественными тайнами, не благолепна».

Як зазначалося при розслідуванні у 1811 р. справи «о захвате церковной земли священником села Петрушина Георгием Савичем», земля, на якій стоїть церква, а також «пляц» і сінокос «на 10 копен» були «наданы от прихожан петрушинских без всякого письменного удостоверения». Вочевидь, люди, які оселялися в новому селі наприкінці 1620-х рр., відразу визначили місце під церкву і невеличку ділянку під «пляц». А вже турботами Петра Мозелевського причт отримав у користування ще й «поля пахатного во всех трех сменах по 20 четвертей указной меры».

***   ***   ***

Розділ 9
Початок козацької доби.
Реєстр 1649 року

Два десятиліття спокійного життя (адже козацькі повстання 1630-х рр. Чернігів та його околицю не зачепили) змінилися справжнім вихором загального повстання проти польського панування, яке докорінно змінило політичну ситуацію і в якому постала українська козацька держава – Гетьманщина.

Повстання швидко охопил весь регіон. Протягом літа 1648 р. були звільнені від польської шляхти Ніжин, Борзна, Ічня, Батурин, Носівка, Мена, Сосниця, Городня, Козелець, Лоїв, Любеч, Остер та інші міста Чернігівщини. Відтак упродовж короткого часу вся територія регіону перейшла під контроль козаків²⁷.

Найбільший опір повсталі зустріли в Чернігові. На початку червня 1648 р. козаки підступили до Чернігова, який за 15 років після подій Смоленської війни став одним з найкраще фортифікованих міст Чернігово-Сіверщини. Військо розділилося: одна частина планувала штурм, інша подалася переслідувати чималий загін князя Яреми Вишневецького, що відправився з Чернігова в Любеч. Однак перші спроби штурму міських укріплень не принесли успіху повсталим, через що було вирішено повернути решту війська. За деякими свідченнями, планомірна облога Чернігова розпочалася наприкінці червня. Згодом міщани відчинили козакам міську браму, а шляхтичі й жовніри чисельністю до 500 осіб засіли в верхньому замку. Вони протрималися три тижні і через брак пороху й продуктів капітулювали на початку серпня²⁸.

Військами повстанців командував полковник ніжинсько-чернігівський Прокіп Шумейко, а на допомогу йому Б. Хмельницький послав загони Дзялинця й Головчина, які перед цим наступали на Могилів. Після падіння Чернігова полк було розділено на Чернігівський (на чолі з Мартином Небабою) та Ніжинський (на чолі з П. Шумейком), і повстанці пішли в похід на білоруські землі – Бихів, Гомель, кричав, Пропойськ, Чичерськ²⁹.

Внаслідок вигнання поляків чернігівський староста Мартин Калиновський втратив свої володіння і саме тоді Петрушин став належати

---

²⁷ Пиріг П. Чернігівщина у Визвольній війні українського народу 1648-1654 рр. – К., 1993. – С. 22-23.

²⁸ Кулаковський П. Чернігів як політико-адміністративний і економічний центр у першій половині XVII ст. // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів, 2007. – С. 428-429.

²⁹ Мицик Ю. *Albaruthenica*. Студії з історії Білорусі. – К., 2009. – С. 202.

не якомусь конкретному власнику (як це було з Петрушою чи М. Калиновським), а безпосередньо чернігівському магістрату. 8 листопада 1649 р. гетьман Богдан Хмельницький підтвердив Чернігову магдебурзьке право, а ось документів про повернення у сферу впливу міста сіл Петрушина, Хмільниці, Свині, Березанки не збереглося.

З початком Національно-визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького землі на північний захід від Чернігова опинились у складі Чернігівського полку. Однак точніше ідентифікувати адміністративно-територіальне підпорядкування Петрушина та інших населених пунктів майбутньої Ройської сотні до 1659 р. вельми проблематично з огляду на обмеженість та фрагментарність наявної джерельної бази.

Існують непевні відомості про існування Ройської сотні ще в 1648 р. Нам невідоме першоджерело, однак така звістка викликає глибокий сумнів. Навіть з огляду на нестабільну і динамічну воєнно-політичну ситуацію, що вимагала оперативного реагування і чіткого керування військовими підрозділами, яких на початковому етапі війни виникала велика кількість і в будь-яких комбінаціях – не тільки на рівні сотень, але й полків. Іншими словами, сумнівно, аби існувало якесь тимчасове військо утворення на базі села Роїща, адже воно було майже невідоме до 1659 р., коли стало сотенним центром. Більше того, довгий час назва сотні варіювалася, оскільки її центром стало молоде поселення, хоча існували куди більш логічні претенденти на звання сотенної столиці – Ріпки, Сибереж, Велика Вісь.

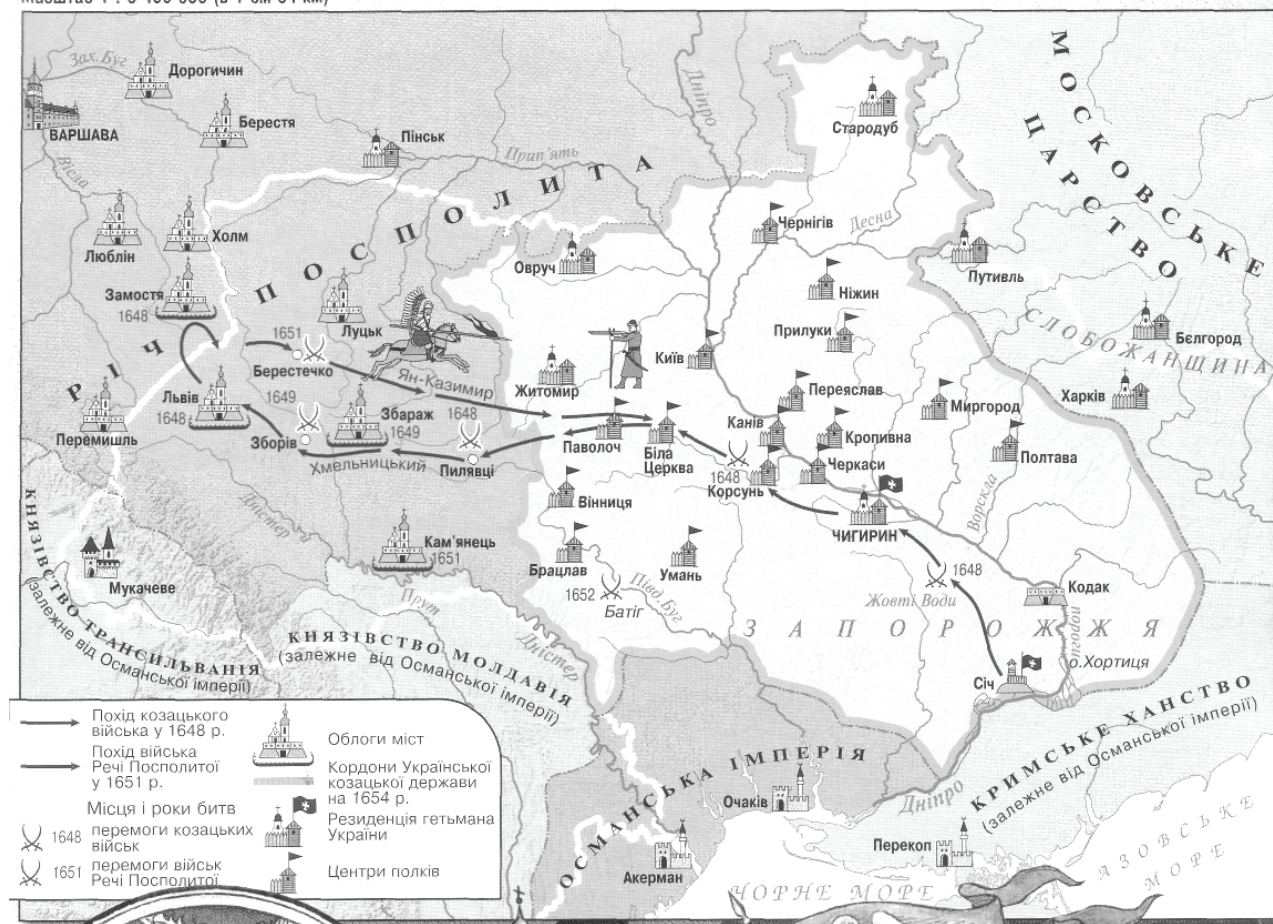
Чернігівський полк був розташований на північно-східному кордоні козацької держави і безпосередньо межував з Великим князівством Литовським, звідки постійно надходила воєнна загроза. Відтак територія майбутньої Ройської сотні, безпосередньо прилегла до кордону (від Кам'янки до Старих Яриловичів), не раз ставала ареною збройних сутичок. Особливо гаряче було в районі Лоева, біля якого Сож впадав у Дніпро і де була влаштована переправа. Адже від того, хто володів цим містом та його дніпровською переправою, залежав багато в чому результат протиборства між українськими повстанцями та литовцями.

Через Лоев у травні й червні 1648 р. відступала на Правобережжя польська шляхта, яка встигла відійти до облоги повстанцями Чернігівського замку. Пізніше Лоевом заволоділи козаки, прагнучи контролювати переправу. Зокрема, звідси писав листа у серпні 1648 р. ніжинський полковник Прокіп Шумейко до старости гомельського. Після осади Чернігова влітку 1648 р., у подальші роки Національно-визвольної війни найближчими гарячими точками для Петрушина стали битви під Лоевом (1649 р.) та Ріпками (1651 р.).

У березні 1649 р. вздовж лівого берега Дніпра до гирла Сожу було підтягнуто значні сили на чолі з полковником Мартином Небабою. Наприкінці квітня Небаба зайняв Гомель, який, щоправда, невдовзі покинув унаслідок помітної активізації литовського гетьмана Януша Радзивілла в Білорусі. А в листі стражника Великого князівства Литовського Г. Мирського князю Я. Радзивілли від 5 червня 1649 р. повідомлялося про «лоєвського сотника з частиною його сотні», яку було розбито, а самого сотника захоплено в полон.

Вирішальна битва сталася під Лоєвом 31 липня 1649 р. Козаки зазнали жорстокої поразки, у полоні загинув київський полковник, наказний гетьман Михайло Кричевський. Проте активність повстанців і після лоєвської поразки утримала Радзивілла від активних дій, а незабаром надійшла звістка про укладення договору в Зборові.

Масштаб 1 : 6 400 000 (в 1 см 64 км)

Національно-визвольна війна. Утворення Української козацької держави³⁰

Зборівський мир 1649 р. мав обмежити козацьку вольницю і «втиснути» бурхливе повстанське море у 40-тисячний реєстр. А сам реєстр ніби «презентував» новий адміністративно-територіальний поділ

³⁰ Історія України. Атлас-хрестоматія. – Київ, 2004. – С. 23.

регіону – на полки і сотні. Адже до цього, щонайменше з литовської доби, існував поділ на повіти і стани, тож землі в районі Петрушина завжди належали до Чернігівського повіту, зокрема, Кологородного стану (тобто, приміського).

Конфігурація Чернігівського полку з реєстром 1649 р. видається занадто штучною і такою, що не відображає реальний стан речей. Так, у складі Чернігівського полку названо сім сотень: Чернігівська полкова, Борзнянська, Бахмацька, Батуринська, Конотопська, Сосницька, Івангородська. З одного боку, маємо перший відомий перелік сотень полку, з іншого – робити на їх основі якісь серйозні висновки передчасно. Скажімо, легко помітити, що в реєстрі 1649 р. не названо жодної сотні на захід чи на північ від Чернігова, крім Полкової, де налічувалося відразу 400 козаків. Виходить, що витoki таких сотень, як Ройська, Любецька, Білоуська, а також Слабинська, Седнівська, Городнянська, необхідно шукати в сотні Полковій — чи не зavelика територія навіть для сотні на 400 козаків?

З іншого боку, вже в конфесаті (протоколі допиту) від 24 березня 1651 р. селянина Молошана, полоненого повстанця із с. Місалова на Бобруйщині, який літо попереднього року провів на заробітках на «Чернігівщині і Седнівщині», зазначено, що до Чернігівського полку належать «Чернігів, Мена, Седнів, Любеч, Борзна», а в Лоеві козаків зовсім нема. Імовірно, Молошан описував ситуацію станом на 1650 р., що лише підкреслює штучність конфігурації Чернігівського полку за версією Зборівського реєстру.

Якщо порівняти інформацію Молошана з відомостями 1654 р. (Чернігівський полк «состоить изъ городовъ Чернигова, Слабуна, Сѣднева, Любяча (пустого), Лоева (пустого)»), то починає вимальовуватися перелік козацьких центрів Чернігівського полку від самого початку його існування: Любеч, Лоев, Седнів і, меншою мірою, Мена, Слабин.

Таким чином, можемо констатувати повну неузгодженість списку сотень за реєстром 1649 р. з реальною ситуацією перших двох років війни, що зайвий раз свідчить про умовність Зборівського договору, який не сприймався козаками як довгострокова угода. Більше того, окреслений у реєстрі перелік сотень, імовірно, ніколи не існував на практиці, оскільки продовжували діяти перелічені вище козацькі центри. Та й сама логіка подій суперечить Зборівському реєстру. З огляду на постійну активність козаків на лоевському та гомельському напрямках у перші роки війни, то було б нерозумно покладати все це на одну єдину Полкову сотню.

Але найбільшу цінність Зборівського реєстру становить персональний перелік козаків Чернігівського полку – найдавніший список населення

регіону, укладений 16 жовтня 1649 р. Документ містить чимало прізвищ козаків, схожих із петрушинськими.

Реєстр 1649 року
Чернігівський полк
Полкова сотня

ВОЛОШИН Михайло
ГАРАСЫМЕНКО Гапонъ
ЕВЕНЪКО Панътелъй
КАЛЕНИЧЕНЪКО Ничипоръ
КОБЫЗЪЙ Грышъко
КОЗОРЪЖЕНКО Исай
КОСТЮЧЕНКО Степан
ЛЕВОНЕНКО Сава
ЛЕВОНОВИЧ Вакула
ЛУКЯНЕНЪКО Хведор
МИНЕНКО Веремъй
МИНЕНЪКО Грышъко
МИНЕНЪКО Жданъ
ПАРХОМЕНКО Иовъ
ПЕТРУШЕНКО Анъдръй
ПЕТРУЧЕНЪКО Михал
ПЕТРУЧЕНЪКО Корнъй
РАБИЙ Денис
РОГОЖЕНЪКО Ониско
РУБАНИЧЕНЪКО Кузьма
САВЕНКО Васко
ТЕСЛЕНКО Данило
УТВА Паръхомъ
ЮЩЕНЪКО Хвесъко
ЯРОШЕНКО Миколай
ЯРОЩЕНКО Васко
ЯЩЕНЪКО Семень

Бахмацька сотня

КАРЪПЕНЪКО Наум
КАРПЕНЪКО Трохим

Батуринська сотня

КАРПЕНЪКО Анъдръй
СКОВОРОДКА Климъ

Прилуцький полк
Гурівська сотня

СИРИЧЕНКО Матвъй

Монастирська сотня

СЕЛИВОНЕНЯ Семень

Іваницька сотня

ЛОГВИНЕНКО Серьгый

Городенська сотня

БЛОШЕНКО Данило

Галицька сотня

СИРИЧЕНКО Микита

Миргородський полк

Роменська сотня

ШАХУЦКИЙ Кузма

У Полковій сотні зустрічаємо чимало прізвищ, які є доволі розповсюдженими у Петрушині. Однак у більшості випадків їх належність до села доволі сумнівна. Сотня охоплювала чималу територію, але документ не мстить будь-якої прив'язки згаданих у ній козаків до населених пунктів. А оскільки більшість прізвищ походять від широко розповсюджених чоловічих імен, то свої Калениченки (прізвище походить від імені Каленик), Герасименки (Герасим), Сергієнки (Сергій), Левоненки (Левон), Ющенки (Юсько), Ярошенки (Ярош) були і в інших селах. Окрім того, деякі прізвища не були усталеними і зазнавали певних змін, варіювалися. Наприклад, за нашими дослідженнями, петрушинські Леоненки на початку XVIII ст. були відомі як Рекуненки, Карпенки-Карпинські спершу мали прізвище Царенок. Тож навряд, щоб записані в реєстрі Левоненко та Левонович мали стосунок до Петрушина. Рівно і Карпенки з Бахмацької та Батуриної сотень.

Кілька цікавих прізвищ зустрічаємо у Прилуцькому полку. Можливо, саме звідти потрапили на початку XIX ст. у Петрушин козаки Сериченки та Логвиненки. Блошенко міг бути засновником однієї з гілок дворянського роду Блохіних (також відомі у Петрушині з XIX ст.).

Єдиний із реєстру 1649 р., кого напевно можемо ідентифікувати як мешканця Петрушина, виступає Андрій Петрушенко – син засновника села.

Петрушин спершу заселявся виключно селянами. Козаки з'явилися в ньому під час повстання Б. Хмельницького. Звідки вони прийшли? Як повідомляв посол Януша Радзивілла до Богдана Хмельницького Мисловський про чернігівське козацтво у квітні 1651 р., «у місті козаки не сидять; найбільше їх над Дніпром, на перевозах і шляхах усяких... У тім Чернігівським полку низовські та косовські – козаки старинні, а седнівські

і чернігівські – всячина»³¹. «Всячина» – це, найчастіше, вихідці з Правобережжя та території сучасної Білорусі. Але для більшої конкретики заважає відсутність історичних джерел.

Окрім того, у тогочасному суспільстві зберігався чіткий становий поділ населення, тож масового покозачення місцевих селян, як можемо судити, не відбувалося.

***   ***   ***

Більш масштабні події на території майбутньої Ройської сотні та її околицях мали місце в 1651 р. Під проводом чернігівського полковника Мартина Небаби в укріпленому таборі під Ріпками зосередилося майже 20-тисячне військо, передові частини якого пильнували переправи на Дніпрі та Сожі. Нервова і напружена атмосфера на кордоні час від часу призводила до збройних сутичок. Так, у травні 1651 р. козацька сотня була розбита під Яриловичами, а литовський загін зазнав поразки поблизу Сожу. На початку червня козаки Небаби оточили Гомель, однак акцію припинило повідомлення про наступ литовського війська.

Жорстока битва під Лоевом (6 липня 1651 р.) знову закінчилася поразкою козаків. Янушу Радзивілу вдалося перехитрити Небабу. Козацькі полки підійшли до Дніпра, розбили один з полків противника, але недогледіли підхід основних сил литовсько-білоруського війська і потрапили під нищівний удар. У битві загинув сам Мартин Небаба і значна частина козаків Чернігівського та Ніжинського полків.

Залишки козацького війська (до 10 тисяч) відступили до табору під Ріпками, а потім до Чернігова. До міста вринули підійшли загоны Я. Радзивілла, але штурмувати добре укріплену фортецю не наважилися і повернули на Любеч.

Повстанці й цього разу не занепали духом, і після маршу основних сил Радзивілла на Київ узяли в облогу Любеч, Лоев та інші укріплені замки литовців.

Після підписання Білоцерківського миру напруга навколо Лоева дещо спала. У подальшому, особливо після 1654 р., воєнні дії переміщуються на територію Білорусі.

Зауважимо, що ще за Б. Хмельницького відбувалися надання козацькій старшині поселень, які були розташовані на території майбутньої Ройської сотні. Проте текст універсалів не дозволяє визначити сотенну належність згадуваних населених пунктів. Можемо припустити,

---

³¹ Кулаковський П. Чернігів як політико-адміністративний і економічний центр у першій половині XVII ст. // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів, 2007. – С. 429.

що Петрушин, як і вся територія майбутньої Ройської сотні, до самого 1659 р. входили до Полкової сотні.

Тогочасні літописи, зокрема Чернігівський, залишили звістку про мор на Україні в 1652 р. («Великий был мор по всей Украині и велми много померло людей свіцких и духовных») та незвичне сонячне затемнення в серпні 1654 р.: «Того ж року, августа 4 дня, в середу, сонце все затмилося на годин (дві) была ноч о полудню и звiзды было видати на небі»³².

Як доповнювало інше джерело: «в среду о полудніе солнце затмилось страшно: было всем в барзо великом подивеню»³³.

***   ***   ***

---

³² Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С. 110.

³³ Календар Чернігівщини – на межі тисячоліть, 1999-2000. – Київ, 1998. – С. 434.

**Створення Ройської сотні (1659 рік).
Петрушинський курінь**

На початку 1659 р. утворилася Ройська сотня, у складі якої Петрушин перебував за козацької доби. Власне, подвійне підпорядкування села – магістрату і козацькій адміністрації – не становило жодної проблеми, оскільки у залежності від Чернігова перебували лише посполиті, натомість сотенна канцелярія могла розпоряджатися лише козаками.

Сама ж Ройська сотня вперше згадується в універсалі гетьмана І. Виговського від 11 лютого 1659 року³⁴. Її територія охопила практично всі землі, що були надані для чернігівської козацької хоругви, а також Ріпки. Разом з тим під контроль сотні потрапив шлях Чернігів – Гомель, аж до Яриловичів на кордоні Чернігівського воєводства та Річицького повіту, внаслідок чого її територія збільшилась у довжину ще вдвічі. Зрештою, нанесена на карту територія сотні являє собою доволі вузьку і видовжену смугу землі між Білоуською та Любецькою сотнями на заході і Городнянською та Седнівською на сході, концентрованої вздовж всієї чернігівської ділянки сучасної траси на Гомель. Західний кордон сотні мав доволі розпливчасті межі (найчастіше – не далі найближчих до шляху поселень, розширюючись лише в районі Ріпок), через що деякі поселення зустрічаються в складі різних сотень. Натомість на сході Замглайське болото становило надійний природний кордон, переправитись через який можна було лише у кількох місцях.

Сотня утворилася або незадовго до надання маєтностей в Роїщі Фомі Ращенку, або ж взагалі того самого дня (11 лютого 1659 р.). За місцем перебування сотника отримує назву і вся сотня – Ройська. Імовірно, поява нової сотні викликана адміністративною реформою гетьмана Івана Виговського і пов'язана зі зміною зовнішньополітичних орієнтирів, у рамках підготовки до воєнних дій проти Росії. В. Заруба помилково вважав, що на початку 1659 р. був створений, як військова одиниця, Седнівський полк, до складу якого увійшла і Ройська сотня. І тільки після приходу до влади Юрія Хмельницького (наприкінці 1659 р.) Седнів реорганізовано у сотенний центр, а Роїще стало центром сотні Чернігівського полку. Проте в усіх відомих універсалах 1659 р. (11 лютого, 20 травня, 26 серпня) Ройська сотня чітко ідентифікується у складі Чернігівського полку. Як здається, поява сотні пов'язана не з формуванням нових полків, а стала наслідком реформаційних процесів усередині самого Чернігівського полку.

³⁴ Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687). – К. ; Л., 2004. – С. 93–94; Василенко Н. Генеральное следствие о маєтностях Черниговского полка 1729–1730 г. – Чернигов, 1908. – С. 332.

Вибір Роїща у ролі сотенного центру на перший погляд видається дещо нелогічним, оскільки географічним центром сотні виразно виступають все ж таки Ріпки – поселення, яке фігурує в документах з 1585 р., одне з тих, що пережило Смутні часи початку XVII ст. І саме в Ріпках мають володіння шляхтичі Бакуринські, власники Великої Вісі, Осняків, Гусинки, Буянок, – чим не кандидати на сотенну посаду?

Спробуємо пояснити. По-перше, Бакуринські в середині XVII ст. переживали далеко не кращі часи. Микола Бакуринський загинув під час Визвольної війни, а його сини Ян та Павло, прихопивши все майно, втекли за кордон, залишивши напризволяще молодшого брата Юрія. Останній мав починати практично «з нуля» і лише в 1656 р. домогся підтвердження гетьманом Б. Хмельницьким прав на володіння колишніми батьківськими ґрунтами. У подальшому Бакуринським доведеться пройти довгий шлях до повернення колишнього становища.

По-друге, не виключено, що величезна територія від Ріпок до Яриловичів увійшла до сотні пізніше 1659 р. Через відсутність джерел названий регіон надійно пов'язується з Ройською сотнею лише з початку XVIII ст. І в такому разі Ріпки в 1659 р. становили не географічний центр сотні, а його північно-західну окраїну, програючи Роїщу насамперед у наближеності до полкового центру. Хоча ці аспекти ми не вважаємо головними. З огляду на конфігурацію кордонів пріоритетним завданням для Ройської сотні видається контроль над важливим гомельським шляхом. Роїще розміщувалось обабіч дороги, на початковій його ділянці, тоді як Ріпки взагалі стояли осторонь. Що, вважаємо, і стало вирішальним чинником.

Більше того, за таких обставин конкурентом Роїща слід вважати не так Ріпки, як Велику Вісь. Адже саме вона замислювалася в ролі центру чернігівської козацької хоругви, створеної у 1625 р. Велика Вісь – сусіднє з Роїщем село, так само розташоване вздовж гомельського шляху, яке мало ще давнішу історію і відоме за джерелами з литовської доби (XV ст.). Однак тут вирішальну роль відіграли зовсім інші чинники: Велика Вісь, запустила на початку XVII ст., довго залишалася не осадженою (до кінця 1630-х років), а її відродження відбулося значною мірою внаслідок колонізаційної хвилі чернігівських міщан.

Осторонь гомельського шляху стояли Осняки, а стародавня, відома з литовських часів Сибереж узагалі опинилася на західній окраїні сотні. Таким чином, лише сукупність обставин та відсутність яскраво вираженого центру дозволила Роїщу, доволі молодому поселенню, на початку 1659 р. стати сотенним центром.

Однак таке становище мало і зворотній бік. Про випадковість вибору Роїща в ролі «сотенної столиці» може свідчити той факт, що ніхто з

наступників Фоми Ращенка на сотенному уряді в Роїщі не проживав. Так, скажімо, Філон Свяцький мешкав у Сибережі, Іван Рашевський – в Осняках, Степан Шихуцький – у Петрушині, Микола Грембецький – імовірно, у Новому Білоусі, під Черніговом, Петро Стефанович – у Голубичах, а потім у Ріпках, Яків і Леонтій Бакуринські – в Ріпках. Як наслідок, виникла проблема з назвою сотні, оскільки в документах зустрічаються різні варіанти: то вона Ройська, то Сиберецька, то Осняківська – залежно від того, де проживав черговий сотник. Іноді дослідники сприймають їх за різні сотні, що спричинило певну плутанину в науковій літературі.

Узагальнена інформація може бути подана у вигляді наступної таблиці:

<i>Сотник</i>	<i>Місце проживання</i>	<i>Назва сотні</i>
Ращенко Фома	с. Роїще	Ройська
Свяцький Філон	с. Сибереж	Сиберецька
Рашевський Іван	с. Осняки	Осняківська, Сиберецька
Грембецький Микола	с. Новий Білоус	Сиберецька
Шихуцький Степан	с. Петрушин	Ройська
Грембецький Микола	с. Новий Білоус	Ройська
Стефанович Петро	с. Голубичі, с. Ріпки	Ройська

Таким чином, маємо три варіанти назви сотні – Ройська, Сиберецька, Осняківська. Звертаємо увагу, що жодного разу ці назви не вживаються одночасно. Зрештою, слід пам'ятати про географічний чинник, оскільки Роїще, Сибереж і Осняки – сусідні поселення, які розташовані на відстані 5-6 км одне від одного. У подальшому всі вони чітко належали до Ройської сотні, тож вбачати в Сибережі чи Осняках центри якихось окремих адміністративно-територіальних утворень не варто.

У різних поселеннях базувалася і сотенна канцелярія. Імовірно, утворилася вона за сотника Свяцького (від 1664 р.) і до 1700 р. містилася в Сибережі, після чого була перенесена в Роїще. Саме відтоді ройські сотники майже беззмінно мешкають у Ріпках і десь у середині XVIII ст. там опиняється і сотенна канцелярія. В останні роки Гетьманщини сотенна канцелярія містилася у Великій Вісі.

Сотні поділялися на курені, і в Ройській сотні один із куренів знаходився в Петрушині, як доволі великому поселенні. Очолювали курінь, як правило, заможні козаки, що чудово ілюструє наведений нижче перелік отаманів.

Першу згадку про петрушинських отаманів знаходимо в родинному архіві Шихуцьких, де в одному з документів за 1697 р. Семен Шихуцький підписався як «отаман петрушинський».

Список петрушинських курінних отаманів:

Шихуцький Семен (1697, 1707),
Шихуцький Микола (1708, 1711),
Шихуцький Семен (1717, 1718, 1724),
Шихуцький Тимофій (1718),
Пархоменко Данило (1727),
Шихуцький Микола (1729),
Жемер Федір (1730),
Шихуцький Микола (1730),
Пархоменко Данило (1732),
Пархоменко Мойсей (1736, 1737),
Лобас Михайло (1738),
Ребенко Олексій (1739),
Левоненко Терех (1740),
Левоненко Семен (1741),
Шихуцький Пархом (1741, 1742, 1744),
Левоненко Терех (1744),
Шихуцький Пархом (1745, 1746, 1747),
Левоненко Семен (1748, 1749),
Шихуцький Яким (1750, 1751, 1753, 1754, 1755, 1757, 1758),
Шихуцький Яків (між 1748-1762),
Шихуцький Яким (1760, 1761),
Левоненко Семен (1763, 1764),
Шихуцький Яким (1765, 1767),
Биченок Ісак (1774, 1777),
Лобас Наум (1780-1782).

***   ***   ***

**1661 рік: «славетний пан Богдан Кирилович»
(Велігорські)**

Якщо у дореволюційному Петрушині були відомі насамперед дворяни Шихуцькі, то в Чорторийці (Малинівці) та Терехівці мешкали Силичі. Детальний розпис володінь Силичів наводить фундаментальна праця В. Модзалевського «Малоросійський родословник». Родоначальником він називає двох братів, один з яких:

«Иоаникий Силич, товариш черниговского полка (1654-56), полковник Черниговский (1657-1663)... 1 июля 1661 г. купил у славетного пана КИРИЛА БОГДАНОВИЧА, козака и обывателя Петрушинского, половину острова Гатуша возле р. Свини и с. Стасюв (Стасы ?), «з деревом бортним з тридцатьма дубами», за 12 талеров; 18 сентября 1663 г. казнен в Борзне гетманом Брюховецким».

Даний документ відображає, вочевидь, процес набуття Силичами маєтностей в даному регіоні. Але нас цікавить інший момент. Шихуцькі з'являться в Петрушині дещо пізніше, у середині 1670-х. А років за 15 до того купча фіксує в селі якогось «славетного пана», тобто покозаченого шляхтича.

Хоча Кирило Богданович не вказаний за прізвиськом, що ускладнює ідентифікацію, однак є підстави вважати його належним до родини Велігорських. Зокрема, в грудні 1677 р. Стефан Шихуцький придбав ґрунти у Кузьма Кириловича Велігорського, «обивателя і козака села Петрушина», та його брата Костюка Кириловича. Тож можемо припустити, що «славетний пан» Кирило Богданович доводився батьком Кузьмі Велігорському. Зрозуміло, таке припущення доволі поверхове, разом із тим, на той час у Петрушині невідомі якісь інші особи, які б могли претендувати на титулування «славетним паном».

Якщо наше припущення про ідентичність Кирила Богдановича і Кузьми та Костюка Кириловичів Велігорських відповідає дійсності, то титулування першого з них «славетним паном» наводить на думку, що у докозацькі часи родина Велігорських займала високе суспільне становище в регіоні і, вірогідно, мала шляхетське коріння.

Прізвисько Велігорських зустрічається в Петрушині, Великій Вісі та Стигунцях (Чепігівці). Петрушин – село магістратське, виникло після надання Чернігову Магдебурзького права, наприкінці 1620-х років. Велика Вісь відома ще з литовської доби, за поляків великовіські ґрунти стали центром шляхетської козацької хоругви. Стигунці ж вперше згадуються в 1677 р. – швидше не як поселення, і навіть не хутір, а такий собі виселок, імовірно, з Великої Вісі.

Прикметно, що саме Велігорським належали володіння в Стигунцях (Чепігівці), а їх прізвище і сьогодні залишається найбільш поширеним на території колишнього села (в 1961 р. приєднано до Новоукраїнського). Визначити батьківщину Велігорських, – тобто центр, з якого родина розселилася в інші села, – доволі проблематично.

На перший погляд, подібний центр логічно вбачати все ж таки в Петрушині. Саме там мешкає «славетний пан Кирило Богданов». Проте привертають увагу зв'язки родини по лінії Петрушин – Стигунці. Ми спостерігаємо не просто процес дріблення роду, коли хтось із родичів виїжджає в іншу місцевість. Навпаки, родинні зв'язки немов переплелись у такий собі клубок. Скажімо, якщо Семен Велігорський у 1737 р. мешкав у Петрушині, то його дружина, по смерті чоловіка, фігурує в козацьких ревізіях то в Петрушині, то в Стигунцях. В Стигунцях проживають і сини Семена. У подальшому спостерігаємо певне тяжіння Велігорських таки до Стигунців. У Петрушині залишається незначна частина роду, окрема гілка опинилася у Великій Вісі.

Зрозуміло, дається взнаки брак документальних джерел, аби робити надійні висновки. Однак схиляємося до того, що Велігорські спочатку мали б мешкати не в Петрушині, а в районі Стигунців – Великої Вісі.

На нашу думку, Велігорські належали до складу чернігівської шляхетської козацької хоругви, утвореної польським королем навесні 1625 р. для захисту Чернігова з північного напрямку. Щодо персонального складу козацької хоругви маємо лише окремі поодинокі відомості. На думку П. Кулаковського, основу хоругви складали переважно бояри, підлеглі юрисдикції замків Великого князівства Литовського, а також учасники московських експедицій, що не належали до шляхти, або безземельні шляхтичі, повернення яких у рідні місця було для них безперспективним.

Серцевиною земель козацької залоги стали великовеські ґрунти (район Великої та Малої Вісей, Стигунців), а саме ця місцевість локалізується нами як батьківщина Велігорських. Підтвердженням припущення про належність Велігорських до козацької хоругви можуть слугувати чималі земельні володіння родини в цьому регіоні. Вірогідно, це були залишки колишніх волочних наділів, які вони пізніше розпродували. Як відомо, з початком війни Богдана Хмельницького окремі з товаришів козацької хоругви підтримали повсталих і в подальшому зберегли земельні володіння (найвідоміший приклад – родина Носачевичів, що мала землі в районі Роїща). Схоже, за такою схемою розвивалися події і у випадку з Велігорськими.

В часи Гетьманщини Велігорські не займали урядових посад, залишаючись просто заможною козацькою родиною. Хоча поступово володіння Велігорських дрібнилися, що й призвело їх з часом до рівня

рядового козацтва. Разом із тим стає зрозумілим, що Стефан Шихуцький з'явився в Петрушині, породичавшись із досить знатною родиною регіону, яку, вірогідно, вважав собі за рівню.

Ще одна промовиста деталь. Перший із Шихуцьких пристав у прийми до вдови Велігорської, з двору Велігорських брали початок їх маєтності. І під час проведення Рум'янцевського опису 1767 р. сотенний хорунжий Стефан Тимофійович Шихуцький, правнук першоосілого в Петрушині Стефана Іларіоновича Шихуцького, так описував власні володіння:

«Вишепрописанной жилой мой двор состоит издревле на земле шляхецкой, достался мне по наследству предков моих, також и все пахотные принадлежности, как то особие двори, огороды, пахотные, лесные и сенокосные земли, состоят и иные во владении моем по предкам, а иные по купле мною самим набитие, на что и копии крепостей при сем прилагаю, хотя же и имелся данных от королей полских предкам моим, так на шляхетство, яко и на грунта привилеи, но под час последовавшего пожара в дому Романа ВЕЛИГОРСКОГО оной згорел»³⁵.

Отже, двір стоїть на землі «издревле шляхетской», а всі документи втрачені під час пожежі в будинку Велігорських. Той будинок – найдавніша власність Шихуцьких, і попередники Шихуцьких – Велігорські – також походили із шляхти.

Ось така історія ховається за згадкою про «славетного пана Кирила Богдановича».

***   ***   ***

---

³⁵ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 923-926.

Розділ 12
Родовід Велігорських

Щодо походження Велігорських, то співзвучність прізвищ дає змогу припустити про належність Велігорських до волинського панського роду Вільгорських, відомого з 1528 р. – однієї з гілок Кірдеїв, що походять від одного з перекопських царків і вже в середині XIV ст. високо стояли серед галицького боярства. Вірогідно, хтось із Вільгорських на початку XVII ст. опинився на Чернігівщині, а прізвище зазнало незначної трансформації.

На рубежі XVII-XVIII століть родове дерево Велігорських було доволі розгалуженим, нам відомі щонайменше чотири його лінії. Однак брак документальних свідчень не дозволяє повністю розкрити родинні стосунки різних гілок.

ВЕЛІГОРСЬКІ
(Зведені петрушинська і стигунцівська лінії)

Один із найдавніших родів регіону, відомий в Петрушині, Великій Вісі та Стигунцях (Чепігівці).

Перша (основна) гілка

I

1. КИРИЛО БОГДАНОВИЧ. «Славетный пан, козак и обыватель Петрушинский», згадується в документі 1661 р.

Зауважимо, що в реєстрі Чернігівського полку 1649 р. в полковій сотні згадується єдиний козак на ім'я Богдан – «Богданъ Матвѣенко». Однак зв'язок Богдана Матвієнка із Кирилом Богдановим занадто непевний.

II

2/1. КУЗЬМА КИРИЛОВИЧ ВЕЛІГОРСЬКИЙ. «Козак и обыватель села Петрушина», відомий за документом 1677 р.

3/1. КОСТЮК КИРИЛОВИЧ. Згадується в документі 1677 р.

4/? . ЛУЦКО.

х Ірина. Другим шлюбом – за Степаном Іларіоновичем Шихуцьким.

III

5/? . ПЕТРО.

«Был в походах 693 под Казикерменом, 696 под Озовом, 700 под Руголевым, 701 на Ижорѣ под Орѣшком, 705 под Любаром, 706 у Полщѣ под Замостем, 708 за Сожем в Чериковѣ, 709 у Гомлю, 711 под Каменним Затонем, 713 у Киевѣ над Либедю, 719 в Царичинѣ, 721 на каналѣ, 723 у Терку».

6/3(?). ІВАН КОСТЮКОВИЧ(?).

7/4. РОМАН ЛУЦКОВИЧ. Козак села Петрушина.

Відомий за документами 1678, 1710 рр.

8/4. ФЕДІР ЛУЦКОВИЧ. Козак села Петрушина.

Відомий за документами 1678, 1710 рр.

IV

9/5. ЛЕОНТІЙ (Левон) ПЕТРОВИЧ ШИДЛОВСЬКИЙ (нар. 1678 або 1698, 1702). Згадується в ревізіях 1732, 1738 рр. У сповідному розписі 1740 р. записаний у Стигунцях, де й мешкатиме у подальшому. Помер після 1782 р. До 1782 р. постійно записувався як Шидловський

х Уляна Іванівна (нар. 1704 або 1707).

10/5. ЮХИМ ПЕТРОВИЧ (нар. 1720).

11/6. КИРИЛО ІВАНОВИЧ (нар. 1720). Козак. Мешкав у Стигунцях (1740).

х Марія Калениківна (нар. 1722).

12/6. КУЗЬМА ІВАНОВИЧ (нар. 1717 або 1730, 1732). Козак-підпомічник (1767), пізніше – виборний козак (1782).

х Агафія Процківна (Іванівна?) (нар. 1717 або 1732), родом із Маслаківки.

13/7. МАРТИН РОМАНОВИЧ (нар. 1677 або 1695, 1697). У 1740 р. мешкав у Стигунцях. Виборний козак. Як Романенко записаний у ревізії 1738 р., пізніше – незмінно як Велігорський. Помер після 1767 р.

х Анна Іванівна (нар. 1687 або 1698, 1700), родом із Голубичів.

V

14/9. ТЕТЯНА ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1730). У 1740 р. мешкала у Стигунцях.

15/9. ФЕОДОРА ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1732). У 1740 р. мешкала у Стигунцях.

16/9. ІВАН ЛЕОНТІЙОВИЧ (нар. 1722 або 1727, 1730, 1739). Козак-підпомічник. У 1740 р. мешкав у Стигунцях.

х Дарія Афанасіївна (нар. 1732).

17/9. ТИМОФІЙ ЛЕОНТІЙОВИЧ (нар. 1738).

х 1) Агафія Осипівна (нар. 1739).

2) Дарія Опанасівна (нар. 1727), родом із Великої Вісі.

18/10?. ІВАН ЮХИМОВИЧ (Іванович?) (нар. 1747 або 1751). Козак-підпомічник. У ревізії 1782 р. вказаний по-батькові як Юхимович, у сповідному розписі 1812 р. – як Іванович. Мешкав у Петрушині.

х Лукерія Павлівна (нар. 1752).

19/11. МЕЛАНІЯ КИРИЛІВНА (нар. 1752).

20/11. ІВАН КИРИЛОВИЧ (нар. 1753).

21/12. ОСТАП КУЗЬМОВИЧ (нар. 1749 або 1752, 1754). Виборний козак.

х Анна Григорівна (нар. 1757).

- 22/12. ОЛЕКСІЙ КУЗЬМОВИЧ (нар. 1752 або 1753).
23/12. ОЛЕНА КУЗЬМІВНА (нар. 1758).
24/12. БОРИС КУЗЬМОВИЧ (нар. 1759 або 1762). Виборний козак.
25/13. ТЕТЯНА МАРТИНІВНА (нар. 1722).
26/13. СТЕФАН МАРТИНОВИЧ (нар. 1727). У 1740 р. мешкав у
Стигунцях.
27/13. ЛУК'ЯН МАРТИНОВИЧ (нар. 1729).
х Феодора (нар. 1732).
28/13. КІНДРАТ МАРТИНОВИЧ (нар. 1722 або 1732). Виборний
козак (1767), пізніше – козак-підпомічник (1782).
х Євдокія Василівна (нар. 1735). Згадана в сповідальному розпису
1760 р.
Єфросинія (Ірина?) Романівна (нар. 1727), родом із Буянок.
29/13. ВАСИЛЬ МАРТИНОВИЧ (нар. 1727 або 1737, 1739). Виборний
козак (1767), пізніше – козак-підпомічник (1782).
х Ірина Дмитрівна (нар. 1737 або 1740, 1742), родом із Голубичів.
30/13. ЄВДОКІЯ МАРТИНІВНА (нар. 1739).

VI

- 31/16. ПРИНА ІВАНІВНА (нар. 1753 або 1755).
32/16. АГАФІЯ ІВАНІВНА (нар. 1758).
33/16. ФЕДІР ІВАНОВИЧ (нар. 1760). Козак-підпомічник.
х Меланія Яківна (нар. 1742?).
34/16. МАРИНА ІВАНІВНА (нар. 1763).
35/16. ЄВФИМІЯ (Хима) ІВАНІВНА (нар. 1765).
36/16. ДАНИЛО ІВАНОВИЧ (нар. 1769).
37/16. ОМЕЛЯН ІВАНОВИЧ (нар. 1771).
38/16. МЕЛАНІЯ ІВАНІВНА (нар. 1772).
39/18. ТЕТЯНА ІВАНІВНА (нар. 1773).
40/18. ЄВДОКІЯ ІВАНІВНА (нар. 1779).
41/18. ДМИТРО ІВАНОВИЧ (нар. 1781 або 1783). Мешкав у
Петрушині.
х Анна Олексіївна (нар. 1790).
42/18. ПАРАСКЕВІЯ ІВАНІВНА (нар. 1786).
43/18. ЯКІВ ІВАНОВИЧ (нар. 1793).
44/18. ВАСИЛИСА ІВАНІВНА (нар. 1798).
45/21. АНДРІЙ ОСТАПОВИЧ (нар. 1780).
46/27. КАЛЕНИК ЛУК'ЯНОВИЧ (нар. 1753).
47/28. КСЕНІЯ КІНДРАТІВНА (нар. 1753 або 1756).
48/28. ІВАН КІНДРАТОВИЧ (нар. 1755).
49/28. МИКИТА КІНДРАТОВИЧ (нар. 1762 або 1764).
50/28. ВІРА КІНДРАТІВНА (нар. 1762).
51/28. УСТИНІЯ КІНДРАТІВНА (нар. 1763).

- 52/28. МАРІЯ КІНДРАТІВНА (нар. 1769).
53/28. ТИМОФІЙ КІНДРАТОВИЧ (нар. 1772).
54/28. АННА ВАСИЛІВНА (нар. 1760 або 1762).
55/28. СОФІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1762).
56/28. ДЕМ'ЯН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1772).
57/28. АНДРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1780).

VII

- 58/41. ДАНИЛО ДМИТРОВИЧ (нар. 1809). Мешкав у Петрушині.

***   ***   ***

Продовження родового дерева викликає значні труднощі. На той час спостерігаємо непоодинокі випадки мігрування Велігорських між Петрушином і Стигунцями, де поступово осідає значна частина представників родини. Зокрема, саме в Стигунцях опиняються сини Романа Луцковича.

В перших ревізіях (1730-х рр.) у Петрушині зустрічаємо чимало представників родини Велігорських, декого з яких пов'язати з відомими нам гілками не видається можливими.

Зокрема, в ревізіях 1730-х рр. згадуються:

- СЕМЕН (нар. 1692) – див. *Друга гілка*
- МИКИТА – згаданий в 1743 р.

Пізніше, в описі 1767 р. та ревізії 1782 р., у Петрушині залишаються лише поодинокі представники колись велелюдної родини. Яких, знову ж таки, неможливо пов'язати із попередніми поколіннями або між собою.

Друга гілка (стигунцівська)

I

1. СЕМЕН (нар. 1692). Згадується в ревізіях 1732, 1737 рр. серед козаків с. Петрушина. Помер до 1739 р.

х Агафія Сидорівна (Мойсеївна?) (нар. 1672 або 1687, 1694), родом із Стигунців (Чепігівки). У сповідному розписі 1740 р. записана як мешканка Стигунців. Вірогідно, після смерті чоловіка повернулася із дітьми в рідний хутір.

II.

2/1. ЛЮБОВ СЕМЕНІВНА (нар. 1722).

3/1. МОЙСЕЙ СЕМЕНОВИЧ (нар. 1717 або 1720, 1725). Козак-підпомічник (1767), пізніше – виборний козак (1782).

х Акилина Тимофіївна (нар. 1723 або 1726).

4/1. МАРІЯ СЕМЕНІВНА (нар. 1729).

5/1. ГЕРАСИМ СЕМЕНОВИЧ (нар. 1730).

6/1. АНДРІЙ СЕМЕНОВИЧ (нар. 1722 або 1727, 1732). Козак-підпомічник (1767), пізніше – виборний козак (1782).

х Ірина Артемівна (нар. 1727 або 1732, 1734), родом із Ріпок.

7/1. ТИМОФІЙ СЕМЕНОВИЧ (нар. 1732 або 1738). «На один глаз слеп» (1767). Козак-підпомічник (1767), пізніше – виборний козак (1782).

х Єфросинія Осипівна (нар. 1737), родом із Великої Вісі.

III.

8/3. ПЕТРО МОЙСЕЙОВИЧ (нар. 1746 або 1752).

Хорунжий Ройської сотні (1782).

9/3. ПЕЛАГЕЯ МОЙСЕЇВНА (нар. 1745 або 1757).

10/3. ДАРІЯ МОЙСЕЇВНА (нар. 1755 або 1760).

11/6. ГРИГОРІЙ АНДРІЙОВИЧ старший (нар. 1752 або 1753). Підписок суду земського Чернігівського (1782).

х Анастасія Андріївна (нар. 1752).

12/6. САВА АНДРІЙОВИЧ (нар. 1754 або 1757). Виборний козак.

х Катерина Юріївна (нар. 1757).

13/6. ГРИГОРІЙ АНДРІЙОВИЧ молодший (нар. 1756 або 1759, 1760).

Виборний козак.

х Марія Опанасівна (нар. 1760).

14/6. ПАНКРАТ АНДРІЙОВИЧ (нар. 1762).

15/6. ОМЕЛЯН АНДРІЙОВИЧ (нар. 1762 або 1764). Виборний козак.

16/6. ГАВРИЛО АНДРІЙОВИЧ (нар. 1763 або 1765). Виборний козак.

17/6. ОСИП АНДРІЙОВИЧ (нар. 1764). Виборний козак.

18/7. ЄФРОСИНІЯ ТИМОФІЇВНА (нар. 1761).

19/7. ІВАН ТИМОФІЙОВИЧ (нар. 1762 або 1763).

20/7. ГЕРАСИМ ТИМОФІЙОВИЧ (нар. 1764).

21/7. КАТЕРИНА ТИМОФІЇВНА (нар. 1767).

22/7. ФЕОДОСІЯ ТИМОФІЇВНА (нар. 1765).

IV.

23/8. ЮРІЙ ПЕТРОВИЧ (нар. 1772).

24/8. МИХАЙЛО ПЕТРОВИЧ (нар. 1774).

25/8. ПАРАСКОВІЯ ПЕТРІВНА (нар. 1779).

26/8. МАРІЯ ПЕТРІВНА (нар. 1781).

27/11. УЛЯНА ГРИГОРІВНА (нар. 1781).

28/12. АННА САВІВНА (нар. 1778).

29/13. ДОМНІКІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1778).

30/19. РОМАН ІВАНОВИЧ (нар. 1775).

31/19. ПИЛИП ІВАНОВИЧ (нар. 1777).

***   ***   ***

Третя гілка

I

1. СТЕПАН. Згадується в ревізії 1732 р.
х Тетяна (нар. 1711). Згадується як вдова в 1738-1743 рр.

II

2/1. ДАВИД СТЕПАНОВИЧ (нар. 1722 або 1727, 1732).
Козак-підпомічник (1767), пізніше – виборний козак.
х Єфросинія Михайлівна (нар. 1727 або 1732), родом із Петрушина.

3/1. МАРТИН (нар. 1725 або 1731, 1737). Робітник виборного козака
Івана Герасименка.

х Євфимія Іванівна (нар. 1737), родом із Івашківки.

4/1. ПРОКОП (нар. 1731 або 1732, 1737). Козак, підсусідок козака-
підпомічника Ісака Рябого.

х Марія Андріївна (нар. 1737 або 1738), родом із Звеничева.

III

5/2. ПАРАСКОВІЯ ДАВИДІВНА (нар. 1752).

6/2. СЕМЕН ДАВИДОВИЧ (нар. 1752 або 1754, 1756). Виборний
козак.

х Євдокія Якимівна (нар. 1757).

7/2. АРТЕМ ДАВИДОВИЧ (нар. 1756 або 1757, 1759). Виборний
козак.

х Мотрона Корніївна (нар. 1760).

8/2. КОНОН ДАВИДОВИЧ (нар. 1758 або 1762). Виборний козак.

х Стеха Іванівна (нар. 1762). Вдова в 1812 р.

9/2. ДАРІЯ ДАВИДІВНА (нар. 1764 або 1765).

10/3. АНДРІЙ МАРТИНОВИЧ (нар. 1762). В ревізії 1782 р. не
згадується.

11/3. АННА МАРТИНІВНА (нар. 1766). В ревізії 1782 р. не
згадується.

12/4. ЯКІВ ПРОКОПОВИЧ (нар. 1764). В ревізії 1782 р. не згадується.

IV

13/6. МОТРОНА СЕМЕНІВНА (нар. 1779).

14/6. УЛЯНА СЕМЕНІВНА (нар. 1780).

15/6. ВАСИЛИСА СЕМЕНІВНА (нар. 1806).

16/7. ТРОФИМ АРТЕМОВИЧ (нар. 1781).

х Євдокія Федорівна (нар. 1778).

17/8. ФЕДІР КОНОНОВИЧ (нар. 1784).

х Пелагея Іллівна (нар. 1784).

18/8. ІВАН КОНОНОВИЧ (нар. 1788).

х Параскевія Іванівна (нар. 1784).

V

19/16. ВАРВАРА ТРОФИМІВНА (нар. 1800).

20/16. АКИЛИНА ТРОФИМІВНА (нар. 1811).

21/17. ІВАН ФЕДОРОВИЧ (1803/1807).

х Єлизавета Артемівна (1825-1880).

22/17. ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ (нар. 1811).

VI

23/21. ЄВДОКІЯ ІВАНІВНА (1851-1908).

х (1870) Велігорський Микита Матвійович (1845/1851-1906). Козак.

24/21. ГЛИКЕРІЯ ІВАНІВНА (нар. 1862).

х (1881) Хоменко Лаврентій Данилович (нар. 1861). Козак с. Звеничів.

25/21. КАТЕРИНА ІВАНІВНА (нар. 1864).

26/21. ДАРІЯ ІВАНІВНА (1868-1868).

***   ***   ***

Четверта гілка

I

1. ВАСИЛЬ (нар. 1689), згаданий в 1732, 1737 рр.

х Агафія Кирилівна Вашиха (нар. 1690). Згадана як вдова в 1738, 1739, 1747, 1750 рр.).

II

2/1. МИНА ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1717). Згадується в 1738, 1740, 1741 рр.

х Євдокія (нар. 1719).

***   ***   ***

П'ята гілка (сучасна)

I

1. МАТВІЙ.

II

2/1. МИКИТА МАТВІЙОВИЧ (1845/1851-1906). Козак.

х (1870). Велігорська Євдокія Іванівна (1851-1908). Дочка козака.

3/1. ДАРІЯ МАТВІЇВНА (нар. 1851).

х (1875) Костирка Іван Ілліч (нар. 1855). Козак с. Звеничів.

III

4/2. НАТАЛІЯ МИКИТІВНА (1871-1872).

5/2. ДАРІЯ МИКИТІВНА (1876-1903).

6/2. МОТРОНА МИКИТІВНА (1878-1879).

7/2. АКИЛИНА МИКИТІВНА (нар. 1880).

х (1907) Лісовий Микола Михайлович (нар. 1887). Козак с. Халявин.
Розлучилися у 1918 р.

8/2. ПАВЛО МИКИТОВИЧ (1882-1936).

х Уляна Антонівна (нар. 1886).

9/2. ЄФРОСИНІЯ МИКИТІВНА (1886-1887).

10/2. ІРИНА МИКИТІВНА (1888-1892).

11/2. ЄФРОСИНІЯ МИКИТІВНА (нар. 1891).

х (1911) Мінгель Олександр Миколайович (нар. 1883). Міщанин, тимчасово мешкав у Чернігові.

12/2. МАРІЯ МИКИТІВНА (нар. 1894).

IV

13/8. ОЛЕКСІЙ ПАВЛОВИЧ (1912-1941/1945).

х Марія Федосіївна (1915-1984).

14/8. ДМИТРО ПАВЛОВИЧ (1914-1914).

15/8. ОЛЕНА ПАВЛІВНА (1915-1917).

16/8. ОЛЕКСІЙ ПАВЛОВИЧ (нар. 1918).

17/8. АННА ПАВЛІВНА (нар. 1918).

18/8. МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ (1924-1980).

х Марія Семенівна (нар. 1923).

19/8. ЛЕОНІД ПАВЛОВИЧ (нар. 1926).

V

20/13. ЛЕОНІД ОЛЕКСІЙОВИЧ (1935-2004).

х 1) Валентина Олексіївна (нар. 1942). Родом із Тупичева.

2) Олександра Григорівна (нар. 1935).

21/13. ВОЛОДИМИР ОЛЕКСІЙОВИЧ (нар. 1936).

22/13. ЛЮБОВ ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1941).

23/18. ЛЮБОВ МИХАЙЛІВНА (нар. 1948).

VI

24/20. ОЛЕКСІЙ ЛЕОНІДОВИЧ (нар. 1960).

25/20. ЛЮДМИЛА ЛЕОНІДІВНА (нар. 1962).

х Вербицький Володимир Олександрович (нар. 1960). Пізніше розлучилися.

26/20. МИКОЛА ЛЕОНІДОВИЧ (1972-1995).

х Ольга.

VII

27/26. СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1992).

***   ***   ***

Шоста гілка (петрушинська)

Очевидно, пов'язана з першою (основною) гілкою Велігорських, проте не вистачає відомостей аби з'єднати їх воедино.

I

1. ДМИТРО.

II

2/1. ДЕНИС ДМИТРОВИЧ.

х Устинія (1825-1881).

III

3/2. АНДРІЙ ДЕНИСОВИЧ (1859-1880).

4/2. ДАНИЛО ДЕНИСОВИЧ (1861-1890).

х Євдокія Харитонівна (1873-1910). По смерті чоловіка мала позашлюбну дочку Меланію (1899-1904).

5/2. КАТЕРИНА ДЕНИСІВНА (нар. 1864).

х (1886) Білоконський Іринарм Порфирович (нар. 1866). Козак.

6/2. МЕЛАНІЯ ДЕНИСІВНА (нар. 1867).

7/2. ЄВДОКІЯ ДЕНИСІВНА (1870-1873).

8/2. НАТАЛІЯ ДЕНИСІВНА (нар. 1874).

х (1893) Дмитренко Іван Трохимович (нар. 1866). Державний селянин.

IV

9/4. ЗИНОВІЯ ДАНИЛІВНА (нар. 1884).

***   ***   ***

Розділ 13 Перепис 1666 року

У 1664 р. Чернігівський літопис сповіщає про комету, яку спостерігав місцевий люд: «Того ж року была на небі метла з звiзд и одна сходила з полночи на заход солнца, другая з вечера на заход солнца и было тое недiл двi».

А ось записи за 1666 р.:

«Воеводы стали по городах на Украинi и перепис был народу.

Сонце мiнилося, але не все, в петровку в п'яток десятий по воскресенiї Христовом. Того ж року стали воеводы по городах украинских и был перепис по всей Малороссii по указу царя московского Алексiя Михайловича, як много людей на Вкраiнi, старых и молодых и вшеляких, писано»³⁶.

Московські статті, підписані наприкінці 1665 р. між гетьманом Іваном Брюховецьким і московським урядом, не тільки значно обмежували автономію Лівобережної України та її політичні права, але й посилювали її військово-адміністративну і фінансову залежність від сусідньої держави. Зокрема, українські міста і землі переходили під безпосередню владу московського царя, суттєво збільшувалася кількість московських військ на теренах Гетьманщини, у всіх головних містах розміщувалися військові гарнізони. Збирання податків з українського населення покладалося на московських воєвод і всі збори мали надходити в царську скарбницю. Вже в 1666 р. московським урядом було здійснено перепис населення України з метою його оподаткування.

Ревізорами були обрані посадовці, що вже мали досвід діяльності на Україні, зокрема Чернігів, Стародуб, Глухів, Батурин із повітами описував стольник Кирило Осипович Хлопов.

Перепис розпочався в червні 1666 р. і тривав сім місяців, до січня 1667 р. Попри такі стислі терміни, повнота і достовірність відомостей забезпечувалася тим, що фактичні дані надходили до писців від вiйтів та старожилів, які приймали активну участь у складанні Переписних книг. Крім того, книги ретельно перевірялися по скаргам, які надходили від населення або адміністрації.

Довгий часу перепис Чернігова вважався втраченим. Однак наприкінці 1980-х років історики виявили у фондах Російського державного архіву давніх актів у Москві Чернігівську переписну книгу.

В середині та другій половині 1990-х рр. з'явилися ряд публікацій, присвячених переписній книзі Чернігова 1666 р. Зокрема, чернігівські

---

³⁶ Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С. 112.

історики та краєзнавці детально описали як саме джерело та його структуру, так і навели невеличкі фрагменти документу. Незабаром О. Коваленко, В.Сапон та С. Мельник опублікували переписи Чернігова та Любеча. Однак до повного видання справа не дійшла. Більше того, копія, з якою працювали дослідники, загубилася, через що назване джерело залишалося недоступним для широкого загалу дослідників та краєзнавців.

Так, скажімо, про Петрушин була відома лише кількість дворів: «Селянське населення описаних сіл незначне. Найбільше його, наприклад, в Орлівці (тепер Куликівський район) – 14 дворів, у Петрушині – стільки ж, у Баклановій Муравейці – 10, у Виблях – 16... У Чернігівському повіті описано 24 села, в яких більш ніж у двохсот дворах проживає 789 осіб чоловічого населення, а також 14 сіл, котрі належать Чернігівським монастирям – Борисоглібському, П'ятницькому та Ільїнському»³⁷.

І тільки в 2013 р. нами було підготовлено до видання повний текст Чернігівської переписної книги 1666 р. Населення описували по повітам, ігноруючи полково-сотенний устрій Гетьманщини. Вірогідним видається припущення, що за основу адміністративно-територіального поділу росіяни використали структуру, яка сформувалася ще за часів належності Чернігово-Сіверщини до Московського царства (1500-1618 рр.). За свідченням П. Кулаковського, польсько-литовська адміністрація дотримувалася принципу збереження давніх адміністративно-територіальних одиниць, змінюючи лише їхні назви. Зокрема, при поляках зберігся поділ Чернігівського повіту на Кологородній та Задеснянський стани, відомий з XVI ст.

Саме з огляду на давню традицію повітового адміністративно-територіального устрою, не мають підстав твердження про можливе співпадіння територій повітів із територіями козацьких сотень. Достатньо вказати про відсутність окремого Роїського повіту, тоді як сотня з такою назвою існувала щонайменше з 1659 р.

Вкрай важливими видаються відомості Переписної книги про повну спустошеність території білоруського Задніпров'я. Документ фіксує картину повного виведення місцевого населення із цього регіону після завершення Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. Вірогідно, воно поповнило склад перш за все північних полків Гетьманщини – Чернігівського та Стародубського. Хтось із білоруських переселенців міг опинитися і в Петрушині. Адже у цей час на території сусідньої з Білоруссю Чернігівщини спостерігаємо значний приплив людності, коли відносно невеликий і компактний Чернігівський полк (одна полкова сотня

---

³⁷ Сапон В. Чернігівці 1666 року // Деснянська правда (Чернігів). – 1995. – 25 листопада. – С. 4.

в реєстрі 1649 р. і близько п'яти сотенних центрів у 1654 р.) на початку 70-х рр. XVII ст. швидко розростається до повноцінних 16-и сотень і в такому форматі незмінно існує до ліквідації Гетьманщини.

Перепис охопив як міське населення, так і сільське. Поза переписом опинилися лише козацтво, духовенство, шляхта. Облік людей вівся по господарям та їх дорослим синам, тобто оподаткування здійснювалося по дворах-господарствах. Тож часте вживання терміну «бездетен» можемо пояснити відсутністю у родині дорослих синів.

Наводимо текст перепису Петрушина.

«Село **ПЕТРУШИН**, а в нем двори.

В. Крестьянинъ войт Яков Богдановъ, у него сынъ Иванъ. Пашню пашетъ одной лошедю да волом. Положено на него денежного оброку двенатцат алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ, и осмакъ, хлѣба ржи і овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Козма Левонтиевъ, бѣздетен. Пашню пашет адною лошедю да воломъ. Положено на него денежного оброку двенатцат алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ и осмакъ, хлѣба ржи и овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Борис Ермолов, бездетен. Пашню пашет адною лошедю і воломъ. Положено на него оброку двенатцат алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ, і осмакъ, хлѣба ржи и овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Кирила Юрьев, бездетень. Пашню пашет аднимъ воломъ. Положено на него денежного оброку четыре алтына з денгою, а по малороссійски шесть шаговъ и осмакъ, хлѣба ржи і овса одна осмачка.

В. Крестьянинъ Григорей Кириловъ, бездетен. Пашню пашет адним [волом]. Положено на него денежного оброку четыре алтына з денгою, а по малороссійски шесть шаговъ и осмакъ, хлѣба ржи і овса одна осмачка.

В. Крестьянин Лаврентей Машастой, бездетен. Пашню пашет аднимъ волом да одною лошедю. Положено на него денежного оброку двенатцатъ алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і осмакъ, хлѣба ржи и овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Иванъ Богданов, у него сынъ Алексѣй. Пашню пашет одною лошедю да воломъ. Положено на него денежного оброку двенатцат алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шагов, и осмакъ, хлѣба ржи і овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Володимер Кононовъ, бездетен. Пашню пашет одною лошедю да воломъ. Положено на него денежного оброку двенатцат алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ, і осмакъ, хлѣба ржи і овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Захарей Григоревъ, бѣздетен. Пашню пашет одною лошедю да валом. Положено на него оброку двенатцат алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ, и осмакъ, хлѣба ржи и овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Филип Кондратов, бѣздетен. Пашню пашет одною лошедю да воломъ. Положено на него денежного оброку двенатцать алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ, і осмакъ, хлѣба ржи і овса шесть осмачек.

В. Крестьянинъ Ерофѣй Милентиев, бѣздетен. Пашню пашет одною лошедю и воломъ. Положено на него денежного оброку двенатцать алтынъ три денги, а по малороссійски полкопы і шесть шаговъ, і осмакъ, хлѣба ржи і овса три осмачки.

В. Крестьянинъ Аниска Гарчин зять, бѣздетен. Пашню пашет двумя воломи. Положено на него денежного оброку восьмъ алтынъ две денги, а по малороссійски полкопы, хлѣба ржи і овса две осмачки.

В. Крестьянинъ Семен Кудинов, бѣздетен. Пашню пашет аднимъ воломъ. Положено на него денежного оброку четыре алтына з денгою, а по малороссійски шесть шаговъ і осмакъ, хлѣба ржи і овса одна осмачка.

В селе Петрушине крестьянскихъ пашенныхъ людей тринацат дворов. Людей в них пятнатцать человекъ. А иныхъ тяглыхъ людей нѣтъ.

І в тѣхъ тринацати дворех у пашенныхъ людей девят лошадей да четырнатцат волов. І в тѣхъ девяти лошедах і в четырнатцати волах с плугами четыре плуга і два вола.

Хлѣба положено мерками ржи і овса четыре мерки, а осмачками тритцат две осмачки. А московскими четвертми дватцат шест чет.

І на тѣхъ же пашенныхъ людей на тринацать дворов положено денежного оброку с плуга по рублю. Итого четыре рубли.

А млыновъ в том селе і иныхъ никакихъ нѣтъ»³⁸.

***   ***   ***

Отже, маємо список петрушинських селян, батьки яких, вочевидь, і були першопоселенцями. Адже на той час село існувало неповних 40 років. Якщо спростити текст до рівня персоналій, то отримаємо наступний перелік:

- 1) войт Яков Богдановъ, у него сынъ Іванъ;
- 2) Козма Левонтиевъ, бѣздетен;
- 3) Борис Ермолов, бездетен;

---

³⁸ Чернігівська переписна книга 1666 року / Упор. та вступ Ігор Ситий, Сергій Горобець. – Чернігів, 2013. – С. 91-93.

- 4) Кирила Юрѣв, бездетенъ;
- 5) Григорей Кириловъ, бездетен;
- 6) Лаврентей Машастой, бездетен;
- 7) Иванъ Богданов, у него сынъ Алексѣй;
- 8) Володимер Кононовъ, бездетен;
- 9) Захарей Григоревъ, бѣздетен;
- 10) Филип Кондратов, бѣздетен;
- 11) Ерофѣй Милентиев, бѣздетен;
- 12) Аниска Гарчин зять, бѣздетен;
- 13) Семен Кудинов, бѣздетен.

Ідентифікація більшості осіб доволі проблематична – занадто велика перерва у часі з наступними списками, найближчий з яких датується 1718 р. Більшість названа лише за ім'ям та по-батькові, хоча іноді трапляються і прізвища. За прізвищем названий Лаврентій Мишастий – єдиний, чия персоналізація не викликає труднощів, оскільки рід Мишастих добре відомий за ревізіями XVIII ст. Також вказано прізвище Семена Кудінова і, вірогідно, Ониски «Гарчиного зятя», але ідентифікувати їх не видається можливим, оскільки жодних схожих прізвищ у Петрушині за часів Гетьманщини не трапляється.

У тогочасному суспільстві прізвища дуже часто утворювалися від батьківського імені, однак наведені імена по-батькові також не наближають нас до розуміння того, які роди представляли перелічені особи. Козьма Левонтієв не може бути ототожнений з Леоненками (або Левоненками, як іноді вони писалися), оскільки, як ми уже згадували, вони ще на початку XVIII ст. писалися як Рекуненки.

Окремо виділяються вїт Яків Богданов і Іван Богданов (можливо, рідні брати) – єдині, хто мав дорослих синів. Напрошуються певні паралелі зі «славетним паном» Кирилом Богдановичем (Велігорським), однак занадто великий соціальний люфт між колишнім шляхтичем і майже одночасно згадуваними простими селянами. Вочевидь, у даному випадку маємо простий збіг батьківських імен.

Кирила Юрковича і Яська Богданова (можливо, мається на увазі Яків Богданов) зустрічаємо також в документі 1678 р.

Список петрушинських вїтів:

- Яків Богданов (1666),
- Хвесько (1699),
- Туренок Михайло (1717-1718.03),
- Гончар Стефан (1718.08),
- Пархоменко Іван (1721),
- Гончар Стефан (1726),

Мазур Стефан (1729),
Дейнеко Йосип (1730),
Любечанин Никифор (1733),
Дейнеко Йосип (1735-1736),
Сковородка Антон (1739),
Пархоменко Тимофій Іванович (Тимофій Іванов) (1741-1750).

До речі, до середини XVIII ст. Дейнеками називалися добре відомі у подальшому Ющенки. Їх прізвище походить якраз від імені вїйта Йосипа (Юська) Дейнеки.

Вірогідно, згаданий у 1699 р. вїйт Хвесько цілком може бути ототожнений з Хвеськом Тошманом, що згадується серед «людей зацних і віри гідних», які 15 травня 1708 р. засвідчили продажний лист Івана Костюченка, обивателя петрушинського, на шматок лісу обивателю петрушинському пану Кирилу Даниловичу.

***   ***   ***

Родовід Мишастих.

МИШАСТІ

Рід посполитих

I

1. ЛАВРЕНТІЙ МАШАСТОЙ. Селянин. Згадується в переписній книзі 1666 р.

II

2/1. ГРИГОРІЙ МИШАСТІЙ. Посполитий. Згадується в ревізіях 1729 р. («крайне нищєтний») і 1732 р. (підсусідок). Можливо, доводився онуком Лаврентію.

3/1. ІОВ.

III

4/3. ІСАК ІОВИЧ (нар. 1710/1711). Посполитий. Згадується в ревізіях 1740, 1741, 1747, 1750, 1755 (всюди записаний як Мишастий).

х Євдокія (нар. 1712/1728). В описі 1767 р. записана як Уляна.

IV

5/4. ІВАН ІСАКОВИЧ старший (нар. 1737/1738/1742). Посполитий.
х 1) Уляна Яківна (нар. 1741).

2) Зиновія Іванівна (нар. 1742). Згадується в ревізії 1782 р. і сповідальному розписі 1812 р.

6/4. ІВАН ІСАКОВИЧ молодший (нар. 1741/1742/1757).

7/4. ФЕОДОСІЯ ІСАКІВНА (нар. 1744).

8/4. АННА ІСАКІВНА старша (нар. 1745/1751).

9/4. МАРІЯ ІСАКІВНА (нар. 1752/1759).

- 10/4. АННА ІСАКІВНА молодша (нар. 1752).
11/4. ЄФРОСИНІЯ ІСАКІВНА (нар. 1753/1754).
12/4. УЛЯНА ІСАКІВНА (нар. 1763).

V

- 13/5. КАЛЕНИК ІВАНОВИЧ (нар. 1762).
х Ирина Савівна (нар. 1765). Вдова в 1812 р.
14/5. ОЛЕНА ІВАНІВНА (нар. 1765).
15/5. АНАСТАСІЯ ІВАНІВНА (нар. 1768).
16/5. ЄФРОСИНІЯ ІВАНІВНА (нар. 1775).
17/5. УЛЯНА ІВАНІВНА (нар. 1778).

VI

- 18/13. ПЕТРО КАЛЕНИКОВИЧ (нар. 1789).
х Марія Іванівна (нар. 1787).
19/13. ЄВГЕНІЯ КАЛЕНИКІВНА (нар. 1795).
20/13. ФЕОДОСІЯ КАЛЕНИКІВНА (нар. 1798).

Вочевидь, в подальшому рід згасає. У метричних книгах Петрушина (з 1857 р.) Мишасті не згадуються.

***   ***   ***

1669 рік: помилкова перша письмова згадка про Шихуцьких

Обставини появи в селі представників родини Шихуцьких довгий час не вдавалося до кінця зрозуміти, заважала певна нестиківка документів. Але варто було припустити помилкове датування одного з джерел, як справа зрушила з місця. Проблемним виявився документ, який вважався найдавнішим і відносився до березня 1669 р.

Фамільний архів козацько-старшинської родини Шихуцьких, який зберігається у Чернігівському історичному музеї ім. В.В.Тарновського, нараховує 192 документи: переважно купчі, меншою мірою документи про службу представників родини. Вони висвітлюють такі важливі питання, як формування земельної власності дрібних українських дворян – вихідців із середовища простих козаків, а також репрезентують сфрагістику рядового козацтва, дрібних службовців, священнослужителів.

Традиційно комплекс документів Шихуцьких датується за крайніми датами: 1669-1910 рр. Особливу цікавість викликають документи другої половини XVII ст., яких у збірці налічується шість:

1) 30.03.1669 р. Купчий запис козака та обивателя петрушинського Лавріна Матюшчича на проданий ним пану Семену Шихученку город;

2) 10.07.1694 р. Купчий запис отамана Дубляги, жителя звеничівського, на продану ним Федору Тошману ниву з дібровою біля рову звеничівського;

3) 6.05.1697 р. Випис із книг міських ратуші Чернігівської: купчий запис жительки петрушинської Ганни Андріївни Петрушинки на проданий ґрунт біля села Петрушина пану Семену Шихуцькому, товаришу полку Чернігівського, жителю петрушинському;

4) 18.05.1697 р. Купчий запис козака і обивателя петрушинського Олексія Лук'яненка на проданий ним батьківський гай пану Семену Шихученку, отаману петрушинському;

6) 20.05.1699 р. Купчий запис Овсія Штишенко з дружиною на проданий ними пану Семену Шихученку лісок;

5) 09(?).1699 р. Купчий запис обивателя петрушинського Івана Павлова на продане ним пану Семену Шихученку дворище із садом та «гумном».

Впадає у вічі значний часовий проміжок між купчою 1669 р. і наступними документами. Взагалі документ 1669 р. стоїть дуже осібно від решти, містить справді унікальні відомості і спричиняє низку важливих висновків щодо генеалогії козацько-старшинської родини Шихуцьких.

Згаданий у тексті Семен Шихуцький залишив по собі чималу документальну спадщину – майже 50 купчих та тестамент, укладений у 1745 р., незадовго до смерті. Всі вони зберігаються у фамільному архіві.

Співставлення купчої 1669 р. з тестаментом 1745 р. дозволяє зробити перший важливий висновок: в особі Семена Шихуцького маємо справу з неабияким довгожителем. Крайні документи, підписані Семеном за життя, відстоять один від одного на 76 (!) років. При цьому в першому з них Семен названий паном, згадані його дружина та син, отже, перед нами аж ніяк не юнак. За найбільш скромними підрахунками народився Семен Шихуцький приблизно в 1645-1650 роках і прожив, відповідно, майже 100 років.

А з цього закономірно випливає наступне припущення: батько Семена – Степан – мав би народитися не пізніше 1620-х років. Оскільки тестамент Степана Шихуцького також зберігається в фамільному архіві і датований 1715 р., то в його особі констатуємо ще одного довгожителя, адже на час смерті йому мало бути щонайменше 90 років.

Відтак – третій важливий висновок: Семен Шихуцький майже півстоліття фігурує на сторінках документів за живого батька, повністю відсовуючи останнього в тінь; все це наводить на думку про м'який і врівноважений характер Степана Шихуцького та про авторитарність і нестримне бажання до збагачення його сина Семена.

Разом з тим отриманий логічний ланцюжок викликає цілу низку зауважень, на які не знаходимо задовільної відповіді. Скажімо, Семен відомий за документами з 1669 р., де він виступає як цілком самостійна і самодостатня фігура. А його батько (ройський сотник, як-ніяк) фігурує лише в 1677-1681 роках, після чого повністю опиняється в тіні більш успішного та амбітного сина. Така правонаступність, коли спочатку на перший план виходить син, і тільки пізніше главою сім'ї знову виступає батько, не може вважатися прийнятною. Іншими словами, Степан цілком міг опинитися на других ролях після 1681 р., після втрати сотницького уряду, однак Семен не повинен був підписувати купчу в 1669 р., коли батько перебував у розквіті сил, а його кар'єра йшла вгору.

Інші сини Степана значно молодші за Семена: Микола народився у 1680 р., а Петро – у 1690 р. Тобто мова йде про 30-45 років – така різниця у віці для рідних братів не те, щоб неймовірна, але критична і доволі нетипова. З іншого боку, незрозуміло, чому в такому разі Степан Шихуцький, у якого народжуються діти і який, відповідно, жодним чином не підходить на роль немічного старця, повністю опиняється на другому плані і втрачає функцію глави сім'ї.

Ще одна підозріла обставина – повна відсутність будь-яких згадок про Семена Шихуцького на протязі цілих 28 років, оскільки після купчої 1669 р. він «з'являється» у документах тільки у 1697 р. Зауважимо, що на той

час Семену мало б бути приблизно 50 років. Таким чином, випали майже три надзвичайно важливі десятиліття, на які мав би припасти пік ділової та службової активності, адже всі папери Семена (нагадаємо, це приблизно 50 документів) стосуються наступних 50 років його життя. Що знов-таки не може не дивувати – скільки б не прожив цей довгожитель, та важко уявити сивочолого дідуса, який і в 80, і в 90 років активно скуповує землі. Це при тому, що були в нього і сини, і онуки.

З іншого боку, після 1697 р. документи Семена доволі рівномірно розподілені по роках і не містять жодних скільки-небудь серйозних прогалин. Більше того, тестамент 1745 р. включає детальний перелік набутих земельних володінь, їхній розподіл між синами та онуками. Так от, всі згадані земельні ділянки фігурують у купчих попередніх років, що суперечить припущенню про можливу втрату документів за період 1669-1697 рр. В іншому разі важко уявити, про що там могла йти мова.

Разом з тим, є сенс більш уважно придивитися до інших документів архіву Шихуцьких, що датуються останніми роками XVII ст. Зокрема, варто звернути увагу на коло осіб, згаданих у текстах купчих.

Так, 30 березня 1669 р., крім продавця Лавріна Матюшчича, згадуються свідки Дмитро Басов зять, Іван Басенко, Оксюта Короткого син, Іван Мазурець та писар Петро Нелихенький. Купча від 10 липня 1694 р. взагалі лише побіжно стосується Шихуцьких – звеничівський отаман Дубляга продав ґрунт Федору Тушману, а вже від останнього земля у майбутньому потрапить до Шихуцьких. Засвідчують факт купівлі мешканці Звеничева: Зенко Дегтеренко, Васко Ребий, Лаврін Кожодуб, Аврам Рогач. Осібно стоїть і документ від 6 травня 1697 р. – єдина купча з-поміж укладених у XVII ст., засвідчена в чернігівському магістраті. Відповідно, гарантами угоди виступають офіційні особи: війт Йосип Йовлевич, бурмістр Іван Тарасович, писар Омелян Іванович Яхимович та товариш полку Чернігівського Дем'ян Внучко. В купчій від 18 травня 1697 р. продаж гаю петрушинським козаком Олексієм Лук'яненком засвідчують інші петрушинські козаки: Єрмола Лисенко, Іван Рагізнюк, Дмитро Басов зять, Опанас Ільчиків зять. Продаж ліску Овсієм Штишенком, оформлений 20 травня 1699 р., засвідчили Андрій Рагаза, Хведір Кузьменко, Дмитро Басов зять, Лаврін Матюшченко. У вересні 1699 р. Іван Павлович продав дворище, а підписали купчу петрушинський війт Хвеско, Роман Хведоренко, Гаврило Лисенко, Кирило Гончаренко, Міна Савин син.

Як бачимо, разом із Семеном Шихуцьким у документах, відокремлених один від одного тридцятьма роками (1669–1699 рр.), фігурують Лаврін Матюшчич і Дмитро Басов зять. На наш погляд, така тривала ділова співпраця виглядає дещо підозріло. Ще більше питань здатне викликати іменування Дмитра за прізвищем тестя. Вважаємо, таке

знеособлення можливе лише на перших порах після весілля, коли на дочці відомого або авторитетного місцевого жителя одружується хтось приїжджий, тому невідому громаді людину логічно пов'язують з тестем. З часом такий «зять» зазвичай втрачає подібну приставку, або перебираючи прізвище дружини (тестя), або ж надійно ідентифікуючись під власним прізвищем.

Отже, очевидна повна неузгодженість купчої 1669 р. з іншими документами кінця XVII ст. Наявне протиріччя істотно порушує логічний взаємозв'язок подій, якому не знаходиться жодного прийняттого трактування: дивовижне довгожителство перших Шихуцьких, незрозуміле перебування Степана в тіні свого сина у період найбільшого кар'єрного злету, ще більш таємнича тридцятирічна прірва в біографії Семена, рекордна різниця у віці між рідними братами, задовге фігурування у офіційних документах Лавріна Матюшчича та Дмитра Басова зятя, незрозуміле іменування останнього.

Всі ці неузгодженості потребують пояснень, пошуки яких, як видається, можуть відбуватися лише у двох напрямках:

- припустити, що могли існувати два Семени Шихуцьких: наприклад, Семен, згаданий у 1669 році, був, скажімо, рідним братом Степана, а вже з 1697 р. виходить на арену син останнього;

- спробувати уточнити дату складання документу 1669 р., який так виразно порушує логічний ряд.

Гіпотеза про існування в цей час ще одного Семена на перший погляд виглядає доволі привабливо. Адже в такому разі Семен-молодший, відомий нам активною діяльністю з 1697 р., не ставив би у незручне становище власного батька. Зрештою, у цю канву цілком вписується єдина відома нам біографія Семена Шихуцького, записана з його слів у 1724 році, коли з усіх козаків Чернігівського полку збиралися так звані «сказки о службе»:

«Семен Шихуцкий, атаман Петрушинский. Был в походах 688 под Самарою, 690 под Полтавою, як Петрик виходил, 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом, 695 другим разом под Козикерменом, як Тован разорено, 696 у Києвѣ лѣтовал, 700 под Руголевым, 705 под Любаром, 706 у Полщѣ под Замостем, 707 в Печерском на работѣ, 708 за Сожем в Чериковѣ, 709 у Гомлю, 710 у Ирклѣвѣ, 711 под Каменним Затонем, 713 у Києвѣ над Либедю, 719 в Царичине, 722 на каналѣ, 723 на Коломаку. На том и подписался, вомѣсто Семена Шихуцкого Михайло Иовлев руку приложил».

Як бачимо, військову службу Семен розпочав запізно, як для козака, що народився ще до 1650 р. Але якщо припустити, що народився він приблизно у 1670 р., тоді подієвий ряд отримує міцну логіку. І різниця у

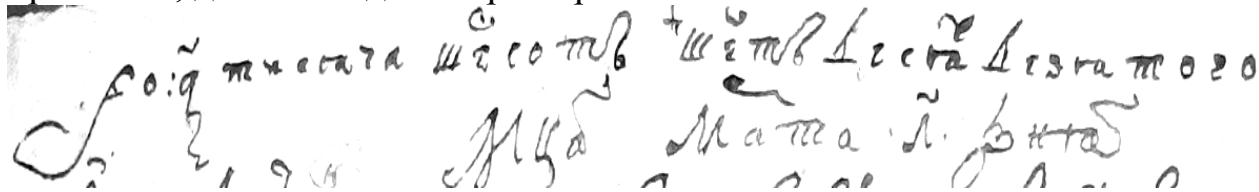
віці з рідними братами – 10-20 років – набуває цілком прийняттого значення.

Проте версії про двох Семенів серйозно суперечать генеалогічні відомості, адже початкові ланки родоводу Шихуцьких виписані на задовільному рівні. Гіпотетично інший Семен міг бути лише батьком чи рідним братом Степана Шихуцького. Однак першому припущенню не відповідає поминальний запис роду у Любецькому синодику (засновником названий Іларіон), а другому – заважає згадка у 1669 році дружини і сина Семена, про яких у подальшому не маємо жодних відомостей. Якщо нащадки Семена Шихуцького (власники фамільного архіву) початок генеалогічного дерева відтворювали дещо поверхово, то нащадки його брата Миколи робили це куди сумлінніше і пропустити таку важливу гілку родового дерева просто не могли. З іншого боку, «Семеновичі» (нащадки Семена Шихуцького) доволі прохолодно ставились до інших родичів, зовсім ігноруючи їхні папери, тож документ 1669 р. чітко відносили саме до своєї лінії, а серед Шихуцьких вирізняли лише одного Семена. Також зауважимо, що прізвище Степана завжди писалось як Шихуцький, тоді як Семен у документах XVII ст. записувався як Шихутченко, тобто син Шихуцького.

Таким чином, версія про одночасне існування двох Семенів видається штучною і не підкріпленою не тільки жодними документами, але й будь-якими натяками чи побіжними свідченнями.

Залишається розглянути іншу гіпотезу – про уточнення дати складання купчої від 30 березня 1669 р.

Зазначимо, що документ має надійне датування. Дата написана прописом, до того ж доволі розбірливо:

The image shows a close-up of a handwritten date in Cyrillic script. The text is written in a cursive hand and reads "30 березня 1669 року". The ink is dark, and the paper appears aged. The handwriting is clear and legible, consistent with the text above.

Однак вирішити клубок протиріч можна лише в тому випадку, якщо припустити, що при датуванні купчої 1669 р. таки допущена помилка, і насправді вона укладена набагато пізніше, в самому кінці XVII ст. В такому разі всі події отримують чітке логічне пояснення і не суперечать одна одній, максимально узгоджуючись хронологічно. Зокрема, тепер найбільш давні документи Шихуцьких будуть пов'язані зі Степаном Шихуцьким – наприкінці 1670-х років ройським сотником (вірогідно, змінив на цій посаді загиблого у 1678 р. під Чигирином Івана Рашевського). Дати народження його синів (Семен – не пізніше 1670 р., Микола – у 1680 р., Петро – у 1690 р.) вказують, що народився Степан

Шихуцький, вірогідно, у межах 1645-1650 років. Хоча і при такому розкладі прожив він досить довго, наблизившись до 70-річного віку.

Наприкінці XVII ст. доволі літнього батька у ролі глави сім'ї цілком слушно змінив старший син Семен, який на той час вже набрався життєвого досвіду, в тому числі й у військових походах. До речі, Семен за тогочасними мірками також довгожитель – на момент смерті йому мало бути щонайменше 75 років.

Вважаємо, що написання купчої відбулося 30 березня 1699 р., а не 1669. Ця дата не тільки найбільш логічно прийнятна (писар помилився в цифрі десятиліть – шість замість дев'яти), але й узгоджується з титулатурою Семена Шихуцького наприкінці XVII ст.:

1697, 6 травня – пан, товариш полку Чернігівського;

1697, 18 травня – пан, отаман петрушинський;

1699, 30 березня – пан (закреслено «атаман петрушинский»);

1699, 20 травня – пан;

1699, вересень – пан.

Як бачимо, в 1697 р. (і, можливо, в 1698-му) Семен обирався петрушинським отаманом. Тож писар машинально повторив титулатуру Семена за якимось попереднім документом, і тільки потім, помітивши помилку, закреслив зайві слова. В інших документах 1699 р. також відсутні згадки про отаманство Семена Шихуцького.

Схожою вважаємо і природу помилки з датуванням. Вірогідно, при складанні документа користувалися для зразка іншими подібними записами, причому – щонайменше двома. З одного, як здається, дослівно переписали дату (рік), так і не помітивши похибки, з іншого – титул Семена Шихуцького.

Отже, виправлення датування купчої 1669 р. дозволяє не лише повернути логіку подіям, але й змінює крайні дати фамільного архіву Шихуцьких. Відтепер найдавнішим документом збірки слід вважати купчий запис від 10 липня 1694 р., а сам архів, відповідно, датувати 1694–1910 роками, що, втім, аж ніяк не зменшує його наукової цінності³⁹.

***   ***   ***

---

³⁹ Горобець С., Ситий І. До питання датування найдавнішого документа фамільного архіву Шихуцьких // Скарбниця української культури: Збірник наукових праць. – Вип. 10. – Чернігів, 2007-2008. – С. 33-40.

1672 рік: перша згадка про належність села чернігівській ратуші

Петрушин, який виник на магістратській землі, кілька перших років належав засновнику села Петруші, що платив певний податок до міської скарбниці за користування землею або ж виконував повинності (проживати у заснованому поселенні, виступати на захист міста у разі потреби). В 1634 р. ситуація різко змінилася внаслідок Смоленської війни – Петрушин опинився під владою Мартина Калиновського, але відтепер платежі на користь міста припинилися.

Вочевидь, село перейшло у власність чернігівської ратуші в ході Національно-Визвольної війни 1648-1657 рр. Але не раніше 1650 р., оскільки в універсалі Б. Хмельницького від 8 листопада 1649 р. про затвердження Івана Скиндера чернігівським війтом, де вперше перелічені належні місту населені пункти, Петрушин не згаданий: «А тепер за сим універсалом нашим моцень есть вишменованый войтъ местом радѣти и правити и волосчанами здавна до мѣста належачими, то ест Слабиномъ, Рудкою, Седнесчиною и иншими»⁴⁰. Більше того, згадка таких значних населених пунктів як Слабин і Седнів (з навколишніми поселеннями) змушує сприймати слова «здавна до мѣста належачими» не у буквальному розумінні, як колишні ратушні володіння, а у сенсі географічному, як належні саме до Чернігова, а не до Любеча чи інших адміністративних центрів.

Зрозуміло, що з початком козаччини М. Калиновський змушений був полишити Чернігівщину. Однак місто не відразу заявило свої права на ряд населених пунктів, які розташовувалися в територіальних межах, окреслених королівським указом 1625 р. Адже довгий час ситуація залишалася нестабільною, військові дії продовжувалися з перемінним успіхом. Достатньо згадати, що умови Білоцерківського мирного договору 1651 р. були тяжчими (після поразки під Берестечком), ніж Зборівський мир 1649 р., і згідно домовленостей феодалі Речі Посполитої могли повертатися у свої колишні маєтки.

Вочевидь, більш сприятлива ситуація для змін настала вже в 1654 р., після підписання Переяславської угоди з Московським царством. На жаль, не збереглися відповідні документи, але ще за життя Б. Хмельницького відбулися суттєві земельні перегрупування, відомі із наступних підтверджувальних універсалів. Так, вже згадувана Рудка разом із цілою групою навколишніх поселень («в едном обрубѣ») була надана Чернігівському П'ятницькому монастирю. Натомість були намічені ряд

---

⁴⁰ Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657. – К., 1998. – С. 93.

населених пунктів, які планувалося надати на підтримку чернігівського самоврядування.

У грамоті царя Олексія Михайловича 1655 р. згадується «гетьмана Богдана Хмельницького листъ, а в том листу написано..., чтоб намъ, великому Государю, пожаловати тех черниговскихъ мещанъ права, привилія, свободы, от королей полскихъ наданые, велети подтвердит на веки і о том дати імъ ншу црского величества жаловалную грамоту», що й було зроблено. Однак тут, як і в багатьох наступних документах, відсутній будь-який перелік населених пунктів.

Вперше зазначені магістратські села зустрічаються в універсалі гетьмана Івана Самойловича від 13 липня 1672 р., яким він підтверджував усі права та привілеї Чернігова.

13 липня 1672

Універсал Івана Самойловича про підтвердження прав міста Чернігова та урядовців магістрату на села Петрушин, Свин, Киселівка, Березанка та Хмільниця, на перевіз через річку Десну, на озера, млини та інші міські володіння.

«Иванъ Самойловичъ, гетьманъ з Войскомъ его царского пресвѣтлого величества Запорозкимъ.

Всѣмъ вобецъ и каждому того потребуячому, а меновите пану полковниковѣ Войска его царского пресвѣтлого величества Запорожского черниговскому, сотникови и атаманови городовому, и всему того ж полку товариству, и кому колвекъ тилко сей нашъ унѣверсальъ будетъ презентованъ, даемо вѣдати. Видячи великий государъ нашъ, его царское пресвѣтлое величество, сталую такъ ку государскому своему маестатови, яко и ку всему Войску Запорожскому, всего майстрату Черниговского и всѣхъ од мала до велика того ж мѣста Чернигова жителей вѣрность и во всемъ дохованую статечность, а хотячи оних за такое вѣрное служеніе и радѣнѣе отче скою своею милостию уконтетовати, всѣ права и привилея од королей полских на добра, то есть на село Петрушинъ, на озера мѣскіе, землѣ волокъ тридцать, такъ тежъ на млини, едень на рецѣ Бѣлоусъ, Погорѣлій, другій засъ на рецѣ Стрижнѣ, Василя Ялоцкого, райки черниговского, стоячіе и перевоз на рецѣ Деснѣ ратушови Чернѣговскому для розходові мѣскихъ наданіе, такъ теж, на войтовство черниговское, землѣ пашенное волокъ двадцать, до того сель три, одно Свинъ, другое Киселівка, трете Березанка, зо всѣми при належностями, то есть з полями, сѣножатми, и озеро Пчилскъ, на бурмистровъ, засъ такъ же землѣ пашенной волокъ дванадцат и село Хмелниця, на писара мѣского волокъ чотири, своею государ скою грамотою змоцнилъ и ствердилъ...

Писанъ въ Батуричѣ, 13 июля, року 1672.

Иванъ Самойловичъ, гетманъ Войска его царського пресвѣтлого величества Запорозького, рукою»⁴¹.

Цілком очевидно, що чернігівському магістрату (як і чернігівським монастирям) були надані села, які за часів Гетьманщини втратили своїх колишніх власників і не здобули нових (деякі шляхтичі перейшли на бік козаків і зуміли зберегти належні їм поселення). Що цікаво, всі п'ять населених пунктів знаходилися майже на самій межі міських земель: далеко на півночі – Хмільниця (північний захід) і Петрушин (північний схід), і далі в нижній течії Свині, на схід від Чернігова, компактною групою розташовані три сусідні поселення, надані на ранг в'їта – Свинь (сучасна Улянівка), Киселівка і Березанка.

Перелічені села виникли на «волоках», відведених магістрату та його урядовцям у 1624 р. і оформлених королівським привілеєм 1625 р. Чернігівська дослідниця Анна Доманова звернула увагу на рапорт магістрату від 2 січня 1764 р. до військового товариша Олександра Шрамченка «в силу Канцелярии Малороссийского Скарбу ордера требованию, якие в магистратском владении суть села, деревни и какие пахотные и сенокосные земли и другие угодия, також какими именно деревнями и угодиями войт и урядники на ранги в силе высочайших грамот и королевских привилеев владеют». У документі зазначалося, що «в сотне Ройской село Петрушин с поданными и с принадлежащими потому селу Петрушину угодии оселенное, на наданих тому магистрату по привелеям королевским польским 30 волоках», на 20 волоках, які надані були на уряд в'їта, «поселились село Березанка и деревни Свин и Киселевка, за чем то село и деревни по гетманским универсалам на ранг войта черниговского утверждены», а на 12 волоках, відведених на ранг бурмистрів – «поселилось село Хмельница и во владении их состоит».

Отже, в 1623 р., на час надання Чернігову магдебурзького права, Петрушин, Хмільниця, Свинь, Березанка, Киселівка, ще не існували. Їх осадження відбулося дещо пізніше, а в сферу міського впливу перелічені села потрапили навряд чи раніше 1654 р.⁴²

Хоча слід пам'ятати, що під юрисдикцію магістрату (а також в'їта, бурмистра) потрапляло не все населення, а лише посполиті. Як і решта панівних станів, козаки зберігали особисту свободу і підлягали гетьманській адміністрації.

---

⁴¹ Универсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687). – К.; Л., 2004. – С. 644-645.

⁴² Горобець С. Магістратське село Петрушин // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів: Деснянська правда, 2007. – С. 520.

Жителі сіл, що переходили в управління магістрату, стали виконувати повинності та сплачувати податки на користь міста. Відомо, що з мешканців ратушного села Петрушина (Чернігівський полк) щороку збиралась осіньщина: від пари волів жита по пів-осьмачки, вівса по осьмачці, грошей по золотому»⁴³.

Інші види повинностей селян опосередковано можна визначити з царської грамоти 16 березня 1690 р.: «село Петрушино, да село Хмельниця, на ратушу и на бурмистров данние, и с тех их сел козаки емлют подводы и жителей загоняют к себе на работу, и в летнее время овощи с них всякие себе собирают; да в тих же селах, живут подсосудки, а в ратуши им никаких платежей не дают».

У 1709 р. гетьман І. Скоропадський підтвердив права Чернігова на землі та угіддя і додав «до ласки» «следовавший в гетманский скарб доход с питий – «покуховное» в ратушном селе Петрушине не только с посполитых, но и козаков, не подлежащих, собственно, ведению ратуши».

Загалом І. Скоропадський надав Чернігову цілу низку універсалів. Гетьман підтвердив усі права і повноваження магістрату й наказав не чинити йому ніяких перешкод у селах Петрушині, Свині, Березанці, Киселівці та Хмельниці⁴⁴.

***   ***   ***

---

⁴³ Пиріг П. Нариси соціально-економічної історії Чернігівщини в другій половині XVII ст. – К., 1998. – С. 106.

⁴⁴ Горобець С. Магістратське село Петрушин // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів: Деснянська правда, 2007. – С. 521-522.

1677 рік: поява Шихуцьких

На 1677 р. припадає перша документальна згадка про Шихуцьких. Але в Петрушині вони з'явилися кількома роками раніше, як те про прямо свідчать в акті 1678 р. брати Роман і Федір Луцковичі Велігорські: «маючи при собѣ отца нашего второго Стефана Шихуцького, не тилко отца второго, але завласне перваго, аж мешкаем чрез килка рок, господарство наша здержал, як ми малы от отца zostали были». Вірогідно, Стефан Шихуцький поселився в селі в середині 1670-х рр. і, судячи з хронології, цілком міг потрапити на Чернігівщину у свиті Якова Кіндратовича Лизогуба, який перебрався на Сіверщину в лютому 1674 р.

Два найдавніших документи, укладених всього за кілька років після появи в Петрушині Шихуцьких, засвідчують їх закріплення на нових землях. І обидва фіксують правовідносини Степана Шихуцького з представниками місцевої збіднілої шляхетської родини Велігорських.

У першому з них Кузьма Кирилович (не названий за прізвиськом, але ідентифікований нами як Велігорський), вірогідний син згаданого у 1661 р. «славетного пана» Кирила Богдановича, продає належну йому частку майна у Стигунцях, невеличкому поселенні за Великою Віссю. А в другому розкриваються подробиці взаємовідносин Степана Шихуцького з Романом і Федором Велігорським, які мали б доводитися племінниками Кузьмі Кириловичу.

17 грудня 1677

Выпис із книг міських Чернігівської ратуші Кузьмі Кирилловичу [Велігорському], обивателю і козаку петрушинському, на продану ним частину стигунцівського ґрунту за селом Велика Вісь пану Стефану Шихуцькому, козаку і обивателю петрушинському

«Выпис с книг меских права майдеборского ратуша Чернѣговского.

Року Божого тысяча шесть сот семь десят сеемого мця декабря семнадцатого дня.

Пред нами, Григорием Ивановичем Яхимовичем, войтом Чернѣговским, Иваном Тарасовичом, бурмистром, райцами, в ратушу Чернѣговском заселими, ставши очевисто Кузма Кирилович, обиватель и козак села Петрушина, доброволне признал, иж онѣ, маючи часть свою выделеную и на его часть правом приржонним належачую, в крунте, прозиваемим Стѣгинцах, за селом Великою Весю, з деревом бортным и до бортя згожим, дубровами, лесами, полями, ролями, займищами, сеножатми, счо иле колвек пожитков до тое его части належними не виймуючи на себе самого и потомки свои жадное части, опроча части братней Костюка Кирилловича, в том же кгрунте помѣжное, которую

часть свою, никому ни в чом не пенную и не заведенную, на вѣчность пну Стефану Шихуцкому, козаку и обивателю Петрушинскому, за копъ двадцать семь грошей личби литовской продал и, гроши отобравши, тут же на уряде квитовал, дачи моцъ и владзу ему самому, жонѣ и потомком его тоєю частью своею в кгрунте Стегунцах со всеми пожитками владѣти, в моции своей тримати и от себе кому хотети дати, продати, даровати и записати, которое продажи части кгрунту вишь менованного сознаваучий сам, жона и потомки его, близкие и далекие крвние его вѣчными часи боронити не мают и мочы не будут под закладом другое таковое сумми, вароючи то, если бы хто хотѣл албо мѣнѣ помяненого пна Степана Шихуцкого отую част през мене, Кузму, проданную, с крвних моих турбовати албо тое част кгрунту и пожитков забороняти, записуюся я сам, Кузма, а по мне жена и потомки мои от каждого такового турбатора боронити и заступовати маем и повинни будем, а на должную моц тое продажи сознаваучи тут, пред урядом в моц в реалную и спокойную посессию вечистую продал, зрекся и вѣчными часи уступил; счас все для памяти до книг мѣских есть записано, с которых и сей випис под печатю урядовою мѣскою ратушнею чест есть выдан.

Писан в ратушу Чернѣговском.

В подлинной виписи подпис такова:

Емелян Иванович Ехимович, писарь мѣский Чернѣговский»⁴⁵.

1 травня 1678

Розділ Романа та Федора Луцковичів [Велігорських], обивателів петрушинських, про уступку ними третьої частини володінь вітчимові Стефану Шихуцькому

«Року 1678 мѣсяца мая 1 дня

Я, Роман Луцкович, и я, Феодор Луцкович, брати родное, обивателѣ петрушинский, вѣдомо чиним и явно дознаваем сами собою явно и доброволне, без вшелякого принужения, иж мы, маючи при собѣ отца нашего второго Стефана Шихуцкого, не тилко отца второго, але завласне перваго, аж мешкаем чрез килка рок, господарство наша здержал, як ми малы от отца зостали были, и теперешнего часу так сумленне стало жадному, аже юж господарство велико, и ми, будучи братя Роман и Федор Луцковичи, до позов жадних не вдавались, толки на воли адин з другим пораховались и роздел во всем учинили, так третью часть дали отчимови своему Стефану Шихуцкому, як у грунте петрушинском полю, так и на Стѣгонцах полю и синожатеж и у вотчине дереву бортному и небортному, и дворищи Стѣгунском, и меновичие знову у Петрушине и у Гутничю околицами, так и Чертежах, еще и у месте двор, то третяя часть ему

⁴⁵ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 337-337зв.

самоу, и у пчелах уляницах, що тилко виймок улей Роману с пчелами и не будет, толко у Голой Земли плац петрушинского з грунту именуем на поседѣнню купить огород отцеви второму своему, як схочет собѣ будуватся на своем господарстве, а теперь як були вкупе, так и ннѣ, толко знаем, що кому астало и вже тому да сие учинили прилюдне родичах своих и вже од сего часу неволно будет тое диплом крадливе, ани нивя людям заставлять, а синожатеи заставлять или деревом даряватся люб и золами албо якими пожитки, толко споради один другого як отец из синами своими Романом и Федором и волно будет нашему отцу з нами в любви мешкая, як у своем власном, кривди жадной не будет, толко уваги иже хочет з нами мешкая, що ж именуем як себе збиратби на часть дарство ими помочними за его здержане господарства нашего отца Луцка, так и прикуповя щосмио(?) вкупѣ купили в Петрушине, кромѣ Стѣгунского грунт поля и синожати, во всем третюю часть и у нашия нашей вшелякие, що есть именуем, колки з нами мешкаты будет, толко третюю часть и в садовине неволно продать и вживать, на то и вину паложили коп десять на противного на врад Чернѣговский, при которой справе и помиркованю Були люде добрия петрушинцы: Яско Богданович, Иван Юдич Москаль, Кирила Юркович.

Писан в року том же тысяча шесть сот семдесят осмаго.

На оном помирковаленном листу на обороте написано тако:

А ще потверждаем лѣпей для имоверности, як нисхочет з нами мешкат отец, повинен будет будинок хату не купляти и горожею на купляном месте будоват, як отец вторий нас на час подартсве осадил, так и мы его»⁴⁶.

Засновником роду вважається Степан Шихуцький, відомий як ройський сотник. Якись життєві колізії привели його в Петрушин, однак встановити звідки прибув Степан не видається можливим внаслідок повної відсутності будь-яких свідчень, які б могли пролити світло на це питання.

Можемо припустити, що Шихуцькі походили з Правобережної України і прийшли на Лівобережжя внаслідок спустошливих воєнних акцій, які тривали не один рік і призвели до масової втечі населення у більш безпечні регіони. В середині 1670-х рр. Правобережна Україна перетворилася на вогненне пекло. Впродовж 1674-1675 рр. на лівий берег Дніпра, Волинь та Галичину переселилося майже повністю населення Брацлавського та Уманського полків і практично цілком вилюдніла Наддніпрянина. Її мешканці емігрували як з власної ініціативи, так і через примусове вивезення козаками І. Самойловича, який наказав масово

---

⁴⁶ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 338-338зв.

переселяти тутешніх жителів за Дніпро, аби позбавити гетьмана П. Дорошенка людей і продовольства. Відомо, що в лютому 1674 р. на Сіверщину перебрався Яків Лизогуб. Схоже, цей часовий проміжок цілком узгоджується з появою на тій же Чернігівщині, в селі Петрушині Ройської сотні, Степана Шихуцького.

На час переселення Шихуцький залишився вдівцем, із малолітнім сином Семеном на руках. У Петрушині він пристав у прийми до вдови Ірини Велігорської, яка по смерті чоловіка зосталася з двома малолітніми синами. Не виключено, що до появи на Чернігівщині Степан Шихуцький мав інше прізвище, оскільки подібне прізвище взагалі ніде більше в ту пору не зустрічалося – ані на Правобережній Україні, ані в Польщі.

***   ***   ***

Розділ 17
Родовід Шихуцьких

Походження роду Шихуцьких достеменно невідоме. Чернігівський дослідник І. Кондратьєв припускає, що Шихуцькі могли належати до любецької шляхти. Самі ж Шихуцькі використовували герб польського роду «Порай» (червона троянда у білому полі) і, вірогідно, походили з правобережної шляхти. Зокрема, в 1767 р. Степан Тимофійович Шихуцький повідомляв ревізорам, що «жилой мой двор состоит издревле на земле шляхецкой», і дістався йому «по наследству предков моих», як і решта майна. Але при цьому уточнив, що «хотя же и имелся данных от королей полских предкам моим, так на шляхетство, яко и на грунта привилей, но под час последовавшего пожара в дому Романа Велигорского оной згорел». Саме до вдови Ірини Велигорської пристав у прийми перший із Шихуцьких, що з'явився у Петрушині – Степан Іларіонович. З цього двору і розпочиналася їх історія. Проте пожежа приховала від нащадків свідчення про походження Шихуцьких. Тож документальні підтвердження шляхетських коренів відсутні. Хоча шляхетність походження видається цілком вірогідною. Це ніколи і ніким не ставилося під сумнів

***   ***   ***

ШИХУЦЬКІ

I.

1. ІЛАРІОН. Імовірний засновник роду. Згадується в Любецькому синодику (1760).

х Гликерія. Згадується в Любецькому синодику (1760).

II.

2/1. СТЕПАН ІЛАРІОНОВИЧ (?-1715). Сотник ройський (1680-1681). Вірогідно, саме він оселився в Петрушині на початку 1670-х рр. після смерті першої дружини, від якої залишився малолітній син Семен. Згадується у документах 1677–1715 рр. Уклав тестамент у 1715 р. Згадується в Любецькому синодику (1760).

х 1) ?

2) Ірина Велигорська (за першим шлюбом). Згадується в Любецькому синодику (1760).

III.

3/2. СЕМЕН СТЕПАНОВИЧ (1647/1670-1745/1746). Значковий товариш Чернігівського полку.

«Был в походах 688 под Самарою, 690 под Полтавою, як Петрик виходил, 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом, 695 другим разом под

Козикерменом, як Тован розорено, 696 у Києвѣ лѣтовал, 700 под Руголевым, 705 под Любаром, 706 у Полщѣ под Замостем, 707 в Печерском на работѣ, 708 за Сожем в Чериковѣ, 709 у Гомлю, 710 у Ирклѣвѣ, 711 под Каменним Затонем, 713 у Києвѣ над Либедю, 719 в Царичине, 722 на каналѣ, 723 на Коломаку» (1724).

Згадується в ревізіях 1724, 1732 (хорунжий сотні Ройської), 1738 (козак ґрунтовий виборний). Уклав тестамент у 1745 р.

4/2. МИКОЛА СТЕПАНОВИЧ (1680/1681 - після 1745). Наказний сотник ройський (1729, 1733).

«Был в походах 706 году в Полщѣ под Замостем, 707 у Печерском на работѣ, 708 за Сожем в Чериковѣ, 709 у Гомлю, 710 у Ирклѣвѣ, 711 в Каменном Затонѣ, 719 в Царичинѣ, 723 в Терку» (1724).

Згадується в ревізіях 1724, 1732, 1738-1740 рр.

х Агафія Кирилівна (нар. 1683). Згадується в сповідальному розписі 1739 р., Любецькому синодику (1760).

5/2. ПЕТРО СТЕПАНОВИЧ (1690/1697 - після 1745). Козак-підпомічник.

«Бул в походах 713 у Києвѣ над Либедю, 716 у Смѣлой, 721 на каналѣ» (1724). Згадується в ревізіях 1732-1750 рр., сповідальному розписі 1739 р.

х 1) Любов Іванівна (нар. 1700 або 1701). Згадується в сповідальних розписах 1739 і 1760 рр.

2) Євдокія. Згадується в ревізії 1755 р. (козачка-підпомічниця із худобою, вдова).

6/2(?). КИРИЛО СТЕПАНОВИЧ(?).

х Пелагея.

IV.

7/3. ТИМОФІЙ СЕМЕНОВИЧ, сотенний хорунжий. Загинув на четвертому році Сулацького походу (прибл. 1729).

8/3. ПАРХОМ (Парфен) СЕМЕНОВИЧ (нар. 1679 або 1685). Виборний козак, отаман (1747), корнет у відставці. Згадується в ревізіях 1732-1747 рр.

х Тетяна Павлівна (нар. 1692).

9/3. ПАНТЕЛІЙ СЕМЕНОВИЧ (нар. 1697 або 1700). Козак-підпомічник (1740). Згадується в ревізіях 1737-1743 рр.

х Анна Данилівна (нар. 1707).

10/3. АННА СЕМЕНІВНА.

х Овсій Серопара, козак с. Юр'ївка.

11/4. ЯКІВ МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1711 або 1714). Хорунжий Чернігівської полкової артилерії (з 1738). Зробив поминальний запис роду в Любецькому синодику 28 лютого 1760 р.

х Марія Василівна (нар. 1716 або 1717, 1718).

12/4. ІРИНА МИКОЛАЇВНА (нар. 1726 р.).

13/4. МАРІЯ МИКОЛАЇВНА.

14/5. ФЕДІР ПЕТРОВИЧ (нар. 1708 або 1712, 1717, 1720). Виборний козак (згадується в компуті 1740 р.). За даними В. Кривошеї, значковий товариш.

х Наталія Минівна (нар. 1711 або 1712, 1717, 1718), родом із Петрушина.

15/5. СЕМЕН ПЕТРОВИЧ (нар. 1717 або 1718, 1722, 1727).

Виборний козак.

х Євгенія Максимівна (нар. 1722 або 1727, 1731), родом із Петрушина.

16/5. КАРП ПЕТРОВИЧ (нар. 1719 або 1720, 1721, 1726, 1732).

Виборний козак.

х Тетяна Семенівна (нар. 1726 або 1727, 1737), родом із Великої Вісі.

17/5. РОМАН ПЕТРОВИЧ (нар. 1727 або 1728, 1731, 1737).

Виборний козак.

х Агафія Герасимівна (нар. 1733 або 1737), родом із Петрушина.

18/5. ПАРАСКОВІЯ ПЕТРІВНА (нар. 1731).

V.

19/7. СТЕПАН ТИМОФІЙОВИЧ (1708 або 1709, 1710 - 1789).

Хорунжий сотенний, військовий товариш. Наказний сотник Ройський (1741, 1745). Згадується в ревізіях 1739-1755 рр. Володів приїжджим двором у Чепігівці.

х 1) Дарія Одинцовна (нар. 1712).

2) (1758) Тетяна Артемівна Федосова (1726 або 1732 - 1789), родом із Роїща. Дочка значкового товариша.

20/7. ЯКІВ ТИМОФІЙОВИЧ (нар. 1720 або 1721). Козак (1745).

Помер до 1764 р.

х 1) Марія (нар. 1720).

2) Євдокія Григорівна (нар. 1727 або 1730, 1731, 1735), родом із Хмільниці.

21/7. ЗИНОВІЯ ТИМОФІЇВНА (нар. 1725).

22/8. ІВАН (Іона) ПАРХОМОВИЧ (1710 - до 1755). Згадується в ревізії 1738 р. (козак малогрунтовий виборний), компуті 1740 р. (виборний козак), Любецькому синодику 1760 р.

х Євдокія Антонівна (нар. 1707 або 1709, 1717, 1727), родом із Ройської Слободи.

23/8. ЯКИМ ПАРХОМОВИЧ (нар. 1713 або 1714, 1715, 1718, 1720).

Виборний козак. Спільно з братами Мойсеєм і Симоном володів підсусідським двором у Стасях (1767).

х Ксенія Іллівна (нар. 1714 або 1718, 1720, 1721), родом із Осняків.

24/8. МОЙСЕЙ ПАРХОМОВИЧ (нар. 1712 або 1717, 1720, 1723).
Виборний козак. Спільно з братами Якимом і Симоном володів
підсусідським двором у Стасях (1767).

х Анна Григорівна (нар. 1717 або 1722, 1728, 1730), родом із
Петрушина.

25/8. СИМОН (Семен) ПАРХОМОВИЧ (1718 або 1720, 1721, 1723 -
1770). Виборний козак. Спільно з братами Якимом і Мойсеєм володів
підсусідським двором у Стасях (1767). Загинув на марші у турецькому
поході в польському с. Городище.

х Марфа (Меланія) Євстафіївна (нар. 1740 або 1742), родом із
Чорторийки.

26/8. ЄВДОКІЯ ПАРХОМІВНА (нар. 1726).

27/8. СИНКЛІТА ПАРХОМІВНА (нар. 1729).

28/8. ФЕДІР ПАРХОМОВИЧ (нар. 1733).

29/9. ГЕРАСИМ ПАНТЕЛІЙОВИЧ. Козак-підпомічник. Згадується в
ревізіях 1747 р. (козак нужденний) та 1750 р. (рудокопних заводів
спостерігач).

х Парасковія Григорівна (Гнатівна) (нар. 1717 або 1722), родом із
Смичина.

30/9. ЯКИМ ПАНТЕЛІЙОВИЧ (нар. 1732). Козак-підпомічник.
Згадується в ревізії 1755 р.

31/9. МАРІЯ ПАНТЕЛІЇВНА (нар. 1735).

32/9. КАТЕРИНА ПАНТЕЛІЇВНА (нар. 1737).

33/14. КАТЕРИНА ФЕДОРІВНА старша (нар. 1747 або 1751, 1752).

34/14. КАТЕРИНА ФЕДОРІВНА молодша (нар. 1752 або 1756).

35/15. ІВАН СЕМЕНОВИЧ (нар. 1752 або 1753, 1754, 1755).

Виборний козак.

х Марія Антонівна (нар. 1756), дочка посполитого.

36/15. ЄФРОСИНІЯ СЕМЕНІВНА (нар. 1757 або 1758).

37/15. МАРІЯ СЕМЕНІВНА (нар. 1760 або 1761).

38/16. ЄВДОКИМ КАРПОВИЧ (нар. 1750 або 1754, 1755).

х Євдокія Григорівна (нар. 1757), дочка козака.

39/16. ЮХИМ КАРПОВИЧ (нар. 1757, 1759).

40/16. МАРІЯ КАРПІВНА (нар. 1762).

41/16. ЛУКЕРІЯ КАРПІВНА (нар. 1765).

42/16. ОЛЕКСІЙ КАРПОВИЧ (нар. 1767). Мешкав у Петрушині в
1798 р.

х Ксенія, дочка козака.

43/17. МАРІЯ РОМАНІВНА (нар. 1757).

44/17. МЕЛАНІЯ РОМАНІВНА (нар. 1760 або 1761).

45/17. ГЕОРГІЙ (Григорій) РОМАНОВИЧ (нар. 1762 або 1763).

VI.

46/19. ГРИГОРІЙ СТЕПАНОВИЧ (нар. 1730).

47/19. ІВАН СТЕПАНОВИЧ старший (нар. 1732 або 1733, 1735, 1740). Осавул полкової артилерії чернігівської (з 1764), військовий товариш (1774-1783), секунд-майор у відставці (з 1787).

х Євдокія Яцківна (Яківна) Товстоліс (нар. 1733 або 1734), дочка козака.

48/19. МИХАЙЛО СТЕПАНОВИЧ (нар. 1735).

49/19. ЛЕОНТІЙ СТЕПАНОВИЧ (нар. 1737 або 1743, 1744).

х Марія Петрівна (нар. 1742 або 1744).

50/19. ІВАН СТЕПАНОВИЧ молодший (нар. 1751 або 1752, 1753).

Сотенний отаман.

х 1) NN.

2) (1781) Марія Іванівна Маркович (нар. 1755), дочка військового товариша, родом із с. Сибереж.

51/19. ЯКІВ СТЕПАНОВИЧ (нар. 1753 або 1756, 1757).

Абшитований військовий товариш Чернігівського полку (1788).

х Єфросинія N, дочка дворянина.

52/19. МОТРОНА СТЕПАНІВНА (нар. 1758).

х (1787) Василь Гурський, священник с. Перепис (1798).

53/19. ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ (нар. 1762). Абшитований військовий товариш (1788-1791).

х Марія.

54/19. ІВАН СТЕПАНОВИЧ (нар. 1766).

55/19. ГРИГОРІЙ СТЕПАНОВИЧ (нар. 1767). Сержант (1793), прапорщик (1794-1798).

х Олена Никифорівна Харченкович. Згадується в 1820 р.

56/20. СТЕПАН ЯКОВИЧ (нар. 1747). Згадується в 1764 р.

57/20. ФЕДІР ЯКОВИЧ (нар. 1756).

Козак-підпомічник (1767), пізніше – виборний козак (1782).

х Євдокія Іванівна (нар. 1759).

58/20. ДЕМ'ЯН ЯКОВИЧ (нар. 1757 або 1758). Виборний козак. У 1810 р. планував переселитися в Чорноморські землі.

59/20. МОЙСЕЙ ЯКОВИЧ (нар. 1761 або 1762). Виборний козак.

х Мотрона Оникіївна (нар. 1762).

60/22. МОЙСЕЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1737).

61/22. КУЗЬМА ІВАНОВИЧ (нар. 1737 або 1741, 1742). Козак-підпомічник.

х Лукерія Калениківна (нар. 1742 або 1747), родом із Петрушина.

62/22. ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1744 або 1747, 1750, 1754). Козак-підпомічник.

х Євдокія Микитівна (нар. 1755).

63/22. ЄФРОСИНІЯ ІВАНІВНА (нар. 1746).

64/22. АННА ІВАНІВНА (нар. 1747).

65/23. ПАРАСКОВІЯ ЯКИМІВНА (нар. 1740).

66/23. ЯКІВ ЯКИМОВИЧ (нар. 1746 або 1747, 1752 – після 1792).

Службу розпочав в Чернігівському гродському суді у 1765 р., отаман сотенний білоусівський (1775 –1784), абшитований військовий товариш (1784–1792).

х (1798) Єфросинія Василівна Рашко, донька сотенного отамана.

67/23. ВАСИЛЬ ЯКИМОВИЧ (нар. 1757). Службу розпочав з 1772 р. канцеляристом Чернігівського гродського суду, 15 листопада 1781 р. отримав чин сотенного отамана, 1 березня 1784 р. – військовий товариш в абшит. За ним в Петрушині, де мешкав, 10 підданих (1808).

х (1798) Анна NN, донька священника.

68/24. НАТАЛІЯ МОЙСЕЇВНА (нар. 1750).

69/24. МАРІЯ МОЙСЕЇВНА (нар. 1752 або 1754). Згадується в 1798 р.

70/24. ПАРФЕН МОЙСЕЙОВИЧ (нар. 1753 або 1755). Осавул сотенний, корнет.

х Парасковія, дочка дворянина.

71/24. МАТВІЙ МОЙСЕЙОВИЧ (нар. 1759). Полковий канцелярист (1798).

х Синкліта Іванівна (нар. 1757), дочка дворянина. Вдова в 1782 р. Вірогідно, у другому шлюбі – за Федором Жовніром, с. Велика Вісь.

72/24. ФЕДІР МОЙСЕЙОВИЧ (нар. 1765).

х 1) Марія Петрівна Лук'яненко, дочка купця.

2) Марфа Лаврентіївна Довгаль, дочка значкового товариша.

73/24. ЄВДОКІЯ МОЙСЕЇВНА (нар. 1768). Згадується в 1798 р.

74/25. КСЕНІЯ СИМОНІВНА (нар. 1749).

75/25. АННА СИМОНІВНА (нар. 1751).

76/25. МИХАЙЛО СИМОНОВИЧ (нар. 1752 або 1756, 1757).

Козак-підпомічник.

х Ксенія Стефанівна (нар. 1755).

77/25. АГРИПИНА СИМОНІВНА (нар. 1761 або 1763).

78/25. ЄВДОКІЯ СИМОНІВНА (нар. 1763 або 1765, 1771).

79/25. АНАСТАСІЯ СИМОНІВНА (нар. 1766).

80/25. СТЕФАН СИМОНОВИЧ (нар. 1767).

81/29. КАТЕРИНА ГЕРАСИМІВНА ШИХУЦЬКА (нар. 1737 або 1743, 1747).

Після смерті чоловіка повернула дівоче прізвище, під яким у подальшому записані і її діти.

х Леонтій Дорошенко (нар. 1737 або 1738, 1740), родом із Ройської Слободи, посполитий.

82/29. ІРИНА ГЕРАСИМІВНА (нар. 1748 або 1750).

- 83/29. АГАФІЯ ГЕРАСИМІВНА (нар. 1752 або 1754).
84/35. ІРИНА ІВАНІВНА (нар. 1774 або 1775).
85/35. АННА ІВАНІВНА (нар. 1778 або 1779).
86/35. ОЛЕНА ІВАНІВНА (нар. 1781 або 1782).
87/35. ІВАН ІВАНОВИЧ (нар. 1793).
88/35. ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ. Згадується в 1798 р.
89/38. ГРИГОРІЙ ЄВДОКИМОВИЧ (нар. 1774 або 1775).
90/38. ЄВДОКІЯ ЄВДОКИМІВНА (нар. 1783).
91/38. МАКСИМ ЄВДОКИМОВИЧ (нар. 1787).
92/38. ВАСИЛИСА ЄВДОКИМІВНА (нар. 1798).
93/42. П ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1797).
94/42. ІВАН ОЛЕКСІЙОВИЧ (нар. 1799).

VII.

- 95/47. СЕМЕН ІВАНОВИЧ (нар. 1753).
96/47. САМІЙЛО ІВАНОВИЧ (нар. 1757 або 1758). Дворянин,
сотенний отаман.
х 1) Анастасія Федорівна Сапега, дочка хорунжого артилерійського.
2) Тетяна Яківна (нар. 1773)
97/47. АНАСТАСІЯ ІВАНІВНА (нар. 1763 або 1771).
98/47. АНДРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1772). Колезький секретар.
х (1796) Єлизавета Василівна Красовська (нар. 1770), дочка прем'єр-
майора с. Новий Білоус.
99/47. УЛЯНА ІВАНІВНА (нар. 1780).
100/49. ІРИНА ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1768).
101/49. ДОМНІКІЯ ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1777).
102/49. АННА ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1777).
103/49. ГРИГОРІЙ ЛЕОНТІЙОВИЧ (нар. 1780).
104/50. АННА ІВАНІВНА (нар. 1777 або 1778). Згадується в 1812 р.
105/50. АНДРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1769). Губернський секретар
(1810).
106/50. ФЕДІР ІВАНОВИЧ (нар. 1793). Губернський секретар.
Мешкав у Городнянському повіті.
х Парасковія Олександрівна. Згадується в 1820 р.
107/50. ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1796). Губернський секретар.
х Надія Іванівна.
108/50. МОТРОНА ІВАНІВНА (нар. 1789). Згадується в 1822 р.
109/53. ЯКІВ ВАСИЛЬОВИЧ. Губернський секретар. Помер
бездітним.
110/53. КОСТЯНТИН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1798). Канцелярист
(1820).
111/53. ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1801). Згадується в 1811 р.

- 112/53. ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1808/1809-1886). Титулярний радник.
х Парасковія Григорівна.
- 113/53. ІРИНА ВАСИЛІВНА. Померла дівицею.
- 114/57. ЄСИП (Осип) ФЕДОРОВИЧ (нар. 1777). Козак і житель Петрушина (1820).
- 115/57. МАТВІЙ ФЕДОРОВИЧ (нар. 1779).
- 116/57. СТЕПАН ФЕДОРОВИЧ. Згадується в Петрушині в 1810 р.
- 117/59. ПАРАСКОВІЯ МОЙСЕЇВНА.
х Федір Семененко, житель с. Рижики (1806).
- 118/61. УЛЯНА КУЗЬМІВНА (нар. 1762 або 1763).
- 119/61. ЄВДОКІЯ КУЗЬМІВНА (нар. 1764 або 1765).
- 120/61. ГРИГОРІЙ КУЗЬМОВИЧ (нар. 1766 або 1767).
- 121/61. ГЕРАСИМ КУЗЬМОВИЧ (нар. 1770).
- 122/61. КУПРІЙ КУЗЬМОВИЧ (нар. 1776).
- 123/61. ЄСИП КУЗЬМОВИЧ (нар. 1778).
- 124/62?. СПИРИДОН ГРИГОРОВИЧ. Дворянин. Проходив службу с 1816 р., колезький асесор (1835).
- 125/66. АННА ЯКІВНА (нар. 1777 або 1779).
х (1798) Василь Петрович Силич молодший (нар. 1776), колезький реєстратор (1824).
- 126/66. ВАРВАРА ЯКІВНА (нар. 1781 або 1782).
- 127/66. ІВАН ЯКОВИЧ (нар. 1784). Губернський секретар (1806).
х Марфа Василівна (нар. 1789).
- 128/66. МАРИНА ЯКІВНА (нар. 1786).
- 129/66. АГРИПИНА ЯКІВНА (нар. 1790).
- 130/66. ЄВДОКІЯ ЯКІВНА (нар. 1796).
- 131/66. МИХАЙЛО ЯКОВИЧ (нар. 1802). Колезький реєстратор.
х Ксенія Іванівна. Мешкала в Петрушині (1848).
- 132/67. ГРИГОРІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1783). Губернський секретар, служив у Генеральному суді (1808).
- 133/67. АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1786).
- 134/67. ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1789). Служив у чернігівській державній палаті (1808), губернський секретар (1840).
- 135/67. МАРІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1792).
- 136/67. ЯКІВ ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1796).
х Ірина Михайлівна Страховська. Згадується в 1841 р.
- 137/70. СТЕФАН ПАРФЕНОВИЧ (нар. 1775).
- 138/70. ПАРАСКОВІЯ ПАРФЕНІВНА (нар. 1777).
- 139/70. ОЛЕКСІЙ ПАРФЕНОВИЧ (нар. 1779).
- 140/70. МАРИНА ПАРФЕНІВНА (нар. 1791).
- 141/70. ПЕЛАГЕЯ ПАРФЕНІВНА (нар. 1797).

142/71. ПЕТРО МАТВІЙОВИЧ (1779/1782-1808).

х Надія Іванівна Деревенішна.

143/72. ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ (нар. 1793).

144/72. АНАСТАСІЯ ФЕДОРІВНА (нар. 1796).

145/72. ВАСИЛЬ ФЕДОРОВИЧ (нар. 1797). Підпрапорщик В'ятського піхотного полку (1824).

146/76. МАРІЯ МИХАЙЛІВНА (нар. 1776).

147/76. ЄВДОКІЯ МИХАЙЛІВНА (нар. 1778).

148/76. ІВАН МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1780). Губернський секретар (1815).

х (1812) Марія Іванівна Маслаковець, с. Буянки.

149/76. КУЗЬМА МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1787).

150/76. МАРІЯ МИХАЙЛІВНА (нар. 1789).

151/76. ІРИНА МИХАЙЛІВНА (нар. 1791).

152/76. ПЕЛАГЕЯ МИХАЙЛІВНА (нар. 1792).

153/81. АГРИПИНА ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1761 або 1762, 1764).

154/81. ПАРАСКОВІЯ ЛЕОНТІЇВНА (нар. 1762 або 1764).

155/81. АНТОН ЛЕОНТІЙОВИЧ ШИХУЦЬКИЙ (нар. 1766). Козак-підпомічник.

156/81. ВАСИЛЬ ЛЕОНТІЙОВИЧ (нар. 1770).

VIII.

157/96. СТЕПАН САМОЙЛОВИЧ (нар. 1778 або 1779). Колезький реєстратор (1816).

х Варвара.

158/96. МАРІЯ САМОЙЛІВНА (нар. 1781). Згадується в 1848 р.

х Олексій Костриця, губернський секретар.

159/96. ІВАН САМОЙЛОВИЧ (нар. 1783).

160/96. ВАСИЛЬ САМОЙЛОВИЧ (нар. 1785). Колезький реєстратор (1816).

х 1) Тетяна.

2) Марина Омелянівна.

161/96. КАТЕРИНА САМОЙЛІВНА (нар. 1797). Дочка дворянина.

х (1822) Григорій Ілліч Кольчевський (нар. 1799), штабс-капітан у відставці (1840). м. Чернігів.

162/98. ЄФРОСИНІЯ АНДРІЇВНА (нар. 1797).

163/98. ГЕОРГІЙ (Григорій) АНДРІЙОВИЧ (1805-1867). Колезький секретар.

164/98. ПЕТРО АНДРІЙОВИЧ (1811-1864). Губернський секретар (1833).

х Олександра Павлівна Мельникова, дочка титулярного радника.

165/98. УЛЯНА АНДРІЇВНА (нар. 1816).

х Іван Васильович Дорошенко (нар. 1806). Колезький секретар (1831). Мешкав у с. Слабин.

166/98. ЄЛИЗАВЕТА АНДРІЇВНА (нар. 1818).

167/98. АННА АНДРІЇВНА. Згадується в 1863 р.

х Іван Федорович Страховський (1811-1883). Колезький секретар. Мешкав у Петрушині.

168/106. СОФІЯ ФЕДОРІВНА (нар. 1822).

169/106. АНДРІЙ ФЕДОРОВИЧ (1824-1894). Надвірний радник.

х Парасковія Іванівна Пекур. Згадується в 1862-1873 рр.

170/106. ГЕОРГІЙ ФЕДОРОВИЧ (нар. 1828). Колезький секретар.

х Уляна Никифорівна.

171/106. ЄВДОКІЯ ФЕДОРІВНА (нар. 1836). Дочка губернського секретаря.

х (1864) Лев Стефанович Ятченко (нар. 1835), тимчасовозобов'язаний селянин Бурого, с. Чорторійка (сучасна Малинівка).

172/107. НАТАЛІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1824).

173/107. АНАСТАСІЯ ГРИГОРІВНА (1831-до 1852).

174/107. ПАРАСКОВІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1835).

175/107. ПЕТРО ГРИГОРОВИЧ (1837-1858). Помер бездітним.

х Марія Михайлівна. Згадується в 1858 р.

176/110. АНАСТАСІЯ КОСТЯНТИНІВНА. Згадується в 1862 р.

х Федір Васильович Шихуцький, губернський секретар. (№ 200).

177/110. ЄЛИЗАВЕТА КОСТЯНТИНІВНА. Згадується в 1863 р.

178/111. ПАРАСКОВІЯ ІВАНІВНА. Згадується в 1862 р.

х Товстоліс.

179/112?. АФАНАСІЙ ВАСИЛЬОВИЧ. Писець 2-го розряду Чернігівського повітового суду (1859).

180/112?. САЗОНТІЙ ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1842). Писець 2-го розряду (1866).

х (1866) Віра Михайлівна Поспелова (нар. 1848), дочка священика.

181/112. ФЕДІР ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1845). Навчався в Городнянському повітовому училищі (1860-1863).

182/112. КОСТЯНТИН ВАСИЛЬОВИЧ (1846-1869). Службовець Чернігівського губернського правління.

183/112?. МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ (1848-1886). Дворянин.

184/127. ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ (нар. 1810). Колезький секретар (1841).

х Феодосія Іванівна.

185/127. СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1812). Дворянин.

186/132?. УЛЯНА ГРИГОРІВНА (1815-1867). Дворянка, дівиця.

187/132?. ВАСИЛЬ ГРИГОРОВИЧ (1816-1861), колезький реєстратор.

188/132. АННА ГРИГОРІВНА. Згадується в 1838 р.

189/142. АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ (нар. 1808).

190/148. ГРИГОРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1820). Титулярний радник (1854).

х Анна Максимівна Товстоліс (1826/1827-1900), дочка титулярного радника. Похована в Петрушині на церковному кладовищі.

191/148. ІВАН ІВАНОВИЧ (нар. 1820). Колезький секретар.

192/148. ПАРАСКОВІЯ ІВАНІВНА (нар. 1825).

193/155. АНДРІЙ АНТОНОВИЧ (1797-1868). Козак.

ІХ.

194/157. ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ (1817-1867). Титулярний радник.

х Єфросинія Іванівна.

195/157?. МИКИТА СТЕПАНОВИЧ. Згадується в 1836 р.

196/160. ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1810). Колезький асесор (1852).

х Уляна Львівна.

197/160. ОЛЕНА ВАСИЛІВНА (нар. 1812).

198/160. ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1817-1905). Колезький секретар (1851), колезький асесор. Похований у Чернігові, на кладовищі по вул. Старобілоуській.

х 1) Олімпіада Василівна (Шкуркіна).

2) Марія Захаріївна (1830-1903). Похована у Чернігові, на кладовищі по вул. Старобілоуській.

199/160. СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1820). Колезький асесор, службовець Чернігівської губернської земської управи (1876).

х Меланія Севастьянівна Радченко, дочка титулярного радника.

200/160. ФЕДІР ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1823). Губернський секретар (1841).

х Анастасія Костянтинівна Шихуцька (№ 176).

201/160. МАРІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1826).

х Василь Осипович Стодолинський, службовець Чернігівського повітового суду.

202/160. ПАВЛО ВАСИЛЬОВИЧ (1838-1880). Губернський секретар.

х Марія Михайлівна Карпинська (1837-1904).

203/163. МОТРОНА ГЕОРГІЇВНА (нар. 1837).

х (1863) Василь Васильович Озерський (нар. 1836), губернський секретар.

204/164. МИКОЛА ПЕТРОВИЧ (нар. 1840). Колезький секретар. Народився в Катеринославі, мешкав у Петрушині.

х Юлія Карпівна Карпинська (нар. 1850).

205/164. ЄВГЕНІЙ ПЕТРОВИЧ (1842-1907). Колезький реєстратор (1879). Похований у Петрушині на церковному цвинтарі.

х (1865) Анастасія Самойлівна Йовенко (нар. 1837), дочка державного селянина.

206/169. ІВАН АНДРІЙОВИЧ старший (1851-до 1873).

207/169. ПАНФІЛ АНДРІЙОВИЧ (нар. 1853). Колезький реєстратор (1893).

х Ольга Миколаївна.

208/169. ІВАН АНДРІЙОВИЧ молодший (нар. 1855). Надвірний радник (1899).

х Василиса Юхимівна Ганжа, дочка губернського секретаря.

209/169. ВАСИЛЬ АНДРІЙОВИЧ (1858-1909). Капітан Обоянського(?) полку. Помер у Харкові.

210/169. ФЛЕГОНТ АНДРІЙОВИЧ (нар. 1864). Секретар і гласний Чернігівської міської думи.

х Анна Володимирівна Юр'єва, родом із Новопиховського повіту Катеринославської губернії, с. Дрюковка.

211/169. ТИМОФІЙ АНДРІЙОВИЧ (нар. 1869). Можливо, капітан піхотної резервної бригади в 1909 р.

212/170. МИКОЛА ГЕОРГІЙОВИЧ (нар. 1850). Мешкав у с. Черниш.

213/170. ОЛЬГА ГЕОРГІЇВНА (нар. 1852).

214/170. НАДІЯ ГЕОРГІЇВНА (нар. 1854).

215/170. ВАСИЛЬ ГЕОРГІЙОВИЧ (нар. 1855). Мешкав у с. Черниш.

216/170. ЛЮБОВ ГЕОРГІЇВНА (нар. 1862).

217/179. ВОЛОДИМИР АФАНАСІЙОВИЧ. Мешкав у Чернігові, пізніше – Ростові-на-Дону.

х 1) Надія Олександрівна Силич.

2) Лідія Василівна Корнілова. У першому шлюбі – за Олександром Григоровичем Малаховим (?-1914), мешкали у с. Масани під Черніговом (нині у межах міста).

218/180. ОЛЕКСАНДРА САЗОНТІЇВНА (1868-1868).

219/180. ВАСИЛЬ САЗОНТІЙОВИЧ (1870-1872).

220/180. НАДІЯ САЗОНТІЇВНА (1872-1872).

221/180. МАРІЯ САЗОНТІЇВНА (1873-1890).

222/180. ФЕДІР САЗОНТІЙОВИЧ (1875-1876).

223/180. НАДІЯ САЗОНТІЇВНА (1877-1879).

224/180. ПЕТРО САЗОНТІЙОВИЧ (нар. 1879).

225/180. ОЛЕКСАНДРА САЗОНТІЇВНА (нар. 1881).

226/180. ДАРІЯ САЗОНТІЇВНА (нар. 1883).

227/180. ДМИТРО САЗОНТІЙОВИЧ (нар. 1885). Поранений на фронті (1915).

228/180. ВАСИЛЬ САЗОНТІЙОВИЧ (нар. 1887).

229/184. ІВАН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1834). Навчався в Городнянському повітовому училищі (1852). Службовець Чернігівського губернського правління, губернський секретар (1860). Згадується в 1872 р.
х Катерина Антонівна (Іванівна?), дочка купця 3-ї гільдії м. Чернігова.

230/184?. НАДІЯ ВАСИЛІВНА (1847-1870). Дочка губернського секретаря.

231/185?. РОМАН СЕРГІЙОВИЧ. Козак с. Чорторийка (сучасна Малинівка).

232/185?. МОКРИНА СЕРГІЇВНА (нар. 1847). Дочка козака, народилася в с. Чорторийка (сучасна Малинівка).

х (1873) Кіндрат Лазаревич Примаченко (нар. 1850), козак с. Петрушин.

233/190. ОЛЕКСАНДРА ГРИГОРІВНА (нар. 1849).

х (1871) Євстафій Олексійович Силич (нар. 1843), колезький реєстратор с. Чорторийка (сучасна Малинівка).

234/190. ДМИТРО ГРИГОРОВИЧ (нар. 1852). Депутат Чернігівського дворянського депутатського зібрання (1877).

235/190. ЄВДОКІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1856). Пограбована невідомими в Петрушині (1919).

236/190. СТЕПАН ГРИГОРОВИЧ (1859-1905). Похований у Петрушині на церковному цвинтарі.

237/190. НАДІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1861).

238/190. ФЕОДОСІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1865).

239/191?. ПАРАСКОВІЯ ІВАНІВНА (нар. 1843). Дочка колезького секретаря.

х (1862) Петро Стефанович Товстоліс, губернський секретар.

240/193. СТЕПАН АНДРІЙОВИЧ (1821-1901). Козак.

х Устинія Якимівна (1842/1846-1885).

241/193. ОЛЕКСІЙ АНДРІЙОВИЧ (нар. 1833). Козак.

х Агафія Анисимівна (?-1898).

Х.

242/194. ОЛЕНА ОЛЕКСІЇВНА (1841-1901).

х (1861) Петро Семенович Блохін (нар. 1830), колезький секретар. Службовець Чернігівської губернської комісії народного продовольства.

243/194. МАРІЯ ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1846). Дочка титулярного радника.

х (1878) Федір Андрійович Гершедович (нар. 1845, другим шлюбом), дворянин с. Івашківка.

244/195. ВАСИЛЬ МИКИТОВИЧ (нар. при бл. 1839 або 1840). Колезький реєстратор. Згадується в 1920 р.

х Анастасія Павлівна.

- 245/196?. МИКОЛА ІВАНОВИЧ (1835-1861), дворянин.
- 246/196. АРКАДІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1837). Статський радник (1887).
 х Михалина Степанівна, католичка.
- 247/196. ГЕОРГІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1843). Мешкав у м. Сураж.
- 248/196. ЗАХАРІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1844). Мешкав у м. Сураж.
- 249/196. ТЕТЯНА ІВАНІВНА (нар. 1846). Мешкала в м. Сураж.
- 250/196. ВАРВАРА ІВАНІВНА. Дівиця в 1890 р.
- 251/198. МИТРОФАН ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1842).
 х Марія Карлівна.
- 252/198. ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ (1845). Народився в м. Чернігові, мешкав у Вороніжській губернії (1916).
- 253/199. ПЕЛАГЕЯ СТЕПАНІВНА (нар. 1844).
 х Євламій Семенович Головачевський.
- 254/199. ВОЛОДИМИР СТЕПАНОВИЧ (нар. 1847). Навчався в Чернігівській гімназії. Помер неодруженим.
- 255/199. МАРІЯ СТЕПАНІВНА (нар. 1852).
 х Митрофан Денисович Мокієвський-Зубок.
- 256/199. ВАСИЛЬ СТЕПАНОВИЧ (нар. 1854). Помер неодруженим.
- 257/200. ПАВЛО ФЕДОРОВИЧ (нар. 1858). Мешкав у с. Буянки.
 х Марфа Миколаївна Миткевич.
- 258/200. АННА ФЕДОРІВНА.
 х 1) Володимир Олександрович Енгель, землемір.
 2) Іван Павлович Музалевський, мешкав у с. Рашкова Слобода Городянського повіту (1916).
- 259/202. ОЛЬГА ПАВЛІВНА (1861-1861).
- 260/202. КАТЕРИНА ПАВЛІВНА (нар. 1862). Дівиця в 1916 р.
- 261/202. ТЕТЯНА ПАВЛІВНА (нар. 1863)
 х (1889) Петро Тимофійович Герасимов (нар. 1864), прапорщик запасу. Старший телеграфіст у м. Чернігові.
- 262/202. АННА ПАВЛІВНА (нар. 1866).
 х 1) (1885) Максим Модестович Лагутін (нар. 1861), телеграфіст.
 2) (1902) Михайло Михайлович Акало-Кулак (нар. 1843, третім шлюбом). Відставний полковник.
- 263/202. МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ (1868-1933). Мешкав у с. Петрушин.
 х Олександра Павлівна.
- 264/202. ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ (1868-1876).
- 265/202. ФЕОДОСІЯ ПАВЛІВНА (1870-1870).
- 266/202. ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ (нар. 1872).
- 267/204. ОЛЕКСАНДРА МИКОЛАЇВНА (нар. 1870).
- 268/204. НАДІЯ МИКОЛАЇВНА (1871-1871).

269/205. ТЕТЯНА ЄВГЕНІВНА (нар. 1864, позашлюбна). Узаконена іменним указом Сенату (1878). Дівиця.

270/205. ВОЛОДИМИР ЄВГЕНОВИЧ (1865-1871).

271/205. ОЛІМПІАДА ЄВГЕНІВНА (1867-1882). Дочка дворянина. Похована в Петрушині на церковному кладовищі.

272/205. АНДРІЙ ЄВГЕНОВИЧ (нар. 1869). Титулярний радник. Сужбовець Чернігівського губернського правління (1916). Мешкав у м. Чернігові.

х (1911) Лідія Тарасівна Запалейчик (нар. 1890), дочка козака.

273/205. ВОЛОДИМИР ЄВГЕНОВИЧ (1872-1879).

274/205. НАДІЯ ЄВГЕНІВНА (нар. 1874).

Можливо, саме вона є відомою оперною співачкою Шихуцькою-Мінченко. Після 1917 р. емігрувала.

275/205. ПЕТРО ЄВГЕНОВИЧ (1876-1879).

276/205. ОЛЕКСАНДРА ЄВГЕНІВНА (1879-1879).

277/205. ПЕТРО ЄВГЕНОВИЧ (нар. 1880). Дворянин.

278/205. ОЛЕКСАНДРА ЄВГЕНІВНА (нар. 1882).

279/205. ІВАН ЄВГЕНОВИЧ (нар. 1885).

280/207. ПАРАСКОВІЯ ПАНФІЛОВНА (нар. 1890). Мешкала у с. Слабин.

281/207. ПЕТРО ПАНФІЛОВИЧ (нар. 1893). Мешкав у с. Слабин.

282/208. РАЇСА ІВАНІВНА (нар. 1881). Мешкала в м. Чернігів.

283/208. АНАТОЛІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1884). Мешкав у м. Чернігів.

х Неоніла Хрисанфівна Мамонтова (Кароча Курської губернії).

284/208. ВІТАЛІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1886). Мешкав у м. Чернігів.

285/208. ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ (нар. 1887). Мешкав у м. Чернігів. Доктор медицини Галле-Віртембергського університету.

х Марія.

286/208. ІВАН ІВАНОВИЧ (1889-1917). Поручик.

х Марія Дмитрівна (?–1917).

287/210. ОЛЬГА ФЛЕГОНТІВНА (нар. 1891).

х Олександр Антонович Севрук, м. Харків.

288/217. ПЕТРО (П'єр) ВОЛОДИМИРОВИЧ. Мешкав у Франції (м. Ліон).

х Луїза.

289/217. МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ.

290/217. ВІРА ВОЛОДИМИРІВНА. Небит-даг.

291/217. ВАРВАРА ВОЛОДИМИРІВНА.

292/217. НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА. м. Маріуполь.

293/229. АНАСТАСІЯ ІВАНІВНА (нар. 1858).

294/229. ОЛЬГА ІВАНІВНА (нар. 1860).

295/229. КСЕНІЯ ІВАНІВНА (нар. 1863).

296/229. ЄЛИЗАВЕТА ІВАНІВНА (1865-1866).

297/229. ВАРВАРА ІВАНІВНА (нар. 1868).

298/231. МАРИНА РОМАНІВНА (нар. 1863). Дочка козака с. Чорторийка(?).

х (1883) Олександр Демидович Лєвошич (нар. 1857), тимчасово зобов'язаний селянин.

299/231. УЛЯНА РОМАНІВНА (нар. 1865). Дочка козака с. Чорторийка(?).

х (1884) Карп Якович Андрієнко (нар. 1861), селянин-власник.

300/231. АННА РОМАНІВНА (1867/1871-1903). Дочка козака с. Чорторийка.

х (1891) Микита Павлович Бецик (нар. 1869). Державний селянин с. Петрушин.

301/240. ОЛЕКСАНДР СТЕПАНОВИЧ. Козак.

х Ірина Устимівна.

302/240. ДАНИЛО СТЕПАНОВИЧ (нар. 1856 або 1859). Козак.

х (1882) Євдокія Федорівна Кисловець (1846/1860-1935). Дочка державного селянина.

303/240. ПАВЛО СТЕПАНОВИЧ (нар. 1857).

304/240. ПАРАСКОВІЯ СТЕПАНІВНА (нар. 1859). Дочка козака.

х (1882) Юхим Мойсейович Дмитренко (нар. 1840, другим шлюбом), державний селянин.

305/241. ЄВДОКІЯ ОЛЕКСІЇВНА (1855-1864).

306/241. ВАСИЛЬ ОЛЕКСІЙОВИЧ (нар. 1858).

307/241. ІВАН ОЛЕКСІЙОВИЧ (нар. 1860). Козак.

х (1878) Марфа Микитівна Льодова (1861-1913), дочка козака.

308/241. ПАВЛО ОЛЕКСІЙОВИЧ (1862-1933). Козак.

х (1886) Євдокія Михайлівна Ющенко (нар. 1864), дочка державного селянина.

309/241. СЕРГІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1864-1923). Козак.

х Уляна Григорівна (1864-1929).

310/241. ЙОСИП ОЛЕКСІЙОВИЧ (1867-1867).

311/241. МОЙСЕЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ (1868-1871).

312/241. ДАНИЛО ОЛЕКСІЙОВИЧ (1874-1877).

XI.

313/244. ЄВДОКІЯ ВАСИЛІВНА (1862-1862).

314/244. ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛІВНА (нар. 1864). Дочка губернського секретаря.

х (1882) Стефан Михайлович Костюк (1854-1908), козак. Учитель петрушинського міністерського 2-класного училища, особистий почесний громадянин. Похований у Петрушині на церковному цвинтарі.

315/244. ПЕЛАГЕЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1866). Дочка губернського секретаря.

х (1884) Микола Васильович Рашко (нар. 1852), молодший унтер-офіцер. Учитель Халявинського земського училища. Пізніше виїхали в с. Халявин.

316/244. АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1868).

х (1895) Григорій Васильович Зборовський (нар. 1867, другим шлюбом), почесний громадянин.

317/244. ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ (1872-1876).

318/244. НАДІЯ ВАСИЛІВНА (1875-1876).

319/244. АННА ВАСИЛІВНА (нар. 1878).

х (1902) Афанасій Мартинович Яцко (нар. 1880), син городнянського купця, х. Глібівка.

320/244. МАРІЯ ВАСИЛІВНА (1880-1961). Дворянка. Похована в Чернігові, на кладовищі по вул. Старобілоуській.

х (1914) Федір Афанасійович Тишкевич (нар. 1886), управляючий Халявинським ремісничим училищем.

321/244. НАДІЯ ВАСИЛІВНА (нар. 1884). Мешкала в м. Чернігів. Згадується в 1920 р.

322/244. МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1886). Мешкав у м. Чернігові. Згадується в 1920 р.

323/246. ЛЕОНІД АРКАДІЙОВИЧ (нар. 1869). Мешкав у Радоми(...).

324/251. ІЛЛЯ МИТРОФАНОВИЧ. Службовець Чернігівської державної палати.

325/251. ОЛЕКСАНДРА МИТРОФАНІВНА.

326/251. ОЛЕНА МИТРОФАНІВНА.

327/251. МАРІЯ МИТРОФАНІВНА.

328/257. ДОМНІКІЯ ПАВЛІВНА (нар. 1883). Мешкала у с. Буянки.

х Григорій Миколайович Іванов.

329/257. МАРІЯ ПАВЛІВНА (нар. 1884). Мешкала у с. Буянки.

330/257. АННА ПАВЛІВНА (нар. 1886). Мешкала у с. Буянки.

331/257. ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ (1892-1914). Мешкав у с. Буянки. Помер 9 грудня 1914 р. після поранення на фронті.

х Серафима Антонівна Храпачова, родом із Седнева.

332/257. ПЕТРО ПАВЛОВИЧ (1894-1917). Мешкав у с. Буянки. Убитий 17 березня 1917 р. у Карпатах.

333/257. КАТЕРИНА ПАВЛІВНА (нар. 1896). Мешкала у с. Буянки.

334/257. ОЛЕКСАНДРА ПАВЛІВНА (нар. 1899). Мешкала у с. Буянки.

335/257. МИХАЙЛО ПАВЛОВИЧ (нар. 1901). Мешкав у с. Буянки. Вихованець Чернігівського реального училища (1916).

х Євдокія.

- 336/257. АНДРІЙ ПАВЛОВИЧ (нар. 1904). Мешкав у с. Буянки. Вихованець Чернігівського реального училища (1916).
- 337/263. МАРІЯ МИХАЙЛІВНА (нар. 1905).
- 338/263. МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1907).
- 339/263. ВАСИЛЬ МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1909).
- 340/263. ІВАН МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1917).
- 341/277. ВОЛОДИМИР ПЕТРОВИЧ (1910-1929?). Мешкав у Петрушині. Був несповна розуму, застрелений Іваном Качним під час однієї з крадіжок.
- 342/285. СВЯТОГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ.
- 343/286. ТАМАРА ІВАНІВНА (нар. 1916).
- 344/288. НАДІЯ ПЕТРІВНА. Мешкала у Франції (м. Ліон).
- 345/289. БОРИС МИХАЙЛОВИЧ.
- 346/289. ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА.
- 347/301. ФЕДІР ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1874-1876).
- 348/301. АННА ОЛЕКСАНДРІВНА (нар. 1877).
х (1899) Онисим Харитонович Демиденко (нар. 1877), державний селянин с. Березанка.
- 349/301. ПАРАСКОВІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА (1878-1880).
- 350/301. МИХАЙЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1880-1882).
- 351/301. ТИМОФІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1884-1904). Козак.
- 352/301. ГРИГОРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ (нар. 1886).
- 353/301. АРТЕМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1888-1890).
- 354/301. УЛЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА (нар. 1890).
- 355/301. ПЕТРО ОЛЕКСАНДРОВИЧ (1894-1942).
х (1919) Парасковія Григорівна Леоненко (1893/1894-1952).
- 356/301. АННА ОЛЕКСАНДРІВНА (1899-1902).
- 357/302. АНАСТАСІЯ ДАНИЛІВНА (1882-1883).
- 358/302. НАДІЯ ДАНИЛІВНА (нар. 1884). Дочка козака.
х (1906) Костянтин Прокопович Пугуч (нар. 1879), селянин.
- 359/302. МОКРИНА ДАНИЛІВНА (нар. 1886). Дочка козака.
х (1913) Тихон Прокопович Бурсим (нар. 1887). Державний селянин.
- 360/302. АГРИПИНА ДАНИЛІВНА (нар. 1888).
- 361/302. МАРІЯ ДАНИЛІВНА (1891-1892).
- 362/302. ЙОСИП ДАНИЛОВИЧ (1893-1893).
- 363/302. МАРІЯ ДАНИЛІВНА (1894-1895).
- 364/302. ОЛЬГА ДАНИЛІВНА (1896-1897).
- 365/302. ВАСИЛЬ ДАНИЛОВИЧ (1899-1985).
х 1) Парасковія Юхимівна Новик, с. Халявин. Розлучились у 1918 р.
2) Парасковія Фомина (нар. 1906 або 1907).
- 366/307. ФЕОДОСІЯ ІВАНІВНА (1879-1879).
- 367/307. АНАСТАСІЯ ІВАНІВНА (1880-1881).

368/307. ОМЕЛЯН ІВАНОВИЧ (нар. 1884).
х 1) (1911) Феодосія Олексіївна Пархоменко (1891-1914).
2) Ксенія (Оксинія) Гаврилівна (1891/1893-1985).
369/307. ОЛЬГА ІВАНІВНА (нар. 1887).
х (1904) Антон Федорович Ющенко (нар. 1878). Державний селянин.
370/307. СТЕПАНИДА ІВАНІВНА (нар. 1889).
х (1911) Іван Мойсейович Пархоменко (нар. 1888), селянин.
371/307. ІВАН ІВАНОВИЧ (1892-1892).
372/307. МАРІЯ ІВАНІВНА (1893-1910).
373/307. ПАВЛО ІВАНОВИЧ (1896-1897).
374/307. ДМИТРО ІВАНОВИЧ (1898-1942).
х Олександра Олексіївна Будащевська (нар. 1901).
375/308. ЗИНОВІЯ ПАВЛІВНА (нар. 1888).
х (1909) Яким Лукич Мішук (нар. 1887). Селянин с. Халявин.
376/308. ІРИНА ПАВЛІВНА (1891-1897).
377/308. ІВАН ПАВЛОВИЧ (1894-1969).
х (1919) Анна Миколаївна (1898-1972).
378/308. ОЛЕКСІЙ ПАВЛОВИЧ (1897-1897).
379/308. ОЛЬГА ПАВЛІВНА (1898-1973).
х (1919) Григорій Павлович Утва (1899-1958)
380/308. МЕЛАНІЯ ПАВЛІВНА (нар. 1900).
381/308. ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ (1905-1905).
382/308. АННА ПАВЛІВНА (нар. 1908).
383/309. МИХАЙЛО СЕРГІЙОВИЧ (нар. 1894).
384/309. ГАВРИЛО СЕРГІЙОВИЧ (1899-1990).
х Наталія Михайлівна Блохіна (1907-1993), дочка дворянина.
385/309. МАРІЯ СЕРГІЇВНА (1901-1970).
386/309. АННА СЕРГІЇВНА (нар. 1904).
387/309. МИКОЛА СЕРГІЙОВИЧ (нар. 1907).
х Віра Павлівна Бичик (нар. 1912).

XII.

388/324. НАДІЯ ІЛІВНА.
х NN Алексєєв.
389/324. ГЛІБ ІЛІЧ (нар. 1922).
390/331. АНТОНІНА ВАСИЛІВНА (нар. 1913).
391/335. ІВАН МИХАЙЛОВИЧ (нар. 1926).
х Роза Павлівна.
392/335. ОЛЕКСАНДРА МИХАЙЛІВНА.
393/345. ІРИНА БОРИСІВНА.
х Савченко.
394/355. ІВАН ПЕТРОВИЧ (нар. 1919).
395/355. АННА ПЕТРІВНА (1922-1922).

- 396/355?. ВАСИЛЬ ПЕТРОВИЧ (1939-1939).
397/359. МАРІЯ (нар. 1910, позашлюбна).
398/365. ГАЛИНА ВАСИЛІВНА (нар. 1938).
399/365. ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1940).
400/365. ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛІВНА (нар. 1946). Мешкає в Чернігові.
401/368. ІВАН ОМЕЛЯНОВИЧ (1912-1913).
402/368. ІВАН ОМЕЛЯНОВИЧ (1914-1914).
403/368. МИКОЛА ОМЕЛЯНОВИЧ (нар. 1918).
404/368. ІВАН ОМЕЛЯНОВИЧ (нар. 1922). В роки війни вивозився на примусову працю до Німеччини.
405/368. ЄВДОКІЯ ОМЕЛЯНІВНА (1924-1927).
406/368. ГРИГОРІЙ ОМЕЛЯНОВИЧ (нар. 1932).
х Любов Данилівна (нар. 1932).
407/374. ІВАН ДМИТРОВИЧ (1923-1995).
х Марфа Павлівна (нар. 1929).
408/374. МИХАЙЛО ДМИТРОВИЧ (нар 1926).
409/374?. ОЛЕКСІЙ ДМИТРОВИЧ (?-1929).
410/374. АННА ДМИТРІВНА (1930-1931).
411/374. ПЕТРО ДМИТРОВИЧ (1932-1954). Загинув під час проходження військової служби.
412/374. МИКОЛА ДМИТРОВИЧ (нар. 1936).
х Анна Семенівна (нар. 1935).
413/374. СЕРГІЙ ДМИТРОВИЧ (нар. 1941).
414/377. ГЛІБ ІВАНОВИЧ (1923-1944).
415/377. МИКОЛА ІВАНОВИЧ (нар. 1926). В роки війни вивозився на примусову працю до Німеччини.
416/377. НІНА ІВАНІВНА (нар. 1929). Мешкає в с. Роїще.
417/377. ВАСИЛЬ ІВАНОВИЧ (1933-1982).
х Євгенія Василівна (нар. 1937).
418/377. ІВАН ІВАНОВИЧ (1938-1939).
419/387. ОЛЕКСІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (1929-1929).
420/387. МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1938).

XIII.

- 421/389. КЛАВДІЯ ГЛІБІВНА (нар. 1949).
х NN Барабан.
422/389. ТЕТЯНА ГЛІБІВНА (нар. 1954).
х NN Шкляр.
423/391. ПАВЛО ІВАНОВИЧ (нар. 1950). Росія, м. Петрозаводськ.
424/406. ЛЕОНІД ГРИГОРОВИЧ (нар. 1955). Мешкає в с. Терехівка.
х 1) NN.
2) (1999) Лариса Олександрівна Гаркуша.

425/406. НАДІЯ ГРИГОРІВНА (нар. 1956).

426/406. МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ (нар. 1958).

х (1992) Валентина Григорівна Дрозд (нар. 1949). Вчителька.
Пізніше розійшлися.

427/407. КАТЕРИНА ІВАНІВНА (нар. 1950). Мешкає в Чернігові.

х (1973) Олексій Іванович Ющенко.

428/412. АНАТОЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1960). Фермер.

х (1981) Валентина Василівна Сергієнко (нар. 1963).

429/412. МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1962).

430/417. МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ (нар. 1956).

XIV.

431/423. СЕРГІЙ ПАВЛОВИЧ (нар. 1975). Росія, м. Петрозаводськ.

х Анна Олександрівна. Спеціаліст відділу наукових проектів і програм Петрозаводського університету.

432/423. ЄВГЕНІЙ ПАВЛОВИЧ (нар. 1980). Росія, м. Петрозаводськ.

х Анастасія.

433/424. ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА.

434/424. ОЛЕКСАНДР ЛЕОНІДОВИЧ (1979–2011). Фермер, приватний підприємець (таксист). Загинув у автомобільній катастрофі.

х 1) (1999) Наталія Миколаївна Леоненко. Розлучилися наприкінці 2000-х років.

2) NN.

435/428. ГЕННАДІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ (нар. 1981).

х (2008) Альона Сергіївна Ющенко (1987).

436/428. ПРИНА АНАТОЛІЇВНА (нар. 1985).

XV.

437/431. АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ (нар. 2002). Росія, м. Петрозаводськ.

438/431. РОМАН СЕРГІЙОВИЧ (нар. 2007). Росія, м. Петрозаводськ.

439/431. АРТЕМ ЄВГЕНОВИЧ (нар. 2005). Росія, м. Петрозаводськ.

440/434. ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ. Мешкає в Петрушині.

441/434. N ОЛЕКСАНДРІВНА. Народилася в Чернігові.

442/435. ЄГОР ГЕННАДІЙОВИЧ (нар. 2009). Народився в Чернігові.

***   ***   ***

Не увійшли до розпису:

- ПЕЛАГЕЯ ВАСИЛІВНА (1817-1865) – вдова губернського секретаря. Померла 13.12.1865 у Петрушині від чахотки;

- ФАЇНА ДМИТРІВНА (1813-1880) – вдова колезького секретаря.

***   ***   ***

Окрема лінія (Володимира Афанасійовича)

ІХ.

1. ВОЛОДИМИР АФАНАСІЙОВИЧ. Мешкав у Чернігові, пізніше – Ростові-на-Дону.

х 1) Надія Олександрівна Силич.

2) Лідія Василівна Корнілова. У першому шлюбі – за Олександром Григоровичем Малаховим (?-1914), мешкали у с. Масани під Черніговом (нині у межах міста).

Х.

2/1. ПЕТРО (П'єр) ВОЛОДИМИРОВИЧ. Мешкав у Франції (м. Ліон).

х Луїза.

3/1. МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ.

4/1. ВІРА ВОЛОДИМИРІВНА. Небит-даг.

5/1. ВАРВАРА ВОЛОДИМИРІВНА.

6/1. НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА. м. Маріуполь.

ХІ.

7/2. НАДІЯ ПЕТРІВНА. Мешкала у Франції (м. Ліон).

8/3. БОРИС МИХАЙЛОВИЧ.

9/3. ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА.

ХІІ.

10/8. ІРИНА БОРИСІВНА.

х Савченко.

***   ***   ***

Розділ 18

Біограми перших Шихуцьких

У цьому розділі представлені узагальнені відомості про перших Шихуцьких, насамперед тих, які жили в XVII ст.

Майже всі вони перелічені на одному з аркушів «Любецького синодику», де записаний рід хорунжого полкової артилерії Якова Шихуцького:

«Родъ пана хоружого артилерїи полковой Черниговской, Якова Николаева сына Шихуцкого. 1760, февраля; 28 дня.

Живыхъ.

Іакова Марїю Ірину

За оупокой,

Іларїона, Гликерїю, Стефана, Ірину, Миколая, Агафію, Марїю, Симона, Петра, Кирилла, Пелагію, Тимофея, Іону».

***   ***   ***

ІЛАРІОН

(I коліно – № 1).

Вірогідний засновник роду.

Народився прибіл. в першій половині XVII ст.

Дружина – Гликерія(?).

Згадки: Любецький синодик (1760).

За тогочасною традицією поминальний ряд розпочинали із засновника роду, яким слід вважати згаданого першим Іларїона – майже легендарну постать, оскільки ніякі інші згадки про нього не збереглися. Про невинуватість поминального запису може переконливо свідчити той факт, що у всій подальшій історії родини нам не відомі інші Шихуцькі з подібним ім'ям. До всього, сам характер запису у Любецькому синодику, коли, поруч із чоловічими, зазначені також жіночі імена – «За оупокой, Іларїона, Гликерїю, Стефана, Ірину...», – дає підстави вважати, що в особі Іларїона слід вбачати не просто якусь легендарну традицію, а все ж таки батька Степана. Зрештою, Якову Миколайовичу Шихуцькому, який здійснив запис у синодик 28 лютого 1760 року, Іларїон мав би доводитись прадідом, тож подібна глибина родової пам'яті аж ніяк не виходить за звичні рамки

***   ***   ***

СТЕПАН ІЛАРІОНОВИЧ (?–1677–1715)

(II коліно – № 2).

Очевидно, син засновника роду Іларіона Шихуцького.

Народився не пізніше 1650 р.

Сотник Ройський (1680-1681).

Пан, козак і обиватель петрушинський (1677); пан, товариш і житель петрушинський (1692); пан (1707); житель і козак села Петрушина (1715).

Дружини: 1) NN.

2) Ірина Велігорська (2-й шлюб).

Згадки: Любецький синодик (1760), Рум'янцевський опис Малоросії (1767), фамільний архів Шихуцьких (1694-1910); Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія (К., 2010).

Присутній у розписі Флегонта Шихуцького (1919), який із Степана розпочинає родове дерево.

Документи:

1) 17 грудня 1677 р. – «Выпись съ книгъ мѣскихъ права майдеборского ратуша Чернѣговского» Кузьмі Кириловичу, обивателю і козаку петрушинському, на продану ним частину Стигунцівського ґрунту за селом Велика Вісь пану Стефану Шихуцькому, козаку і обивателю петрушинському (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

2) 1 травня 1678 р. – акт Романа та Федора Луцковичів, обивателів петрушинських, про уступку ними третьої частини володінь вітчимові Стефану Шихуцькому (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

3) березень 1680 р. – згадка на посаді сотника райського (В. Кривошея);

4) 11 травня 1692 р. – декрет сотника ройського Миколи Грембецького про розгляд справи Стефана Шихуцького, товариша і жителя петрушинського, з Мелешком Олексіємком, отаманом постовбицьким, за ґрунт Стигунцівський (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

5) 26 травня 1706 р. – «Продажное писмо» Яцка Тетері, обивателя петрушинського, на нивку Кирилі Гончаренку (фамільний архів);

6) 22 лютого 1707 р. – квитанція Феодори Крисихи Грицихи про повернення боргу Стефаном Шихуцьким та його сином Семеном Шихуцьким (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

7) 13 жовтня 1715 р. – «Тестамент» Стефана Шихуцького, жителя і козака села Петрушина (фамільний архів).

***   ***   ***

СЕМЕН СТЕПАНОВИЧ (1647/1670–1745)

(III коліно – № 3).

Син Степана Іларіоновича від першого шлюбу.

Значковий військовий товариш Чернігівського полку.

Титулатура за матеріалами фамільного архіву: товариш полку чернігівського (6.05.1697), пан, отаман петрушинський (05.1697), пан (1699; 30.03.1699; 20.05.1699; 14.09.1703), отаман петрушинський (26.5.1706), житель петрушинський (18.09.1710), пан (2.02.1711; 3.12.1711; 24.06.1712; 15.07.1712; 09.1715; 12.12.1715), козак (30.04.1716), пан (16.12.1716; 24.01.1717), козак (24.01.1717; 13.04.1717), отаман (1.09.1717), козак (1.12.1717; 7.12.1717; 9.02.1718; 1.03.1718; 17.03.1718; 18.03.1718; 16.04.1718), отаман (18.04.1718), козак (16.05.1718; 16.08.1718; 26.02.1719; 12.03.1719; 3.05.1721; 23.11.1722; 6.01.1724; 1.06.1724), ратний козак (9.05.1727), пан, козак петрушинський (7.01.1729), козак (7.01.1729; 19.07.1729; 24.02.1730; 22.12.1730; 19.04.1732; 18.10.1733), хорунжий сотні райської (23.03.1734; 13.06.1734), козак, житель петрушинський (6.02.1735), пан (29.02.1736; 24.07.1736; 30.08.1738; 9.03.1740; 24.06.1744), тестамент: 25.10.1745, померлий (25.05.1746; 14.05.1747).

Згадки: козацькі ревізії 1732 (хорунжий сотні Ройської), 1737 (хорунжий сотні Ройської), 1738 (козак ґрунтовий виборний) рр., сповідальний розпис 1739 р., Любецький синодик (1760), Рум'янцевський опис Малоросії (1767), фамільний архів Шихуцьких (1694-1910); Кривошея В., Кривошея І., Кривошея О. Неурядова старшина Гетьманщини (К., 2009); Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія (К., 2010).

Присутній у розпису Г. Милорадовича (1901), який із Семена розпочинає родове дерево, а також у розпису Флегонта Шихуцького (1919).

6 мая 1697 г. купилъ у Ганны Андреевны Петрушиносны, жительницы Петрушинском, «кгрунтъ пашенный при селѣ Петрушинѣ во всех трех руках, осмачокъ на двадцять», за 30 копѣ; 3 февраля 1711 г. купилъ у Клима Будника, обивателя Петрушинскаго, «грунтъ власный, на грунтѣ Холявинскомѣ лежачий», за 95 золотыхъ; 3 декабря 1711 г. купилъ у Яцка Хопаника ниву за 7 копѣ; 24 июня 1712 г. – у Матвѣя Ковалѣ, обивателя Петрушинскаго, гай за 10 талеровъ и 1 золотой; 15 июля 1712 г. – у Алексѣя Лисенка часть лѣса за 10 копѣ; 28 декабря 1715 г. – у Яцка Штыха, козака и жителя Петрушинскаго, грунтъ и дворъ съ огородомъ за 100 талеровъ; 30 апреля 1716 г. – у братьевъ Семена и Ильи и братовой ихъ Стехи Андреихи ниву въ Петрушинѣ за 16½ золотыхъ; 17 декабря 1716 г. – у Ганы Луччихи и ея сыновей Грицка и Якова «ниву в изминѣ Чорѣторийской» за 5 копѣ; 24 января 1717 г. у Стефана Будника, жителя и

козака Холявинскаго, «двѣ нивы у измѣнѣ Петрушинской» за 20 копѣ, и у Стефана и Карпа Будниченковъ, жителей и козаковъ Петрушинскихъ, ниву за 80 золотыхъ; 13 апреля 1717 г. у Кулины Стефанихи Окомелихи, жительки Стасювской, и сыновей ея Степана и Петра лѣсъ, «стоячий в грунтахъ Стасювскихъ», за 50 золотыхъ безъ талера; 1 сентября 1717 г. у Данила Шадалама, жителя Петрушинскаго, грунтъ въ Петрушинѣ во всѣхъ трехъ змѣнахъ за 20 талеровъ; 1 декабря 1717 г. у Карпа Будника, жителя и козака Холявинскаго, ниву въ грунтахъ Петрушинскихъ, за 20 копѣ; 10 декабря 1717 г. у Параси Исачихи и ея сыновей нивку въ Петрушинѣ, за 3 копы; 9 февраля 1718 г. у Лаврина Алексѣенка Коротченка, жителя Петрушинскаго, сѣножать, за 13 золотыхъ; 16 апреля 1718 г. – у Андрея Каменскаго, жителя Буровскаго, и его матери Евдокіи – ниву въ грунтахъ Петрушинскихъ, за 11 талеровъ; 7 марта 1718 г. у Матруны Климихи Будницы, жительки Петрушинской, 3 нивы въ грунтахъ Петрушинскихъ, за 8 копѣ; 17 марта 1718 г. у Гарасима, Чормускова зятя, жителя Петрушинскаго, сѣножать за 6½ золотыхъ; 18 марта 1718 г. у Лаврина Мотуза, жителя Петрушинскаго, нивку за 3½ золотыхъ; 13 мая 1718 г. у него же, нивку, за 7 золотыхъ; 16 апреля 1718 г. у Грицка и Якова Дрозденковъ, козаковъ и жителей Петрушинскихъ, три нивы за 10 талеровъ; 27 февраля 1719 г. у Пруцка Дрозда, жителя и козака Петрушинскаго, нивку за 8 золотыхъ; 12 марта 1719 г. у Микиты Ивановича Петруши – «грунтъ отцевскій, лежащій в грунтахъ Петрушинскихъ, во всѣхъ трехъ измѣнахъ, такъ тежъ и огородъ, и гумнище, и сѣножат, лежащую на Хранилови», за 280 золотыхъ, и съ додацией со стороны Шихуцкаго Петрушѣ: «поля в измѣнѣ под Чорторійку на полусмакъ, и в другой измѣнѣ под Холявинѣ такъ тежъ поля на полусмакъ и в селѣ Петрушинѣ селитбу из огородомъ ис хатою, – прозывается Штиховское»; 3 мая 1721 г. у Ивана Манзука взялъ въ заставу сѣножать на Стигунцахъ; 23 ноября 1722 г. купилъ у Василя Кравченка, жителя Петрушинскаго, «гай у Бѣлого болота из умѣжками», за 8 копѣ; 7 января 1724 г. у Павла Кубаря, «жителя и мужа села Петрушина», нивку за 7 золотыхъ; 1 іюня 1724 г. у Гордѣя Самоненка, жителя Петрушинскаго, «лѣсокъ изъ сѣножатию, лежащее под Кошлатикомъ», за 2 золотыхъ; 2 мая 1727 г. у Нестора Ещенка, жителя и козака Петрушинскаго, «сѣножать, лежащую в Шеметови, межи лѣсу Семена Шихуцкаго», за 4 золотыхъ; 7 января 1729 г. у Максима Рябого, жителя Петрушинскаго, ниву, за 7 золотыхъ; 19 іюля 1729 г. у Деяна Елисеевича, жителя Петрушинскаго, и жены его Анны Смѣтниковны, двѣ нивки, за 42 золотыхъ; 24 февраля 1730 г. у Юрка и Силы Дроздовъ, козаковъ и жителей петрушинскихъ, ниву, за 9½ копѣ; 5 декабря 1730 г. у Павла Исаченка «нивку, лежащую на вочищи под Чорторѣйку», за 5 золотыхъ; 19 апреля 1732 г. у Силы Дорошенка,

жителя и козака Стасювскаго, гай, за 6 копъ и 1 золотой; 7 октября 1733 г. у Ивана Залузского, жителя и козака Петрушинскаго, ниву, за 8 копъ и 1 гривну; 23 марта 1734 г. купилъ у Грицка Залузского, козака и жителя Петрушинскаго, ниву, за 8 копъ;

по завещанію отца (1715) получилъ половину груннта на Стигунцахъ;

Документи (крім фамільного архіву):

1) 11 травня 1692 р. – декрет сотника ройського Миколи Грембецького про розгляд справи Стефана Шихуцького, товариша і жителя петрушинського, з Мелешком Олексієнком, отаманом постовбицьким, за грунт Стигунцівський (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

2) 6 травня 1697 р. – випис із книг міських Чернігівської ратуші Ганні Андріївні Петрушинці, жительці села Петрушин, на проданий грунт Семену Шихуцькому, товаришу полку Чернігівського (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

3) 22 лютого 1707 р. – квитанція Феодори Крисихи Грицихи про повернення боргу Стефаном Шихуцьким та його сином Семеном Шихуцьким (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

4) 28 грудня 1715 р. – купчий запис козака і жителя петрушинського Яцка Штиха на проданий ним пану Семену Шихуцькому грунт в селі Петрушині з двором (Рум'янцевський опис, 1767 р.);

5) 23 травня 1721 р. – купчий лист Остапа Свіслоцького із дружиною Параскою Федорівною Харлановою на проданий грунт пану Семену Шихуцькому, жителю петрушинському (Рум'янцевський опис, 1767 р.).

Одна із ключових фігур сімейства Шихуцьких, особливо на початковому етапі історії родини. Зусиллями Семена маєтності родини значно розширилися, забезпечивши безбідне існування кільком наступним поколінням. У складі фамільного архіву Шихуцьких до нас дійшло 48 документів, які висвітлюють діяльність Семена Шихуцького. Показово, що його особистий архів формувався виключно майновими записами – вся увага приділялася земельним володінням, і зовсім відсутні документи про службу Семена Степановича. З кожним новим «купчим записом» його земельна власність відчутно розширювалася, Семен скупив чималі земельні масиви в околицях Петрушина, в усіх трьох «змінах» (напрямках) – під «Холявин, Чорторійку та Звиничів». Йому належали «селитбы», дворища, «пляци», ниви, грунти, городи, ліски, гаї, сіножаті та значна кількість худоби. Як здається, всі наявні кошти Семен Стефанович витрачав на придбання земельних угідь.

Якщо батько Семена, Стефан Іларіонович, у Петрушині мешкав у приймах у Велігорських, то Семен Стефанович передав у спадок своїм нащадкам (онукам від старшого сина Тимофія, що в молодому віці

загинув у поході, Якову і Стефану, та двом молодшим синам – Пархому і Пантелію) відразу чотири двори: онукам Якову і Стефану Тимофійовичам – «дворь свой жилій Петрушовській, где и самъ я з внуками ж моими по смерть свою жилъ» та двір Корогодівський, середньому сину Пархому – двір Мазуровський, «в коемъ онъ нинѣ живет», меншому сину Пантелію – двір Ковбуновський.

Відмітимо, що маєтності, придбані Семеном, і стали основою земельних володінь Шихуцьких у подальшому. Подібного масштабу нагромадження нерухомості спостерігаємо хіба що у його онука Стефана, решта представників роду спромоглися хіба що на поодинокі земельні придбання, які суттєво не впливали на загальну картину

***   ***   ***

МИКОЛА СТЕПАНОВИЧ (1690–1745–?)

(III коліно – № 4).

Середній син Степана Іларіоновича.

Дружина: Агафія Кирилівна.

Отаман (05.1708; 2.02.1711; 09.1715), козак (12.03.1719; 3.05.1721; 19.07.1729; 15.04.1730; 22.12.1730; 23.03.1734; 4.09.1741; 24.06.1744; 25.10.1745; 19.09.1770).

«Был в походах 706 году в Полщѣ под Замостем, 707 у Печерском на работѣ, 708 за Сожем в Чериковѣ, 709 у Гомлю, 710 у Ирклѣевѣ, 711 в Каменном Затонѣ, 719 в Царичинѣ, 723 в Терку» (1724).

Згадки: присяга Чернігівського полку (1718, козак), козацькі ревізії 1724, 1732 (козак ґрунтовий), 1738 (козак ґрунтовий виборний), 1739 (козак ґрунтовий виборний), 1740 (козак ґрунтовий) рр., компут 1740 р. (козак виборний), сповідальний розпис 1739, Рум'янцевський опис Малоросії (1767), Любецький синодик (1760), фамільний архів Шихуцьких (1694-1910); Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія (К., 2010).

Присутній у розписі Флегонта Шихуцького (1919).

«Атамань Петрушинській (май 1708, февраль 1711); житель и козакъ Петрушинській (1719), сотникъ наказной Роисскій (октябрь 1727), атаман Петрушинській (іюль 1729, апрель и декабрь 1730), сотникъ наказной Роисскій (октябрь-декабрь 1733); товарищъ сотни Роисской и кандидатъ въ сотники Роисскіе (апрель 1738).

По завещанію отца (1715 г.) получилъ съ братом Петром половину ґрунта на Стигунцахъ и ґрунтъ въ Петрушинѣ».

Документи:

1) 2 січня 1758 р. – підтвердний запис Остапа Власовича, козака і жителя Петрушинського, на продану ним в 1726 р. половинну частину

грунту козаку Миколі Шихуцькому, жителю Петрушинському (Рум'янцевський опис, 1767 р.).

Микола Стефанович та його син Яків досягли певних кар'єрних успіхів. Батько був наказним сотником, а син навіть перевершив його, дослужившись до чину хорунжого полкової артилерії. Тож ця гілка Шихуцьких майже нічим не поступалися представникам старшої лінії (Семеновичів).

Нагадаємо, що саме Якову належить поминальний запис у Любецькому синодику. Вочевидь, саме ця гілка Шихуцьких виступала головним хранителем родової пам'яті, адже Семеновичі не тільки не виявляли таких знань про засновників роду, як то відображено у синодику, але й не скористалися опублікованими відомостями.

Однак Яків не мав синів, його майно успадкувала дочка – Ірина Яківна. На цьому обірвалася лінія Миколи Стефановича, а разом із цим втрачені найбільш важливі відомості про історію родини Шихуцьких, потенціал яких так виразно простежується у записі на сторінках Любецького синодика.

На наш погляд, лінія Миколи Шихуцького займала важливе місце у структурі родинних відносин, відіграючи роль з'єднуючого місточка між доволі відокремленими гілками Шихуцьких, що походять від трьох синів Стефана Іларіоновича. Нагадаємо, що старший з них, Семен, народився у першому шлюбі Стефана і, вельми вірогідно, значно перевершував за віком інших братів. Однак певні кар'єрні досягнення дозволяли Миколі та його сину Якову на рівних триматися із Семеном та його нащадками («Семеновичами») і підтримувати родинні зв'язки. З іншого боку, Микола і Петро народилися від однієї матері, а розбіжність у віці між ними не перевищувала 10 років, відтак фактор істотної майнової нерівності не відігравав скільки-небудь значної ролі, що дозволяло підтримувати зв'язки по лінії Миколайовичі – Петровичі.

Згасання лінії Миколи Стефановича утворило прірву між Семеновичами та Петровичами.

***   ***   ***

ПЕТРО СТЕПАНОВИЧ (1690/1697 – після 1745).

(III коліно – № 5).

Син Степана Іларіоновича. Козак-підпомічник.

Дружини: 1) Любов Іванівна (нар. 1700).

2) Євдокія. Згадується в 1755 р. (вдова).

«Бул в походах 713 у Києвѣ над Либедю, 716 у Смѣлой, 721 на каналѣ» (1724).

Згадки: козацькі ревізії 1724, 1732 (козак «нищий и весьма убогий»), 1738 (козак «нищетный», підсусідок), 1739 (козак «нищетный, имущий скот»), 1740 (козак «нищетный»), 1741 (козак «нищетный»), 1743 (козак «нищетный»), 1747 (козак «нищетный»), 1750 (козак «нищетный»); компут 1740 р. (козак підпомічник), Любецький синодик (1760), фамільний архів Шихуцьких (1694-1910).

Присутній у розписі Флегонта Шихуцького (1919).

ЧІМ. (09.1715; 25.10.1745).

Одна з найбільш загадкових постатей роду, але про нього мова буде дещо далі.

***   ***   ***

КИРИЛО СТЕПАНОВИЧ(?)

(III коліно – № 6).

Можливо, молодший син Степана Іларіоновича.

Дружина – Пелагея(?).

Згадка: Любецький синодик (1760).

У Любецькому синодику названий після Петра, однак перед синами старшого з братів Семена. Кирило не міг бути сином Миколи Стефановича, оскільки розташований на кілька позицій позаду дочки останнього Марії. А зараховувати його до синів Семена чи Петра Стефановичів заважає ігнорування особи Кирила нащадками Семеновичів, що є досить таки нелогічним. Тому вбачаємо в особі Кирила четвертого сина Стефана Шихуцького, очевидно – наймолодшого (а названу слідом Пелагею – його дружиною). Можливо, ця лінія швидко згасла, через що й випала з поля зору Семеновичів, котрі взагалі мало уваги звертали на лінії братів Семена Стефановича і припускалися певних пропусків при складанні родових таблиць. Разом з тим не викликає сумнівів відносна бідність Кирила та його можливих нащадків, що також було достатнім приводом для Семеновичів «не помічати» подібних родичів.

Швидше за все, помер бездітним, оскільки у подальшому про його долю не маємо жодних свідчень. Зокрема, ніякі сліди родини не простежуються вже в сповідальному розпису с. Петрушина 1739 р.

***   ***   ***

У подальшому, протягом XVIII ст., рід Шихуцьких швидко розростатиметься і на час ліквідації козацтва (1782 р.) становитиме найбільш чисельну родину в Петрушині. Родове дерево розгалужується в

двох напрямках: 1) три основні гілки роду походять від трьох синів Стефана Іларіоновича – Семена, Миколи та Петра; 2) багатолюдна лінія Семена (Семеновичі) в свою чергу розгалужується на кілька гілок – від його синів Тимофія, Пантелія та Парфена. Разом з тим, із згасанням гілки Миколайовичів, яка виконувала роль такого собі єднального місточка між братами, наприкінці XVIII ст. в середовищі Шихуцьких спостерігаємо відчуження між окремими представниками роду відразу у двох площинах: лінія старших Семеновичів у подальшому претендуватиме на дворянство, тоді як молодші Петровичі так і залишилися простими козаками, з якими Семеновичі рішуче не збиралися підтримувати близькі стосунки; з іншого боку, в середині гілки Семеновичів також спостерігаємо стрімке розгалуження і, як наслідок, досить швидко тут також відбувається серйозний поділ на «бідних» та «багатих», між якими спостерігається помітна ворожнеча.

***   ***   ***

Розділ 19
СТИГУНЦІ / СТИГУНКИ – ЧЕПІГІВКА

СТИГУНЦІ (СТИГУНКИ) – назва ґрунту, що в XVII ст. знаходився на північ від села Велика Вісь, в долині річки Замглай. Тут було володіння Велігорських, які частину ґрунту продали Шихуцьким. На початку XVIII ст. виникає хутір Стигунки, який за прізвищем одного із мешканці (Захарія Чепіги) поступово отримує назву Чепігівка. Наприкінці XX ст. Чепігівку приєднано до села Новоукраїнське Ріпкинського району. Нині там ще стоїть хата, в якій за радянських часів мешкали останні представники однієї з гілок Шихуцьких. Їх нащадки роз'їхалися по всій Україні.

Чепігівка на топографічній карті кінця XIX ст.

Основні земельні володіння Шихуцьких формувалися в двох місцях: у селі Петрушині, яке стало батьківщиною родини після появи на Чернігівщині, та за Великою Віссю, біля невеличкого хутора Стигунці.

Володіння в Стигунцях пов'язані з Велігорськими і, вірогідно, виникли в докозацькі часи, коли Велігорські, як здається, належали до місцевої еліти. Можливо, володіння Велігорських пов'язані з існуванням на великовіських землях шляхетської козацької хоругви, утвореної в 1625 р. У подальшому родина Велігорських збідніла і активно розпродувала свої чималі стигунцівські землі, насамперед – родичам Шихуцьким, хоча нам відомі і інші власники наділів у Стигунцях.

Землі у Стигунцях залишалися доволі стабільним володінням Шихуцьких. Вони потроху поповнювалися, проте незначно. Тоді як у

Петрушині та його околицях представники родини діяли доволі активно, постійно поповнюючи свої «активи».

Вперше стигунцівські ґрунти згадуються в документі 16 грудня 1677 р., коли петрушинський козак Кузьма Кирилович Велігорський, «маючи часть свою виделеную и на его часть правом приржонним належачую, в крунте, прозиваемим Стѣгинцах, за селом Великою Весю, з деревом бортним и до бортя згожим, дубровами, лесами, полями, ролями, займищами, сеножатми, счо иле колвек пожитков до тое его части належними не виймуючи на себе самого и потомки свои жадное части, опроча части братней Костюка Кирилловича, в том же кгрунте помѣжное», продав її Стефану Шихуцькому.

За характером документа можемо припустити, що спочатку Стигунцівським ґрунтом володів козак Кирило Велігорський, після смерті якого Стигунці опинилися у власності його синів. Вірогідно, синів було чотири, оскільки Шихуцький отримав четверту частину ґрунту. Двоє синів названі у документі – Кузьма і Костюк.

Можливо, ще одним братом був Луцко, сини якого Роман і Федір за кілька місяців (1 травня 1678 р.) також продали стигунцівські володіння все тому ж Стефану Шихуцькому, що доводився їм вітчимою: «роздел во всем учинили, так третюю часть дали отчимови своему Стефану Шихуцкому, як у ґрунте петрушинском полю, так и на Стѣгонцах полю и синожатеж и у вотчине дереву бортному и небортному, и дворищи Стѣгунском»⁴⁷.

Наступні придбання в Стигунках Стефан Шихуцький зробив 11 травня 1692 р. разом із старшим сином Семеном. Документ називає ще одного власника Стигунківського ґрунту – Сергія Шептилу, який заклав «кгрунт Стѣгинский» отаману постовбицькому Мелешку⁴⁸. Гроші для повернення застави надали Стефан і Семен Шихуцькі, остаточно наділ відійшов до них згідно квитанції від 22 лютого 1707 р., наданої матір'ю Шептили Феодорою Крисихою⁴⁹.

11 травня 1692

Присуд ройського сотника Миколи Гребмецького по справі товариша і жителя петрушинського Стефана Шихуцького з отаманом постовбицьким Мелешком Олексіенком

1692 мѣсяца мая 11 дня.

Перед нами, Николаем Кгрембецким, сотником на сий час Ройским, приключилася справа пана Стефана Шихуцкого, товариша и жителя

⁴⁷ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 338-338зв.

⁴⁸ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 339-339зв.

⁴⁹ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 343.

Петрушинского, з Мелешком Алексеенком, атаманом Постовбицким, о кгрунтѣ Стѣгинский, который од Сергея Шептили у Мелешка за 32 коп личбы литовской застановлений бил и много он и чрез термин заложеним кгрунтом тим владеючи, не мѣл такого посесора, на котором би поискати гроши албо бы собѣ в посесию вечную увести, авож пан Шихуцкий яко ему приз воита в крвности найдуючомуся, так же и вся ретве(?) по своих ему кгрунтах и ближшому до грунту, прозиваемого Стѣгинского, одзиваст и половину сам тоей сумми, а за другую син его перваго молженства Семен Шихуцкий покладае, якой всей здинцимы правними накладама сумие чинить 35 коп; а так мы, сотник, видячи им, Шихуцкому и синови его близшим буты до грунту Шептилового, присудилем ми от Мелешки отобрати и уживати як свой власний, пасинки зась не меть им справи до тих двох частей, которая всполности отцевская и синовская, которих меновалем висше, так бо вѣм достойная речь есть Шихуцкому пособѣ дѣтем своим часть свою записати, яко и синови его своим же от себе в потомний час, кады то укажет потреба, записати потомком часть купленную, а и о том докладаю, так если бы то близкий посессор, которого неведать где оборочается, о Криштофоре Шептилѣ чути же надану, а о Шептиленку немать ведомазти, бо вѣм который колвек явится близший, будет заставление свои кгрунта викупити и одобрати.

Писан в Чернѣгови року и дня вишписанного.

В подлинном декрете подпис тако:

Николай Грембецкий, сотник полку Чернѣговского Ройский.

Я, писар того писма, на жадання пана Шихуцкого приписуюся Яков Высочин Подчанин.

На оном декрете отметка такова.

За той же грунт отдано осим золотих грошей на Великуй Весѣ Костюку Сердюку.

Року 1707 мця февруария 20 дня пан Шихуцкий з сином своим дали грошей чотири таляри Федорѣ Крисисѣ. Зачим если б мѣл который колвек повернутися любѣ Крисисѣ сам люб, теж син его, теди если похочет тот грунт при себе одержать, повинен як тую суму викупленную з застави, так и сие, що есть тут написанни же за них поплаченние должником по приказанню суду полкового.

Деялося в дому моем Николая Греннбецкого, обозного полку Чернѣговского.

До той же суми отдано Мелешку три осмачки жита за той же грунт.

За той же грунт отдано две осмачки жита на Маслакувку Михалю Литвиненку⁵⁰.

---

⁵⁰ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 339-339зв.

13 жовтня 1715 р. Стефан Шихуцький уклав тестамент (заповіт), розділивши земельний наділ в Стигунцях на дві частини:

«Найпервѣй сину своему Семену, старшому, отписую половину грунту на Стигунцахъ, якъ в розробленномъ грунту и не в розробленномъ, такъ теж в дубровахъ и лѣскахъ, и сѣножатахъ, и в дворищи от мала и до велика сину своему Семену Шихутцкому записую. А половину онаго грунту Стигунскаго записую двомъ своимъ синамъ Миколаю і Петру»⁵¹.

Тим часом наступні документи знову розширюють список майнових власників у Стигунцях. Щоправда, мова йде про сіножать, а не про земельні володіння. 3 травня 1721 р. Іван Манзук «будучи потрібен грошей», заставив Семену Шихуцькому сіножать тестевську на Стигунцях⁵². А 4 вересня 1741 р. згадується сіножать Миколи Шихуцького у Стигунцях, «имѣвшуюся в себе от Федора Манзука в заставѣ»⁵³.

24 липня 1736 р. петрушинський посполитий Дем'ян Смітник продав сіножать «лежачую у Стѣгунках, поможъ Михайли Дейнеки, жителя холявинского, з другой стороны помежъ Семена Велигурского» все тому ж Семену Шихуцькому із онуками Степаном і Яковом⁵⁴.

У тестаменті від 25 жовтня 1745 р. Семен Стефанович Шихуцький заповів володіння у Стигунцях своїм синам: «Грунта же свои такъ само ж мною набытіе, яко і досталіе по наслѣдію отца моего, имѣючичес в деревнѣ Стѣгунках з братьями моими меншими Николаем и Петромъ Шихуцкими вкупѣ нероздѣлними, спадающую част свою половинную, такъ поля пахотніе, гаи, лѣсы, дубровы и сѣнокосы, такъ і двор жилій з пляцомъ и огородом, з вишпомянутими братьями моими по половинѣ спадающей, и гумно, имѣючоес в той же деревнѣ, все от мала и до велика синамъ моимъ Пархому и Пантелѣю з внуками моими Стефаном и Яковом на тры части сим моимъ тестаментом и остатнею волею моею ствержаю і вручаю вѣчне. Кромѣ в тѣх же грунтах Смѣтниковской сѣножати, купленой мною посля подѣлу синовъ моих, да заставкѣ от Вашихи Велигорской сѣножати, которіе сѣножати вручаю внукамъ моимъ Стефану и Якову, а синам моимъ Пархому и Пантелѣю у вишепоказаніе сѣножати вовсѣ не втручатся»⁵⁵.

Попри активну концентрацію стигунцівських володінь у власності Шихуцьких, іншими вагомими господарями наділів все рівно

⁵¹ ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/4/1. – Арк. 8.

⁵² ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/4/1. – Арк. 27.

⁵³ ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/4/1. – Арк. 46.

⁵⁴ ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/1/1. – Арк. 11.

⁵⁵ ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/4/1. – Арк. 48.

залишаються Велігорські. 20 грудня 1757 р. петрушинський козак Мартин Степанович Велігорський продав Степану Тимофійовичу Шихуцькому «сеножати з леском в грунтах Стѣгунских в урочищи в Пирилипом Розѣ часть, на мене спадающую от братов моих Давида и Прокопа, третью, помежную через Рудку боком к Аманенковой сеножати, другим боком братьев моих Давида и Прокопа от сеножати, одним канцем до рѣчки Гусинки»⁵⁶.

12 листопада 1758 р. значковий товариш Артем Федосов із Роїща відписав дві частини сіножати «лежачой за Великой Вѣсю на врочищи Стѣгунчахъ» у посаг дочкам Анні та Тетяні, остання з яких була заміж за Степаном Тимофійовичем⁵⁷.

Тому ж таки Степану Тимофійовичу петрушинський козак Василь Іванович Костюченко 4 лютого 1764 р. продав «в грунтах Стѣгунских от сабров моих памеж часть по отцу моему менѣ принадлежащую ... яко то поле пахотное, сенокос, гай, дуброви и со всемы к части моей грунту принадлежащими угодиями яко то поле пахотное, сенокос, гай, дуброви и со всемы к части моей грунту принадлежащими угодиями»⁵⁸.

Розгалуження родового дерева Шихуцьких протягом XVIII ст. призвело до певного дробління Стигунківського грунту. Але одночасно спостерігаємо і певні об'єднувальні процеси, коли збіднілі представники родини продають нерухомість більш успішним родичам. Так, 10 квітня 1774 р. Євдокія Григорівна Шихуцька, вдова Якова Тимофійовича, разом із синами Мойсеєм та Федором продала Степану Тимофійовичу «спадающую на насъ поподѣлу от себров сѣножат их, Шихуцких, часть шестую въ деревнѣ Стѣгунках, въ полѣ пахатномъ, в сѣнокосах, гаяхъ и рощы и во всяких умежках, и в пляцах Стѣгунских же»⁵⁹.

25 березня 1776 р. Левон Шидловський (походив також із Велігорських), який мешкав у Стигунцях, позичив гроші у Степана Тимофійовича, надавши йому у заставу до повернення боргу «дворѣ свой жилой с огородомъ в деревнѣ Стѣгункахъ с хатою и при оном дворѣ огородомъ, которой огородъ помѣжность себе имѣеть бокомъ повзъ улицу, на Маслаковку идучую, другимъ бокомъ повзъ огородъ козаковъ Стѣгунскихъ Андрея, Тимоха и Мойсѣя Семеновъ Велигорскихъ, однимъ концомъ к Гусинци рѣци, другимъ концемъ по дорожку идучую в Церковище»⁶⁰.

Ще одну ниву в Стигунцях («посѣвомъ на чевертку, в смѣни под Великую Вѣсь к верстовому шляху, концомъ помѣжную с одной сторонни

⁵⁶ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 340.

⁵⁷ ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/4/1. – Арк. 77-78.

⁵⁸ ЦДІАК України. – Ф. 57. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 341-342.

⁵⁹ ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 503/4/1. – Арк. 105-106.

⁶⁰ «Черниговские губернские ведомости». – 1888. – 10 июля. – Стор. 54.

брата моего Василя Велигурского, а з другой козаковъ Тимоха и Андрѣя Семененков Велигорских») Степан Тимофійович отримав у заставу від стигунцівського козака Кіндрата Велігорського 15 лютого 1783 р.⁶¹.

Згідно заповіту, укладеного Степаном Тимофійовичем 24 серпня 1787 р., стигунцівські володіння ділилися наступним чином. Синам від першого шлюбу, секунд-майору Івану і Леонтію, дісталися в хуторі Стигунцях «сенокос з лесками и дубровами дедовский, от Якима, Мойсея и Симона Шихуцких половинная часть, на мене спадающая, и пляц дедовский за Шидловским, поуз Костюков лежащий». Синам від другого шлюбу, отаману сотенному Івану, Якову, Василю і Григорію, – «в хуторе Стегунках купленные мною грунта на вечность пахатные Костюковские, от Василя, Кирилла и Семена Костюченков части», а також «там же, в Стегунках, пляц дедовский, прозываемый Крисовский, на котором пляцу хата состоит, и с оногo пляца половинная часть от Якима, Мойсея и Симона Шихуцких в пляцу половина, где и хата состоит, собственным моим коштом выстроенная»⁶².

Подальша доля стигунцівських володінь Шихуцьких простежується лише фрагментарно. Вірогідно, вони проіснували до радянської влади, оскільки окремі представники родини проживали у Стигунцях (з кінця ХІХ ст. за селом закріпилася назва Чепігівка) проживали в селі ще в першій половині ХХ ст.

***   ***   ***

Стигунцівський ґрунт займав чималу площу і знаходився праворуч від шляху Чернігів–Ріпки–Гомель, за селом Велика Вісь, ближче до долини річки Свинь (Замглай).

Невеличкий хутірець у цій місцевості виникає лише на початку ХVІІІ ст. Однак значна кількість купчих щодо стигунцівських земель і постійне фігурування топоніму Стигунці в документах ХVІІ-ХVІІІ ст. недвозначно вказує на особливий статус регіону в попередні часи та його значно довшу історію. Звернемо увагу і на близьке розташування села Велика Вісь – поселення, добре відомого ще з литовської доби, а в другій чверті ХVІІ ст. – одного з центрів чернігівської козацької шляхетської хоругви.

Поруч із Великою Віссю в документах фігурує також і невідома нам Мала Вісь. Так, в «Пам'яті» 1527 р. згадані «Великая Вес село городовое къ Чернигову, домов 20. Малая Вес село городовое на рецѣ Свинье, домов 30»⁶³. І саме пустоші (тобто поселення, що збезлюдніли і запустили)

⁶¹ «Черниговские губернские ведомости». – 1888. – 2 июня. – Стор. 4.

⁶² ЧІМ ім. В. Тарновського. – АЛ 420. – Арк. 23-26.

⁶³ Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. – Київ, 1998. – С. 210.

Велика Вісь і Мала Вісь, що знаходилися над витоками Стрижня, стали серцевиною земель козацької залоги у 1625 р.

Велика Вісь залишалася не осадженою до кінця 1630-х рр., тоді як Мала Вісь взагалі зникає з джерел і більше в документах не згадується. Тож цілком логічним видається припущення, що у давнину Мала Вісь розташовувалася саме на стигунцівському ґрунті, а хутір Стигунці виник на місці давнього поселення, запустілого внаслідок подій Великої Смути початку XVII ст.

На користь гіпотези про ідентифікацію Стигунців із Малою Віссю може слугувати і той факт, що за часів Давньої Русі тут існувало поселення X-XIII ст. (археологи позначають його як «Велика Вісь, Штигенки») – найбільше за площею (18 га) у всій окрузі. Не дивно, що воно продовжувало існувати і після монголо-татарської навали, у литовську добу (XIV-XV ст.). Хоча в такому разі доволі складно визначити, чи Мала Вісь була первісним варіантом назви поселення, чи все ж таки в давньоруські часи воно звалось Стигунці, чому й зберігся топонім для позначення запустілих земель після збезлюднення Малої Вісі.

По сусідству із Петрушином розташоване ще одне давнє поселення – добре відоме городище часів Давньоруської держави Звеничів. Однак і він запустів на рубежі XVI-XVII ст., довгий час залишався незаселеним. Тому у перше століття існування Петрушина джерела не фіксують якихось особливих відносин між двома селами. Натомість виразно простежується зв'язок із Стигунцями. Саме звідси в Петрушин потрапили покозачені шляхтичі Велігорські, а через Велігорських володіння у стигунцівських ґрунтах надовго закріпилися за кількома поколіннями Шихуцьких.

Можемо припустити, що в Петрушині осіли декілька сімей, вихідців із Стигунців. І якщо Велігорські – рід, вочевидь, прийшлий з інших регіонів держави, то решта цілком могли належати до автохтонного населення, чії предки мешкали в цій місцевості з часів Давньої Русі. До таких можемо віднести Івана та Федора Манзуків, Дем'яна Смітника, Василя Івановича Костюченка (Костюка). Що, в свою чергу, заставляє більш уважно придивитися до їх родоводів. Очевидно, носії цих прізвищ – одні з перших петрушинських поселенців.

Ось такі цікаві паралелі поєднують Петрушин із Стигунцями (нині, нагадаємо, це південно-східна околиця Новоукраїнського).

***   ***   ***

1678 рік: Чигиринські походи

Чигиринські походи стали найяскравішими епізодами Російсько-турецької війни 1676-1681 рр. Тритижнева облога Чигиринського замку у серпні 1677 р. не принесла успіху турецькій армії і припинилися після того, як головні сили гетьмана Самойловича та московських воєвод з боями пробилися до міста.

Наступного літа значні сили турків (приблизно 120-140 тис.) знову вступили на українські землі і 8 липня взяли в облогу Чигирин. У Гетьманщині боротьбу за Чигирин – колыску козацької державності – вважали справою честі, тож після загальної мобілізації («Не тільки козаків у войско гнано, а й міщан і із сел два третего виправовали, й убогшие чотири п'ятого з оружем і борошном») під команду Самойловича зібралось 50 тис. козаків – приблизно на половину кінноти й піхоти. До 70 тис. осіб налічувало і військо князя Ромодановського (солдат, дворянського ополчення, помісної кінноти і стрільців). Втім, росіяни не вважали Чигирин стратегічним об'єктом, тому не поспішали на допомогу обложеним.

Вранці 1 серпня сталася жорстока січа за переправу на Тясміні. А на світанку 3 серпня полки Самойловича й Ромодановського розпочали штурм Стільникової гори. На лівому фланзі під командуванням наказного гетьмана чернігівського полковника Василя Дуніна-Борковського наступ вели полки гетьманського регіменту: Чернігівський, Ніжинський, Миргородський, Лубенський, Прилуцький, два піхотних і два кіннотних. Бої за висоти завершилися панічною втечею турків. Втрати росіян та українців обчислювалися в 1500 убитими і 1000 пораненими. Цей успіх цілком міг вирішити долю кампанії і звершитись повним розгромом ворога, однак пасивність і обережність дій Ромодановського та Самойловича призвела до втрати стратегічної ініціативи і спричинила загальний невтішний підсумок.

4 серпня пополудні військо підійшло табором під Чигирин з лівого берега Тясмина і зупинилося. Генерал П. Гордон неодноразово просив Г. Ромодановського атакувати турецький табір, однак той так і не наважився, не маючи указу з Москви.

10 серпня 1678 р. турки розпочали загальний штурм і наступного дня, підірвавши 4 підкопи під стінами фортеці, вдерлися до міста. Гарнізон фортеці відчайдушно оборонявся, однак Ромодановський не бачив сенсу утримувати Чигирин. Гінці боярина наказали оборонцям залишити замок, і він був знищений у вогні. 12 серпня турки увійшли в руїни фортеці, а за кілька днів зрівняли рештки укріплень з землею.

Великий візир Кара-Мустафа здобув місто, але перед його військом, ослабленим облогою, стояла боєздатна армія, котру треба було розгромити, аби остаточно виграти кампанію. Військо Ромодановського і Самойловича організовано відійшло до Дніпра, де їх оточила турецько-татарська армія. Протягом тижня (14-20 серпня) тривав безперервний штурм. Особливо кривавою була січа 18 серпня, коли у бій були введені всі наявні сили обох сторін. Російсько-козацьке військо не тільки впевнено оборонялося, але й завдавало дошкульних ударів у відповідь. Так, зокрема, на світанку 15 серпня близько 5-6 тисяч козаків і солдатів, які були напідпитку, вдерлися в яничарські окопи. Щоправда, потім вони стали невиправдано зволікати, потрапили під контрудар ворога і втратили близько 1000 чоловік.

Не маючи значних успіхів, в ніч на 20 серпня турки почали відходити до Чигирин. Ні Самойлович, ні Ромодановський не переслідували ворога. Простоявши кілька днів на березі Дніпра і дізнавшись від розвідників, що турки прямують до Бугу, гетьман і князь 27 серпня перейшли Дніпро і, вирушивши у свої ставки, почали розпускати військо. Так закінчився другий чигиринський похід.

Втрати росіян оцінюються у 3291 загиблий (разом з полоненими та пропалими безвісти) і 5431 поранений. Дані про втрати турок суперечливі – від 12 до 60 тисяч, але не викликає сумнівів, що вони, безперечно, істотно переважали втрати українсько-російських з'єднань. Значні втрати понесли і козаки: 4385 загиблих та 1323 поранених. Зокрема, зберігся повний реєстр усіх загиблих і поранених в армії Самойловича: «Список разных чинов войска Запорожского, убитых или раненых во время Чигиринского похода 1678 года».

Після реєстру 1649 р. це перший відомий перелік особового складу козацьких сотень Чернігівського полку, хоча і неповний.

Зокрема, повний перелік втрат козаків Сиберецької сотні (таку назву у той час мала Ройська сотня) виглядає наступним чином:

Сотнѣ СИБЕРЕЖСКОЕ

1	Иван РАШЕВСКИЙ сотник	небожчик
2	Хведор ГРИГОРОВИЧ	небожчик
3	Веремей ХВАСОВЧЕНКО	небожчик
4	Сава КОЗЛОВСКИЙ	небожчик
5	Олексей ПОВОЗНИЧЕНКО	небожчик
6	Михаль ЛЕСКОБИТ	небожчик
7	Андрей ПЕТРУША	небожчик
8	Процко ГЛУШКО	небожчик
9	Гаврило ОКСЮТЕНКО	небожчик

10	Артем ФЕДОРЕНКО	небожчик
11	Роман РОГОЗЕНКО	небожчик
12	<i>Наум ИВАНОВИЧ</i>	небожчик
13	Артем ЛАПТЕНКО	небожчик
14	Гришко БАКУМЕНКО	небожчик
15	Улас НАУМОВИЧ	небожчик
16	Яцко ГАЙДУК	небожчик
17	Микита БОРИСОВИЧ	небожчик
18	Оникий ШУЛЬЖЕНКО	небожчик
19	Иван ТОЛОШЕНКО	небожчик
20	Федор ЛЕПЕШЕНКО	небожчик
21	Федор МАТЕЕНКО	небожчик
22	Степан ПАРШУКОВСКИЙ	небожчик
23	Ониско ГРЕЧКА	небожчик
24	Степан РЕДКА	небожчик
25	Васко ТИМОШЕНКО	небожчик
26	Роман ГОРБАЧЕНКО	небожчик
27	Максим ОЛЕКСЕЕНКО	небожчик
28	Радко ЗДОР атаман	небожчик
29	Микита СТЕПАНЧЕНКО	небожчик
30	Гришко ШРАМКО	небожчик
31	Купрей СТАСЕНКО	небожчик
32	Гришко МОВЧАН	небожчик
33	Леско ЦЕЛУЙКО	небожчик
34	атаман Васко ПРИЦЕПА	небожчик
35	Гришко ФЕДОРЧЕНКО	небожчик
36	Прокоп КУПРИЯНЕНКО	небожчик
37	Сила ГАВРИЛЕНКО	небожчик
38	Ничипор МАМОНЕНКО	небожчик
39	Трухан ГАЛУШКА	небожчик
40	Стефан КРИВОЛАП	небожчик
41	Опанас ЛЮТОЙ	небожчик
42	Федор ГОГОЛЬ	небожчик
43	Яцко ПУЗАЧЕНКО	ранний

Сиберецька сотня понесла дуже значні втрати піл час Чигиринського походу. За нашими підрахунками, втрати Чернігівського полку в розрізі по кожній сотні такі:

<i>назва сотні</i>	<i>загинуло</i>	<i>поранено</i>	<i>всього</i>
Понорницька	100	5	105
Седнівська	47	8	55
Вибельська	45	4	49
Сиберецька	42	1	43
Сосницька	2	21	23
Менська	11	9	20
Полкова	4	13	17
Слабинська	4	10	14
Городницька	6	8	14
Білоуська	3	9	12
Киселівська	4	7	11
Столинська	3	6	9
Березинська	2	6	8
Синявська	5	3	8
Волинська	4	4	8
<i>разом</i>	<i>292</i>	<i>114</i>	<i>406</i> ⁶⁴

Документ містить загальний перелік загиблих і поранених козаків сотні, без прив'язки до населених пунктів. На перший погляд, з-поміж петрушинців тут спостерігаємо хіба що Андрія Петрушу. Однак на підставі матеріалів ревізій XVIII ст. можна співвіднести майже половину наведених прізвищ з конкретними поселеннями. Так, козаки Абакуменки (Бакуменки) мешкали лише в Халявині. Або ж: Гайдук – с. Халявин, Глушко – с. Сибереж, Здор – с. Халявин, Купріяненко (Купріянко) – с. Ріпки, Легкобит – с. Голубичі, Лепеха (Лепешенко) – с. Сибереж, Лютой (Лютко, Лутченко) – с. Роїще, Повозник – с. Вербичі, Прищепа – с. Церковище (нині Новоукраїнське), Пузаченко (Пузик) – с. Сибереж, Талаш (Толошенко) – с. Сибереж, Целуйко – сс. Роїще та Роїська Слобода, Шрамко – с. Велика Вісь.

Відтак уважне вивчення найдавніших списків петрушинських козаків дозволяє стверджувати, що в списку таких налічується щонайменше четверо, ще одна особа під сумнівом.

Андрей ПЕТРУША
 Роман РОГОЗЕНКО
 Артем ФЕДОРЕНКО
 Артем ЛАПТЕНКО
 Наум ИВАНОВИЧ

⁶⁴ Горобець С., Ситий І. Про втрати Чернігівського полку під час другого Чигиринського походу 1678 р. // Сіверянський літопис. – 2007. – № 6. – С. 3-13.

Отже, серед найстаріших петрушинських козацьких родин зустрічаємо не лише Петруш, але й майже невідомих сучасникам носіїв прізвищ Рогоза, Федоренко, Лапоть. Що ж до Наума Івановича, то його батьківське ім'я співзвучне з петрушинським козаком «Федором Івановим сином», який здійснив перший похід у 1690 р., а в 1724 р. залишив «казку» про свої походи. Можемо обережно припустити, що Наум і Федір Іванович були братами, оскільки бути сином Наума Федір не може саме через своє ім'я по-батькові (Іванович).

Рогози і Федоренки зникають з обр'ю в середині XVIII ст. А от Лапті мешкали в Петрушині до початку XX ст. Цей козацький рід незабаром збіднив і перетворився на кріпаків Шихуцьких.

РОГОЗА

Один із найдавніших козацьких родів Петрушина. Його сліди губляться в першій половині XVIII ст.

I

1 ОНИСКО РОГОЖЕНКО. Згаданий у реєстрі 1649 р.

II

2/1?. РОМАН РОГОЗЕНКО. Козак сотні Сиберецької, значиться серед загиблих у Чигиринському поході 1678 р.

Іван Рагізнюк і Андрій Рагаза – можливі його сини.

III

3/2?. ІВАН РАГІЗНЮК. Козак і «обиватель» петрушинський, згадується в документі 18 травня 1697 р.

4/2?. АНДРІЙ РАГАЗА. Згадується в документі 20 травня 1699 р.

IV

5/?. ЄВДОКИМ РАГОЗА. Помер до 1742 р.

В сусідній Чорторійці (сучасна Малинівка) в ревізії 1713 р. згаданий посполитий Яцко Рогиза.

ФЕДОРЕНКО

I

1. АРТЕМ ХВЕДОРЕНКО. Загинув під час Чигиринського походу 1678 р.

II

2/1?. РОМАН ХВЕДОРЕНКО. Згадується в документі фамільного архіву Шихуцьких 1699 р.

III

3/2?. ЯРОШ (Єрофій) ХВЕДОРЕНКО. Козак.

«Сказка» про службу 1724 р.: «Ярош ХВЕДОРЕНКО не был в походах, шопную службу отправует».

Також згадується в присязі 1732 р.

4/2?. КАРП ФЕДОРЕНКО. Посполитий малогрунтовий (1732).
х Хведориха. Вдова в 1734 р. Можливо, дружина Карпа.
Лаврін (№ 5) та Федір (№ 6) могли бути їх синами.

IV

5/4. ЛАВРІН ФЕДОРОВ. Посполитий підсусідок (1750). Можливо,
син Карпа Федоренка. Хоча належність Лавріна і Федора до роду
Федоренків суто гіпотетична. Також може бути ідентифікований із
Лавріном Федоровичем Давидько.

6/4. ФЕДІР ФЕДОРОВ (ФЕДОРЦОВ). Козачий підсусідок (1750),
козак-підпомічник (1755).

ЛАПОТЬ

Козацький, пізніше кріпацький/селянський рід.

I

1. АРТЕМ ЛАПТЕНКО. Козак Сибирезької сотні, загиблий під час
Чигиринського походу 1678 р.

II

2/1?. ЛЕОНТІЙ. Вірогідний син Артема Лаптенка.

III

3/2. ДЕМ'ЯН ЛЕОНТІЙОВИЧ (нар. 1681). Козак.

За «сказкою» про службу 1724 р. «Демко Лапоть был в походах 692 в
Бѣлогорщѣнѣ под Паланкою, 693 под Казикерменом, 696 под Озовом, 705
под Любаром, 706 у Полщѣ под Замостем, 708 у Попових горах, 709 у
Гомлю, 710 у Ирклѣвѣ, 711 под Каменним Затоном, 713 у Києвѣ над
Либедю, 719 в Царичинѣ, 722 на каналѣ, 723 на Коломаку, 724 в походѣ».

Згадується в присязі 1718 р., документах фамільного архіву
Шихуцьких 1719, 1721, 1730 рр., ревізіях 1732-1743 рр., сповідному
розписі 1739 р.

IV

4/3. ДАНИЛО ДЕМ'ЯНОВИЧ (нар. 1697). Козак петрушинський.
Згадується в сповідному розписі 1739 р., ревізіях 1740, 1747, 1755 рр.,
документах фамільного архіву Шихуцьких 1749, 1751, 1754 рр.
х Олена Василівна (нар. 1702).

5/3. ЯКІВ ДЕМ'ЯНОВИЧ (нар. 1722). Козачий підсусідок за ревізією
1750 р. Згадується в сповідному розписі 1739 р., документах фамільного
архіву Шихуцьких 1749, 1751, 1754, 1774 рр.

V

6/4. АКИЛИНА ДАНИЛІВНА (нар. 1730).

7/4. ФЕДІР ДАНИЛОВИЧ (нар. 1727 або 1733). Козак-підпомічник у
1767 р. Згадується в документі фамільного архіву Шихуцьких у 1774 р.
х Анна Захарівна (нар. 1732), родом із с. Роїще.

8/5. ОЛЕКСІЙ ЯКОВИЧ (нар. 1747). Козак-підпомічник у 1782 р.

х Євдокія Данилівна (нар. 1747).

9/5. ГРИГОРІЙ ЯКОВИЧ (нар. 1762). Козак-підпомічник у 1782 р.

х Марія Дем'янівна (нар. 1763).

VI

10/7. АННА ФЕДОРІВНА (нар. 1756).

11/7. ДМИТРО ФЕДОРОВИЧ (нар. 1757 або 1761). Селянин сотенного отамана Івана Степановича Шихуцького в 1812 р.

х Анна (нар. 1766).

12/7. ПАРАСКОВІЯ ФЕДОРІВНА (нар. 1762).

13/7. ВАСИЛЬ ФЕДОРОВИЧ (нар. 1764).

14/7. МАРФА ФЕДОРІВНА (нар. 1765).

15/8. ЄВДОКІЯ ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1779).

VII

16/11. ПЕТРО ДМИТРОВИЧ (нар. 1793).

17/11. ТИМОФІЙ ДМИТРОВИЧ (нар. 1796/1801-1877).

х Василиса Іванівна (1800-1868). Можлива дружина Тимофія.

18/11. ЮХИМІЯ ДМИТРІВНА (нар. 1800).

19/11?. ПАРФЕН.

VIII

20/16. ІВАН ПЕТРОВИЧ. Згадується в 1878 р. Селянин-власник. Можливий син Петра (№ 16).

х Анастасія Яківна.

21/17. ЄЛИЗАВЕТА ТИМОФІЇВНА (нар. 1842), селянка Шихуцьких.

х (1862) Питинський Гнат Стефанович (нар. 1838), селянин

Шихуцьких.

22/19. ЮХИМ ПАРФЕНОВИЧ (1831-1914).

х Тетяна Костянтинівна (1824-1884).

IX

23/20. ПАРАСКОВІЯ ІВАНІВНА (нар. 1878).

24/22. ДОМНІКІЯ ЮХИМІВНА (нар. 1854).

х (1876) Сковородько Сергій Васильович (нар. 1853). Державний селянин.

25/22. ГАВРИЛО ЮХИМОВИЧ (нар. 1855).

х Мішукова Парасковія Самійлівна (нар. 1854). Селянка-власниця.

26/22. МОТРОНА ЮХИМІВНА (1858-1863).

27/22. МАРФА ЮХИМІВНА (1861-1864).

28/22. ЄФРОСИНІЯ ЮХИМІВНА (1864-1867).

29/22. БОРИС ЮХИМОВИЧ (нар. 1867).

30/22. ПАРАСКОВІЯ ЮХИМІВНА (1870-1871).

X

31/25. ПРИНА ГАВРИЛІВНА (1879-1892).

32/25. ІВАН ГАВРИЛОВИЧ (1882-1889).

33/25. ЛАВР ГАВРИЛОВИЧ (нар. 1884).

34/25. АННА ГАВРИЛІВНА (1888-1892).

Не увійшли до розпису:

- Єлизавета Мойсеївна (1810-1863), козачка;

- Варвара Герасимівна (нар. 1821) – у другому шлюбі була за кимось із роду Лаптів, після смерті чоловіка в 1865 р. вийшла заміж за Дашка Юхима Семеновича (нар. 1813).

***   ***   ***

Запис в Чернігівському літописі за 1678 р.:

«Того ж року комета великая показала, то ест звiздар з хвостом, зимою, а килка недiл тривала»⁶⁵.

***   ***   ***

---

⁶⁵ Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С. 113.

Шихуцькі – ройські сотники (1680-1681)

Якщо згадувати кар'єрні досягнення мешканців Петрушина, то в першу чергу слід згадати сотникування Степана Шихуцького.

Колишні шляхтичі Велігорські покозачилися і, осівши в Петрушині, перебували в тіні, ніяк себе не проявивши. Натомість з-поміж Шихуцьких відомі: значковий товариш Степан Семенович, військові товариші Степан Тимофійович, Іван Степанович старший, Яків Степанович, Василь Степанович, Яків Якимович, Василь Якимович, сотник ройський Степан Іларіонович, наказні сотники ройські Микола Степанович та Степан Тимофійович, осавул полкової артилерії Іван Степанович старший, хорунжий полкової артилерії Яків Миколайович, полковий канцелярист Матвій Мойсейович, осавул сотенний Парфен Мойсейович, хорунжі сотенні Тимофій Семенович, Степан Тимофійович, отамани сотенні Іван Степанович молодший, Яків Якимович, Василь Якимович, Самійло Іванович⁶⁶.

Їх досягнення припадають на XVIII ст., але наприкінці XVII ст. сталася зовсім неординарна подія – у 1680 чи 1681 р. Стефан Шихуцький призначений ройським сотником⁶⁷ на зміну Миколі Грембецькому. Існували припущення, за якими Стефан Іларіонович перебував на цій посаді до перевороту 1687 р., коли гетьманську булаву здобув Іван Мазепа, а посаду сотника знову здобув Микола Грембецький, ставленик нової партії. Втім, Грембецький повернувся на посаду сотника вже в 1682 р., тож перебування на сотницькому уряді першого з Шихуцьких було нетривалим.

Між тим коли дослідники ґрунтовно взялися за реконструкцію списку ройських сотників, то певний час вважалося, що у Шихуцьких склалася ціла сотницька династія.

Так, у реєстрі Дж. Гаєцького сотниками вказані двоє Шихуцьких – Степан (1676-1677) та Петро Степанович (1693-1699-1715)⁶⁸. Цей же список повторює і О. Ляшев⁶⁹. Чотирьох Шихуцьких називає в числі

⁶⁶ Горобець С. Родинний архів Шихуцьких: структура та іменний покажчик // Скарбниця української культури: Збірник наукових праць. – Вип. 7. – Чернігів, 2006. – С. 59-94; Кривошея В. Деякі питання генеалогії козацько-старшинських родин Чернігівського полку // Сіверянський літопис. – 1997. – № 1-2. – С. 44; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія. – К.: «Стилос», 2010. – С. 760-761; Кривошея В. Національна еліта Гетьманщини (Персональний склад і генеалогія. 1648–1782 рр.). – К., 1998. – Ч. II. – С. 255-259; Кривошея В., Кривошея І., Кривошея О. Неурядова старшина Гетьманщини. – К.: «Стилос», 2009. – С. 411-412.

⁶⁷ Gajesky G. The Cossack Administration of the Hetmanate. – Cambridge, 1978. – V. I. – С. 104.

⁶⁸ Там само. У Петра Степановича вказані лише ім'я та по-батькові.

⁶⁹ Ляшев О. Роїще – село, сотенне містечко. – Чернігів, 2002. – С. 39.

ройських сотників В. Кривошея: Степана (1680-1681), Петра Степановича (1699-1715), Миколу Степановича (1733, наказний) та Якова Миколайовича (до 1738, наказний)⁷⁰. Він також припускає, що сотницький уряд міг займати ще один представник Шихуцьких – Семен Степанович⁷¹.

Складалося враження, що з початку 1680-х років сотницьку посаду на протязі восьми десятиліть обіймають представники фактично двох родин – Шихуцьких (до середини XVIII ст., з перервами) та Бакуринських (1716-1760).

Однак детальне дослідження виявило, що реальність була набагато скромнішою. Насправді Степан Шихуцький очолював сотню всього рік, а ще двоє представників родини періодично обіймали посаду наказного сотника – заміняли діючого очільника сотні на час військових походів.

Плутанину з ройськими сотниками спричинив Петро Стефанович Шихуцький – одна з найбільш загадкових постатей родини Шихуцьких. Окремі дослідники вбачали в ньому типового шляхтича – з успішною кар'єрою, багатою дружиною, гідними спадкоємцями. Проте дійсність склалася куди більш прозаїчно: для Петра елементарно не вистачило родинних фінансів, зв'язків і посад, тому його чекала непроста доля бідного родича.

Успішна, як для дійсного становища справ, але міфічна біографія Петра Шихуцького окреслилася в останні десятиліття. І пов'язана вона із згадками у документах 1699 та 1707 років ройського сотника Петра Стефановича.

Першу спробу ідентифікувати цю особу зробив Дж. Гаєцький, який припустив, що під іменем Петра Стефановича слід розуміти Петра Стефановича Шихуцького, сина іншого ройського сотника Стефана Шихуцького (1680-1681). Версію Гаєцького розвинув В. Кривошея. Він також вважав, що ройським сотником у 1699-1715 рр. виступав саме Петро Стефанович Шихуцький. Відтак і інші дослідники підхопили це твердження.

Практика, коли посада сотника переходила від батька до сина, була досить розповсюдженою. Маємо такі приклади і по Ройській сотні, в тому числі і серед Шихуцьких. Спочатку сотникував Стефан Шихуцький, а пізніше посаду наказного сотника обіймали його син Микола та син останнього Яків. Очевидно, Дж. Гаєцький звернув увагу на невеликий

---

⁷⁰ Кривошея В. Українська козацька старшина. – Ч. 1. Урядники гетьманської адміністрації: реєстр. – К., 1997. Цей же список сотників дублює: Студьонова Л. Ось де, люди, наша слава. – Ніжин, 2004. – С. 62.

⁷¹ Кривошея В. Деякі питання генеалогії козацько-старшинських родин Чернігівського полку // Сіверянський літопис. – 1997. – № 1-2. – С. 44.

розрив у роках між сотникуванням Стефана Шихуцького та Петра Стефановича, вважаючи їх батьком і сином.

Але чи достатньо підстав стверджувати, що Петро Стефанович і Петро Стефанович Шихуцький одна і та ж особа? Спробуємо розібратися.

У комплексі джерел «Генерального слідства про маєтності Чернігівського полку 1729-1730 рр.» збереглося чотири документи, в яких фігурує Петро Стефанович Саме вони і складають основу наших відомостей про ройського сотника на зламі XVII-XVIII століть:

1) лист чернігівського полковника Якова Лизогуба від 5 вересня 1693 р. «всей полку моего старшинѣ, а особливе пану сотниковѣ ройскому, атамановѣ Голубицькому», яким «съ особливого респекту и ласки моей позволилемъ владѣти въ селѣ Голубичахъ килкома человѣками Петровѣ Стефановичу, товаришу войсковому, въ далшой моей же ласки, вспомогаючи оскудность, яко новоосѣлого на господарство»;

2) лист чернігівського полковника Юхима Лизогуба від 23 серпня 1699 р., який змінив на полковому уряді батька і підтвердив надання попередника: «позволяемъ и мы владѣти в селѣ Голубичахъ килкома человѣкома пану Петровѣ Стефановичу, сотнику ройскому, до далшой нашей ласки, вспомогаючи его оскудность убогого господарства». Окремо зазначено аби піддані Петра Стефановича «належитую повинность и вшелякое послушенство отдавали, пилно и пилно приказуемъ»;

3) лист чернігівського полковника Павла Полуботка від 27 травня 1707 р. Після чергової зміни полковника ройський сотник Петро Стефанович надав Полуботку універсали Якова і Юхима Лизогуба з проханням підтвердити надання в Голубичах. З огляду «на его службу, во многихъ походахъ военныхъ при полку чернѣговском роненную, а до того и заохочуючи, іжбы и впредь он належите военніе поносиль праці», Павло Полуботок задовольнив прохання, застерігаючи, аби ніхто не чинив перешкоди, а «он, пань сотникъ ройскій, спокійне тими килкома человѣками владѣти и всякую от них обирати повинность»;

4) універсал гетьмана Івана Мазепи від 1 жовтня 1707 р., який підтвердив надання Полуботка Петру Стефановичу «на килко человѣка посполитихъ людей, въ полку чернѣговскомъ въ сотнѣ ройской въ селѣ Голубовичах (Голубичах?) мешкаючихъ». Проте документ містить важливі додаткові відомості, перелічуючи набуте Петром Стефановичем майно у посаг за дружиною: «маеть унѣверсалы на поля съ сѣножатми, прозиваеміе Кулгоскіе, Богданомъ Пироцкимъ, тестемъ его, въ зуполное владѣніе ему попущенні и отданніе, на новозанятій, тамъ же стоячій кулговскій лѣсъ, на млинѣ вешнякъ едномъ колѣ, въ селѣ Рѣпкахъ на рецѣ Глинянцѣ построенній».

В останньому універсалі згаданий Богдан Піроцький (?-1655-1710-?), тесть Стефановича. В січні 1710 р. Піроцький був значковим товаришем Чернігівського полку і проживав у Ріпках. Власник села Голубичів, походив з роду Репчичів.

З більш пізнього документа, списку водяних млинів 1742 р., дізнаємося про належний Петру Стефановичу млин: «Владения значкового товарища Филимона Богдановича, в селе Репках, на переточках, о одном коле мучном мелница. Она мелница на предковских его добрах швагром его сотником роиским Петром Стефановичом устроена, якая за недоволством воды, наиболее впусе состоит».

А в матеріалах вже згадуваного Генерального слідства про маєтності 1729-1730 рр. збереглися імена дружини та сина Петра Стефановича: «Село Голубичи – 6 дворов, владѣть бывшего ройского сотника Петра Степанова жена его Феодосія, по унѣверсалу измѣнника гетмана Мазепи, данному 1707 году до ласки войсковой... Въ ономъ селѣ показанні дворы, по сказки старожиловъ, онимъ сотником поселени на купленномъ его грунтѣ, а изъ чіего позволенія, того старожилы не показали. А сего 1730 году оногo сотника ройского умершого Петра Степановича синъ значковій товаришъ Федоръ Петровичъ объявилъ подлинніе чернѣговскихъ полковниковъ и Мазепи измѣнника унѣверсалы, зъ которихъ, за его рукою и за справкою, взяти копіи».

На цьому наші відомості про Петра Стефановича вичерпуються. Зауважимо, що і після смерті колишнього сотника його родина мешкала, очевидно, в селі Голубичах, неподалік Ріпок. Подальша їх доля нам невідома.

А тепер спробуємо проаналізувати наявні відомості про Петра Стефановича Шихуцького. Інформація про нього доволі обмежена та уривчаста, проте вона рішуче не співпадає з тим, що нам відомо про Петра Стефановича.

Петро Шихуцький народився в 1690 р., що вже само по собі виключає можливість перебування на посаді сотника у 1699 р.

Він згадується у батьківському заповіті 1715 р.: «А половину оногo грунту Стигунского записую двом своим сынам Николаю и Петру. А который грунт есть в селе Петрушине, то и оный грунт записую двом своим сынам Николаю и Петру». А ще – в тестаменті старшого брата Семена, укладеного 25 жовтня 1745 р.: «огородъ Киселевский, помѣжній Николаем і Петромъ Шихуцкими». І далі: «Грунта же свои, такъ само ж мною набытіе, яко і досталіе по наслѣдію отца моего, імѣючиес в деревнѣ Стѣгунках з братьями моими меншими Николаем и Петромъ Шихуцкими вкупѣ нерозделными...». Також вказана «заставная околиця Петра Шихуцкого».

У списку його військових походів у 1724 р. значилися всього три виправи: «713 у Києвѣ над Либедю, 716 у Смѣлой, 721 на каналѣ».

Істотно різняться також соціальний статус обох осіб. В усіх козацьких ревізіях Петро фігурує, як козак «нищетный», а в компуті 1740 р. навіть названий козаком-підпомічником. У ревізії 1732 р. – козак «нищый и весьма убогий»; 1738 р. – козак «нищетный», підсусідок; 1739 р. – козак «нищетный, имущий скот»; 1740 р. (ревізія) – козак «нищетный»; 1740 р. (компут) – козак-підпомічник; 1741 р. – козак «нищетный»; 1743 р. – козак «нищетный»; 1747 р. – козак «нищетный»; 1750 р. – козак «нищетный».

Як бачимо, справжній Петро Шихуцький ніяк не міг бути ройським сотником Петром Стефановичем. Цьому рішуче суперечать низький соціальний статус (козак-підпомічник), недостатній вік, а також наявні документи щодо особи Петра. Вельми показово, що у самій родині Шихуцьких не збереглося свідчень про сотника Петра Шихуцького, хоча це могло бути важливим чинником під час претензій на здобуття дворянства.

Останній раз Петро згадується в козацькій ревізії 1750 р., коли йому було 60 років. У наступній ревізії – 1755 р. – згадки про Петра Стефановича відсутні. Вірогідно, він помер саме між цими ревізіями. Нащадки Петра Шихуцького були простими козаками і нічим не виділялися із козацького середовища.

Отже, і Дж. Гаєцький, і слідом за ним В. Кривошея помилково ідентифікували ройського сотника Петра Стефановича як сина іншого ройського сотника Стефана Шихуцького. Відомі на сьогодні історичні документи рішуче спростовують подібне ототожнення. Сотник Петро Стефанович належав зовсім до іншого роду і ніяк не пов'язаний із Шихуцькими. Відзначимо, що і в останніх роботах В. Кривошеї Стефанович жодним чином не ідентифікується із Шихуцькими, тож лише детальне дослідження родоводу Петра Стефановича дозволить чітко з'ясувати корені родини та її подальшу долю⁷².

***   ***   ***

---

⁷² Горобець С. Петро Стефанович чи Петро Шихуцький // Сіверянський літопис. – 2006. – № 6. – С. 55-61.

Наводимо найбільш повні на сьогодні списки Ройської сотенної старшини.

СОТНИКИ:

Ращенко Хома (1659.02.–1660.03)

Свяцький Філон (1669–1672)

Рашевський Іван (1672–1678)

Грембецький Микола (1679–1680.03)

ШИХУЦЬКИЙ Степан (1680.03–1681)

Грембецький Микола (1682–1693)

Гломозда (1690–і)

Стефанович Петро (1699.04–1715.01)

Бакуринський Яків Юрійович (1716.09–1738)

Кас'янович Андрій (1718., наказний)

Янушкевич Іван (1725.12., наказний)

ШИХУЦЬКИЙ Микола Степанович (1727.10., наказний)

Федосов Артем Федосович (1729, 1732, 1733.09., наказний)

ШИХУЦЬКИЙ Микола Степанович (1733.10–12., наказний)

Федосов Артем Федосович (1736, 1737.10., накаказний)

ШИХУЦЬКИЙ Яків Миколайович (1736.11–1738.11, наказний)

Бакуринський Леонтій Якович (1738–1760.04)

Федосов Артем Федосович (1738, 1739, накаказний)

Хома Мокійович (1739, наказаний)

ШИХУЦЬКИЙ Степан Тимофійович (1741.07., 1747.05.,
наказний)

Круп'янський Яків Олексійович (1760–1771)

Нехаєвський Іван (1771–1782)

ОТАМАНИ:

Коробка Лаврін (1694.08)

Куделя Хома (1703)

Коробка Ничипір (1718)

Федосов Артем Федосович (1732, 1739, наказний)

Кульгейка Петро (1743)

Філіповський Юхим (1743–1753)

Долинський Герасим Лук'янович (1756.06)

РАШКО Василь Єлисейович (1761.02–1774.10) – правнук
сотника Фоми Ращенка, в 1782 р. мешкав у Петрушині.

Фасовець (Фасовський) Степан Іванович (1768–1774.05)

ШИХУЦЬКИЙ Іван Степанович, молодший (1774.05–1782)

ШИХУЦЬКИЙ Самійло Іванович (1781)

ПИСАРІ:

Деренковський Михайло (1725)
Федосов Яків Артемович (1732–1741.11)
Никифоров Іван (1738.04–1750)
Філіповський Юхим (1743–1746)
Іванов Онисим (1754.12)
Доморка Михайло (1755–1759.08)
Маслаковець Мартин (1759.10–1777.02)
Зубок Іван (1777–1779)
Маслаковець Федір (1779–1780)

ОСАВУЛИ:

Шовкун Юско (1724)
Соколовський Михайло (1724–1725)
Мокий Ілля (1732).
Шупляк Іван (1737)
Барабаш Федір (1738.04– 1750)
Красковський Яків (1739–1741)
Коробка Самійло (1755).
ШИХУЦЬКИЙ Яким Пархомович (1759.01)
Нехаєвський Іван (1761–1770)
Терехно Степан Дмитрович (1768–1777)
ШИХУЦЬКИЙ Парфен Мойсейович (1781.05)

ХОРУНЖІ:

Федосов Артем Федосович (1718)
ШИХУЦЬКИЙ Тимофій Семенович (1725)
ШИХУЦЬКИЙ Семен Степанович (1732–1734.03)
ШИХУЦЬКИЙ Степан Тимофійович (1725–1766)
Маслаковець Федір (1765.06–1769)
Нехаєвський Лев Іванович (1769–1774)
КАРПЕНКО Василь (1780.02) – виборний козак села

Петрушина.

Велігорський Петро Мойсейович (1782.04) – виборний козак хутора Чепігівки (Стигунців)⁷³.

***   ***   ***

---

⁷³ Горобець С.М., Ситий І.М. Чернігівщина козацька. Ройська сотня: історія створення, населені пункти, сотенна старшина. – Чернігів, 2012. – С. 23-38.

Із записів того періоду в Чернігівському літописі:

1680 рік.

«Зима була барзо легка, да суша була велика»⁷⁴.

1681 рік.

«Марта місяца дня 23. Гром был против Лазаревой суботы, страшною велми блискавицею».

1682 рік.

«Землітрясение. На святого апостола Матфія земля тряслася»⁷⁵.

***   ***   ***

---

⁷⁴ Коваленко О. Хроніка Павла Полуботка // Сіверянський літопис. – 1995. – № 6. – С.106-108.

⁷⁵ Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С.113.

1684 рік: невідомий «Миколай с Петрушина»

Від першого століття петрушинської історії до нас дійшли лише поодинокі імена тогочасних жителів села. Їх прізвища значно полегшують процес ідентифікації. Чимало тогочасних родів давно зійшли з історичної арени, зайвий раз нагадуючи про плинність життя. Власне, ця книга – не лише перелік подій XVII ст., але й пам'ять про тих далеких пращурів. На жаль, від більшості тогочасного люду не збереглося ніяких документальних свідчень. Та були й такі, хто потрапив на сторінки джерел, однак неповні дані не дозволяють зрозуміти, про кого мова.

Вище вже розглядався список селян Петрушина за Чернігівською переписною книгою 1666 р. Там вказані лише ім'я та по-батькові, і цього виявилось замало для ідентифікації – насамперед через відсутність інших наближених у часі списків. Ще гірша ситуація з документом 1684 р., де вказано саме лише ім'я.

Документ містився в додатках до опису Чернігова за Генеральним описом Лівобережної України 1765-1769 рр. (так званий Рум'янцевський опис) і опублікований М. Константиновичем на сторінках «Чернігівських губернських відомостей» у 1884 р.

13 квітня 1684

Выпись с книгъ мѣскихъ права майдеборскаго ратуша Черниговскаго.

Року Божого тысяча шесть сотъ осемь десятъ четвертого мѣсяца апреля тринадцятого дня.

«...Всечестній господинъ отецъ Семень Григорьевичъ Кузченко, священникъ смолинскій, явне, ясне и доброволне до книгъ мѣскихъ Черниговскихъ признал, ижъ онъ маючи дворъ в самому мѣсте Чернѣговѣ, межою з одное сторонѣ Овдѣи и Миколая, месчан Черниговскихъ, з другое стороны Миколая с Петрушина, тилом от паркану к улицѣ, воротами пред улицу напротивъ Сисоевъ, мерое удовлжъ и вширь вкругъ сажень двадцять п'ять всей тоей земли з двором, свой власній, никому ни в чомъ не пеній и незаведеній навѣчномъ пану Якубови Федоровичу Злотникови Чернѣговскому, ему самому, жонѣ и потомкамъ его, за двѣстѣ золотихъ грошей личбы Литовское продалъ и гроши отобравши тутъ же на ураде квитовал...»⁷⁶.

Отже, маємо згадку про Миколая з Петрушина, якій мав двір у Чернігові (доволі типова картина для тодішніх реалій – давалося взнаки

---

⁷⁶ Константинович Н. Обзорение Румянцевской описи Малороссии. – Выпуск IV // Черниговские губернские ведомости. – 1884. – Часть неоф. – № 49. – С. 549.

повне запусітіння міста на початку XVII ст., внаслідок чого завести двір у Чернігові міг ледь не кожен бажаючий). Однак серед мешканців Петрушина у XVII ст. взагалі не фігурують носії імені Микола, через що він не піддається жодній ідентифікації.

Не рятують ситуацію і порівняння з більш пізніми списками. Так, Микола Стефанович Шихуцький, майбутній наказний сотник ройський, народився приблизно в 1680 р., тож володіти двором в 1684-му ще не міг.

Єдиний проблиск надії, хоча й доволі примарний, – 31-річний Іван Миколайович Мозколик (Мозковий), згаданий у сповідному розписі 1739 р. Мозколики – рід посполитих, що згас у другій половині XVIII ст. Теоретично батько Івана, Микола Мозколик, міг бути повнолітнім у 1684 р. Але насторожують дві речі:

1) дружина Миколи Ірина Іванівна мала б бути приблизною ровесницею чоловіка, а вона народилася в районі 1687 р. (з іншого боку, у ті часи вік вказували іноді з дуже значними помилками, які для літніх людей запросто могли сягати десяти і більше років; також Микола Мозколик міг одружитися вдруге, а в таких випадках дружини часто бували значно молодшими за чоловіків; втім все це – лише припущення);

2) у 1722 р. у Миколи Мозколика народилася дочка Агрипина. А це забагато, якщо припустити, що Микола мав народитися не пізніше 1665 р., аби бути повнолітнім у 1684-му.

МОЗКОЛИК (Мозколин, Мозковий)

Рід посполитих.

I

1. МИКОЛА.

х Ірина Іванівна (нар. 1687). Вдова в 1739 р.

II

2/1. ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ (нар. 1708 або 1710). Посполитий.

Згаданий у сповідних розписах 1739, 1740, 1743, 1760, 1767 рр., ревізіях 1738-1755 рр. (в ревізіях 1747, 1750 рр. названий Іваном Тимофійовичем).

х Наталія Гордіївна (нар. 1713 або 1725).

3/1. АГРИПИНА МИКОЛАЇВНА (нар. 1722).

4/? . ГЕРАСИМ N. Посполитий. Можливий брат Івана. Згаданий у ревізії 1755 р.

III

5/2. ВІРА ІВАНІВНА (нар. 1737).

6/2. ОЛЕКСІЙ ІВАНОВИЧ (нар. 1747 або 1751). Посполитий.

Згаданий у сповідних розписах 1760, 1767, 1771, 1774 рр., ревізії 1782 р.

х Марія Юхимівна (нар. 1749).

7/2. ЗИНОВІЯ Іванівна (нар. 1759).

IV

8/6. АННА ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1767).

9/6. ІРИНА ОЛЕКСІЇВНА (нар. 1774).

Рід згас.

***   ***   ***

1690 рік: Петрушин у жалуваній грамоті Чернігову царів Івана і Петра Олексійовичів

У лютому 1690 р. до Москви прибула делегація чернігівських міщан (війт Степан Отрохов із магістратськими урядниками), які, серед іншого, повідомляли цареві, що старшинські й монастирські підсусідки, поселившись у магістратських селах Петрушині й Хмільниці, «в ратушу ... никаких платежем не дают»⁷⁷. І що козаки змушують жителів Петрушина й Хмільниці давати підводи, а влітку забирають у них овочі та інші продукти⁷⁸.

Детально історію цієї поїздки і виданої за її наслідками жалуваної грамоти про підтвердження Чернігову магдебурзького права дослідила Ганна Швидько.

«Як відомо, Чернігів одержав магдебурзьке право від польського короля Сигізмунда III ще у 1623 р. На початку визвольної війни українського народу 1649 р. право Чернігова на самоврядування підтвердив своїм універсалом гетьман Б. Хмельницький. За його безпосередньою підтримкою цар Олексій Михайлович 26 червня 1655 р. надав місту першу конфірмаційну жалувану грамоту. Згодом чернігівські міщани одержали подібні за змістом царські грамоти у 1660 і 1665 р. У відомому дослідженні В.А. Дядиченка про суспільно-політичний устрій Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. стверджується, що 17 вересня 1687 р. Чернігів також дістав підтвердження магдебурзького права, однак будь-які документи з цього приводу поки що виявити не вдалося.

Натомість жалувана грамота Чернігову царів Івана і Петра Олексійовичів від 26 березня 1690 р. добре відома дослідникам. Спершу її було опубліковано у «Чтениях в Историческом обществе Нестора-летописца», а згодом серед матеріалів Генерального слідства про маєтності 1729-1730 рр. Згадується грамота і в опису документів, які на початку нашого століття належали Чернігівській міській думі.

У складі так званих «Малороссийских дел» Центрального державного архіву давніх актів у Москві нам трапилася велика справа, що в деталях висвітлює обставини надання Чернігову царської грамоти 1690 р., а також

---

⁷⁷ Пиріг П.В. Нариси соціально-економічної історії Чернігівщини в другій половині XVII ст. – К., 1998. – С.106-107.

⁷⁸ Швидько Г. Чернігівські міщани наприкінці XVII ст. (до історії магдебурзького права) // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи: Збірник наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. – Чернігів, 2007. – С. 452-453, 455.

містить її чернетку («чорний відпуск»). Справа являє собою ґрунтовну «доповідь» чиновника Малоросійського приказу з додатком численних довідок з різних питань, текстів чолобитних і грамот минулих років.

Як засвідчили документи, 20 лютого 1690 р. до Москви прибули чернігівські міщани, прізвища яких зафіксовані у російській транскрипції, – вйот Степан Отрохов, бурмістри Роман Никифоров, Павло Клевцов, райця Іван Матвеев, писар Ілля Степанов у супроводі 8 чоловік челяді. Згідно усталеної натовді практики вони пред'явили лист гетьмана І. Мазепи, який засвідчив їхні повноваження клопотати від імені чернігівського магістрату про потреби городян (арк. 1)

Передусім було визначено розмір жалування чолобитчикам, задля чого приказні урядники звернулися до попередньої практики прийому подібних делегацій київських міщан у 1675, 1677, 1688 рр., а також гетьмана І. Брюховецького з міщанами у 1665 р. Далі вміщено запис, який пояснює, чому чернігівські міщани довгий час не відряджали до Москви своїх представників: «А Черниговской вйот Степан Отрохов с товаришами сказали, что для их челобитья и с Чернигова к великим Государям к Москве недопушал их бывший гетман Ивашка Самойлов» (арк. 5).

Після детального опису жалування й розпоряджень з цього приводу приказний писар скопіював міщанську чолобитну, яка свідчить про досить гострі соціально-класові суперечності у повсякденному житті Чернігова. Передусім, міщани скаржились на зловживання і утиски з боку козацької старшини, яка нехтувала правами і вольностями міщан, санкціонованими царськими грамотами минулих років. Зокрема, у приналежних магістратові приміських селах Петрушин і Хмільниця селилися старшинські й монастирські підсусідки, «а в ратушу нам никаких платежей не дают, да на реке Белоусе мельница Погорелки о двух жерновах да ступы изстари владели мы, мещане, и в универсалих написана, а в жалованной грамоте не написана. И сверх тех наших Государских жалованных грамот черниговские полковники емлют с нас мещан для работы мастеровых людей, плотников, сапожников, рыбаков, портных мастеров, серебряников, лучников, седельников, кузнецов, гончаров, пилников, музыкантов, слесарей, бочаров, а за работы тем мастеровым людям они, полковники, ничего не платят» (арк. 8).

Як видно з чолобитної, мешканці Чернігова, що належали до козацького стану, порушували монополію міщан на шинкування горілки і не сплачували належного податку магістратові. До того ж вони споруджували у місті свої крамниці й тим самим завдавали суттєвих збитків купецтву. «В великую тягость и несносное терпение» міщанам були і підводна повинність, покладена на них козацько-старшинською адміністрацією Чернігівського полку. Нарешті, чолобитна стверджувала,

що «нас же мещан принуждает Черниговский полковник и казаки к своему суду мимо ратушной их розпра-вы и чрез магдебургские права Их, мещан, емлют и сажают в тюрьму» (арк. 9).

Згідно правил діловодства того часу текст чолобитної майже повністю був включений до жалуваної грамоти. Співставлення обох документів засвідчує лише незначні розходження, зумовлені зміною юридичної особи (замість «мы, мещане» – «они, мещане»), а також відмінністю стилю чолобитної та грамоти. Деякі місця чолобитної до грамоти не потрапили. Так, у ній немає згадки про «нічийне» приміське село Холявин, яке міщани сподівалися юридичне закріпити за магістратом. Випущено й згадку про те, що полкова старшина часом ув'язнює непокірних міщан.

Справа містить також огляд попередніх жалуваних грамот Чернігову 1655, 1660 і 1665 рр. Грамота 1655 р. переказана стисло, але зазначено, що видано її у Шклові й запечатано «печатью воротною». Текст грамоти 1660 р., виданої по чолобитній вїйта Григорія Іванова з бурмістрами і райцями і всіма міщанами, викладено майже повністю, за винятком самої чолобитної. Докладно висвітлено і зміст царської грамоти 1665 р., яку одержав вїйт Григорій Єфимов. Певний інтерес для історії Чернігова становить такий її фрагмент: «Да он же вїйт подал выпись, какова им мещанам дана и с Киевской ратуши з городовых книг 1650 году, а в ней написано: «В городе его королевского величества Киеве перед Остафием Выговским на-местником города Киева, Прокоп Мораксевич бурмистр, райца, мещане черниговские для вписания в книги городовые подали привилеи, так и подтврждения привилеев его королевского величества на земли к городу Чернигову надлежащие с печатями и с подписми Жигомонта Третьего да Владислава Четвертого королей польских» (арк. 16).

Чернігівські міщани вважали за необхідне подати у приказ копію універсалу гетьмана І. Мазепи від 31 вересня 1687 р. про підтвердження місту права на самоврядування. Зауважимо, що конфірмаційні універсали гетьманів на магдебургію не були характерними юридичними актами другої половини XVII–XVIII ст. Можливо, цей крок І. Мазепи мав на меті здобути симпатії та підтримку з боку чернігівської міщанської громади, незадоволеної, як свідчить чолобитна 1690 р., політикою його попередника на гетьманському уряді І. Самойловича.

Як з'ясувалося далі, посилення чернігівських міщан на універсал гетьмана І. Мазепи було не випадковим. Так, вони звернули увагу чиновників Малоросійського приказу на Коломацькі статті 1687 р., зокрема, на їх четвертий пункт: «...кому гетман й старшина за услугу дадут мельницу или деревню или кто у кого купит и универсалы свои на то дадут и великим Государям их Царскому пресветлому величеству на то они бить челом учнут о их государевою жалованою грамотою в

подтверждение того, чтоб великие Государи пожаловали их на те маетности свои милостивне жалованные грамоты дать повелели». (арк. 26). Згідно цього чернігівські магістратські урядники пред'явили листа гетьмана І. Мазепи, у якому, зокрема, йшлося і про їх приватні володіння — села і млини, і здобули підтвердження своїх прав на них з боку царського уряду (арк. 28-29).

Під час переговорів виникло й питання про участь міщан у спорудженні й ремонті міських укріплень, причому чиновники Малоросійського приказу аргументували свою позицію старовинними королівськими привілеями Києву, який, певне, правив за зразок. Однак ґрунтовне пояснення чернігівців зняло цю проблему: «Валы и остроги починивают с ними обще ныне Черниговского полку казаки и Черниговского уезду жители, и в том валовом и острожном строении спору от казаков и от уездных людей никакова нет и не бывало; что в Королевском привилее написано, строят валы и остроги меским урядом, и в те времена в Чернигове жили одни мещане и было их многолюдство, а казаков в то время оприч их мещан никакого не бывало, потому то строение на них было и написано, а ныне в Чернигове и в Черниговском уезде владеют всякими вольностями казаки и иные всяких чинов жители и то острожное и валовое дело строят с ними обще, а с весу и с померного хлеба и донныне збирают они, мещане, на ратушу изстари, и спору в том никакова ни от кого нет й не бывало» (арк. 30).

Лише після ретельного вивчення наявних документів і з'ясування багатьох питань у Малоросійському приказі було підготовлено текст жалуваної грамоти царів Івана і Петра Олексійовичів, яку чернігівські міщани одержали 26 березня 1690 р. Варто зазначити, що на відміну від інших міст Лівобережної України, Чернігів більше не звертався до царського уряду за підтвердженням свого права на самоврядування»⁷⁹.

Повний текст царської жалуваної грамоти завеликий, тож наведемо лише фрагменти, що стосуються Петрушина.

26 березня 1690

«Божию Милостию, мы, пресветлейшие и державнейшие, великие государи и великие князы Иоанн Алексеевич, Петр Алексеевич ...

в нынешнем в 198 (1690) году были челом нам, великим государем, нашему царскому величеству, они, войт и мещане, и объявили

... да им же, мещанам, написано село Петрушино, да село Хмелница, на ратушу и на бурмистров данние, и с тех их сел козаки емлют подводы и жителей загоняют к себе на работу, и в летнее время овощи с них всякие

---

⁷⁹ Швидько Г. З Історії міського самоврядування Чернігова у другій половині XVII ст. // Чернігівська старовина. – Чернігів, 1992. – С.84-87.

себе збирають; да в тих же селах, живут подсосудки, а в ратуши им никаких платежей не дают

... и нам, великим государем, нашему царскому величеству, пожаловати б их, мещан ... и с тех их мещанских земель велели платить надлежащий платеж в ратушу, а казацкие лавки с их мещанской земли снести и из сел их Петрушина и Хмелниц козаком подвод имать и жителей на работу заганять, и летних овощей собирать, и с подсосудков никаких платежей им, козаком, имать, и полковнику, и козаком чрез майдебургское право от ратушного суда их, мещан, к своему суду принуждать не велети, чтоб оттого утиснения врозне им, мещанам, не разбрестись ...

При сем же объявили он, войт, з товарищи в приказе Малия России лист подданного нашего войска запорожского обоих сторон Днепра гетмана Ивана Степановича Мазепи, каков он им дал в прошлом в 196 (1688) году, в котором написано: ... права их и суди майдебургские подтверждает, так же и селом Петрушичамы на ратушу ... и инимы обикновенными пожитками владеть позволил ...

И мы ... слушав вишепомянутого войта Стефана Отрохова з товарищи челобитя ... велели им в Чернигове имети волное употребление во всяких своих землях ... чим оны изстари владели

Писана ... 7198 (1690) году месяца марта 26 дня, государства нашего 8 году»⁸⁰.

***   ***   ***

Из записів у Чернігівському літописі:

1689 рік.

«Сарана була»⁸¹.

1690 рік.

«Саранча. Саранча біла великая мало не по всем світі».

1691 рік.

«Марта дня 4, в пятницу, години 4 на ден солнце мінило на три части розділившия. И дуга посреди неба стояла до гори на полноч. Трвало тое затміне на годыну»⁸².

***   ***   ***

---

⁸⁰ Василенко Н. Генеральное следствие о маетностях Черниговского полка 1729–1730 г. – Чернигов, 1908. – С. 351-362.

⁸¹ Коваленко О. Хроніка Павла Полуботка // Сіверянський літопис. – 1995. – № 6. – С.106-108.

⁸² Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С.114.

1690-і роки: купчі останнього десятиліття

До останнього десятиліття XVII ст. відносяться ряд купчих, збережених переважно у складі фамільного архіву Шихуцьких. У XVIII ст. подібних джерел стане набагато більше, їх кількість обчислюватиметься десятками. Але для першого століття петрушинської історії це унікальні документи, що дають змогу зазирнути у процеси всередині сільського суспільства, а також зберегли для історії імена ще кількох тогочасних мешканців Петрушина.

Купча від 10 липня 1694 р. – найдавніший документ величезної збірки фамільного архіву Шихуцьких. При цьому вона лише побіжно стосується Шихуцьких – звеничівський отаман Дубляга продав ґрунт Федору Тушману (Тошману), а вже від останнього земля у майбутньому потрапить до Шихуцьких. Засвідчують факт купівлі мешканці Звеничева: Зенко Дегтеренко, Васко Ребий, Лаврін Кожодуб, Аврам Рогач.

Документ дає змогу зарахувати Тошманів до одного з найдавніших петрушинських родів.

Можливо, саме Федір Тошман мається на увазі серед «людей зацних і віри гідних» (Хвесько Тошман), які 15 травня 1708 р. засвідчили продажний «лист» Івана Костюченка, обивателя петрушинського, на шматок лісу іншому обивателю петрушинському пану Кирилу Даниловичу.

10 липня 1694

Звеничів. – «Вѣчистый записъ» Михайла Дубляги, отамана звеничівського, на ниву з дубровою Федору Тушману

Року 1694 місяця іюля 10 дня.

Я, атаманъ [Михайло] Дубляга, житель звиничевскій, чиню вѣдомо симъ моимъ вѣчистымъ записомъ, ижъ продаем ниву гранискую у рову звиничевского из дубровою, которая дуброва притігла к межи Кужилного дубровѣ, з другой стороны Костирчиной Мехедчиной узъ его облог Хведору Тушману, женѣ его и дѣтемъ вѣчными часы за готовую суму золотих дванадцять, которими то нивою и дубровю волно Федору Тушману, женѣ и дѣтемъ его яко своимъ власнымъ вѣчно владѣти, продати, даровати и на лучшій свой пожиток оборочати, тут же и варую, жебы я сам, жена и дѣти мои, ни з крвныхъ моих ближнихъ и далекихъ не могли в оную вышписаную ниву и дуброву вѣчными часы утручатися, и Федора Тушмана, жены и дѣтей его турбовати, нияким способомъ или договоромъ; що для лучшой вѣри и певности даю ему сей вѣчистій запис

при людех зацных и вѣры годныхъ, при томъ будучихъ: Зѣнкомъ Дегтеренкомъ, Васком Ребымъ, Лавриномъ Кожодубомъ, Аврамомъ Рогачемъ и иныхъ на тотъ часъ было людей немало.

Дѣялося року и дня вышписанного в Звиничевѣ⁸³.

Знаковим для історії села став документ від 6 травня 1697 р. – єдина купча з-поміж укладених у XVII ст., засвідчена в чернігівському магістраті. Відповідно, гарантами угоди виступають офіційні особи: війт Йосип Йовлевич, бурмістр Іван Тарасович, писар Омелян Іванович Яхимович та товариш полку Чернігівського Дем'ян Внучко.

Купча збереглася у двох копіях і стала свого роду символічною. Рід засновників села збіднів і переживав кризу, розпродуючи землі. Натомість на арену виходив новий старшинський рід – Шихуцькі. І найперше Семен Стефанович придбав «грунт пашенний» у Ганни Петрушинки, немов підхоплюючи естафету.

6 травня 1697

Чернігів. – «Випис с книгъ мѣских права магдебурского ратуша чернѣговского» Ганні Андріївні Петрушинці, жительці петрушинській, на проданий грунт при селі Петрушині Семену Шихуцькому, товаришу полку чернігівського

Копія.

Випис с книгъ мѣских права магдебурского ратуша чернѣговского.

Року Божого тысяча шесть сотъ девет десят сего мая шостого дня.

На уряде Его царского пресвѣтлого величества мѣскимъ чернѣговскимъ перед нами, Иесифомъ Іовлевичомъ, войтомъ чернѣговскимъ, Ивановомъ Тарасовичомъ, бурмистромъ, и райцами, в лавици сего року заседаючи, мы, при бытности пана Демяна Внучка, товариша полку Чернѣговского, ставши очевисто Ганна Андрѣвна Петрушинка, жителка петрушинская, явне, ясне и доброволне до книгъ мѣских чернѣговских признала, ижъ она, маючи кгрунт пашетний при селѣ Петру[ши]нѣ, во всѣхъ трехъ руках осмачокъ на двадцять своих власних отцевских, никому ни в чемъ не пѣнный и не заведенній, на вѣчность пану Семену Шихуцкому, товаришу полку Чернѣговского, жителю петрушинскому, ему самому, жонѣ и потомкамъ его за тридцять копъ грошей лѣчби литовской продала, и гроши отобравши, тут же на уряде квитовала, даючи моц и владу ему самому, жонѣ и потомкамъ его тимъ кгрунтомъ, полямы и ролями со всѣми пожитками владѣти, похати и от себе кому хотѣти дати, продати, даровати и записати. Которого кгрунту

⁸³ ЧІМ ім. В. Тарновського. – Інв. № АЛ 503/1/2. – Арк. 1.

При той продажі и могоричи были зацьныи и вѣри годных козаци и обиватели петрушинские Ермола Лысенко, Иванъ Рагизнюкъ, Дмитро Басовъ зят, Опанас Илчиковъ зят.

Писано року 1697 месяца мая 18 дня.

Писана в дому пана Семена Шихутченка⁸⁵.

30 березня 1699

«Добровольный записъ» Лавріна Матюшчича, козака і обивателя петрушинського, на город Семену Шихуцькому

Ро[ку] тысяча шессотъ шесть десят девятого месяца марта 30 дня.

Я, Лавѣрен Матюшъчичъ, козакъ и обиватель петрушинский, чиню я вѣдомо симъ моимъ добровольнымъ записомъ, кому бы о томъ потреба вѣдати належало кожного суду и права, ижемъ я продалъ огород свой власный нѣкому не пѣнный и не заведеный, помежъ Дмитрова огорода пану Семену Шихутченку [атаману петрушинскому], жонѣ его и сыномъ его на навѣчьност за готовые гроши деветь копъ, волно пану Семену огород той такъ же пахать, и зъ него жъ вшелякие пожитки мать и так же продат, даровать и даровие заменят, як хотя на свой пожитокъ оборочат; а я, Лавренъ Матюшчичъ, самъ я и жона моя и сыни мои и родичи мои близкие и далекие зрекаемъся мы того огорода и не буде от нас пану Семену Шихутченку жадной перешкоды и турбаций; при семъ моемъ [даю] записи даю сей мой листъ съ подписомъ и записом рукъ нижей описанныхъ.

Устне прошоный о подпись рукъ Дмитро Басовъ зятъ, Иванъ Басенко, Окъсюта Короткого синъ.

Устѣне прошоный о подпись рукъ Иванъ Мазурецъ руку приложилъ.

Писанно року звышше описанного.

Писано у дому пана Семена Шихутченка.

Писаль Петро Нелихенкий⁸⁶.

20 травня 1699

«Добровольный записъ» Овсія Штышенка з матір'ю на лісок пану Семену Шихуцькому

Року 1699 мця мая 20 дня.

Я, Евѣсѣй Штышенко, из маткою своею, вѣдомо чинимъ мы симъ нашимъ добровольнымъ записомъ кому бы о томъ потреба вѣдати належало, кожного суду и права; ижъ мы продали лѣсокъ мой, который былъ у длугу у пана Семена Шихутченка, иж того ж длугу опустилиемъ имъ шѣсть копъ грошей за лѣсокъ на вѣчьност пану Семену Шихутченку,

⁸⁵ ЧИМ ім. В. Тарновського. – Інв. № АЛ 503/1/3. – Арк. 1.

⁸⁶ ЧИМ ім. В. Тарновського. – Інв. № АЛ 503/1/1. – Арк. 1.

жонѣ его и потомъко его волно пану Семену Шихутченку той лѣсокъ обладать и пожитковать як свое доброе, такъ же продать, даровать, якъ хотя на свой пожитокъ оборочать; а я, Евсѣй Штышенок, самъ я и matka моя зрекаемъся мы того лѣска на вѣчность и не будетъ от нас жадной турбации и перешкоды пану Семену Шихутченку.

При сем нашем запи и могоричь были люди зацѣнные и вѣры годныи, найперве Андрѣй Рагаза, Хведор Кузменко, Дмитро Басовъ зять, Лавѣренъ Матюшченко.

Писано року зъвышшъ описанного.

А братаничомъ своимъ остановилемъ съ нивою подле того ж лѣска нивы из гаемъ двѣ части ж своих нивы ведлугъ третей ихъ частъки лѣска ижъ бы не мѣли частъки у томъ же лѣску и не турбовались за той же лѣсок⁸⁷.

Вересень 1699

«Добровольный запис» Івана Павловича, обивателя петрушинського, на дворище Семену Шихуцькому

Року 1699 месяца [септев]рѣя [...] ⁸⁸ дня.

Я, Иван Павлович, мужъ и обивател [петруш]инский, чиню я вѣдомо симъ моимъ добровольнимъ записом, кому бы о томъ потреба вѣдати н[адлежа]ло, кожного суду и права; ижемъ я, маючи [...] под собою купьленую, продалъ я пану Семену Шихутченку, ж[он]ѣ его и пото[мко]мъ его на вѣчьност за готовые гроши, т[о] ест за десет копъ дворище с тертяжами и з садомъ и гумно и ниви за гумно, волно пану Семену Шихутченку тое дворище и садовину и гумно и ниви, що за гумъ от мала и до велика, обладать якъ свое доброе и за него отшелякие пожитки мать, якъ хотя на свой пожиток оборочать, такъ же продать, даровать якъ хотя на свой пожиток оборочать, а я, Иван Павлович, самъ я и жона моя и дѣти мои и родичи мои близкие и далекие, зрекаемъ мы тоей селидбы на вѣчьност и не будетъ от мене жадной прѣшько[ды] и турбации пану Семену Шихотченку.

При семъ моемъ записи были люди зацѣнные и вѣри годные найпервей Хвеско войтъ петрушинский, Роман Хведоренко, Гавѣрило Лысенко, Кирило Гончаренко, Мина Савинъ сынъ.

Писано року звыше описанного.

Писано у дому пана Семена Шихутченка⁸⁹.

⁸⁷ ЧИМ ім. В. Тарновського. – Інв. № АЛ 503/1/5. – Арк. 1.

⁸⁸ Аркуш має пошкодження у верхньому лівому куті. Частина тексту втрачена і не прочитується.

⁸⁹ ЧИМ ім. В. Тарновського. – Інв. № АЛ 503/1/4. – Арк. 1. Документи XVII ст. із складу фамільного архіву Шихуцьких опубліковані: Горобець С., Ситий І. До питання датування

Зусиллями Семена Шихуцького маєтності родини значно розширилися, забезпечивши безбідне існування кільком наступним поколінням. У складі фамільного архіву Шихуцьких до нас дійшло 48 документів, які висвітлюють діяльність Семена Шихуцького. Показово, що його особистий архів формувався виключно майновими записами – вся увага приділялася земельним володінням, і зовсім відсутні документи про службу Семена Степановича. З кожним новим «купчим записом» його земельна власність відчутно розширювалася, Семен скупив чималі земельні масиви в околицях Петрушина, в усіх трьох «змінах» (напрямах) – під «Холявин, Чорторійку та Звиничів». Йому належали «селитби», дворища, «пляци», ниви, ґрунти, городи, ліски, гаї, сіножаті та значна кількість худоби. Як здається, всі наявні кошти Семен Стефанович витрачав на придбання земельних угідь.

Повний перелік належного Семену майна знаходимо у тестаменті, укладеному в 1745 р., який фіксує істотне поповнення земельних володінь. Якщо батько Семена, Стефан Іларіонович, у Петрушині мешкав у приймах у Велігорських, то Семен Стефанович передав у спадок своїм нащадкам (онукам від старшого сина Тимофія, що в молодому віці загинув у поході, Якову і Стефану, та двом молодшим синам – Пархому і Пантелію) відразу чотири двори: онукам Якову і Стефану Тимофійовичам – «дворь свой жилій Петрушовській, где и самъ я з внуками ж моими по смерть свою жилъ» та двір Корогодівський, середньому сину Пархому – двір Мазуровський, «в коемъ онъ нинѣ живет», меншому сину Пантелію – двір Ковбуновський. Чималий список склали належні Семену городи, ниви, ліски та сіножаті.

Відмітимо, що маєтності, придбані Семеном, і стали основою земельних володінь Шихуцьких у подальшому. Подібного масштабу нагромадження нерухомості спостерігаємо хіба що у його онука Стефана, решта представників роду спромоглися хіба що на поодинокі земельні придбання, які суттєво не впливали на загальну картину.

***   ***   ***

*Перелік жителів Петрушина,
що згадуються в документах XVII ст.*

1634

Мартин Калиновський (власник села)

1649

Андрій Петрушенко

1661

Кирило Богданович [Велігорський], славетний пан, козак

1666

Яків Богданов, вйт, і син Іван

Козьма Левонтієв

Борис Єрмолів

Кирило Юр'єв

Григорій Кирилов

Лаврентій Машастой

Іванъ Богданов і син Олексій

Володимир Кононов

Захарій Григор'єв

Пилип Кондратов

Єрофей Мілентієв

Ониско Гарчин зять

Семен Кудінов

1677, 17 грудня

Кузьма Кирилович [Велігорський]

Костюк Кирилович [Велігорський]

Стефан Шихуцький

1678, 1 травня

Роман Луцкович [Велігорський]

Федір Луцкович [Велігорський]

Луцко [Велігорський]

Стефан Шихуцький

Яско Богданович

Іван Юдич Москаль

Кирило Юркович

1678, серпень

(загиблі в Чигиринському поході)

Андрій Петруша

Роман Рогозенко

Артем Федоренко

Артем Лаптенко

Наум Іванович

1680

Стефан Шихуцький

1681

Стефан Шихуцький

1684

Миколай (мав двір у Чернігові).

1692, 11 травня

Стефан Шихуцький

Семен Шихуцький

1694, 10 липня

Федір Тушман

1697, 6 травня

Ганна Андріївна Петрушинка

Семен Шихуцький

1697, 18 травня

Олексій Лук'яненко

Семен Шихуцький

Ермола Лысенко

Іван Рагізнюк

Дмитро Басов зять

Опанас Ільчиков зять

1699, 30 березня

Лаврін Матюшчич

Семен Шихуцький

Дмитро Басов зять

Іван Басенко

Оксюта Короткого син

Іванъ Мазурець

1699, 20 травня

Овсій Штишенко з матір'ю

Семен Шихуцький

Андрій Рагаза

Федір Кузьменко

Дмитро Басов зять
Лаврін Матюшченко.

1699, вересень
Іван Павлович
Семен Шихуцький
Фесько, вїйт петрушинський
Роман Хведоренко
Гаврило Лысенко
Кирило Гончаренко
Мина Савин син

***   ***   ***

Із записів у Чернігівському літописі:

1695 рік.

«Зима великая лежала і снігу было много велми, аж до святого великомученика Георгія».

1697 рік.

«Голодный рок. Того ж року дорогувля на Вкраїні и в Полци и по иных націях была».

1699 рік.

«Сонце мінилося септеврия 13, в среду»⁹⁰.

«Голодный рік був»⁹¹.

***   ***   ***

---

⁹⁰ Мицик Ю. Чернігівський літопис // Сіверянський літопис. – 1996. – № 4. – С.114.

⁹¹ Коваленко О. Хроніка Павла Полуботка // Сіверянський літопис. – 1995. – № 6. – С.106-108.

**«Сказки про службу» 1724 року:
військові будні петрушинського козацтва**

За наказом Генеральної військової канцелярії наприкінці 1724 р. були укладені списки про службу козаків – «в яких походах были и каждого под именем походи прописани». В грудні такі списки завершили укладати в Чернігівському полку. «Сказки» упорядковані з розбивкою по сотнях, а останні – по селам або куреням. Унікальність документу полягає не тільки в можливості простежити бойовий шлях козаків, але й отримати узагальнені відомості по окремих військових походах, їх щільності.

Відомість Ройської сотні, до якої відносився Петрушинський курінь, укладена 2 грудня 1724 р. за звичною схемою: після імені та прізвища козака детально перелічені всі військові походи, затверджені прикладанням руки канцеляристів Василя Луцковича та Михайла Йовлева. Вписані в реєстр і козаки, що не бували в походах, із зазначенням причини, що забезпечило повноту і якість списків.

Зазначимо доволі широку географію походів. Найдавніший з-поміж них – відомий чигиринський похід 1678 р., названий у «сказках» Микити Зубця з Гусинки, Зенка з Буянок, Сергія Друченка, Микити Нечаєнка та Дмитра Зубка з Халявина, Корнія Тарасенка з Роїща, Дмитра Велигорського та Самійла Мішури з Великої Вісі, Пилипа Герасименка з Петрушина. Ці козаки активно продовжували службу у майже 70-річному віці!

І хоча документ укладено в XVIII ст., однак саме його ретроспективність (повний перелік походів кожного козака) дозволяє прокласти місток у попереднє століття і простежити, як проходила військова служба петрушинських козаків. Відтак у приведеному нижче списку перелічені лише походи XVII ст. Наприклад, у Семена Шихуцького, що відкриває перелік, повний текст «сказки» виглядає наступним чином:

«Семен Шихуцкий, атаман петрушинский. Был в походах 688 под Самарою, 690 под Полтавою, як Петрик виходил, 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом, 695 другим разом под Козикерменом, як Тован разорено, 696 у Києвѣ лѣтовал, 700 под Руголевым, 705 под Любаром, 706 у Полщѣ под Замостем, 707 в Печерском на работѣ, 708 за Сожем в Чериковѣ, 709 у Гомлю, 710 у Ирклѣевѣ, 711 под Каменним Затоном, 713 у Києвѣ над Либедю, 719 в Царичине, 722 на каналѣ, 723 на Коломаку. На том и подписался, вомѣсто Семена Шихуцкого Михайло Йовлев руку приложил».

Села ПЕТРУШИНА

Семен ШИХУЦКИЙ, атаман Петрушинский. Был в походах 688 под Самарою, 690 под Полтавою, як Петрик выходил, 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом, 695 другим разом под Козикерменом, як Тован разорено, 696 у Киевѣ лѣтовал...

Данило СИДОРЕНКО был в походах 687 году на Коломаку, як гетмана Самойловича взято, 689 под Перекопом, 692 под Паланкою...

Артем ГАРАСИМЕНКО был в походах 696 у Киевѣ летовал...

Хведор ИВАНОВ син был в походах 690 под Полтавою, як Петрик выходил, 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом, 696 под Озовом...

Андрей ЗАЛОЗНИЙ был в походах 688 под Самарою, 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом, 696 у Киевѣ лѣтовал...

Луцко БОДАК бул в походах 693 под Казикерменом, 696 под Озовом...

Алексѣй РАБОГО был в походах 695 под Казикерменом...

Самон ЯРОШЕНКО был в походах 695 под Казикерменом, 696 под Озовом...

Мина САВЕНКО был в походах 687 на Коломаку, як гетмана Самойловича взято, 688 под Самарою, 689 под Перекопом, 692 под Паланкою, 695 под Казикерменом, 696 под Озовом...

Сергѣй ЕЩЕНКО бул в походах 696 под Озовом...

Демко ЛАПОТЬ был в походах 692 в Бѣлогорщѣнѣ под Паланкою, 693 под Казикерменом, 696 под Озовом...

Яким ПАВЛЕНКО, новоуписний Рубцем, был в походах 689 под Перкопом...

Пилип ГАРАСИМЕНКО бул в походах 678 под Чигирином, 688 под Самарою, син его Васко бул в походах 706 у Полщѣ под Замостем...

Данило ЛОБАС был в походах 687 на Коломаку як гетмана Самойловича взято, 688 под Самарою, 689 под Перекопом. Послѣ тих походов при убожествѣ служил на палубах при Полуботку.

Петро ВЕЛИГУРСКИЙ был в походах 693 под Казикерменом, 696 под Озовом...

Илья ПОЕКОЛ был в походах 692 под Паланкою, 693 под Казикерменом...

Игнат ПОНАДА был в походах 693 под Казикерменом...

Села ВЕЛИКОЙ ВЕСИ

Дмитро ВЕЛИГУРСКИЙ был в походах 1678 году под Чигирином, 1687 на Коломаку, як гетмана Саймойловича взято, 1689 под Перекопом, 1693 в Казикерменѣ...⁹².

⁹² Горобець С. «Сказки о службах» козаків Ройської сотні 1724 р. // Гілея: науковий вісник. – 2010. – Вип. 37. – С. 28-45; Вип. 38. – С. 14-26.

Документ містить чимало знайомих прізвищ. Розбіратися з іншими, на перший погляд геть нетиповими для Петрушина, дозволяє більш детальне вивчення наявних списків населення села.

Так, Сидоренки із середини XVIII ст. стали писатися як Батухно. До цього ж роду належить і Андрій Залозний (Залузький), вірогідний брат Данила. Гілку Андрія в джерелах іноді записували як Сидоренки-Залузькі. Ну а потім вони також стали Батухнами.

Луцко Бодак – це Луцко Устимович Лобас.

Олексій Рябого – із роду Рябих (Рябенків), одного з найдавніших у Петрушині. Але в деяких ревізіях записаний як Кривець – можливо, мав фізичну ваду і накульгував. Від нього і пішов петрушинський рід Кривців.

А Сергій Єщенко – засновник роду Сергієнків. Його синів по-батькові називали Сергієнками (в тодішній традиції батьківські імена звучали саме так: Сергієнки, а не Сергійовичі), і поступово цей варіант прижився в документах, витіснивши попереднє родове ім'я (Єщенки/Ященки).

Доволі типова картина для того часу: прізвища часто варіювалися, аж поки в певний момент якийсь варіант не заріплювався остаточно. У деяких родин такі процеси проходили швидше, вони мали тверді прізвища ще з XVII ст., а в інших стабільності не простежувалося до самого кінця XVIII ст.

Яким Павленко, вірогідно, доводився близьким родичем посполитому Івану Павловичу, про якого ми згадували в попередньому розділі (в купчій за вересень 1699 р.).

Дмитра Велигорського, козака з Великої Вісі, ми не змогли ідентифікувати з родовим генеалогічним деревом, тож на всяк випадок прикріпили його до петрушинського списку.

***   ***   ***

Узагальнені дані з розбивкою по окремих походах:

«1678 под Чигирином»

Пилип ГАРАСИМЕНКО

Дмитро ВЕЛИГУРСКИЙ (с. Великая Весь)

«1687 году на Коломаку, як гетмана Самойловича взято»

Данило СИДОРЕНКО

Мина САВЕНКО

Пилип ГАРАСИМЕНКО

Данило ЛОБАС

Дмитро ВЕЛИГУРСКИЙ (с. Великая Весь)

«1688 под Самарою»

Семен ШИХУЦКИЙ
Андрей ЗАЛОЗНИЙ
Мина САВЕНКО
Данило ЛОБАС

«1689 под Перекопом»

Данило СИДОРЕНКО
Мина САВЕНКО
Яким ПАВЛЕНКО
Данило ЛОБАС
Дмитро ВЕЛИГУРСКИЙ (с. Великая Весь)

«1690 под Полтавою, як Петрик виходил»

Семен ШИХУЦКИЙ
Хведор ИВАНОВ

«1692 в Бѣлогорцѣнѣ под Паланкою»

Семен ШИХУЦКИЙ
Данило СИДОРЕНКО
Хведор ИВАНОВ
Андрей ЗАЛОЗНИЙ
Мина САВЕНКО
Демко ЛАПОТЬ
Илья ПОЕКОЛ

«1693 под Казикерменом»

Семен ШИХУЦКИЙ
Хведор ИВАНОВ
Андрей ЗАЛОЗНИЙ
Луцко БОДАК
Демко ЛАПОТЬ
Петро ВЕЛИГУРСКИЙ
Илья ПОЕКОЛ
Игнат ПОНАДА
Дмитро ВЕЛИГУРСКИЙ (с. Великая Весь)

«1695 другим разом под Казикерменом, як Тован разорено»

Семен ШИХУЦКИЙ
Алекса́й РАБОГО
Самон ЯРОШЕНКО
Мина САВЕНКО

«1696 под Озовом»

Хведор ИВАНОВ

Луцко БОДАК

Самон ЯРОШЕНКО

Мина САВЕНКО

Сергѣй ЕЩЕНКО

Демко ЛАПОТЬ

Петро ВЕЛИГУРСКИЙ

«1696 у Києвѣ лѣтовал...»

Семен ШИХУЦКИЙ

Артем ГАРАСИМЕНКО

Андрей ЗАЛОЗНИЙ

***

***

***

Слід відмітити, що у складі Ройської сотні Чернігівського полку козаки петрушинського куріня взяли участь практично у всіх воєнних акціях останньої чверті XVII ст.

Через відсутність джерел більш раннього часу (хоча не викликає сумнівів участь петрушинського козацтва у всіх попередніх військових акціях, починаючи від 1648 р.), перелік військових баталій відкривають Чигиринські походи 1677-1678 рр. та російсько-турецька війна 1678-1681 рр. Воєнні дії Туреччини (за підтримки частини українських козаків гетьмана П. Дорошенка) з метою об'єднання Правобережної України з Поділлям являли собою одну з найбільших і найкривавіших військових кампаній доби Руїни. Тільки в боях за Чигирин 1678 р. загинуло понад 3 000 лівобережних козаків, у тому числі 287 козаків Чернігівського полку, ще 110 дістали поранення. Серед загиблих були 9 сотників, зокрема сиберезький І. Рашевський. Вірогідно, саме його смерть відкрила шлях до уряду ройського сотника Стефану Шихуцькому, також імовірного учасника описаних подій.

Навряд чи обійшлися без його участі рейди лівобережного козацтва на Правобережжя на чолі з гетьманом І. Самойловичем восени 1678 – взимку 1679 рр. А навесні 1679 р., в очікуванні наступу турків, Чернігівський полк перебував на розбудові укріплень Києва. Дізнавшись про масштаби оборонних приготувань, турки і татари відмовились від походу на Київ. Хоча взимку, внаслідок поширення чуток про похід турецько-татарських військ на Лівобережну Україну, козацькі полки перебували у повній бойовій готовності, відбивши кілька локальних нападів. Розрядило

ситуацію у Причорномор'ї підписання Бахчисарайського мирного договору між Росією та Туреччиною в січні 1681 р.

Кількарічний спокій завершився Кримськими походами 1687–1689 рр., ініційованими вже Московським царством, яке ставило за мету здобути вихід до Чорного і Азовського морів. Саме виправа під Самару 1688 р. розпочала відлік бойових акцій старшого сина Стефана Шихуцького Семена, де за участі козаків Чернігівського полку у гирлі р. Самари було споруджено Новобогородицьку фортецю.

Упродовж наступних років напруга на південному кордоні не вщухала. 22 січня 1692 р. Білгородська орда напала на Немирів та Сороку. У складі загонів гетьмана І. Мазепи, який став табором під Переяславом, перебували Семен Шихуцький, Данило Сидоренко, Федір Іванов, Андрій Залозний, Мина Савченко, Демко Лапоть, Ілля Поєкол («под Паланкою», як записано у «сказках про службу» 1724 р.). Навесні – влітку 1692 р. чернігівські козаки несли дозорно-сторожову варту по лінії Київ – Бориспіль – Воронків – Ліплява – Золотоноша – Кропивна – Іркліїв – Вереміївка – Жовнин – Чигирин – Діброва – Кременчук – Переволочна – Царичанка – Нехвороща. Ближче до очені, разом із частиною козаків Чернігівського полку, Семен Шихуцький та інші петрушинці були мобілізовані для протидії виступу самопроголошеного гетьмана Петрика (Петра Іваненка) на півдні Гетьманщини, який, однак не прийняв бою і зі своїми татарськими союзниками спішно відступив до Перекопу. У 1693 рр. частина сотень Чернігівського полку брала участь у походах проти кримських татар («под Казикерменом»).

Вдруге під Кизикерменом козаки опинилися в 1695 р., коли царський уряд організував кілька вдалих походів проти Туреччини та Криму в напрямку на Азов та Очаків (Азовські походи 1695-1696 рр.), у яких безпосередню участь брало лівобережне козацьке військо і, зокрема, Чернігівський полк. В липні 1695 р. українська армія на чолі з гетьманом І. Мазепою та невеликий московський загін під командуванням Б.Шереметева захопили фортеці Кизикермен, Таванськ та інші («другим разом под Козикерменом, як Тован разорено»). Тоді окремий підрозділ під командуванням чернігівського полковника Я. Лизогуба було відправлено Дніпром до Січі для об'єднання із запорожцями. І коли основні сили протягом п'яти днів практично безперервно обстрілювали Кизикермен, Чернігівський та Київський полки разом із січовиками оточили сусідню Таванську фортецю (Мустріткермен), що позбавило гарнізони можливості взаємодіяти й відрізало їм шлях до відступу. Увечері 30 липня гарнізон Кизикермену склав зброю, а через два дні капітулювала й Таванськ.

Похід на Азов у 1696 р., що розпочався 24 квітня, став однією з найбільших і найуспішніших військових кампаній за участю Чернігівського полку. Серед його учасників – Федір Іванов, Луцко Бодак

(Лобас), Самон Ярошенко, Мина Савченко, Сергій Єщенко, Демко Лапоть, Петро Велігорський. Проте Семен Шихуцький, Артем Герасименко, Андрій Залозний цього разу перебували на сторожовій службі («у Києвѣ лѣтовали»), яку відбували виборні козаки Чернігівського, Переяславського та Лубенського полків на Дніпрі, від Кременчука до Києва. Їх завданням було слідкувати за південними степами, попереджаючи раптовий напад ворога.

Загалом козацький хліб аж ніяк не був легким. Особиста свобода, яку козаки мали на відміну від посполитих, досягалася постійною участю у виснажливих військових кампаніях.

***   ***   ***

Старожили першої половини XVIII ст.

Наостанок спробуємо зазирнути у XVII ст. із висоти наступного століття, XVIII-го.

1739 р. датується перший у часі повний список всіх мешканців села. Мова про сповідний розпис – одну із форм документів церковного обліку населення, який фіксував відвідання сповіді прихожанами і являв собою повний посімейний список місцевого люду в межах парафії із зазначенням віку.

До Петрушинської парафії входила також сусідня Чорторійка (Малинівка). Кількість населення – 922 чоловіка, з них у Петрушині – 785, у Чорторійці – 137. Завдяки зазначенню віку прихожан, особливу увагу звернемо на старожиливі – від 60 років і більше. Вочевидь, майже всі вони мешкали в Петрушині якщо не все своє життя, то, принаймні, з кінця XVII ст.

**Старожили Петрушина за сповідним розписом 1739 р.⁹³
(віком за 60 років)**

№	двір		вік
1	26	Сімеонъ Стефановъ синъ ШИХУЦКІЙ	92
2	19	Парфеній ЛИТВИНЪ (дворовій Фоми Гончарова)	91
3	26	Самуиль, отець Евдокіи (дворовой Сімеона Стефанова Шихуцкого)	86
4	19	Пелагія, жена Парфенія ЛИТВИНА	82
5	54	Андрей Зѣновиевъ синъ	78
6	103	Ігнатій ПОНАДА	72
7	19	Фома ГОНЧАРОВЪ синъ вдовъ	71
8	102	Максимъ, отець Евфросиніи, братовой Гавріила СЕРГѢЕНКО	71
9	10	Ефросинія Карпова дочъ вдова (дворовая Алексея Ермолаева Ребенка)	70
10	42	Лаврентій МОТУЗОВЪ синъ	69
11	80	Василій ДАШКА вдовъ	69
12	1	Настоящий попъ Сава Георгієвъ синъ [САВИЧ] вдовъ	68
13	2	Попъ Василій [СОЛОМЯНИК] бившій викарій петрушинскій	68
14	10	Алексей Ермолаєвъ синъ РЕБЕНКО вдовъ	67
15	16	Феодоръ Гуриновъ синъ ЖЕМЕР	67

⁹³ ДАЧО. – Ф. 679. – Оп. 1. – Спр. 399. – Арк. 590-603.

16	59	Уліана, мати Антона Архипова ДАВИДКА	67
17	104	Трофимъ КАРПОВЪ син вдов	65
18	106	Артемій ЖИДОКЪ вдовъ	65
19	25	Феодоръ Степановичъ (дворовій Пантелимона Симеоновича Шихуцкого)	64
20	26	Георгій Демяновичъ (дворовій Сімеона Стефанова Шихуцкого)	63
21	9	Сімеонъ Лукяновъ синъ вдовъ [ЛУКЪЯНЕНКО]	62
22	21	Лукянь Устимовъ синъ ЛОБАСЪ	62
23	24	Григорій Тимофеевъ синъ вдовъ (дворовой Василя Іоаннова Костюка)	62
24	39	Іоаннь Михайловъ синъ ПАРХОМЕНКО	62
25	44	Емеліянъ Іовов синъ [ЙОВЕНКО]	62
26	69	Парфеній СЕРДЮКЪ	62
27	91	Іяковъ Василювъ синъ ТКАЧ	62
28	11	Агафія Кириловна, мати Іоана и Кипріяна Карпових ЦАРЕНКОВ	62
29	17	Марина Василюва дочъ вдова, мати Ермолая Григоріева ПОЧЕПНИ	62
30	27	Анна, сестра Василя Кондратова МОСКАЛЯ	62
31	28	Ірина Іоанова дочъ, теща Павла Власіева (дворового Мины Василюва Велигурського)	62
32	45	Марія, мати Симеона ХАРИТОНОВА	62
33	58	Ксенія Лукянова доч МИХАЛИХА	62
34	76	Матрона, мати Тимофея БУДНИКОВА	62
35	103	Пелагія, жена Ігнатія ПОНАДИ	62
36	26	Данииль Андреевъ синъ (дворовой Сімеона Стефанова Шихуцкого)	61
37	6	Іоанъ Тимофієвъ синъ (дворовой Николая Стефанова Шихуцкого)	60
38	29	Парфеній Сімеоновъ синъ ШИХУЦКІЙ	60
39	2	Уліяна Терентіева дочъ, жена попа Василя [СОЛОМЯНИКА] бившого викарія петрушинського	60
40	16	Анастасія Іванова дочъ, жена Феодора Гуринова ЖЕМЕРА	60
41	18	Анастасія Василювна, мати Симеона и Тимофея Леонтієвых РЕКУНОВЫХ	60
42	20	Христина, теща Андрея Данилова НИНКИ	60
43	51	Параскевія, мати Петра Михайлова ЗЕВЧЕНКА	60
44	97	Марія Іоанова доч, мати Феодора Андреева ДРОЗДА	60

***   ***   ***

У нове століття Петрушин вступав як доволі крупний населений пункт. Тут мешкало кілька сотень людей (вочевидь, не менше 500-600 чоловік). Власне, спостерігаємо чимало знайомих прізвищ, які добре відомі і на початку ХХІ ст. – Шихуцькі, Сергієнки, Дашки, Давидьки, Лук'яненки, Лобаси, Пархоменки, Йовенки, Почепні, Зевченки, Дрозди. Царенки у майбутньому стануть Карпенками (Карпинськими), Рекунови – Леоненками, Москалі – Москаленками. З чого випливає, що станом на 1700 р. Петрушин вже цілком набув звичних сьогодні обр'їв. Кількість дворів (95 у 1739-му) сформувала в загальних рисах вуличну структуру села, а серед мешканців переважали предки основних петрушинських родів.

***   ***   ***

Петрушин у XVII столітті. Хронологічний календар

1623 – чернігівський магістрат, після надання місту Магдебурзького права, отримав у своє володіння землі, на яких незабаром виникне значна кількість населених пунктів, у тому числі й Петрушин.

1625 – поблизу Чернігова створюється шляхетська козацька хоругва, яка мала захищати місто з північного напрямку. Її південний кордон проходить поміж майбутніми селами Роїще і Петрушин.

Кінець 1620-х – неподалік Луб'яного лісу, вздовж рівчака стараннями вихідців із шляхетського роду містечка Любеча Петруш засновано нове поселення, що отримало назву за прізвищем засновника. Вочевидь, спершу Петрушин населяли посполиті (селяни).

1633, липень – перша письмова згадка про Петрушин, пов'язана з Смоленською війною між Річчю Посполитою і Московією. Біля села сталася битва, в якій перемогли московити.

1634, березень – через неналежну підготовку оборони Чернігова королівським указом практично всі поселення в околиці міста відібрано від їх власників і передано чернігівському старості Мартину Калиновському. У власності Петруш село не пробуло і десяти років.

1638 – подимний реєстр фіксує в Петрушині 40 дворів. У чернігівській окрузі більше тільки в Халявині (70), Слабині (70) і Старому Білоусі (50). У самому Чернігові – 212.

1649 – в козацькому реєстрі 1649 р. у полковій сотні згадується Андрій Петрушенко. Певно, козаки з'явилися в Петрушині ще за рік до того, з початком Національно-Визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Десь у цей час село переходить під юрисдикцію чернігівського магістрату (посполиті), тоді як козаки залишаються у розпорядженні сотенної і полкової адміністрацій.

Найближчі до села військові дії того часу – штурм Чернігова влітку 1648-го та програні козаками битви під Лосевим (біля Любеча, по іншу сторону Дніпра) в 1649 і 1651 рр.

1659, лютий – утворення Ройської сотні (також іноді називалася Сиберецькою та Осняківською). До того часу Петрушинський козацький курінь, слід гадати, входив до величезної Чернігівської Полкової сотні, а

відтепер і до ліквідації козацького устрою (1782 р.) становив південну околицю нової сотні.

1661, липень – згадка в одному з документів «славетного пана Кирила Богдановича», першого з відомих нам представників покозаченого шляхетського роду Велігорських. Вірогідно, хтось із Велігорських відбував службу в Чернігівській козацькій хоругві, що існувала в 1625-1648 рр., завдяки чому отримав чималі земельні володіння в Стигунцівському ґрунті.

1666 – Петрушин згадується на сторінках Чернігівської переписної книги. До неї внесено лише посполитих, козаки під перепис не підпадали. В селі перелічені 13 селянських дворів.

1672 – перша документальна згадка про належність села чернігівській ратуші. Село, що виникло на магістратських землях, в прямій юрисдикції міста опинилося під час Національно-Визвольної війни, після вигнання з Чернігова поляків і втечі Мартина Калиновського (1648 р.). Але не раніше 1650 р. Однак прямих документальних свідчень про перехід Петрушина до чернігівського магістрату не збереглося.

1677 – перша згадка про Шихуцьких. За кілька років до того (1674-1675 рр.) покозачений шляхтич Стефан Іларіонович Шихуцький із сином Семеном пристав у прийми до вдови іншого колишнього шляхтича, Ірини Велігорської, з двома синами.

1678 – в другому Чигиринському поході загинув Андрій Петруша та ще декілька петрушинських козаків. Для родини Петруш настали скрутні часи.

1680 – Стефан Шихуцький став ройським сотником – одне з найвагоміших кар'єрних досягнень Шихуцьких. Посада відкривала неабиякі перспективи для службового злету. Втім, вже за рік на сотництво повернувся Микола Грембецький і «вікно можливостей» швидко зачинилося.

1684 – в одному з документів згадується невідомий нам «Миколай з Петрушина», що мав двір також і в Чернігові.

1690 – царська жалувана грамота Чернігову підтвердила належність місту сіл Петрушина й Хмільниці. Козакам заборонено вимагати з посполитих підводи, а влітку забирати овочі та інші продукти. Московія

використовувала будь-яку можливість для проникнення у внутрішні справи Гетьманщини, дублюючи універсали гетьманів, аби закріпити свій вплив.

1694, липень – найдавніший документ із складу фамільного архіву Шихуцьких. Комплекс родинних паперів зберігається у Чернігівському історичному музеї ім. В.В. Тарновського і нараховує 192 документи за період 1694-1910 рр.: переважно купчі, меншою мірою документи про службу представників родини. Більшість документів згруповані за хронологічним принципом і переплетені у три книги. Крім того, в окремому конверті зберігаються 32 документи, не вплетені в книги (розсип). У цьому ж конверті зберігається генеалогічний розпис Шихуцьких на 24-х сторінках, доведений до другої половини ХІХ ст.

Фамільний архів започаткували матеріали Семена Стефановича Шихуцького, з якого і почалося стрімке піднесення родини. Документи дозволяють простежити процес розростання нерухомості і земельних володінь Шихуцьких протягом майже півтора століть.

1697, травень – Ганна Андріївна Петрушинка продала двір Семену Стефановичу Шихуцькому. Купча стала символічною. Рід засновників села збіднів і переживав кризу, розпродуючи землі. Натомість на арену виходив новий старшинський рід – Шихуцькі. Ця подія сталася практично на зламі століть, немов відкриваючи нову сторінку в історії села.

***   ***   ***

З М І С Т

Вступ.....	3
<i>Розділ 1.</i> 1623 рік: Чернігів отримує магдебурзьке право.....	5
<i>Розділ 2.</i> Чернігівська козацька ланова хоругва (1625-1648 рр.).....	12
<i>Розділ 3.</i> Село над рівчаком	20
<i>Розділ 4.</i> Вулична структура села	25
<i>Розділ 5.</i> Походження назви (любецький рід Петруш).....	43
<i>Розділ 6.</i> Перша письмова згадка (Смоленська війна і Мартин Калиновський) ...	51
<i>Розділ 7.</i> Подимний реєстр 1638 року	57
<i>Розділ 8.</i> Петрушинська церква в XVII ст.....	59
<i>Розділ 9.</i> Початок козацької доби. Реєстр 1649 року	65
<i>Розділ 10.</i> Створення Ройської сотні (1659 рік). Петрушинський курінь.....	73
<i>Розділ 11.</i> 1661 рік: «славетний пан Богдан Кирилович» (Велігорські).....	77
<i>Розділ 12.</i> Родовід Велігорських	80
<i>Розділ 13.</i> Перепис 1666 року.....	89
<i>Розділ 14.</i> 1669 рік: помилкова перша письмова згадка про Шихуцьких	96
<i>Розділ 15.</i> 1672 рік: перша згадка про належність села чернігівській ратуші	102
<i>Розділ 16.</i> 1677 рік: поява Шихуцьких	106
<i>Розділ 17.</i> Родовід Шихуцьких.....	110
<i>Розділ 18.</i> Біограми перших Шихуцьких	132
<i>Розділ 19.</i> Стигунці / Стигунки – Чепігівка.....	141
<i>Розділ 20.</i> 1678 рік: Чигиринські походи	148
<i>Розділ 21.</i> Шихуцькі – ройські сотники (1680-1681)	156
<i>Розділ 22.</i> 1684 рік: невідомий «Миколай с Петрушина»	164
<i>Розділ 23.</i> 1690 рік: Петрушин у жалуваній грамоті Чернігову царів Івана і Петра Олексійовичів	167
<i>Розділ 24.</i> 1690-і роки: купчі останнього десятиліття	172
<i>Розділ 25.</i> «Сказки про службу» 1724 року: військові будні петрушинського козацтва	181
<i>Розділ 26.</i> Старожили першої половини XVIII ст.....	188
Петрушин у XVII ст. Хронологічний календар.....	191

***   ***   ***

Науково-довідкове видання

Горобець Сергій Михайлович

НАРИС ІСТОРІЇ СЕЛА ПЕТРУШИН XVII СТОЛІТТЯ

Відповідальний редактор Сергій Бутко

Технічний редактор Олег Єрмоленко

Художнє оформлення Олег Єрмоленко

Комп'ютерний набір Сергій Горобець

Підписано до друку 25.07.2016.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 12,25. Ум. фарб.-відб. 12,25. Обл.-вид. арк. 11,88.

Зам. № 0093. Тираж 100 прим.

ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 4079 від 1 червня 2011 року

Тел.: (0462) 972-664

Віддруковано ТОВ «Видавництво «Десна Поліграф»

14027, м. Чернігів, вул. Станіславського, 40